

22^e - 26^e jaargang

1892 - 97

22^e - 26^e jaargang

Verschijnt den 1^{en} en 15^{en} van iedere maand bij TH. A. VAN ZEGGELEN (M. J. P. van Santen) te Amsterdam.

Leden van het Tooneelverbond ontvangen dit Tijdschrift gratis.

Voor niet-leden bedraagt de prijs, per jaargang van tenminste 16 afleveringen, f 4,—. Franco per post f 4.25.

Brieven en stukken, de Redactie betreffende, adresseere men aan den Heer Mr. J. KALFF Jr., MARNIXSTRAAT 396.

Opmerkingen betreffende de verzending en opgaven van abonnementen en advertenties in te zenden aan den Drukker-Uitgever, ACHTERBURGWAL 84.

N°. 1.

1 OCTOBER 1892.

XXIIe JAARGANG.

INHOUD:

Officieel gedeelte: Aan de lezers. — Aan H.H. Afdelings-Secretarissen. — Leescomité. — Programma van het onderwijs aan de Tooneelschool met rooster van werkzaamheden.

Niet-Officieel gedeelte: Uit de Amstelstad (*Vrouwen-Studenten, De Grootte Trom*). — Uit de Maasstad (*Droevé min, Adrienne Lecowreur*). — Boekaankondiging. — Advertentiën.

Officieel gedeelte.

AMSTERDAM, 1 October 1892.

Aan de Lezers!

Bij het begin van dezen nieuwen jaargang hebben wij onzen lezers slechts weinig te zeggen. Het voornemen bestaat gedurende de wintermaanden »het Tooneel» op den 1sten en 15^{den} van iedere maand te doen verschijnen, tenzij het wenschelijk mocht blijken de kosten voor het Tijdschrift te verminderen: dan zal, in overeenstemming met hetgeen daaromtrent in de Toelichting op de Begroo-ting voor het loopende jaar werd medegedeeld, de tijd-ruimte tusschen de afleveringen iets verlengd en het aantal der nummers daardoor iets verminderd worden.

Aan het hoofd van ieder nummer zal in het vervolg met een enkel woord worden medegedeeld, welke stukken in de verschillende kronieken worden behandeld: wie dus later over een besproken stuk nog iets wenscht op te slaan, ziet met een oogopslag in welk nummer de kroniek, welke hij zoekt, te vinden is.

Overigens houdt de redacteur zich ook dit jaar voor inzendingen aanbevolen; de vrees is gewettigd, dat de tooneelvoorstellingen gedurende dezen winter niet genoeg stof ter bespreking zullen aanbieden, zoodat beschouwingen over andere onderwerpen, op het tooneel betrekking heb-bende, zeker welkom zullen zijn.

DE REDACTIE.

Aan H.H. Afdelings-Secretarissen.

Namens het Hoofdbestuur heb ik de eer U te verzoeken mij vóór 15 October a. s. te zenden eene opgave, bevat-tende de samenstelling van het Bestuur, den naam van den gedelegeerde bij de vergaderingen der Commissie van Beheer en Toezicht over de Tooneelschool en het getal der leden Uwer Afdeling. De veranderingen, die in Uw ledental hebben plaats gehad, worden vóór bovengenoem-den datum ingewacht bij den Drukker-Uitgever van het Tijdschrift, den Heer Th. A. van Zeggelen (M. J. P. van Santen), Achterburgwal 84, Amsterdam.

AMSTERDAM,
(Heeregracht 305)
1 October 1892.

De Algemeene Secretaris
C. I. VINKESTEYN.

HET LEESCOMITÉ.

In het geheel zijn tot op dit oogenblik ingezonden vijf tooneelstukken.

Een daarvan, *Piete-Kee*, tooneelsp., 3 bedr. is nog niet gelezen.

De andere, *Lucy Erickdale*, tooneelsp., 5 bedr., *Een crimineel proces*, drama, 3 bedr., *Moeder en kind*, drama, 5 bedr., en *Een papiertje*, blijssp., 3 bedr., zijn alle een-stemmig afgekeurd.

Een van die stukken scheen uit het Fransch te zijn vertaald. Het Leescomité herinnert er dus aan, dat alleen oorspronkelijk-hollandsche stukken in de termen vallen van te kunnen worden aanbevolen.

H.H. Schrijvers kunnen hun stukken inzenden bij een der ondergeteekenden.

MARCELLUS EMANTS,
Parkstraat 10^a, Den Haag,

M. B. MENDES DA COSTA,
J. D. Meijerplein 13, Amsterdam.

PROGRAMMA VAN HET ONDERWIJS

TE GEVEN AAN DE

TOONEELSCHOOL

gedurende den Cursus 1892—1893.

COMMISSIE VAN BEHEER EN TOEZICHT.

De HH. Prof. B. J. STOKVIS, *Voorzitter*.
Prof. G. A. VAN HAMEL, *Onder-Voorzitter*.
Dr. C. I. VINKESTEYN, *Secretaris*.

JEAN BROWNE.
Dr. F. L. ABRESCH.
Mr. R. VAN DE WERK.
Freule E. J. BICKER.
Mevr. E. GOMPERTZ—JITTA.

NB. De H.H. V. d. Werk en G. A. van Hamel hebben zitting als gedelegeerden van de Maatschappij »Tot Nut v. h. Algemeen,» Freule Bicker en Mevr. Gompertz als id. van het Comité der Dames-Patronessen, waartoe bovendien behoort Mevr. L. C. Boissevain—Toe Laer.

Directeur: de Heer. S. J. BOUBERG WILSON.

A. VAKSCHOOL.

Onderwijs wordt gegeven door:

Mw. J. CHR. STOETZ . . (7¹/₂ u.p.w.) in *Spel op het Tooneel*.
den Hr. A. J. LE GRAS . (2 » » » ») » *Id. en Kunst van Grimeeren*.

» » JAN C. DE VOS . (3 » » » ») » *Voordracht en Spel*.
Mev. M. SPEET (3¹/₂ » » » ») » *Zang, Techniek der Ademhaling, Uitspraak en Stemvorming*.

den Hr. S. J. BOUBERG WILSON.
(15³/₄ » » » ») » *Lezen, Voordracht, Geschied. van het Tooneel en de Tooneelletterkunde en Nederl. stijl- en letterkunde*.

den Heer A. REYDING . (1¹/₂ » » » ») » *Costuumkunde*.
den Hr. TH. C. SIMONS . (2 » » » ») » *Costumeerkunde, Hoogere Mimiek en Teekenen*.

den Hr. W. J. C. DE BLÉCOURT.
(4¹/₄ » » » ») » *Schermen, enz. en Plastische en Mimische Oefeningen*.

den Hr. J. M. G. E. WITT. (1¹/₂ » » » ») » *Dansen en Oefen. als boven*.

Mev. S. F. SPENGLER . . (2 » » » ») » *Fransche Uitspraak en Letterkunde*.

Mw. M. J. L. GALLAS-SMITS. (4 » » » ») » *Hoogd. Uitspraak en Letterkunde*.

den Hr. H. F. VOGIN. . (1¹/₂ » » » ») » *Engelsche Uitspr. en Taal*.

Mev. N. STEMMERIK . . (1¹/₂ » » » ») » *Costuumnaaien*.

Aan de Vakschool wordt alzoo 50 uur wekelijks onderwijs gegeven.

Overzicht van het getal Lesuren in de week.

Vakken:	Klassen:		
	I.	II.	III.
Spel op het Tooneel	1 ¹ / ₂	6	6
Id. en Kunst van Grimeeren	2	2	2
Voordracht en Spel.	3	3	3
Lezen en Voordracht	6 ¹ / ₂	3	3
Uitspraak, Stemvorming en Ademhaling.	1 ¹ / ₂	1 ¹ / ₄	1 ¹ / ₂
Zang	I	I	I
Hoogere Mimiek en Costumeerkunde.	—	I	I
Plastische en Mimische Oef. en Scherm.	2 ¹ / ₄	2 ¹ / ₄	2 ¹ / ₄
	1 ¹ / ₄	3 ¹ / ₄	3 ¹ / ₄
Dansen, enz.	1 ¹ / ₂	1 ¹ / ₂	1 ¹ / ₂
Geschied. v. h. Tooneel en de Tooneel-			
letterkunde	3 ¹ / ₂	2 ¹ / ₂	2 ¹ / ₂
Costuumkunde	—	1 ¹ / ₂	1 ¹ / ₂
Nederl. Stijl- en Letterkunde	1 ¹ / ₂	I	3 ¹ / ₄
Fransche Uitspraak en Letterkunde		I	I
Hoogduitsche Uitspraak en Letterk.	2	I	I
Engelsche Uitspraak en Taal	—	3 ¹ / ₄	3 ¹ / ₄
Teekenen	I	—	—
Costuumnaaien	1 ¹ / ₂	1 ¹ / ₂	1 ¹ / ₂
	3I	3 ²	3 ⁰

Omschrijving van het Onderwijs.

I. Spel en Grimeeren.

Kl. I. Vóór-oefeningen op het tooneel: binnenkomen, loopen, staan, zitten, knielen, groeten, vertrekken, enz., in verschillende karakters, omstandigheden en stijlen; uitdrukking van gemoedstoestanden. Alles door instudeering van kleine, eenvoudige tooneelstukjes en monologen.

Kl. II. Verdere toepassing en voortzetting van het geleerde in 't eerste jaar. Studie van blij- en tooneel-spelen, of fragmenten daarvan, uit verschillende tijdperken der literatuur en van verschillende volken, ook ter beoefening van stijl- en letterkunde in spel. — Beginselen der grimeerkunde.

Kl. III. Uitbreiding van het reeds gegeven onderwijs door de studie ook van drama's en treurspelen (classieke, romantische en moderne). Instudeering van enkele belangrijke rollen in haar geheel. Spel in costume en met grime. Samenspel.

II. Zang, Uitspraak en Stemvorming.

Door dit onderwijs tracht men de fouten in spraak en uitspraak te verbeteren, de stem te ontwikkelen, de ademhaling bij zeggen en zingen te regelen en het gehoor te oefenen, zoowel bij 't spreken en lezen, als ook door middel van den zang. Zingen wordt echter niet alleen als »middel» aangeleerd, maar ook als afzonderlijke kunst beoefend.

III. Lezen en Voordracht.

Bij dit onderricht wordt eene geleidelijke opklimming in acht genomen van eenvoudige tot moeilijker oefeningen. Het gelezene wordt veelal geheel of gedeeltelijk uit het hoofd geleerd, en opgezegd of voorgedragen. Voor een goed begrip wordt de stof altijd vooraf besproken en verklaard.

Kl. I begint met beschrijvend, en vervolgt met verhalend proza; daarna komen gemakkelijke gedichten uit onzen tijd aan de beurt, en eindelijk samenspraken.

Kl. II, III beoefenen moeilijker verhalend en oratorisch proza, monologen en dialogen uit toneelwerken, in proza en poëzie, en dichtstukken uit de classieke, de romantische en de moderne school.

IV. Geschiedenis van het Tooneel en de Tooneelletterkunde.

Naar aanleiding van de ontwikkeling van het tooneel en de dramatische letterkunde bij de voornaamste volken en in de opvolgende tijden, wordt, tot een juist begrip daarvan, een overzicht gegeven van de mythologie en van de belangrijkste tijdvakken van historie en literatuur, met bijzondere behandeling van die personen, denkbeelden, toestanden en gebeurtenissen, welke voor de kennis der dramatische letterkunde en hare geschiedenis van het meeste gewicht zijn. Dit onderwijs gaat gepaard met cursorische lectuur van toneelwerken en hunne dóórgaande bespreking en verklaring.

Kl. I krijgt een algemeen overzicht van de geschiedenis van het tooneel en de tooneelletterkunde; in

Kl. II en III worden afzonderlijke tijdvakken en auteurs meer uitvoerig behandeld, terwijl aan het slot van iederen cursus de techniek (wezen en inrichting) van het drama in zijne verschillende soorten wordt besproken.

V. Costuumkunde.

Als voordracht wordt den leerlingen een beknopt, maar zoo volledig mogelijk overzicht gegeven van de geschiedenis der kleederdrachten, toegelicht door platen, teekeningen en soms ook, door werkelijke costumes en andere voorwerpen. De leerlingen houden aantekening van het gesprokene, en teekenen de ter verduidelijking op het bord gemaakte schetsen na. — Aan het einde van iederen cursus wordt het een en ander meêgedeeld van de kleurenleer, in verband met de compositie van costumes.

Kl. II en III, 1e jaar. Inleiding. Geschiedenis van het costuum op het tooneel. Historische kleederdrachten in de Oudheid en de Middeleeuwen.

Kl. II en III, 2e jaar. Costumes van de Renaissance en den Nieuwen tijd.

VI. Costumeerkunde en Hoogere Mimiek.

Alleen de hoogste twee klassen ontvangen hierin onderwijs, en wel, wat betreft de mimiek, theoretisch door teekeningen te maken van 't gelaat, met het oog op de uitdrukking van hartstochten en gemoedstoestanden, en practisch door 't gelaat en de lichaamsdeelen te oefenen, standen en houdingen te doen aannemen, groepeeringsvormen, alles naar aanleiding van in te studeeren dramatische teksten. Waar dit noodig is geschiedt de studiën in costuum, hoofdzakelijk in de classieke kleederdracht en die van de XVIIde eeuw, waarin de leerlingen zich gemakkelijk moeten kunnen bewegen.

VII. Teekenen,

als afzonderlijk vak van onderwijs alleen in kl. I beoefend, wil, naast vaardigmaking van oog en hand, de aankweeking van den schoonheidszin, en moet bovendien zooveel kennis van het gelaat geven als onontbeerlijk is voor het volgen der lessen in mimiek en grimeeren. De leerlingen werken naar voorbeelden, pleistermodellen en de natuur.

VIII. Schermen, enz. Dansen, Plastische en Mimische Oefeningen.

Deze vakken worden gegeven met de hoofdstrekking de leerlingen eene vlugge, ongedwongen houding en losheid en sierlijkheid in de bewegingen te doen verkrijgen. Hoofd, romp, armen en beenen worden alle afzonderlijk behandeld; gemeenschappelijke mimische oefeningen gehouden en plastische standen gevormd (tableaux vivants); het hanteeren van wapenen geleerd; moderne en historische dansen, ook kleine pantomimen uitgevoerd. Doorgaans ontvangen de meisjes en jongens dit onderwijs gezamenlijk.

IX. Nederlandsche Stijlleur en Letterkunde.

Kl. I. Oefeningen in Stijl: Spreken, stellen, en schriftelijke vertalingen uit het Fransch en Hoogduitsch. — Letterkunde: bespreking der verschillende soorten en vormen.

Kl. II. Voortzetting der stijl-oefeningen. — Beoefening der Nederlandsche letteren van de Middeleeuwen en de XVIIde Eeuw, in verband met de algemeene literatuur.

Kl. III. Voortzetting van 't bovengenoemde. Bijzondere behandeling van de XVIIIde en XIXde eeuw.

X. Fransche en Hoogduitsche Uitspraak en Letterkunde.

Veel werk wordt gemaakt van overluid lezen, ten einde eene zoo zuiver mogelijke uitspraak dezer beide talen te bereiken; ook wordt proza en poëzie uit het hoofd geleerd en aangehouden, om woorden, vormen en zinswendingen zich vast in 't geheugen te doen prenten. Alle lectuur wordt eerst besproken, en mondeling vertaald. De keus der dramatische werken, welke vooral in de hoogste twee klassen worden gelezen, geschiedt in overeenstemming met en naar aanleiding van de lessen, sub. IV genoemd. Waar dit wenschelijk is, worden ook historisch-letterkundige toelichtingen verstrekt.

XI. Engelsche taal.

Kl. II, III. Het onderwijs hierin behoeft slechts elementair te blijven. Kennis der letterkunde is niet vereischt; alleen wordt tot taak gesteld eenvoudig proza te verstaan en, meer in 't bijzonder, voor eene juiste uitspraak gezorgd. — Bij genoegzame ontwikkeling der leerlingen kan het onderricht zich ook verder uitstreken, en bijv. Shakespeare gelezen worden.

XII. Costuumnaaien.

De meisjes van de drie klassen zijn voor deze lessen vereenigd, bij welke er vooral op gelet wordt de noodige vaardigheid te doen verkrijgen in het knippen van patronen en het maken en veranderen van eenvoudige costumes uit allerlei tijdperken en van verschillende nationaliteiten.

B. VOORBEREIDENDE SCHOOL.

Adjunct-Directrice: Mevr. M. J. L. GALLAS-SMITS.

Onderwijs wordt gegeven door:

Mw. E. HOLTROP-VAN GELDER (5 u.p.w.) in *Uitspraak, Stemvormingen Lezen*.
 den Hr. TH. C. SIMONS. (1 » ») » *Teekenen*.
 » » W. J. C. DE BLÉCOURT (3½ » » *) » *Schermen, enz. en Plast. en Mim. Oefeningen*.
 » » J. M. G. E. WITT (1½ » » *) » *Dansen en Plast. en Mim. Oefen.*
 Mw. M. J. L. GALLAS-SMITS (15 » » †) » *Nederl., Fransche en Hoogd. taal, en Geschied.*
 den Hr. A. D. HAGEDOORN (1 » ») » *Aardrijkskunde*.
 Mej. N. STEMMERIK (1½ » » *) » *Nutt. en fraaie Handwerken*.

Aan de Voorbereidende School wordt alzoo 28½ uur wekelijks les gegeven.

Overzicht van het getal Lesuren in de week.

Vakken:	Klassen:	
	I.	II.
Uitspraak en Stemvorming	2	2
Lezen	3	3
Teekenen	1	1
Schermen, enz. } en Plastische en Mimische Dansen } oefeningen.	3½	3½
	1½	1½
Nederlandsche taal	4	4
Fransche taal	5	5
Schriftelijk werk	3	—
Hoogduitsche taal	—	3
Geschiedenis	3	3
Aardrijkskunde	1	1
Nuttige en fraaie handwerken	1½	1½
	28½	28½

Omschrijving van het Onderwijs.

I. Uitspraak en Stemvorming.

Wegneming van dialectspraak en, zoo noodig, ook van organische gebreken. — Ontwikkeling van de stem. — Gehooroefening door spreken en lezen.

II. Lezen.

Ter voorbereiding van de lessen in voordracht, wordt het leesonderricht gegeven als toepassing van de oefeningen in uitspraak en om een natuurlijken leestoon te doen verkrijgen. Voor een goed begrip der leesstof wordt steeds gezorgd, en het gelezene geregeld, geheel of gedeeltelijk, uit het hoofd geleerd en opgezegd. Met proza wordt begonnen, in geleidelijke opklimming van eenvoudige tot moeilijker proeven; poëzie komt vooral eerst in 't tweede jaar aan de beurt.

*) Deze lessen zijn gecombineerd met die der Vakschool.

†) Twee van deze lessen, voor Hoogduitsch bestemd, worden gecombineerd gegeven met die van de laagste klasse der Vakschool.

III. Teekenen.

Oefening van oog en hand, naast aankweeking van den schoonheidszin, vormen het hoofddoel van het elementair onderricht in dit vak, dat naar voorbeelden, pleistermodellen en voorwerpen uit de natuur wordt aangeleerd.

IV. Schermen, enz., Dansen, Plastische en Mimische Oefeningen.

Zie de omschrijving hierboven, sub VIII Vakschool.

V. Nederlandsche Taal.

Het onderricht in de taal beoogt uitsluitend een practisch doel. Van de »Spraakunst» wordt slechts geleerd wat noodig is voor het zuiver schrijven en 't begrijpen der moedertaal. Veel zorg wordt besteed aan het tot bewustzijn brengen van de beteekenis der woorden. Beide klassen zijn gecombineerd.

VI Fransche Taal.

Zoo veel mogelijk in overeenstemming met de wijze waarop de moedertaal wordt aangeleerd, tracht men de leerlingen zich het Fransch te doen eigen maken door, naar een systematisch ingericht handboek, woorden en zinnen van buiten te laten leeren, en daaraan lees- en schriftelijke vertaal oefeningen te verbinden. Lectuur en mondelinge overzetting van eenvoudige prozastukken en gedichten.

VII. Hoogduitsche Taal.

Eerst nadat de noodige vorderingen in het Fransch zijn gemaakt, wordt met het aanleeren van Duitsch begonnen. De taalregels en vormen worden, zoover noodig, met behulp eener grammatica onderwezen, waarbij meer in 't bijzonder op de punten van overeenkomst en verschil met het Nederlandsch wordt gewezen; terwijl door lectuur de woordenkennis aangebracht wordt, en mondelinge vertalingen het begrip van 't gelezene moeten bevorderen.

VIII. Geschiedenis.

In een 2 jarigen cursus wordt het geheele veld der Algemeene en Vaderlandsche geschiedenis doorloopen, waarvan echter slechts de belangrijkste tijdvakken, gebeurtenissen en personen in schetsen en verhalen worden behandeld.

IX. Aardrijkskunde.

Dit onderwijs wordt gegeven, meer in 't bijzonder met het doel den gezichtskring der leerlingen uit te breiden, door hen met de merkwaardigste landen en volken in en buiten Europa, hun zeden, gewoonten, instellingen, kleederdrachten, enz. bekend te maken. Een leerboek wordt niet in handen gegeven, daarentegen veel gebruik gemaakt van kaarten, platen en teekeningen.

X. Nuttige en fraaie handwerken.

Hierdoor ontvangen de meisjes onderricht in al datgene wat ze noodig hebben om de lessen in Costuumnaaien aan de Vakschool met vrucht te kunnen volgen.

N.B. De rooster voor de verdeeling der verschillende lesuren, aan de Vakschool zoowel als aan de Voorbereidende school, is afzonderlijk gedrukt en bij den Directeur verkrijgbaar.

LEERBOEKEN.

Deze e. a. hulpmiddelen bij het onderwijs ontvangen de leerlingen kosteloos ten gebruike.

De eigenaardige inrichting van het onderwijs aan de Vakschool maakt de opgaaf van het volledig stel te gebruiken leerboeken onmogelijk. Ook is van te voren niet te vermelden, wat zal gelezen, en welke tooneelwerken zullen ingestudeerd worden. Toch kunnen hier de titels van enkele boeken, waarvan gebruik wordt gemaakt, wel worden genoemd:

- A. M. ELGAR, Spreken en zingen.
 J. B. MEERKERK, Een vijftigtal stukken uit onze beste schrijvers.
 A. KRETSCHMER, Die Trachten der Völker.
 C. KÖHLER, Idem.
 W. QUINCKE, Katechismus der Costümkunde.
 A. VON HEYDEN, Die Tracht der Kulturvölker Europa's.
 Dr. J. TEN BRINK, Kleine Geschiedenis der Nederlandsche Letteren.
 W. G. C. LOHMANN, Deutsches Lesebuch, 2 Theile.
 J. N. VALKHOFF, The first English Reader en The English Reader.
 F. M. COWAN en A. B. MAATJES, Practische Inleiding tot den Leercursus der Engelsche taal.
 F. M. COWAN en A. B. MAATJES, Theor.-pract. Spraakkunst der Engelsche taal.
 Stukken van SHAKESPEARE.
 Aan de Voorbereidende School wordt o. a. gebruik gemaakt van:
 C. HONIGH en G. J. VOS AZN., Van Eigen Bodem, 5de deeltje.
 T. TERWEY, Korte Spraakkunst der Nederlandsche taal.
 A. S. SCHOEVERS, Choix de Lecture.
 Id., De Fransche taal: Spreek-, Lees- en Vertaal oefeningen.
 J. BALLAND, Anthologie des auteurs dramatiques français.
 C. E. POSER, Deutsches Elementarbuch.
 Dr. W. J. A. HUBERTS, Korte handleiding tot de kennis der Algemeene Geschiedenis, 2 stukjes.
 J. A. DE BRUIJNE, Vaderlandsche Geschiedenis.

De Directeur der Tooneelschool.

S. J. BOUBERG WILSON.

De Toelatingsexamens der Tooneelschool.

Dinsdag 30 Augustus l.l. werden van 10 tot half 1 en van 2 tot half 5, in tegenwoordigheid van de leden der Commissie van Beheer en Toezicht: Freule Bicker. Dr. Vinkesteyn, Dr. Abresch en den Heer Browne, de toelatingsexamens voor den cursus 1892/'93 afgenomen door Mw. Stoetz, Mw. Gallas, Mej. Spengler en de HH. de Blécourt, Hagedoorn en Wilson.

Van de 22 candidaten, die zich hadden aangemeld, 10 mannel. en 12 vrouwel., kwamen niet op 2 zonder nadere kennisgeving, 2 met bericht van verhindering en 3, die tevoren hadden afgeschreven; zoodat 15 aan 't examen deelnamen, 4 mannel. en 11 vrouwelijke. Hiervan zijn 6 afgewezen, nl. 1 als hospitant en 4 meisjes en 1 jongen voor de Voorbereidende School, één der meisjes echter *M. J. V. Bouhuys*, niet wegens ongeschiktheid, maar om later voor de vakschool terug te komen.

Geslaagd zijn: als hospitanten, voorloopig tot de Kerstvacantie, de jonge dames *Henriëtte Verschuur* en *Louise Belder*; — voor de 1ste klasse der Vakschool de jongejufr. *Nelly Kesper*, *Rika Hopper* en *Jeanne Guicherit*, benevens jongeh. *Louis Chrispijn* (de laatste 3 met herexamen in Duitsch, J. Guicherit bovendien in Nederlandsch en Fransch); — en voor de Voorbereidende School, kl. II. jongej. *Johanna Vereul*, kl. I jongej. *Christine Maas* en jongeh. *Hyman van Praag*. — Ook werd besloten dat jongeh. *Jan van Dommelen*, die de school zou verlaten hebben, voorloopig tot de Kerstvacantie, de lessen der Voorbereidende school in kl. I wederom mocht volgen.

De nieuwe cursus werd Donderdag 1 September geopend met 17 leerlingen, waarvan 12 op de Vakschool en 5 op de Voorbereidende, en 2 hospitanten. Vrijdag 16 Sept. legden nog 2 candidaat-hospitanten proeven af tegenover Mw. Stoetz en Prof. G. A. van Hamel, van welke alleen de vroegere aspirant-leerling *Lion Solser*, verhinderd bij het examen op te komen, slaagde; terwijl nog voorloopig op proef in de laagste klasse der Voorbereidende School werd toegelaten *Bertha Meima*.

Het Conservatorium, afdeeling Dramatische Zangklasse, zendt dit jaar geen leerlingen voor 't volgen van vaklessen.

De indeeling in klassen is thans volgenderwijs:

Vakschool, kl. I. *Gusta Mulder*, *Nelly Kesper*, *Rika Hopper*, *Louis Chrispijn* en *Jeanne Guicherit*;

Id. kl. II: *Caroline van Dommelen*, *Mina Sasbach*, *Truus Faassen*, *Jacques Coorengel* en *Marinus Spree*.

Id. kl. III: *Hendrik Teune* en *Arthur van Schendel*.

De hospitanten *Henriëtte Verschuur*, *Louise Belder* en *Lion Solser* volgen alle vaklessen.

Voorbereidende school, kl. I: *Jan van Dommelen*, *Hyman van Praag*, *Christine Maas* en *Bertha Meima*.

Id., kl. II: *Jan Wensma* en *Johanna Vereul*.

De Heer *Frans Boersma*, die in Juli eervol ontslagen werd, heeft een engagement gekregen bij de Koninklijke Vereeniging »het Nederlandsch Tooneel».

De Heer *Jan C. de Vos*, uit Rotterdam, geeft in dezen cursus voor het eerst lessen in Voordracht en Spel.

De Directeur der Tooneelschool
 S. J. BOUBERG WILSON.

ROOSTER der LESUREN te geven aan de TOONEELSCHOOL, gedurende den Cursus 1892—1893.

Vorbereidende School.

Maandag:	kl. I.	kl. II.	kl. III.
9,30—11	Lezen, Uitspraak en Stemvorming, . . . M ^w . HOLTROP.	Voordracht en Spel, . . .	de Hr. DE VOS.
11—12	Nederlandsche taal, . . . GALLAS.	Teekenen, . . . de Hr. SIMONS.	Mej. SPENGLER.
1,30—2,30	Fransche taal, . . . GALLAS.	Fransch, . . . Mej. SPENGLER.	M ^w . GALLAS.
2,30—3,30	Teekenen, . . . de Hr. SIMONS.	Fransch, . . . Hoogd., . . . M ^w . GALLAS.	
		3,30—4,30	
Dinsdag:			
10—11	Nederlandsche taal, . . . M ^w . GALLAS.	Lezen en Voordracht, . . .	de Hr. WILSON.
11—12,30	Dansen en Mimische oefeningen, alle leerlingen gezamenlijk, . . .	Geschied. tooneel, de Hr. WILSON.	WITT.
2—3	Fransche taal, . . . M ^w . GALLAS.	Lezen en Voordr., " WILSON.	Mej. SPEET.
3—4	Geschiedenis, . . . " GALLAS.	Lezen en Voordr., " WILSON.	de Hr. REIJNDING.
Woensdag:			
9,30—10,30	Fransche taal, . . . M ^w . GALLAS.	Lezen en Voordr., de Hr. WILSON.	M ^w . STOETZ.
10,30—11,30	Uitspraak en Stemvorming, . . . HOLTROP.	Geschied. tooneel, " WILSON.	
11,30—12,30	Lezen, . . . " HOLTROP.	Lezen en Voordr., " WILSON.	
1,15—3,30	Plastische en Mimische oefeningen, eerst $\frac{3}{4}$ uur alleen de meisjes, daarna de jongens Idem en Schermen, . . .		de Hr. DE BLECOURT.
2,15—3,45	Costuumnaaien, de meisjes van alle klassen gezamenlijk, . . .		Mej. STEMMEIK.

Maandag:	kl. I.	kl. II.	kl. III.
9,30—10,30	Nederlandsche taal, . . . M ^w . GALLAS.	Lezen en Voordracht, . . .	de Hr. WILSON.
10,30—11,30	Schriftelijk werk Hoogduitsch, . . .	Spel, . . .	LEGRAS.
11,30—12,30	Geschiedenis, . . . " GALLAS.	Zang, . . . Mej. SPEET.	WILSON.
2—3	Fransche taal, . . . " GALLAS.	Lezen en Voordracht, . . .	WILSON.
3—4	Schriftelijk werk Hoogduitsch, . . .	Hoogduitsch, . . . M ^w . GALLAS.	
Donderdag:			
9,30—10,30	Nederlandsche taal, . . . M ^w . GALLAS.	Lezen en Voordracht, . . .	de Hr. WILSON.
10,30—11,30	Schriftelijk werk Hoogduitsch, . . .	Spel en Grimeeren, . . .	LEGRAS.
11,30—12,30	Geschiedenis, . . . " GALLAS.	Zang, . . . Mej. SPEET.	WILSON.
2—3	Fransche taal, . . . " GALLAS.	Lezen en Voordracht, . . .	WILSON.
3—4	Schriftelijk werk Hoogduitsch, . . .	Hoogduitsch, . . . M ^w . GALLAS.	
Vrijdag:			
10—11	Nederlandsche taal, . . . M ^w . GALLAS.	Spel, . . . M ^w . STOETZ.	de Hr. WILSON.
11—12	Geschiedenis, . . . " GALLAS.	Geschied. tooneel, de Hr. WILSON.	M ^w . STOETZ.
1,30—2,30	Fransche taal, . . . " GALLAS.	Techniek der Ademhaling, Uitspraak en Stemvorming, . . .	Mej. SPEET.
2,30—3,30	Schriftelijk werk Hoogduitsch, . . .	Id., . . . Mej. SPEET.	Engelsch, de Hr. VOGIN.
			(1,30—2,15).
			Nederl., de Hr. WILSON.
			(2,15—3).
			Nederl., de Hr. WILSON.
Zaterdag:			
10—11,30	Lezen, Uitspraak en Stemvorming, . . . M ^w . HOLTROP.	Lezen en Voordr., de Hr. WILSON.	M ^w . STOETZ.
11,30—12,30	Aardrijkskunde, . . . de Hr. HAGEDOORN.	Nederlandsch, . . . WILSON.	
1,15—2			Plastische en Mim. oefeningen de Hr. DE BLECOURT.
2—3,15	Plastische en Mimische oefeningen, $\frac{3}{4}$ uur, daarna de jongens alleen Schermen, . . .		H. MIMIEK en Costumeerk. (2,15-3,15) de Hr. SIMONS.

De Directeur der Tooneelschool:
S. J. BOUBERG WILSON.

UIT DE AMSTELSTAD

valt nog weinig nieuws mede te deelen, hetgeen zeker met het oog op het feit, dat het seizoen reeds een maand oud is, betreuenswaardig moet genoemd worden. Het geheele land heeft zeker reeds vernomen, dat de schrijvers van *De Doofpot* en een paar vroegere revues ook voor dit jaar eene revue hebben geschreven, getiteld *De Grootte Trom* en dat dit stuk reeds de 30ste voorstelling achter den rug heeft. Wij zullen over deze revue, die soms werkelijk grappig, meestal een weinig zouteloos is, niet uitweiden. Eén vraag echter: hebben de auteurs er niet aan gedacht in hun stuk een »acte des théâtres" in te vlechten? In de meeste Parijsche revues ontbreekt deze acte niet en dikwijls is zij de beste van alle. Bekende acteurs en actrices komen op in rollen, waarin zij gedurende het afgelopen jaar geschitterd hebben of in het oog zijn gevallen; hunne eigenaardigheden worden overdreven voorgesteld en belachelijk gemaakt door acteurs, die beproeven hen in hun wijze van optreden en spelen na te volgen. Zeker zouden trouwe schouwburgbezoekers ten onzent (er zijn er nog, al is hun aantal niet groot!) evenmin als te Parijs verzuimen te gaan zien, hoe hunne geliefkoosde acteurs in de revue er af komen en de schrijvers zouden een dankbaar onderwerp rijker zijn geworden. Want het moet gezegd worden, *De Grootte Trom* bijv. zou even goed een paar bedrijven minder kunnen tellen.

Of *De Grootte Trom* als hare voorgangster meer dan 200 opvoeringen belevend zal, is niet te zeggen; in ieder geval zullen wij, gedurende eenigen tijd verstoken zijn van het genoegen Mevr. Rössing te zien optreden en enkele andere verdienstelijke acteurs uit den Salon des Variétés in goede rollen te bewonderen.

Het Nederlândsch Tooneel is weder naar de Amstelstraat verhuisd en heeft twee uit het Duitsch vertaalde stukken gegeven, *Toni de Strooper* en *De Mexicaan*, die reeds lang weder van het affiche zijn. Daarna hebben wij reprises gezien van *Kean* en *Vrouwen-Studenten*, het laatste een vroolijk, prettig stuk, waarom men hartelijk lacht en dat door de meeste vertolkers aardig gespeeld wordt.

Zooals onze lezers elders in dit blad gelezen hebben heeft de oud-leerling der Tooneelschool, de heer Frans Boersma, een engagement gevonden bij het Nederlandsch Tooneel. Het is ons voornemen den jongen alumnus onzer school niet uit het oog te verliezen. De heer Boersma speelde tot nu toe alleen in *De Mexicaan*. Zijne eenvoudige rol gaf hem geen gelegenheid zijne speciale gaven te doen uitkomen. Een comicus schijnt hij niet te zijn, ware hij dit, hij zou van de hem opgedragen rol wel iets meer hebben kunnen maken. Eenige te groote bewegelijkheid, sommige handgebaren zal de heer Boersma gemakkelijk kunnen afwennen. Spoedig hopen wij de gelegenheid te hebben hem nader te leeren kennen.

Gebrs. A. van Lier speelden in de afgelopen maand hoofdzakelijk repertoire-stukken, die in de vroegere kermismaand zeker uitstekend op hunne plaats zijn.

Sarah Bernhardt heeft hare *Irrévocablement dernière* en daarna hare *représentation d'adieu* gegeven en is weder vertrokken. Sarah moge wat ouder geworden zijn (hoe oud?, zij speelt nog met gratie de jongste rollen. Als onderwerp voor eene tooneelkroniek is zij echter wel uitgeput, waarom wij dan ook maar over haar en hare buigingen en de *voix d'or* zullen zwijgen.

* * *

Allerwegen hoort men in Amsterdam de opmerking maken, dat de stadsschouwburg »uit den grond schiet". Men schijnt den verloren tijd te willen inhalen. Ieder is verbaasd te hooren, dat het binnenwerk nog wel een jaar in beslag

zal nemen. Zeker is het intusschen, dat wij 1894 zullen schrijven, vóór weer op het Leidscheplein gespeeld kan worden. Menigeen zal verlangen in de toekomst te kunnen zien om te weten of er dan door verschillende gezelschappen naar de pacht van den stadsschouwburg zal gesolliciteerd worden. Wij willen het hopen!

UIT DE MAASSTAD.

Op tooneelgebied is het hier in den zomer treurig gesteld; nauwelijks heeft de Mei-maand haar intrede gedaan, of de meeste schouwburgen worden gesloten en de kunstvrienden moeten zich spenen tot het najaar; alleen in Tivoli nu en dan een voorstelling, maar een flinke poging om een zomertheater met zomer-répertoire te vestigen moet nog gewaagd worden. Mejuffrouw Julia Cuypers gaf hier een gastvoorstelling met het gezelschap der Heeren Van Lier en al lokte het drama *Jane Shore* niet bijzonder, we wilden niet verzuimen met genoemde tooneelspeelster kennis te maken. Talent is stellig aanwezig, doch hoeveel heeft deze knappe vrouw nog te leeren en af te leeren! Misschien een diannant, maar ten deele ongeslepen, ten deele verkeerd behandeld; zal hij ooit fonkelen, gelijk hij het verdient?

Een uitstapje naar de hoofdstad stelde ons in de gelegenheid *Het Spookhuis* te zien, reeds in dit blad besproken en Mejuffrouw Marcelle Lucka bij Prot in *Juanita*. Strikt genomen valt de operette wellicht buiten ons terrein, doch als alle genres goed zijn, behalve het vervelende, behoort het genre van Marcelle Lucka bepaald tot het heel goede. En wat kunnen verschillende spelers en speelsters veel van dat kittige, kwikzilverachtige dametje leeren, hoe ze met een klein, elegant gebaar een zin weet te kleuren, met levendige mimiek, een trekje van haar mond, een guitigen blik een onbeduidenden tekst goed weet in te blazen. En bijna nooit overdrijving, eventjes aangestipt, fijn, heusch artistiek; indien haar omgeving haar maar niet verleidt te veel te doen, een niet gering te schatten gevaar, waaraan dit aardige persoontje blootstaat. Het zou jammer wezen en haar spel zou de voornaamste aantrekkelijkheid verliezen. Gelukkige Amsterdammers, die zich in zulk een kunst kunnen vermeien; allen, die de hoofdstad bezoeken, zij een voorstelling in Frascati aanbevelen.

Kleine kunst, bromt daar een. O ja, er is grootere kunst, groote kunst, die acht of tien gulden per plaats kost, waarbij de groote trom een hoofdrol speelt, waggonladingen kostumes het publiek moeten imponeren, en allerhande excentriciteiten de menigte met ontzag vervullen. Goed, offert daar uw geld indien ge lust hebt, goed; maar toont u ook niet blind voor het goede, dat ge met minder moeite en minder kosten in uw onmiddellijke omgeving vindt.

De kermis bracht in den Grooten Schouwburg een stuk, waarin veel te zien was, in Tivoli een klucht, waarbij veel gelachen moest worden. Misschien zou het de moeite loonen eens over kermisstukken uit te weiden, b. v. de vragen te behandelen, waarom de coupletten zoo flauw moeten wezen als de maker zelf erkent dat ze zijn; waarom bij een apotheose in Asschepoes zweemmende dames worden gebracht, alsof het een aquarium gold. Vermoedelijk zou het antwoord luiden, dat het publiek het zoo goed en mooi vindt en er dus geen reden tot verandering bestaat. De lantaarntocht was verdienstelijk gearrangeerd en maakte een aardig effect.

* * *

Droevé Min, tooneelspel van Giuseppe Giacosa, werd in den Tivoli-schouwburg opgevoerd; de vertaling van Mr. J. Kalf Jr. kwam ons zeer vloeiend voor.

Alleen de titel! droevé min, welke ongelukkige woorden, daarbij aanleiding gevende tot diverse grappen. Een advocaat, zijn vrouw en zijn vriend, tevens minnaar van de vrouw,

een bekend trio, niets nieuws onder de zon op tooneelgebied. Vrij oorspronkelijk helpt aan de handeling mede de vader van den minnaar, een mauvais sujet; diens karakter is flink geteekend, evenals dat van den echtgenoot, een goedmoedelijk man. Van de vrouw en den minnaar merkt de toeschouwer niet veel meer, dan dat ze verliefd op elkaar zijn, en, behalve dat ééne zwarte stipje, erg edele menschen.

De opzet van het stuk is verdienstelijk; een tiental jaren geleden zou het eerste tooneel — dus tusschen de vrouw en den minnaar — zelfs een vondst zijn geweest. Maar om de tegenstelling met hetgeen volgt scherper te maken, zou de aanwijzing *zijn vrouw* op het programma moeten ontbreken. De wijze, waarop Scarli tot de ontdekking van de ontrouw zijner echtgenoot komt, vonden we meer gewrongen dan mooi; de minnaar heeft geld nodig om zijn vader te redden; hij wil het zich op hoogst onvooroordeelige voorwaarden verschaffen en weigert het royale aanbod van den echtgenoot; deze roept zijn vrouw om uitspraak te doen; zij begrijpt de beweegredenen der weigering, zoekt uitvluchten, verdedigt half en half het afwijzen van den vriendschapsdienst, waardoor Scarli ten slotte de waarheid raadt. We vragen: is het aannemelijk, dat Fabrizio bij zijn weigering volhardt? Zou niet een ieder het aanbod accepteren om de eer der geliefde te redden? Uit den aard der zaak komt het niet tot een ontkenning; de minnaar vertrekt, de vrouw blijft en de kleine Gemma, beider oogappel, zal vermoedelijk later een verzoening vergemakkelijken.

Flink gespeeld zou *Droev Min* wellicht kunnen pakken, nu liet het vrij koel; iets onzekers ontsierde het spel der meeste vertooners; zij schenen niet overtuigd van hun zaak, zij aarzelden. Bij volgende opvoeringen kan dit verdwijnen, toch is vrees gewettigd, dat de taak boven hun krachten zal blijven. Als Scarli had de Heer De Vos goede oogenblikken; zijn verschijning deed echter meer aan een zeeman dan aan een advocaat denken. De heer Roijaards (Fabrizio) de minnaar, dikwijls moeilijk verstaanbaar, had weinig mooie standen; het nerveuze — natuurlijk of voorgewend — in stem en mimiek werkt vermoeiend op den toeschouwer en doet hem vreezen, dat de hartstocht den vertooner parten zal spelen. Voor iemand, die de aflegertjes van papa draagt, was de heer Roijaards te net gekleed. Van den ouden Arcieri leverde de Heer Alex. Faassen een goed type; doch de Heer Erfmann, die overigens goede voreringen heeft gemaakt in den laatsten tijd, bracht van Rannetti, een aardige bijfiguur, wel geschikt om wat afwisseling, wat licht te geven in deze sombere geschiedenis, bitter weinig terecht. De Emma is te zwaar voor Mejuffrouw Beukers, zij deed haar best en overdreef niet. Behalve deze jonge dame is aan het Tivoli-gezelschap nieuw verbonden de Heer Dekking, die in een klucht debuteerde. Met leedwezen zullen velen met ons dit jaar Mevrouw Mulder—Roelofsen missen; de leemte, door haar vertrek ontstaan, kan, naar wij meenen, niet gemakkelijk worden aangevuld.

* *

Over *Adrienne Lecouvreur*, waarmede de Vereenigde Rotterdamse Tooneelisten het winterseizoen openden, schreef de Heer Simons Maart 1889 in dit blad:

»De strijd tusschen die twee vrouwen om één man kan ons slechts waarachtig belang inboezemen, wanneer zij alle drie menschen zijn van vleesch en bloed, blakend van echten hartstocht, en handelend naar innerlijke ingeving. Maar bloedlooze schimmen, conventionele tooneelpoppen, die dansen naar de touwtjes der schrijvers, wezens die nooit zichzelf geven en dat ook niet kunnen, wijl ze niets zijn, laten ons koel. Daar is niets zoo gezocht als de houding van Maurice tegenover Adrienne in de 4e akte, naar de inspraak van zijn hart moest hij aan haar zijde staan, en het motief, waarvoor hij haar ter wille der prinses negeert, is hem alleen door de auteurs ingegeven,

wijl hij anders al hun effecten in het water zou doen vallen. En wie oogen heeft om te zien en ooren om te hooren, denkt bij deze dramatische machinerie even weinig aan afbeelding van het leven als bij een mechanieke wassen-beeldengroep.

Al het leven moet dan ook komen van de vertooners, en in het bijzonder van Adrienne. Wel kan er van karakteropvatting geen sprake zijn; alleen van een uiterlijken vorm, waarin zij verschijnen moet. 't Is de verpersoonlijking van het klassieke treurspel, overgeplaatst in een omgeving van modern proza. Wordt Adrienne niet door de cothurne verheven, dan valt met haar het geheele stuk op den effen bodem der banaliteit neer; tenzij de kunstenaars, het tragisch masker verzakend, de lyra weet ter hand te nemen waar dit pas geeft en aldus over dit dorre proza een waas van poëzie weet te doen glijden — zooals Sarah Bernhardt."

Grootendeels beamen we het bovenstaande en aangezien deze duidelijke uiteenzetting voor de spelers een goede gids kan wezen, hebben we niet gearzeld de opinie van onzen voormaligen redacteur nogmaals onder de oogen der lezers te brengen. Moest men in de omstandigheid, dat de eerste voorstelling op een Zondag plaats had, soms een wenk der directie vinden, hoe ze het ouderwetsche tooneelspel en de vertooning beschouwd wenschte? Men sta ons althans toe te volstaan met de mededeeling, dat Mevrouw Van Kerckhoven—Jonkers door haar gloedvol spel in verschillende momenten aanmerkingen op den achtergrond wist te dringen, doch er niet in slaagde het verlangen te smoren, haar en haar collega's een aangename taak toebedeeld te zien, dan marionetten voor menschen te doen doorgaan,

26 September 1892.

JEAN VALJEAN.

BOEKAANKONDIGING.

Bij de uitgevers KAPTEYN & Co. te Hoorn is eene vertaling verschenen van Ibsen's *Rosmersholm*: de vertaling is van de hand van F. Kapteyn. Dit stuk verschijnt juist te rechter tijd, nu de belangstelling in Ibsen en zijne werken eenigszins schijnt te verflauwen. Zou het niet eene goede gelegenheid zijn voor een onzer groote gezelschappen weer eens een stuk van Ibsen op te voeren? *Rosmersholm* is zeker een der belangwekkendste stukken van den grooten schrijver; het zou geen groot aantal opvoeringen belevan, maar wanneer eenige goede acteurs er in slaagden Rosmer en Rebekka West en de overige personen van dit aangrijpend drama werkelijk te doen leven, zou de voorstelling van *Rosmersholm* voor een beschaafd publiek tot de merkwaardigste van onzen tijd behooren. De vertaling, die, naar enkele zinnen te oordeelen, uit het Duitsch bewerkt is, is niet zóó, dat zij zonder eenige verandering zou kunnen gebruikt worden. De boekerigheden en enkele germanismen, die er in voorkomen, zouden door de regie onder het repeteeren wel kunnen worden weggenomen.

Bij denzelfden uitgever is ook *De Steunpilaren van de Maatschappij*, mede vertaald door F. Kapteyn, ter perse.

ADVERTENTIËN.

Verschenen in Thieme's Tooneel-Bibliotheek:

- TABIËS.** De Snoepers. Klucht 1 bedrijf.
TABIËS. De Oudheidvorscher. Klucht 1 bedrijf.
TABIËS. De Geboorte-Akte. Tooneelspel 2 bedrijven.
TABIËS. Kleine Manoeuvres. Blijspel 1 bedrijf.
TABIËS. Een Studentenmop. Klucht 1 bedrijf.
TABIËS. De Parkietjes. Blijspel 5 bedrijven.

Verschijnt den 1^{en} en 15^{en} van iedere maand bij TH. A. VAN ZEGGELN (M. J. P. van Santen) te Amsterdam.

Leden van het Tooneelverbond ontvangen dit Tijdschrift gratis.

Voor niet-leden bedraagt de prijs, per jaargang van tenminste 16 afleveringen, f 4,—. Franco per post f 4.25.

Brieven en stukken, de Redactie betreffende, adresseere men aan den Heer Mr. J. KALFF Jr., MARNIXSTRAAT 396. Opmerkingen betreffende de verzending en opgaven van abonnementen en advertenties in te zenden aan den Drukker-Uitgever, ACHTERBURGWAL 84.

N°. 2.

15 OCTOBER 1892.

XXIIe JAARGANG.

INHOUD:

Officieel gedeelte: Aan H.H. Afdelings-Secretarissen.

Niet-Officieel gedeelte: Uit de Amstelstad (*Droevé min, De Amerikaansche*). — Uit de Maasstad (*Blanchette, Onze Vader, Een dag vol dwaasheden, Tante Léontine, 'n Ouve Geschiedenis*). — Marc. Emants, Tooneel en Publiek. — Eene tournée. — Nieuwste Theorien. — Varia. — Advertentiën.

Officieel gedeelte.

Aan H.H. Afdelings-Secretarissen.

Namens het Hoofdbestuur heb ik de eer U te verzoeken mij zoo spoedig mogelijk te zenden eene opgave, bevattende de samenstelling van het Bestuur, den naam van den gedelegeerde bij de vergaderingen der Commissie van Beheer en Toezicht over de Tooneelschool en het getal der leden Uwer Afdeling. De veranderingen, die in Uw ledental hebben plaats gehad, worden ingewacht bij den Drukker-Uitgever van het Tijdschrift, den Heer Th. A. van Zeggelen (M. J. P. van Santen), Achterburgwal 84, Amsterdam.

AMSTERDAM,
(Heerengracht 305)
15 October 1892.

De Algemeene Secretaris
C. I. VINKESTEYN.

Niet-officieel gedeelte.

UIT DE AMSTELSTAD.

De voornaamste gebeurtenis op tooneelgebied sedert de verschijning van het laatste nummer van dit blad is zonder twijfel de voorstelling, die de heeren de Vos en Van Korlaar op 7 October in den Plantage-Schouwburg van Gebrs. van Lier hebben gegeven. Opgevoerd werd *Droevé min*, een stuk, waarover de Rotterdamsche verslaggever reeds voor veertien dagen aan het woord is geweest. Ik hoop, dat de lezers van »Het Tooneel» er zich niet aan zullen ergeren, dat in een blad, dat eenigszins geroepen is den weg te wijzen op tooneelgebied, twee meeningen verkondigd

worden met elkander in volkomen strijd; ik verwacht ook, dat men in hetgeen hier over *Droevé min* zal volgen, geen »oratio pro domo» zal zien.

Een vertaler heeft weinig deel aan een werk, ja, een Italiaansch spreekwoord zegt, dat een vertaler een verrader is — ik hoop, dat het verraad, dat ik pleegde, niet te schandelijk geweest is en weet, dat zij, die de welwillendheid hadden mij met het succes van Giacosa's stuk geluk te wenschen, dat deden, omdat zij den schrijver niet bij zich hadden en toch behoefte hadden tegenover iemand hun bewondering te uiten.')

Want te Amsterdam heeft *Droevé min* succes gehad, groot succes, te Amsterdam heeft men het stuk en zijne vertolking bewonderd. Na het eerste bedrijf drie, na het tweede vier terugroepingen; na het derde bedrijf moest het scherm nog tweemaal omhoog en dat terwijl ieder weet, dat een Amsterdamsch schouwburgbezoeker gewoonlijk bij de laatste woorden van het stuk reeds op weg is naar den tram.

M.i. zijn dit succes en deze bewondering volkomen verdiend. Giacosa's stuk behandelt geen nieuw onderwerp, maar nog daargelaten of er nog »nieuwe onderwerpen» te vinden zijn, komt het bij een tooneelstuk niet hoofdzakelijk aan op de wijze, waarop het gegeven is behandeld? En de oude geschiedenis, de liefde van een getrouwde vrouw voor een man, die niet haar echtgenoot is, is in *Droevé min* zoo eenvoudig, zoo waar en zoo aangrijpend verteld, als mischien nooit te voren. Er is bijna niets gewrongens in *Droevé min*; zelfs het bezwaar, dat in het vorig nummer van dit tijdschrift gemaakt is tegen de houding van Fabrizio, die in het laatste tooneel van het tweede bedrijf om de eer van Emma te redden, het geld van haar man had moeten aannemen, kan ik niet deelen. Fabrizio denkt geen oogenblik aan de mogelijkheid, dat Giulio iets zal

1) Hun die meenen, dat Giacosa een zeer jong schrijver is, zij medegedeeld dat op 18 December 1872 reeds een zijner stukken te Turijn is opgevoerd en dat hij dus zoo héél jong niet meer is.

ontdekken, misschien komt het op het laatste oogenblik in hem op, dat het weigeren van het geld Giulio's achterdocht kan opwekken, maar op dat oogenblik, nadat gebleken was, dat Emma gelogen had, zou toegeven toch te laat geweest zijn. De beweging, waarmede Fabrizio tusschen Giulio en Emma komt te staan, geschiedt m. i. onbewust, d. w. z. Fabrizio meent haar bedreigd te zien, door een gevaar, maar waarin dat gevaar bestaat, daarvan heeft hij zichzelf nog geen rekenschap gegeven, hij had daar den tijd niet toe. Misschien is de oude Arcieri wat lang van stof, maar ziedaar het eenige bezwaar, dat ik tegen het stuk kan laten gelden. Alles werkt mede tot de catastrofe: van het eerste oogenblik aan, waarop men reeds gerommel in de verte meent te hooren, neemt het onweder voortdurend in hevigheid toe, langzamerhand, met telkens langer slagen, die telkens sneller op den bliksem volgen tot den laatsten slag en den laatsten bliksemstraal, die gruwelijk getroffen heeft.

Sommigen hebben gezegd, dat het stuk met het tweede bedrijf had moeten eindigen; dat het ermede had *kunnen* eindigen, ben ik volkomen eens, dat het uit *moest* zijn, geloof ik niet.

Droeve min heeft zijn hoogtepunt bereikt, aan het eind van tweede bedrijf, wanneer men vraagt naar wat emotie wekt, naar wat een toeschouwer grijpt, hem het hart doet bonzen, hem overweldigt, maar het derde bedrijf geeft het best eene stemming weer, eene innig droevige stemming, het gevoel dat er iets onherstelbaars geschied is en dat die menschen met dat onherstelbare in zich hun leven moeten voortzetten. Het derde bedrijf op zich zelf beschouwd, niet als aanhangsel van de vorige twee, vind ik even goed als het tweede. En de oplossing, die het geeft? Zie, met menschen als Scarli en Emma, is het toch wel de eenig mogelijke. Emma zal haar kind zeker niets slechts leeren, zij die zoo diep beseft heeft, dat zij eigenlijk de plaats in het huis van haar man niet meer waardig is. En is het dan nu niet beter dan met een volledige scheiding?

Dat het derde bedrijf minder genot geschonken heeft aan de meeste toeschouwers ligt aan de moeilijkheid een antwoord te geven op de vraag: wat wordt er van die twee echtgenooten? Ieder vreest een antwoord te hooren, dat hem niet bevredigt: men wil de quaestie liever niet oplossen, en het stuk dus maar laten eindigen. Men heeft dus een vooroordeel tegen het derde bedrijf. Maar eene tweede reden is, dat het derde bedrijf niet zoo goed gespeeld wordt als de andere. Ik geloof niet, dat het den acteurs gelukt is die stemming, waarvan ik zooveen sprak, geheel weer te geven. Ik moet zeggen, dat ik volkomen en van ganser harte instem met de lofuitgingen, die den heer De Vos en ook de overige acteurs overal zijn geschonken; het laatste tooneel van het tweede bedrijf, een ontzaglijk moeilijk stuk werd prachtig gespeeld, maar misschien is het derde bedrijf, op eene andere manier, nog moeilijker. Dat de heer De Vos daarin zichzelf niet geheel meester was, was te bemerken aan het gedwongen loopen door de kamer, om de tafel heen, zooals iemand loopt, die heel kort den hoek van een straat omslaat en tegelijkertijd iemand moet ontwijken. Mej. Beukers en de heer Royaards stonden den heer De Vos zeer goed ter zijde; ook al waren zij niet geheel en al even goed. De heer Faassen was m. i. de minste: het type vieux roué, iemand »wiens woorden wel eerbiedig waren maar wiens blik beleedigend was,», gaf hij niet.

Ik moet nog den heer De Vos verdedigen tegen de aanmerking, dat hij er zou uitgezien hebben als een zeeman. Te Amsterdam dragen massaas advocaten onder hun toga een jasje, zooals de heer De Vos er een aan had.

Naschrift. Het bovenstaande geeft de meening weer, welke ik over het spel van de heeren de Vos en Royaards en Mej. Beukers had na de eerste voorstelling te Amsterdam. Sedert woonde ik op 14 October nog eene voorstelling van *Droeve min* bij en vond veel meer stemming in het derde bedrijf, dan bij vorige opvoeringen. Beiden, de heer

de Vos en de heer Royaards schenen mij rustiger: de laatste meer in overeenstemming met de woorden, die de auteur hem in den mond legt: »Ik wist het, toen ik hier kwam!» (dat Emma niet mee zou gaan). Het is trouwens niet te verwonderen, dat ernstige artisten langzamerhand zekerder van hunne rollen worden en zeer te prijzen, dat zij hunne opvatting bij nader inzien durven wijzigen.

* *

»Toen drukten ze elkaar de *hand* en toen heb ik gehuild, niet van verdriet, van *blijdschap*. Ik ben nog wel jong, maar ik weet toch wel hoe ongelukkig het is, wanneer een man en vrouw *elkaar niet verstaan*.» Lezer, weet ge wie die schoone Hollandsche woorden de vorige week heeft gezegd op een Hollandsch tooneel? Neen? Als ge raden moest, zoudt ge zeggen: het kan geen oude deftige dame zijn, want er staat: *ik ben nog wel jong*; een jonge deftige dame dan, een beetje te korrekt, Haagsch pratend? Neen. Een weekhartig jongeling, die een sombere jeugd achter zich heeft? Ook niet. Het was een visschersjongen, een jongen, die toen men hem vroeg hoe oud hij was, zich eerst moest bedenken en toen antwoordde: Tien jaar. En die jongen sprak over zijn vader en zijn moeder, die zich met elkaar verzoend hadden. De taal van het stuk, waarin dit moois voorkomt, beantwoordt geheel aan de verwachting, die deze heerlijke kinderpraat opwekt. En het is hard een kind op het tooneel met groote menschen zoo te hooren praten, wanneer men een paar dagen te voren in *Droeve min* De Vos zoo waar met een kind heeft hooren babbelen en gekheid maken.

Het stuk, dat ik hierboven bedoel, is *De Amerikaansche*, tooneelspel in vijf bedrijven, bewerkt naar den roman van Jules Claretie door L. H. Chrispijn, die ook *Majoer Frans* voor het tooneel bewerkte. De roman, die zeer banaal en zeer vervelend is, leende zich wel tot een omwerking tot een tooneelstuk. De heer Chrispijn is er echter niet in geslaagd het stuk interessanter te maken dan het boek was. De acteurs, Mevr. Frenkel-Bouwmeester, de heeren L. Bouwmeester en Clous en vele anderen hebben te vergeefs getracht de menschen, die zij moesten voorstellen, leven in te blazen, het blijven poppen aan draadjes bewogen. Slechts op twee oogenblikken heeft het stuk mij even getroffen nl. bij den zeer naïf uitgedrukten angst van Eva (Mej. Schut) voor het gevaar, dat de Solis (de heer Clous) zal loopen in een duel en bij de woorden, die Norton (de hr. Bouwmeester) tot zijne vrouw (Mevr. Frenkel) spreekt over de noodig geworden scheiding. Er was veel licht op het tooneel: licht van veel lampen en bougies, dat scheen op schitterende balcostumes, en zonlicht gegoten over een mooi terras en een vroolijk *mondain* strand, maar de toeschouwer tastte overigens rond in een wanhopig eentonigen, grijzen mist.

Wezenlijk, de acteurs van het »Nederlandsche» kunnen het niet helpen, wanneer hun talent reddeloos verloren gaat.

UIT DE MAASSTAD.

Met de vertaling van *Blanchette*, het door het Théâtre Libre hier te lande geïntroduceerde tooneelstuk van Eug. Brieux, heeft de heer C. F. van der Horst een flink werk geleverd. Het moet lastig zijn dit stuk goed in onze taal over te brengen zonder in platte uitdrukkingen te vervallen en het doet ons genoegen te kunnen vermelden, dat de heer van der Horst daarin zeer gelukkig is geweest.

Den inhoud mogen wij bekend achten of belangstellenden verwijzen naar pagina 86, 87 van den vorigen jaargang van dit tijdschrift. Door de Vereenigde Rotterdamsche Tooneelisten wordt het stuk gegeven met het derde bedrijf, waarin *Blanchette* door haar vader ten tweeden male verstootten, August schamper afwijst en naar Parijs terugkeert om haar los leventje voort te zetten. Op zichzelf beschouwd heeft deze acte veel aantrekkelijks door de

puntige cynische gezegden in het gesprek van de cocotte met haar vroegeren aanbieder, al moraliseert laatstgenoemde erg zwaar en riskeert hij den lachlust op te wekken, wanneer hij met dichtcr Poot het schuine dametje de genoegens van het landleven schildert. Doch dan eindigt het stuk tenminste niet met een verzoening, zooals de schrijver ook al eens beproefd heeft. Een verzoening zou alleen aannemelijk kunnen zijn, indien duidelijk werd aangegeven, dat de schraapzucht den ouden Rousset er toe bracht, niet de liefde voor zijn dochter.

Wat men den schrijver moge verwijten, zeker niet, dat hij onvoldoende zorg aan de kleding van zijn geesteskind heeft besteed; hij leverde een geheele garderobe, twee slotbedrijven naar keus, vergetende, dat alle toevoeging volstrekt geen verfraaiing behoeft te zijn, vooral niet waar ze overtollig mag heeten. En dit is hier stellig het geval. Bij het einde van het tweede bedrijf is *Blanchette* uit; de toeschouwer kan zich het verdere leven van het meisje en van haar ouders denken, zooals hij wil, het thema is afgehandeld en het stuk als artistiek geheel voltooid; elke bijvoeging doet afbreuk aan de zuiverheid der lijnen. Voor ultra-nieuwsgierige personen zijn de twee bedrijven wellicht onvoldoende, doch is dan met het derde hun nieuwsgierigheid bevredigd? *Blanchette* gaat heen, ja; maar wie weet of een volgende poging tot verzoening niet beter slaagt, wie weet of de ouders niet tot andere gedachten komen, wie weet of ze haar al niet buiten opwachten, enz., enz., enz.? Volgens de vroeger geldende leer levert het einde van het tweede bedrijf misschien geen voldoende slot, maar aan het derde ontbreekt het stellig geheel.

Aan de opvoering kleefde de groote fout, dat er veel te langzaam gespeeld werd, alles veel te breed uitgesponnen; de meest alledaagsche gezegden werden soms opgedischt als gulden woorden, waarvan geen syllabe voor den toeschouwer mocht verloren gaan. Wanneer zal men eindelijk eens terugkeeren van de dwaling, dat alles wat langzaam gedaan wordt daarom reeds mooi is en omgekeerd, dat het mooie langzaam gespeeld moet worden om tot zijn recht te komen; wanneer zal men willen begrijpen, dat ieder tooneelstuk niet in hetzelfde tempo mag gespeeld worden! Vooral in het eerste bedrijf, arm aan handeling, werkte het teuterige spel bepaald storend. Volstrekt niet geheel, doch ten deele, was het langzame daaraan te wijten, dat de rollen niet te best gekend werden, dit komt in den laatsten tijd te dikwijls voor en het zou ons niet verwonderen, als de souffleur loonsverhooging eischte; de man heeft het zwaar te verantwoorden. De tijden, dat de eerste opvoeringen algemeene repetities waren, meenden we achter den rug te hebben en niemand wenscht ze terug.

In de titelpartij heeft *Mevrouw Van Kerckhoven*—Jonkers veel moois gegeven; haar uitbarstingen van woede in het tweede bedrijf waren natuurlijk en toch niet overdreven realistisch onverstaanbaar. Verreweg het best vonden we haar in het derde, ze woekerde met de kwaadaardige waarheden, die de schrijver *Blanchette* doet antwoorden op de brave tirades van den armen August en vertolkte uitmuntend de snelle overgangen in dit pikante onderhoud. Voor *Mevrouw Jonkers* is het een geluk, dat het derde bedrijf gespeeld werd, daargelaten dat het voor hen, die indertijd alleen de eerste twee van de Fransche spelers zagen, een belangwekkende gebeurtenis mag heeten; haar *Blanchette* behoort nu tot het beste, dat zij hier te genieten gaf en dat zegt niet weinig.

Rousset en zijn vrouw waren o. i. niet ordinaar, niet beestachtig genoeg; zij toonden nog te veel hart en vooral het humoristische tintje, dat de heer D. Haspels aan zijn rol gaf, maakte het soms moeilijk in de woeste momenten de vereischte hoogte te bereiken. Daarbij was beider uiterlijk te netjes, het spel te beschaafd, waardoor men niet zoo licht kon begrijpen, dat *Blanchette* bij haar ouders een vreemde moet blijven; het stuk veranderde eenigszins

van karakter, want waar bij de Franschen de stemming hoofdzak was, werd hier de aandacht meer door de handeling geboeid. Na deze opvoering zal men aanstonds eenige mooie tooneeltjes kunnen noemen, terwijl bij de Franschen het publiek voornamelijk werd ingepalmd, omdat het een brok leven — zij het ook ruwe, koude werkelijkheid — voor zich zag. *Blanchette* behoort om zoo te zeggen tot een nieuwe soort kunst en men mag *Mevrouw Beersmans* en den Heer *Haspels* dankbaar zijn voor het vele schoons, dat te bewonderen viel; indien zij er echter in slagen de typen wat te verdierlijken, zal het effect meer volkomen zijn.

Lof komt den Heer Van Eysden toe voor de tactvolle wijze, waarop hij in het laatste bedrijf de weinig dankbare rol van den deugdheld August vertolkte; zijn stem was innig, eenvoudig, niet sentimenteel; met de herinnering aan dit tooneel kan het hem niet te moeilijk vallen in zijn eerste gesprek met *Blanchette* meer warmte te leggen; daar was hij te leuk. Bonenfant werd door den heer Van Kerckhoven verdienstelijk getypeerd; iets doffer stem zou niet schaden. De Heer Victor Faassen moet zich matigen in zijn omhelzingen en bedenken, dat zijn zuster meent, dat hij *Blanchette* wil trouwen. Als *Lucie* kan *Mejuffrouw Rika Haspels* meer hartelijkheid toonen: het gebabbel achter de toonbank is zoo aardig, haar helpen, wanneer *Blanchette* Bonenfant moet bedienen, zoo lief gedacht; het rolletje is echter stiefmoederlijk behandeld en de bezoeken der familie Galoux in de kroeg blijven zwakke punten in een zoogenaamd realistisch tooneelstuk.

* * *

Onze Vader, het mooie dramaatje van François Coppée, voert ons terug tot de verschrikkelijke dagen van Mei 1871. Een menschlievende pastoor is door de communards als gijzelaar gevangen genomen en gefusilleerd. Een priester komt zijn zuster Rosa, die met hem woonde en hem vergoedde, toespreken, doch zij weigert den troost der kerk; zij veracht, zij haat, zij hoont den God, die gedoogde, dat men den weldoener van de armenwijk Belleville laaghartig vermoordde; zij juicht in wilde smart nu de regeeringstroepen in onverbiddelijke gevechten de oproerlingen verslaan; de geweeschoten klinken haar als triomfkreten; zij zou de soldaten willen aanhitsen, hun toekrijnschen: Wreekt mijn broeder! De zoon der kerk luistert lankmoedig en zacht raadt hij de zwaarbeproefde heil te zoeken in het gebed. Rosa neemt haar rozenkrans, doch de woorden: »Vergeef ons onze schulden, gelijk ook wij vergeven onze schuldenaren», kan ze niet uitspreken. Op hetzelfde oogenblik vlucht een communard het vertrek binnen en smeekt om een schuilplaats. Een der moordenaars van haar broeder in haar macht! Nu kan ze zich wreken! Zij weigert den ellendige te verbergen en overlaadt hem met verwijten, . . . doch de angst van den vluchteling treft haar; zijn geschimp, of dan de liefde en vergevensgezindheid, die de pastoor en de zijnen steeds predikten, logen was, doet haar het onedele van haar daad inzien. Zij geeft den communard de kleding haars broeders en als straks een officier met een patrouille het huis binnentreedt, vindt hij een geestelijke met zijn zuster. Nu kan Rosa het *Onze Vader* in vrede voleindigen.

Ofschoon wat sentimenteel en in de onderdeelen te uitvoerig behandeld, pakt dit dramaatje door de nobele gedachte, de meestal onopgesmukte verzen en zeker is de hoofdpartij een zware maar benijdenswaardige taak. *Mevrouw Jeanne Daune*, die bij het gezelschap Blaaser & Verhagen de Rosa speelde, gaf wat ze geven kon, soms zelfs meer, en had goede momenten; haar geluid is te hard, te weerbarstig om door nuanceering de gewenschte effecten te verkrijgen, vandaar dat deze Rosa haar stem veel te veel uitzette en te furie-achtig werd. Niet zonder vrucht schijnt deze speelster een onzer eerste artisten bestudeerd te hebben;

de keuze van een voorbeeld kan reeds lof verdienen. De andere vertooners blonken niet uit; als gewoonlijk onderscheidde Mejuffrouw Anna van Dijk zich door haar rustig spel en vrij zuivere dictie, doch overigens drukte de last bijna geheel op de hoofdpersoon en moest deze soms zelfs nog doen vergeten wat haar partners bedorven hadden: de steunbehoevende moest steun verleen.

De Duitsche klucht *Een dag vol dwaasheden* van Anton Anno is wel amusant, heel wat amusanter dan verschillende kluchten, die met meer lawaai hun entree maakten. Er werd door allen met groote opgewektheid gespeeld, een hoofdvereischte bij dit genre, die echter ook wel eens schittert door afwezigheid.

* * *

Een jong artist ziet zijn huwelijk tegenwerken, zonder dat hij begrijpt welke de redenen kunnen zijn; eindelijk ontdekt hij, dat men een lid zijner familie van oneerlijke daden beschuldigt. Zijn vader deelt hij de praatjes, den laster mede, doch wanneer hij zijn aanstaanden schoonvader ophelderingen wil gaan vragen, houdt zijn vader hem terug met de bekentenis, dat hij inderdaad misbruik van vertrouwen heeft gemaakt en zich geleend geld toegeëigend. De zoon ziet van het huwelijk af, daagt hem, die het verhaal rondstroomde uit en verbreekt alle betrekking met zijn vader. Ziehier ongeveer de toedracht van het fragment, onder den tamelijk zonderlingen titel *'n Ouwwe Geschiedenis* in den Tivoli-Schouwburg vertoond. De Heeren De Vos en Royaards vervulden met talent de rollen van vader en zoon; eerstgenoemde was mooi gegrimeerd, de laatste moet vooral op zijn armen letten; als Rousseau had de Heer Alex. Faassen gedistingeerder kunnen zijn. Het beeldhouwersatelier was smaakvol ingericht.

In *Tante Léontine* van Maurice Boniface en Edouard Bodin, vlot vertaald door Jan van Rijswijk, weer een stuk door het Théâtre Libre geïmporteerd, wordt de vraag behandeld, of men als bruidschat voor een meisje het geld mag aannemen van een tante, welke men vroeger ignoreerde, omdat ze een »onregelmatig» leven leidde, doch die daardoor een mooie erfenis heeft bemachtigd. De sullige maar rechtschapen vader zegt neen, de meer praktische moeder, de minnaar, wien het meer om de duiten te doen is, het trouwlustige bakvischje zeggen ja, en tante Léontine, het liefje van een overleden hertog, wordt weer in genade aangenomen met haar geld. Verder werken nog aan de handeling mede een oom van den minnaar, oud-militair, en een brutaal dienstmeisje. Het blijspel is aardig, zonder veel fratsen in elkaar gezet en getuigt van veel menschenkennis; nu en dan doet het eenigszins pijnlijk aan, dat alleen de gemoedelijke vader de partij, die het geld wil weigeren, vertegenwoordigt en ten slotte cynisch als een ezel wordt voorgesteld, doch uit een technisch oogpunt beschouwd, hadden we in langen tijd niet zulk een verdienstelijk werk op de planken; na de gewrongen, alle waarschijnlijkheid in het aangezicht slaande kluchten, waarvan de productie zoo schrikbarend toeneemt, een ware verademing.

Tante Léontine wordt zeer goed gespeeld. Als Papa Dumont is de Heer De Vos in één woord voortreffelijk, zelden zagen we hem zoo uitmuntend op dreef; men leeft mede met dien stumper, eerst onderworpen aan zijn vrouw, telkens geplaagd met zijn katoenspeculatie, dan in verzet komende als zijn familie wil doen wat hij slecht en leelijk vindt, uitvarende tegen den geldjagenden minnaar, die hem oneerlijkheid verwijt, vast vertrouwende op zijn dochter en eindelijk, wanneer ook deze hem ongelijk geeft, het hoofd buigende, al blijft hij in stilte protesteeren. Het was mooi. De Heer Roijaards speelt den op bruidschat belusten Paul Méry eveneens kranig en blonk vooral uit in zijn paradoxale tirades over tante Léontine in het laatste bedrijf. Mevrouw Van Westerhoven weet als Mevrouw

Dumont duchtig de pantoffel te hanteeren; Mevrouw Van Korlaar voldeed goed als de veelbesproken tante, doch viel aan het slot een beetje uit den blijspeltoon; Mevrouw Tartaud gaf een aardig dienstmeisje en de Heer Alex. Faassen legde met zijn kort optreden eer in. Een echt bakvischje heeft dit gezelschap niet in voorraad; de lauweren voor Mejuffrouw Beukers groeien op ander terrein. Het stuk wordt prettig vlug, zonder het effect verbrekende pauzen afgespeeld.

9 October 1892.

JEAN VALJEAN.

TOONEEL EN PUBLIEK

Onder bovenstaanden titel deelde onlangs het Vaderland zijn lezers een jammerklacht van den Heer Jan C. de Vos mede, die weerklink verdient te vinden in het orgaan van ons verbond. De klacht is in briefvorm en bevat o. a. het volgende:

»En toch bleef en blijft het publiek weg!

Nu zijn we weer aan 't instudeeren van Professor Crampton, dat meesterlijke werk van Gerhardt Hauptmann. Hoe zal 't dan zijn?

En we hopen nog meer moderne kunst te vertoonen. . . .

Maar. . . . en nu kom ik terug op mijn »maar» van zoo even: als het publiek voortgaat met ons ernstig streven, om kunst te geven, zooveel wij kunnen, in stukken en spel, zoo weinig te steunen, ja dan, amice, zullen Van Korlaar en ik wel genoodzaakt zijn òf ons directeurschap neer te leggen, òf onze toevlucht te nemen tot de door het publiek gewilde wansmakelijkheden. (Was met Het Spookschip het Gebouw van Kunsten en Wetenschappen niet onlangs in den Haag uitverkocht?)

Als ge ons repertoire van ruim twee jaren nagaat, zult ge zien dat we telkens, als we wat geld verdiend hadden met vertooningen van onartiestieke werken, weer probeerden kunst — of wat wij er voor houden — te geven.

Want we meenen, dat 't meer beteekent *iets* — en wel *zooveel als we kunnen* — voor kunst te doen dan *niets* en gelooven, dat er voor ons, die geen fortuin bezitten en niet gesubsidieerd worden, niets laakbaars in steekt klachten en zangspelen te vertoonen als middel om 't geld te verkrijgen tot het opvoeren van artistieke werken. Maar wanneer op den langen duur mocht blijken, dat ons streven om die betere moderne en oorspronkelijke werken te geven, toch niet gewaardeerd wordt, ja, dan zal zelfs aan ons vrij taai geduld een einde komen. Wee dan hen echter, die in kranten of op Tooneelverbondsvergaderingen klagen over stilstand of achteruitgang van ons Hollandsch tooneel!

Douwes Dekker zei me eens: Er is geen behoefte aan een bond om den Nederlandschen tooneelspeler, wel aan een om het Nederlandsche publiek te verheffen!"

De Heer de Vos vertelt niets nieuws; herhaaldelijk is 't al betoogd, dat alle pogingen van acteurs en auteurs om ons tooneel op te beuren niets zullen tot stand brengen, indien het niet eerst gelukt ons slaperig publiek eindelijk eens flink wakker te schudden uit zijn logge onverschilligheid voor de Nederlandsche dramatische kunst. Toch zal er nog lang op dit aanbeeld gehamerd moeten worden eer het publiek verstaat dat men roept: *Tua res agitur!*

Wat krijgt iemand ten antwoord, die in den Haag aan Mijnheer of Mevrouw X vraagt, of zij de voorstelling van de Vos zullen bijwonen?

— »De Vos. . . . Is dat het Nederlandsch tooneel? — Niet? O. Zijn daar goede krachten bij? Ik wist niet, dat er iets te doen was. De advertentie is me ontgaan. Wat

spelen ze? Kent u het stuk? Ik vind . . . als je zoo niets van het stuk afweet, . . . hê? Ik kom in 't algemeen zelden in de Hollandsche comédie. Ik ga nog al eens naar de opera, weet u. Maar als u 't me aanbeveelt . . . Of-schoon dezen keer . . . Als ik 't wat eer geweten had, dat er nu eens wat goeds . . . maar ik geloof toch niet, dat de courant er al wat van gezegd heeft en dus ziet u . . . enz."

Maar als Sarah Bernhardt speelt, dan weten de menschen *wel*, weken vooruit wat er te doen zal zijn, dan ontgaan de advertenties hun *nooit*, dan kan 't hun *niemendal* schelen, of er nog meer goede krachten bij zijn, dan komt het er *niets* op aan, of zij al iets van het stuk afweten, dan zijn alle aanbevelingen volmaakt *overbodig*, dan weten zij alles tijdig *genoeg* en dan is 't volstrekt *onnoodig*, of er al wat van in de courant heeft gestaan.

Voor Sarah offert de Hagenaar bereidwillig tien gulden en trekt hij bovendien nog zijn rok aan. Aan zijn nationaal Tooneelverbond zegt hij zijn lidmaatschap op, als hij niet in den vorm van gratis toegangen of verminderde prijzen (waarvan hij immers de meiden nog eens kan laten profiteeren) dubbel en dwars zijn vijf gulden jaarlijks »er weer uithaalt".

Het eenige middel, waarmee de Haagsche afdeeling haar schraal getal van bijna drie honderd leden bijeen houdt, zijn de gratis voorstellingen, die zij weet te verkrijgen, en niet alleen moet dit lokmiddel telkens en telkens weer in circulaire, advertenties, entre-flets het publiek letterlijk onder den neus worden geduwd; maar wie op zoo'n gratis voorstelling niet een heele mooie plaats cadeau krijgt, of bij het bespreken op een maatregel van orde stuit, die hem lastig voorkomt, acht zich dadelijk verplicht op hoogen toon van zijn verontwaardiging te doen blijken en zijn abonnement uit zuivere belangstelling weer . . . op te zeggen.

Zoo bij iemand, mag men zeker bij een Tooneelverbond belangstelling in het Nederlandsch Tooneel onderstellen.

Welnu, 't is herhaaldelijk gebeurd, dat men door het geven van een gratis voorstelling eenige leden . . . verloor.

Menigmaal heb ik den heer De Vos hooren beweren, dat de leden van het Tooneelverbond niet minder maar meer moesten betalen dan anderen.

De meening is, wel beschouwd, volkomen juist; maar de Nederlandsche belangstellenden (le public distingué, zooals onze Opera-directeurs*) zeggen totdat zij failliet zijn) vinden ze alleronzinnigst en schateren 't uit, als de heer De Vos met zoo'n paradox voor den dag komt. En toch houden zij zooveel van dramatische kunst, dat zij in Parijs avond aan avond acht tot twintig franken voor een plaats in den een of anderen schouwburg ten offer brengen.

Maar dan zijn zij ook in Parijs, waar men het neusje van den dramatischen zalm te genieten krijgt, terwijl hier de zalm eigenlijk slechts een elft is. Ja, als hier de toestanden eens verbeterd zullen zijn . . . dus met andere woorden: als leege zalen hier voortreffelijke stukken en uitmuntende acteurs zullen gebaard hebben, dan . . .

Waarlijk, tegenover zulk een verregaande onverschilligheid ontwikkelt ons tooneel een ongelooflijke levenskracht!

Maar de Vereeniging Het Nederlandsch Tooneel heeft in Den Haag toch niet altijd leege zalen.

Neen, 't is waar, de Vereeniging heeft uit een vleug van ontwaakte belangstelling een kern van tooneelvrienden overgehouden, die nu eindelijk weten, dat er in Den Haag Dinsdags en Donderdags in de Hollandsche comédie iets te doen is; maar daarmee is dan ook zelfs die belangstelling nagenoeg weer uitgeput. Op andere dagen — de Zondagsvoorstellingen, die een ander publiek trekken, uit-

*) In de Prospectussen van de Haagsche Opera wordt dikwijls gesproken van de eischen, die dat public distingué stelt en stellen mag. 't Is mogelijk, dat zoo'n Opera-directeur iets van die eischen merkt, maar een Nederlandsche tooneel-directie merkt niet veel meer, dan dat het gedistingeerde publiek zich liefst schouderophalend afwendt.

gezonderd — gaat men zelden, en wie niet geabonneerd is, wacht zelfs Dinsdags en Vrijdags eerst de critiek af.

Dat men uit zuivere belangstelling in de nationale kunst er aan zou kunnen hechten op de hoogte te zijn zoowel van de wijze van werken onzer verschillende gezelschappen, als van de weinige nieuwe oorspronkelijke stukken, die jaarlijks voor het voetlicht worden gebracht, dat komt zelfs binnen den kring der Tooneelverbonders maar in zeer weinig breinen op.

Nieuwsgierig zijn wij niet . . . althans waar het onze letteren geldt.

De Heer de Vos noemt ook het woord: subsidie; waar denkt hij aan! In het groote Denemarken kan een door het rijk gesubsidieerde schouwburg bestaan; maar in Nederland is dat immers onmogelijk! Wij kunnen een museum bouwen voor de kunst van onze voorvaderen; wij kunnen des noods eenige schilderijen van die voorvaderen aankopen en bouwvallen uit hun tijd wat oplappen; maar een subsidie voor . . . levende tooneelspelers, en wat nog erger zou zijn levende auteurs . . . 't is te gek om van te spreken!

Geld voor kanonnen . . . dat kan er nog door. Al weten wij, dat die dingen zonder vreemde hulp onze zelfstandigheid niet zullen waarborgen, wij willen — en terecht — ons ten einde toe kunnen verdedigen. Maar als die kanonnen 't eens mochten afleggen, als wij eens geen Nederlanders meer moesten heeten, zou 't dan niet juist door onze kunst en alleen door onze kunst zijn, ¹⁾ dat wij konden volhouden toch zelfstandig te zijn gebleven?

Multatuli zei: er is behoefte aan een bond om het Nederlandsche publiek te verheffen. Volkomen juist; maar die bond is er, zoodra wij maar willen. Zoodra in de drie groote steden de leden van het Tooneelverbond zullen inzien, dat zij nog niet iets *doen* voor de kunst en dus het recht hebben zich verder te onthouden; maar integendeel veel *krijgen* van de kunst en dus verplicht zijn hun dankbaarheid te toonen in daden . . . is de bond van zelf gevormd.

Opkomen, ook wanneer hij geen gratis toegang krijgt, opkomen, eer hij nog zeker is van waar voor zijn geld te zullen krijgen, opkomen, alleen omdat het de Nederlandsche kunst en dus ook zijn belang geldt, opkomen, omdat het goede slechts door algemeene samenwerking te bereiken is en dan bovendien zooveel mogelijk anderen tot schouwburg-bezoek opwekken, dat beschouwe voortaan de Tooneelverbond als zijn eerste plicht.

Als dan de critiek — liefst door zwijgen, anders door niet ontijdig spreken — het publiek in staat wil stellen zich een eigen oordeel te vormen, dan zullen er nog mooie dagen kunnen aanbreken voor ons nationaal tooneel.

MARCELLUS EMANTS.

Den Haag, 16 Oct. 1892.

¹⁾ De meening, dat de dramatische kunst niet de hoogste kunsttak zou wezen, deel ik; maar daar staat tegenover, dat zij het krachtigst werkt.

EENE TOURNÉE.

De meeste artisten van het gezelschap der heeren Kreukniet & Poolman slaan avond aan avond op de Groote Trom, slechts eenige namen ontbreken op de lange lijst der personen, die in de Revue optreden. Toch trekt de directie van den Salon des Variétés ook van de krachten dier leden van haar troep partij, en men kan in letterlijken en figuurlijken zin zeggen, dat Mevr. Rössing, de heer van Kuyk en enkele anderen volstrekt niet stilzitten. De directie heeft deze artisten eene tournée laten ondernemen, geene buitenlandsche, dat is voor Nederlandsche acteurs niet weggelegd, maar toch eene tournée van vrij langen duur door geheel Nederland. Er is geen plaatsje van eenige beteekenis, geen stadje waar eenige kunstzin te vinden is of de Salon des Variétés geeft er zijne voorstelling.

In Goes en in Steenwijk, te Dokkum en te Gouda, te Breda en te Groningen treden Mevr. Rössing en hare reisgenooten op en overal hebben zij succes. In Zaandam en te Hoorn heeft de directie de gelegenheid tot abonnement op zes voorstellingen geopend; wat te Amsterdam zich maar één jaar heeft staande gehouden, is in die kleine plaatsen blijven bestaan. Er moet bijgezegd worden, dat men in die plaatsen, waar men zoo weinig ziet, er zeker op gesteld is zich van een zestal voorstellingen in één winter te verzekeren. Te Middelburg, dat verleden jaar ook de primeur van *Een Schandaal* heeft gehad, is eene voorstelling gegeven voor de leden der Afdeling van het Verbond, ook te Rotterdam, waar anders geen gebrek is aan toneelgezelschappen, treedt Mevr. Rössing op.

En het programma? Zeer gemengd. Het bestaat uit vier stukken, waarvan er iederen avond twee worden gegeven: *Blanchette*, het *Boek Job*, *Jolanthe* en *Verliefden-twist*. *Verliefden twist* is eene vertaling (door Fiore della Neve) van Molière's *Dépit amoureux*, waarin Mevr. Rössing Marinette en de heer Henri van Kuyk Mascariille speelt.

Te Amsterdam zal dit stuk wel niet gegeven worden vóór *De Groote Trom* van het affiche is; in ons volgend nummer hopen wij onze Amsterdamschen lezers iets over de vertolking van Molière's blijspel mee te deelen. Zooals men ziet wordt onze provinciesteden, naast romantische stukken als *Jolanthe*, waarin de heer van Kuyk zeker beter voldoen zal, dan verleden jaar de heer Moor, ook het nieuwste realisme aangeboden. In *Blanchette* wordt de rol van den heer Poolman, Rousset, nu door den heer Van Kuyk gespeeld, en ik had gelegenheid te Utrecht eene voorstelling van *Blanchette* met deze nieuwe bezetting bij te wonen. Voor hen, die *Blanchette* nooit zagen, heeft de heer Van Kuyk zeker eene zeer goede creatie gegeven. Rousset is bij zijne belichaming eenigszins van karakter veranderd; hij is een zenuwachtiger man geworden dan de Rousset van Antoine en Henri Poolman was. Soms is hij ruwer, heftiger, op andere oogenblikken goediger, heeft hij meer humor, dan de boer-kroeghouder, die ons door Antoine en Poolman te zien werd gegeven. En al mogen enkele fijnere trekjes ontbroken hebben, Van Kuyk's creatie is meer dan voldoende om den persoon, dien Brioux zich gedacht heeft tot zijn recht te doen komen.

Over Mevrouw Rössing behoef ik niet meer te spreken; zij geeft, wat zij vroeger in deze rol heeft gegeven, misschien zelfs wat meer, eene zeer goede Blanchette. Bepaald beter dan vroeger was de voorstelling wat betreft de vertolking van de rol van vrouw Rousset. Mevrouw Kamphuizen-Colpaar, wier Elisabeth (*het boek Job*) geen hooge verwachtingen had opgewekt, heeft vrouw Rousset zeer goed gespeeld. Zij is ouder dan Mej. Beukers, die indertijd zeker onvoldoende was in deze rol; zij was voortdurend bezig, de ijverige sloof, die zij moest zijn en in het mooie tooneeltje, waarin zij hare dochter vertelt hoeveel verdriet zij gehad heeft, was zij sober, reeds eene groote lofspraak. Dat Madame Jules, in Jules den koetsier was veranderd deed geen afbreuk, de wegwerker Bonenfant scheen ons alleen niet oud genoeg.

Blanchette heeft overal succes gehad, ook in plaatsjes als Bolsward vond het een aandachtig publiek. Toch kan niet gezegd worden, dat ons publiek overal hoog genoeg staat om dergelijke kunst te waardeeren. Er zijn nog altijd menschen, zelfs in de meest ontwikkelde steden van ons land, of in steden die den naam hebben van beschaafd te zijn, die zich in een toestand, dien zij op het tooneel zien, niet kunnen indenken, menschen, die alleen op de woorden, op de gebaren kunnen letten en die ze niet beschouwen in het verband, waarin zij behooren. Zoo bijv. te Utrecht: daar hebben toeschouwers, niet alleen op de hogere rangen, maar zelfs in de stalletjes om *Blanchette* gelachen, bijna voortdurend, tot op de laatste scène toe, toen heeft het ernstige van den toestand toch ook hen

een oogenblik gepakt. Dat zijn de menschen, die in Zola's werken alleen de obscoeniteiten zien en daarom lachen en er niets van bemerken, dat in de werken van dien titan quaesties, levensquaesties voor menschheid en maatschappij besproken worden; de menschen, die van *Nora* niets anders weten te zeggen, dan dat het »zoo gek» is, dat *Nora* voortdurend snoept en jolt; tot die menschen behoort de Rotterdamse dame — o, naar haar uiterlijk te oordeelen was zij een beschaafd mensch! — die zeide, dat zij zich bij *Het wilde zwijn* veel beter geamuseerd had, dan bij dat eerste stuk (*Droeve min*): »Hè neen, al die geldzaken, en dan die arme man!» *). De tournée-Kreukniet heeft zeer goed gedaan *Blanchette* het meest te spelen van al hare stukken; zulk een stuk werkt opvoedend.

Nu ook de heer D. Haspels Rousset speelt, heeft men te Rotterdam op één avond twee *Blanchette's* kunnen zien. Te Rotterdam en te 's Gravenhage spelen de heeren Kreukniet en Poolman bovendien nog den *Max Havelaar* door Henri van Kuyk bewerkt, waarin de schrijver zelf de titelrol speelt.

De dappere directie van den Salon, die met een gedeelte van haar gezelschap Molière en Brioux durft spelen wenschen wij geluk met het behaalde succes en ook verder een goeden uitslag van haar pogen.

*) Historisch.

NIEUWSTE THEORIËN.

JEAN JULLIEN, le Théâtre Vivant,
Essai théorique et pratique.

Mijne lezers zullen zich misschien herinneren, dat in een der kronieken Uit het Buitenland in onzen vorigen jaargang melding is gemaakt van een stuk van Jean Jullien, getiteld *la Mer*, dat in het Odéon te Parijs is opgevoerd doch niet veel succes gehad heeft bij het grootste gedeelte van het publiek, zoodat het dan ook na een twaalfstal voorstellingen van het affiche verdween. Jean Jullien heeft thans *la Mer* met nog vier andere stukken uitgegeven en dus het lezend publiek in de gelegenheid gesteld te zeggen, of het met het oordeel van de Parijsche schouwburgbezoekers en tooneelcritici instemt, doch hij heeft meer gedaan. Zijn boek heet *Le Théâtre Vivant, Essai théorique et pratique*. Het practische deel van het werk zijn de vijf stukken: *l'Echéance*, *la Sérénade*, *le Maître* (allen opgevoerd door het Théâtre Libre te Parijs) *la Mer* en *Vieille Histoire* (aangeboden aan het Théâtre de l'Avenir Dramatique) — het theoretische gedeelte bevat een tiental kortere en langere opstellen te zamen niet meer dan 90 bladzijden groot, waarin de auteur over het tooneel, zooals het is en zooals het worden moet, zijne meening zegt. De meeste dezer stukjes zijn zóó interessant, dat ik geloof den lezer, die Jean Jullien's boek niet kent, een dienst te bewijzen met er iets uit mede te deelen.

Wat is het theater tegenwoordig? vraagt Jean Jullien in zijn eerste opstel, dat als voorrede bij *l'Echéance* is geschreven. Zijn antwoord is: 1°. farces en vaudevilles, de meest primitieve vorm van tooneelstuk, iets ruws of iets schuins, dat de menschen aan het lachen moet maken; 2°. het blijspel, het drama, een ernstig genre, stukken ontstaan na de studie van de filosofie van het leven, van een mensch in betrekking tot zijn medemenschen; 3°. de tragedie, de féerie, de hoogste uiting van onze kunst, staande tot het blijspel als de poëzie tot het proza. Maar, laat de schrijver er op volgen, het treurspel is uit de mode, Jules Verne en circusmenschen hebben den dichters de féerie afgenomen, het publiek heeft er genoeg van steeds denzelfden bedrogen echtgenoot te zien, hetzelfde onechte kind en denzelfden verrader, en te hooren dat dezelfde ingénue aan het einde der laatste acte trouwt met den man, dien zij lief heeft. De slotsom is, dat de vaudeville onbepert heerscht en de

schrijver vindt geen woorden sterk genoeg om zijne verachting voor dit geschrijf uit te drukken. De wijze, waarop dergelijke stukken in elkaar worden gezet, *le Procédé*, heeft hij in een der latere opstellen beschreven. De tooneelschrijver gaat volgens hem uit van een stelling, van een ongelukkige gebeurtenis, van een artikel uit het Burgerlijk Wetboek en daarin vindt hij het eigenlijke onderwerp van zijn stuk. Hij weet volstrekt niet wat hij zijne personen zal laten doen; hij heeft een denkbeeld, een punt van uitgang, een ontkenning (en zelfs deze niet altijd); nu is het nog slechts noodig, dat hij theatertypen vindt door welke hij zijne stelling kan laten bewijzen, wien hij dat ongeluk kan laten ondergaan, die gelegenheid geven het bewuste wetsartikel op hen toe te passen. Of de incidenten, die er tusschen worden gegooid, waarschijnlijk zijn, doet niet ter zake; het zijn geen levende wezens, die voorgesteld worden, maar menschen uit een denkbeeldige wereld. Allen zijn óf geheel goed óf geheel slecht; zij zijn botweg ridicul of verliefde marionetten. Het doet er weinig toe of die poppen zich volgens zekere wetten der logica gedragen of ware gevoelens uitdrukken: zij zijn slechts als de stukken op een schaakbord. Deze wijze van behandeling is het eenigszins gewijzigd *procédé* van de oude tragedie en de opera, maar wat daarin, om de verheven opvatting en om den litterairen vorm werd over het hoofd gezien, moet in stukken, welke die strekking en dien vorm missen, streng worden afgekeurd.

Sommige schrijvers van den laatsten tijd hebben eene andere methode aangenomen; zij meenen, dat niet *factie* maar *opmerking* de basis moet zijn van de tooneelschrijfkunst, zij gaan niet uit van eene filosofische stelling, uit het werkelijke leven hebben zij de filosofie van hun stuk (wanneer die er is) genomen. Zij willen, dat het tooneel niet uit het algemeene tot het bijzondere komt, maar van het bijzondere tot het algemeene, dus de inductiemethode gesteld tegenover die der deductie.

Jean Jullien heeft eenige regels gegeven, waarin hij zijne denkbeelden omtrent het tooneel der toekomst heeft saamgevat: van deze regels heeft er een vooral veel geschrijf verwekt, en is hevig bestreden, deze nl.: »Une pièce est une tranche de la vie mise sur la scène avec art.» Er moet bij gezegd worden, dat de bestrijders de laatste helft van de stelling meestal over het hoofd hebben gezien en zich daarna over die sneedjes leven vroolijk gemaakt hebben. Volgens Jean Jullien zijn de uiteenzetting en de ontkenning van een stuk overbodige dingen. Het is niet waar volgens hem, dat het theater l'art des préparations is. Het leven is vol verrassingen, in een stuk mag het dit ook zijn. Juist doordat de toeschouwer niet weet, wat er komen zal, wordt hij geboeid. Het publiek vraagt niet naar lange verhalen, het schenkt veel meer aandacht aan wat het ziet, dan aan wat het hoort; voor *l'art des préparations* zegt Jullien dan ook: *le théâtre c'est l'action*. Daarmede is niet gezegd, dat er voordurend iets bijzonders gebeuren moet, maar er moet beweging, voortgang zijn bij ieder antwoord, dat gegeven wordt.

Het is niet waar, dat het publiek zich niet interesseert voor menschen, die het niet gepresenteerd zijn: Shakespeare heeft geen tijd verspild aan uiteenzettingen en voorbereidingen, Hamlet boezemt ons oogenblikkelijk belang in door hetgeen hij zegt en doet. Wat vroeger met de personen, die wij zien, gebeurd is, wat later hun overkomen zal, is ons onverschillig, wanneer zij maar op het tooneel terstond levend voor ons staan.

Dit laatste echter is dan ook een absoluut vereischte. De auteur moet zijn menschen kiezen uit eene omgeving, die hem bekend is; hij moet hunne karaktertrekken verzamelen, hunne wijze van doen bestudeeren, in gedachten met hen leven, gaan denken als zij, en zal zoodoende er toe komen te weten, hoe ieder van hen spreekt, zoodat hij een waren, pakkenden dialoog kon schrijven. Dat is de *synthese*. De

schrijver heeft zijn menschen eerst geanalyseerd, en moet ze ineen en tegenover elkaar zetten, juist het tegenovergestelde van wat de romanschrijver moet doen: het leven *analyseren*.

Wanneer nu de dialoog zoo levendig is en de actie dus zeer intens, dan zou het kunnen schijnen alsof men ook bij deze wijze van tooneelschrijven geen werkelijk *leven* kon geven. Maar Jullien beweert ook niet, dat de kunst het leven alleen is, het theater is een *image vivante de la vie*, is een tranche de la vie, ja maar *mise sur la scène avec art*. De taak van den tooneelschrijver is zijn onderwerp zoo te kiezen, dat het geschikt is om op het tooneel gebracht te worden, dat het waar is en interessant tegelijk.

Tot zoover over de taak van den tooneelschrijver. Wat den acteur betreft, hij moet trachten een mensch te zijn: een tooneelspeler kan belangwekkend zijn, een mensch maakt indruk. Dit is zeker niets nieuws maar eenige regelen, die Jullien geeft, zijn waard, dat men er aandacht aan schenkt. Het gebaar is volgens hem van meer belang, dan het gesprokene. Jullien zet zijn stukken eerst in elkaar als pantomimes en wanneer hij zijne personen goed ziet loopen en zich bewegen, dan eerst legt hij hun woorden in den mond. Dat de gebaren het meeste effect maken, daarvan heeft Jullien het bewijs gekregen, toen hij met zijn vriend J. L. Croze mathematisch het belang der »effets de théâtre» heeft vastgesteld. Hij heeft met een chronometer waargenomen 1°. hoeveel tijd er verstreek tusschen het gebeure op het tooneel en de uitwerking in de zaal, applaus of afkeuring; 2°. de kracht en den duur van die manifestatie. Jullien en zijn vriend zaten op een plaats, waar zij de zaal en het tooneel goed konden zien. Zij teekenden beiden de uitwerking aan. 1°. van de actie zelf, 2°. van de woorden of de wijze van zeggen, 3°. van de mimiek. De actie heeft den langsten tijd noodig om geapprecieerd te worden; luid applaus wekt zij zelden op en dan komt het eerst 3, 4, 5, soms 6 seconden later. De woorden vereischen minder nadenken; zij hebben uitwerking eene of anderhalve seconde, nadat zij gezegd zijn, terwijl het effect van gebaren oogenblikkelijk is. Wanneer dus gebaren goed, dat is natuurlijk gemaakt worden, dan zijn zij de grootste waarborg voor het succes van eene voorstelling en wanneer niet de pantomime ook conventioneel geworden was, zoodat een acteur daarin slechts een klein aantal bepaalde gebaren maakt, dan zou de pantomime eigenlijk de ware soort tooneelstuk zijn, maar een combinatie van de natuurlijke gesticulatie en het natuurlijk gesproken woord is zeker te verkiezen.

Een andere regel, dien Jullien geeft, betreft de eenheid in de rol. Nemen wij bijv. Tartufe, zegt hij. Alle acteurs, die Tartufe gespeeld hebben, hebben getracht een goed volgehouden karakter in de rol te zien; zij hebben de woorden van Molière uitgeplozen en verdraaid, om volkomen eenheid in de rol te ontdekken, om te bewijzen, dat Tartufe altijd consequent blijft, en op die manier hebben zij van Tartufe een *rol* gemaakt, terwijl Molière hem tot een *mensch* heeft willen maken. Zoo is het met de meeste acteurs gegaan en ook met de meeste tooneelschrijvers. Zij hebben geen levende wezens geschapen, menschen als wij, die het eene oogenblik geheel anders zijn dan het andere, zij hebben eigenschappen belichaamd. En dat hebben niet alleen de romantieken gedaan, velen na hen en die schijnbaar tegenover hen stonden evenzeer.

In enkele kleinere artikelen wijst Jullien er op, dat het eene dwaling is, dat het theater alleen moet leven van liefdesgeschiedenissen; hij verdedigt de censuur, die maakt, dat men nu veilig kan spelen, wat eenmaal de bureaux van het ministerie gepasseerd is en niet bang behoeft te zijn, dat ten slotte een politieagent in den schouwburg de wet zal komen stellen, en geeft bovendien twee voorberichten voor stukken, die in het gedeelte *Pratique* zijn afgedrukt, nl. *l'Echance* en *la Mer*.

In één opzicht is Jullien zijne leer volkomen getrouw

gebleven: hij geeft geene inleidingen; in elk zijner stukken is men terstond midden in de handeling en wat men tot recht verstand van het volgende weten moet, hoort men ongemerkt. *L'Échéance* en *Vieille histoire* zijn schetsen, het laatste, dat door de heeren De Vos en Van Korlaar zal worden gespeeld*), is door den schrijver *Étude de Parvenus* genoemd. *Le Maître*, eene boerengeschiedenis, waarin sommige personen prachtig gekarakteriseerd zijn, is m. i. het beste van de vijf; *la Sérénade* schijnt bij de lezing eenigszins vervelend en lang, een groot gevaar voor stukken, die eenvoudig *leven* weer moeten geven. Het zou zeer interessant zijn *la Mer* te zien spelen, de lezer moet er, dunkt mij, zeer veel schoons, veel aangrijpends in vinden, naast veel dat tegen de borst stuit, en overdreven schijnt. Wij kunnen het deeltje van Jean Jullien aan iederen tooneelvriend ter lezing aanbevelen. J. K.

*) Men zie de kroniek uit de Maasstad. Dit artikel werd geschreven, toen 'n *Ouwe Geschiedenis* nog in studie was.

V A R I A.

De costumes van Sarah Bernhardt.

Men moge van Sarah Bernhardt denken, wat men wil, men mag vinden, dat zij achteruitgegaan is in sommige opzichten, men kan zeggen, dat zij sommige harer stukken slecht gekozen heeft, en kan haar spel zelfs onnatuur noemen — maar men moet erkennen, dat zij zich nog altijd even goed weet te kleeden. Er is geen vrouw op de wereld, die beter weet, wat haar goed staat; niemand regeert meer de wereld naar haar fantasie dan Sarah Bernhardt, de modewereld, wel te verstaan. Onze lezeressen zullen misschien willen weten, wat Sarah dan wel draagt en iets kunnen wij haar daaromtrent wel mededeelen. In de eerste plaats moet opgemerkt worden, dat Sarah's japonnen niet van een bepaalden stijl zijn, zij zijn vóór alles *haar* toiletten; ze staan haar verrukkelijk en zij heeft ze uitgedacht.

Behalve hare wandelcostuums, zijn al hare toiletten zoo niet geheel gedecolleteerd, dan toch vrij laag uitgesneden aan den hals, »à la tragédienne" d. w. z. rond. Zij sluiten alle op den rug, terwijl de taille van voren gevormd wordt door een rechte baan, of een gerimpelde, wijde blouse, die niet aangesloten is. Een dier toiletten was bijzonder smaakvol en van een gelukkig gekozen kleur, 't was gemaakt van een ouderwetsch zijden stof, gebleemd, evenals alle stoffen uit de 18de eeuw, aan de ellebogen en 't middel opgemaakt met donkerblauw fluweel lint, geknoopt tot kleine strikjes. Een band, bestaande uit kleine strikjes van rose satijn lint, zoo mooi, dat men ze voor bloempjes aanziet, garneert den rok, waarvan de sleep, die niet overdreven lang is, ovaal rond geknipt is.

De mouwen, half kant, half zijde, zijn zeer wijd, zooals de mouwen der schoonen aan 't hof van Lodewijk XIII en XIV. Trouwens al de mouwen der verschillende costuums waarvan ik u ga spreken, zijn zoo. Evenals dit kostuum hebben allen een kraag of *pèlerine* van kant, koket opgenomen op de schouders. Rose is de hoofdtoon van haar lichte toiletten. Zelfs een allerbekoorlijkste heerenrok, van zeegroene gebrocheerde zijde, die van voren openvalt, en een blouse laat zien van parelmoerachtig groen mousseline, is met lichtrose satijn gevoerd. Aan beide zijden zijn de panden, met smaragd-groen gevoerd, en tot aan den ceintuur opgenomen, die onder aan de taille aangebracht is. Deze gordel is van metaal, byzantijnsche stijl. Een kanten kraag, *point d'Alençon* omsluit den hals, en valt tot op de borst af. De mouwen zijn van groen zijde gaas, gegarneerd met een enkele bloem, en bedekken koket de armen, die men niet anders ziet dan tusschen enkele openingen, die zeer juist zijn aangebracht.

Als iets karakteristieks wijs ik u op een byzantijnsch toilet, dat dienen moet in de 2de akte van *Fédora*. 't Is van violet fluweel, dat onder 't gaslicht een roodachtigen gloed krijgt, niet ongelijk aan de kleur van een dahlia. De mouwen van hemelsblauw fluweel en slechts tot aan de ellebogen reikend, krijgen 's avonds een blauwgroenen weerschijn, als van een turkois. Men kan zich niet begrijpen, hoe, niettegenstaande de tegenstrijdigheid dier twee kleuren ze toch zoo in harmonie met elkaar zijn. Dit toilet is even als de andere rondom den hals uitgesneden, die omzoomd is door een rand marterbont, waar Sarah's teint zacht tegen uitkomt. Dezelfde rand bont omzoomt den rok en den ovalen sleep. Hij is gegarneerd met kostbaar byzantijnsch borduursel, bestaande uit gekleurde steenen, vooral turkoiën en goud galon met zilver geborduurd, dat een uiterst rijk en harmonieus effect maakt. Van voren is de stof opgenomen op twee plaatsen even onder de taille. Die voorbaan komt uit een rond geborduurd stuk, recht naar beneden over die baan loopt een breede band van 't zelfde borduursel, een weinig breeder uitlopend, tot onder aan den rok. Dat ronde stuk gaat van achter over in een lossen vierkanten kraag, die aan 't voorstuk bevestigd is door twee smalle reepen op de mouwen vallende, die zeer wijd en gedrapeerd zijn. Om 't middel is een losse gouden band, nauwelijks 2 centimeter breed, waarvan een groote turkois de sluiting uitmaakt.

Er zal zeker veel over dit toilet gesproken worden, als Sarah er mee op 't tooneel zal verschijnen, want 't is een waar kunststuk. In *la Dame aux Camélias* zal zij opkomen in een toilet van zijden stof uit den tijd van Lodewijk XV, doorwerkt met *camélias* van een groenachtig gele kleur; de *corsage* is gegarneerd met een *pèlerine point d'Alençon*, die van voren als een das geknoopt wordt; om 't middel, bij wijze van ceintuur, een lichtblauw satijnlint, dat tot onder op den sleep afhangt. Op den rechterschouder *camélias*; uit den ceintuur komt een tros van dezelfde bloemen, die haar boven tot op den linkerschouder loopt; een guirlande van dezelfde bloemen met hare blaren garneert den geheelen rok. De mouwen, uiterst elegant, zijn van kant en zijde, en werkelijk niet anders te beschrijven dan door ze te teekenen.

Als Marguerite Gautier draagt Sarah nog een baltoilet zonder mouwen, van groenachtig rose mousseline met zilver geborduurd, op een lichtrose onderkleed. Van voren »blouse *Théodora*" en van achteren een »*manteau de cour*", die werkelijk koninklijk is; deze mantel is van geborduurde brocaatzijde gevoerd met rose satijn en alleen aan de linkerzijde omzet met rose en groenachtige veeren. Aan dezelfde zijde bij wijze van *épaulette* is een *touffe* veeren aangebracht, terwijl van den rechterschouder een slinger heel lichte rozen zonder blad afhangt, schuin over de geheele japon loopt, en zich onder aan den rok verliest.

Een ander lief baltoilet is gemaakt van pompadourzijde, vage bloemen op een bleek gelen grond, met aan weerszijden *paniers* van zijden gaas met rose geborduurd, terwijl om den hals een garneersel loopt van rose en roode rozen.

ADVERTENTIËN.

Verschenen in Thieme's Tooneel-Bibliotheek:

- TABIËS.** De Snoepers. Klucht 1 bedrijf.
TABIËS. De Oudheidvorsch. Klucht 1 bedrijf.
TABIËS. De Geboorte-Akte. Tooneelspel 2 bedrijven.
TABIËS. Kleine Manoeuvres. Blijspel 1 bedrijf.
TABIËS. Een Studentenmop. Klucht 1 bedrijf.
TABIËS. De Parkietjes. Blijspel 5 bedrijven.

Verschijnt den 1^{en} en 15^{en} van iedere maand bij TH. A. VAN ZEGGELN (M. J. P. van Santen) te Amsterdam.

Leden van het Tooneelverbond ontvangen dit Tijdschrift gratis.

Voor niet-leden bedraagt de prijs, per jaargang van tenminste 16 afleveringen, f 4,—. Franco per post f 4.25.

Brieven en stukken, de Redactie betreffende, adresseere men aan den Heer Mr. J. KALFF Jr., MARNIXSTRAAT 396.
Opmerkingen betreffende de verzending en opgaven van abonnementen en advertenties in te zenden aan den Drukker-Uitgever, ACHTERBURGWAL 84.

N°. 3.

1 NOVEMBER 1892.

XXIIe JAARGANG.

INHOUD:

Officiël gedeelte: Aan de leden van het Nederlandsch Tooneelverbond. — Vergadering van het Hoofdbestuur. — Het Leescomité.
Niet-Officiël gedeelte: Uit de Afdeelingen. — Oedipe Roi. — Een Voorstelling te Zaandam (*Verliefden-twist*). — Pantomime-Muziek. — Uit het Buitenland. — Nieuwe Uitgaven. — Advertentiën.

Officiël gedeelte.

Aan de leden van het Nederlandsch Tooneelverbond.

L. S.

Zooals U bekend is uit het verslag der laatste Algemeene Vergadering (Tooneel van 25 Juni 1892, blz. 111) houdt het Hoofdbestuur zich onledig met het samenstellen van een catalogus van de memorabilia op tooneelgebied, die zich hier te lande bevinden. Het Hoofdbestuur heeft de eer een ieder, die bovenbedoelde merkwaardigheden in zijn bezit heeft, te verzoeken een afschrift van zijn catalogus ter beschikking te stellen van den ondergeteekende.

Namens het Hoofdbestuur:

Amsterdam.
24 October 1892.

De Secretaris
C. I. VINKESTEYN.

Vergadering van het Hoofdbestuur.

Op de vergadering van 23 October jl. besloot het Hoofdbestuur, dat zijn bureau gedurende dit genootschapsjaar onveranderd zal blijven. Medegedeeld werd, dat Dr. Vinkesteyn bedankt had als Secretaris der Commissie van Beheer en Toezicht over de Tooneelschool en dat Dr. Abresch tot zijn opvolger was aangewezen. In plaats van den Heer Mendes da Costa werd de Heer Dan. de Lange benoemd tot lid der laatstgenoemde Commissie.

Maatregelen werden o. a. getroffen tot het uitvoeren der op de laatste Algemeene Vergadering medegedeelde plannen betreffende het samenstellen van een tooneelcatalogus

en het tot stand brengen van een overeenkomst tusschen de verschillende tooneeldirecties in zake de opvoering van vertaalde stukken.

Ten slotte werd besloten pogingen in het werk te stellen tot het stichten van nieuwe en het uitbreiden der bestaande afdeelingen.

Amsterdam,
24 October 1892.

De Algemeene Secretaris
C. I. VINKESTEYN.

HET LEESCOMITÉ.

Piete-Kee, reeds vermeld in het nummer van 1 October is afgekeurd.

Voorts zijn nog ingekomen twee stukken, waarvan de auteurs verzocht hebben de namen niet te noemen.

Eén van deze is afgekeurd; het andere is nog niet gelezen.

MARCELLUS EMANTS.
M. B. MENDES DA COSTA.

Niet-officiël gedeelte.

UIT DE AFDEELINGEN.

Mijnheer de Redacteur!

Maandag 17 dezer traden de Heer en Mevrouw Mulder-Roelofsen op in eene soirée, aangeboden door de Afdeeling aan hare leden met hunne dames.

Ons bestuur bleek eene gelukkige keuze te hebben gedaan; algemeen was men voldaan over hetgeen die avond te zien en te hooren had gegeven. Het programma gaf verscheidenheid genoeg. O. a. droeg Mevr. Mulder voor: »Vertroosting aan Vossius" en »Uitvaart van mijn dochterken", beide van Vondel, »Sonnetten" van Hélène Swarth, »Bij de wieg" naar Ernest Legouvé, »Der Gott und die Bayadère" van Goethe, en was Mevr. Mulder in den aanvang nog

niet op haar dreef, hetgeen bleek uit eenigszins onvaste en onduidelijke voordracht, gaandeweg werd dit beter; o. a. »de Sonnetten" werden uitnemend voorgedragen; ook het spel in »Bij de wieg" verdient allen lof; deze monoloog is bijzonder geschikt om de talenten eener actrice te doen uitkomen; eerst spreekt de moederlijke liefde bij de wieg van het kind, dan de liefde voor den echtgenoot, zich uitende in vlagen van jalouzie en teedere zorgen; vooral in de vertolking van het laatste oogste Mevr. Mulder applaus door haar frisch, krachtig spel, dat men zoo gaarne bij deze actrice opmerkt, omdat men bij haar dikwijls te spoedig herinnerd wordt aan haar »Nora".

De Heer Mulder is een minder bekend acteur; daarom was de kennismaking des te aangenamer, toen wij iemand zagen optreden met beschaafde manieren en duidelijke uitspraak, en dikwijls uitnemend, ongedwongen spel; o. a. »het Zoutvat" van Van Heyst werd uitstekend vertolkt; de Heer Mulder won daarmede reeds dadelijk de gunst van het publiek; »Eerste liefde" van P. Bilhaud was een minder gelukkige keuze, omdat men daarbij moest denken aan de vertolking van Willem van Zuylen; de Heer Mulder moest het tegen dezen grooten kunstenaar afleggen, maar zooveel te meer hem hulde gebracht, toen hij met zijn voordracht welgemeende hulde verdiende en ontving.

Samenspel gaven de echtgenooten te zien in »het Codicil" van Paul Ferrier, scène uit »De liefde is geen speelgoed" naar »On ne badine pas avec l'amour" van Alfred de Musset, en »Doktores en Modemaker" van J. Berr de Turique. Dit samenspel had het voordeel, dat men kon zien, dat de Heer en Mevrouw Mulder gewoon zijn, samen te spelen; dit gaf iets rustigs, dat den indruk van het spel moest verhoogen. »Het Codicil" en »Doktores en Modemaker" stellen geen hooge eischen aan de opvoeders; het laatste is wat gerekt; anders echter is het met de scène uit »De liefde is geen speelgoed", al heeft het stuk door de vertaling niet gewonnen, en mist men de schoone taal van het oorspronkelijke, de vertaling is toch zeer te roemen, en de scène moet ook in 't Nederlandsch indruk maken; schoten de krachten van den Heer Mulder hier blijkbaar te kort, alle hulde aan Mevr. Mulder voor haar uitmuntende voordracht, waarbij haar talent zich weer in al zijn kracht vertoonde.

De toegang tot de soirée was vrij voor de leden met ééne dame. meerdere dameskaarten f 0.50, terwijl het publiek toegang had tegen f 1.— de persoon. Hoe betrekkelijk gering de kosten voor de Afdeeling ook zijn, tóch worden zij door de kas maar even gedekt.

De Secretaris v/d. Afdeeling Dordt.

28 Sept. 1892.

DE KANTER.

's GRAVENHAGE. In de vacatures, ontstaan door het aftreden van den voorzitter onzer afdeeling en de aanvraag om ontslag van den secretaris, werd op een ledenvergadering voorzien door de benoeming van de HH. W. G. van Nouhuijs en B. Zübli, tot leden van het bestuur.

Het is voorzeker onnoodig in herinnering te brengen hoeveel onze afdeeling den heer M. Hijmans van Wadenoyen verschuldigd is, evenmin als we behoeven uit te weiden over de verdiensten en den ijver van den heer J. C. van den Tol. Met leedwezen zien wij beide heeren dan ook vertrekken, al zal ongetwijfeld de bloei van het Tooneelverbond bij hen steeds na aan het harte liggen.

De heer van Nouhuijs heeft gemeend de hem aangeboden benoeming te moeten weigeren, welk besluit door de leden stellig ten zeerste zal worden betreurd. Op dit oogenblik dus is het bestuur onvoltallig, waarom het gemeend heeft nog niet tot de verkiezing van een voorzitter te kunnen overgaan. Met de meeste bereidwilligheid heeft de vice-praeses, de heer D. F. van Heyst, op zich genomen diens functiën tijdelijk waar te nemen. Daar het echter

voor een geregelden loop van zaken wenschelijk scheen het secretariaat niet onvervuld te laten, werd dit den heer B. Zübli opgedragen. Penningmeester der vereeniging bleef Mr. H. W. F. Struben.

Het bestuur heeft zich dus tijdelijk aldus geconstitueerd:

D. F. van Heijst, vice-voorzitter, waarnemend voorzitter.

Mr. H. W. F. Struben, penningmeester.

B. Zübli, secretaris.

Mr. der Kinderen.

Mr. F. W. J. G. Snijder van Wissenkerke.

P. A. Haaxman Jr.

Woensdag 12 Oct. heeft het gezelschap van de Vos en van Korlaar in onzen schouwburg eene voorstelling gegeven voor de leden der afdeeling tegen verminderde prijzen. Het publiek was schaars opgekomen, voor een groot gedeelte te wijten aan de soirée, door Willem van Zuylen dien zelfden avond in Diligentia gehouden. Genoemde, in den Haag zoo geliefde kunstenaar, kon zich niet alleen op een stampvolle zaal verheugen, doch ook op herhaalde terugroepingen, vooral na de door hem zelf geschreven voordracht »Mijn eerste en laatste optreden" en na »de Doordrijver". Het spreekt echter van zelf, dat ook die leden, die het voortreffelijke spel van Jan C. de Vos en Royaards in Giacosa's meesterstuk »Tristi Amori" konden bewonderen, een avond vol kunstgenot hebben doorgebracht. Mej. Anna Beukers, die wij verleden jaar verscheidene malen hier hebben zien optreden, toen zij aan den »Salon des Variétés" verbonden was, zagen wij met genoegen deel uitmaken van het Tivoli-Gezelschap.

Brieven voor de Haagsche afdeeling bestemd, gelieve men te sturen naar den secretaris, Morschsingel No. 279 te Leiden, aanvragen om lidmaatschap bij den penningmeester Balistraat 20, den Haag.

B. Z.

OEDIPE ROI.

Geen tragedie der oude Grieken is hier te lande tegenwoordig meer bekend dan Sophocles' »Koning Oedipus". De indrukken, bij gelegenheid der opvoeringen van dit treurspel door de Utrechtsche Studenten, ontvangen, zijn nog niet geheel uitgewischt. Naar aanleiding van deze voorstellingen hadden verscheidene couranten en tijdschriften min of meer uitvoerige beschouwingen over den inhoud en de verdiensten van Sophocles' meesterwerk gegeven en tengevolge van een en ander was groote belangstelling voor de dramatische producten der oudheid opgewekt ook buiten den engeren kring van hen, die zich aan de studie der klassieken wijden of gewijd hebben. Zeer verklaarbaar is het derhalve, dat de komst van Mounet-Sully hier ter stede in de eerste plaats wegens zijn creatie van den Oedipe Roi met groote vreugde begroet werd. Want, hoe verdienstelijk en schoon ook de opvoeringen der Utrechtsche Studenten mogen geweest zijn, zij hadden wel bij menigeen den wensch opgewekt om in de titelrol een tooneelspeler van den eersten rang te zien optreden; dat optreden overbodig gemaakt hadden zij niet. En na de meesterlijke vertolking, waarvan wij dezer dagen getuige zijn geweest, zal zeker voor velen verklaarbaar zijn geworden het ongewone verschijnsel, dat een stuk, uit zoolang vervlogen tijden afkomstig, is opgenomen in het vaste repertoire van een der voorname Parijsche tooneelgezelschappen.

Een machtigen indruk heeft het spel van dezen Franschen artist bij ons achtergelaten; een nieuwen blik heeft hij ons doen slaan in de schoonheden van het werk van den ouden treurspeldichter. En al was de vertolking van de titelrol geheel in strijd met de tradities van de oude tragedie, wij hebben voor ons gezien een mensch, met wien wij leden en streden en met wiens deerniswaardig lot wij

diep mededoogen gevoelden. En door zijn houding en door zijn gebaren en door zijn stem weet Mounet-Sully voortreffelijk weer te geven, wat er bij den ongelukkigen Griekschen vorst moet omgegaan zijn in de lijdensperiode, die ons voor oogen wordt gesteld. Dan zien wij den vorst, dien zijn volk op de handen draagt en van wien het alleen hulp en redding verwacht in zijn nood; dan staat voor ons de vader, die door een enkelen kus op het voorhoofd van een zijner dochters in een oogenblik, waarop de zwaarste koningsplichten op hem rusten, getuigenis aflegt van het liefdevol hart, dat in hem klopt; dan is het weer de echtgenoot, die ons hoogachting afdwingt, voor wien zelfs in vlagen van den hevigsten toorn het noemen van den naam van zijn vrouw voldoende is om hem althans voor een oogenblik in een zachtere stemming te brengen. Hoe treffend toch was in de 3e akte de teedere toon, waarop te midden van de hevigste uitingen van ziedenden toorn de liefde voor Jocaste werd weergegeven.

Voor al in het uitbeelden van dergelijke tegenstellingen openbaart zich zijn buitengewoon talent. Welk een schoone afwisseling van opbruisenden hartstocht en hooghartige minachting kenmerkte de scène met Tiresias; dan was het de woeste toorn, die den blinden ziener dreigde te verpletteren, dan weer achtte de vorst zich hoog verheven boven de aantijgingen, die de verbolgen waarzegger hem naar het hoofd slingerde.

Doch eerst in zijn volle kracht begint de koning zich te vertoonen op het oogenblik, dat het verhaal van Jocaste over den moord van haar vorigen man bij hem den angstigen twijfel doet ontstaan, dat hij werkelijk de moordenaar van zijn vader en de echtgenoot van zijn moeder is.

Indrukwekkend was het beeld, dat hij ons schiep, van den steeds toenemenden angst, telkens voor een kort oogenblik onderdrukt door de motieven, die zijn omgeving opsomt om hem te overtuigen, dat hij de moordenaar niet kan geweest zijn, doch het is altijd weer de angst, die zich met vernieuwde kracht doet gelden. En als hij eindelijk tengevolge van de mededeelingen van den ouden slaaf de zekerheid heeft gekregen van het grenzenloos leed, waarin hij gestort is en door een luide gil uiting geeft aan hetgeen bij hem omgaat, dan maakt ontzetting zich van ons meester, terstond gevolgd door innig medelijden bij het aanhooren van den diep weemoedigen toon, waarop hij vraagt, waarom men hem toch niet, zooals het bevel zijner ouders luidde, op den Citheron had omgebracht.

Aangrijpend was vooral zijn spel in de laatste acte. Een rilling gaat door de zaal, als de koning onder jammerlijke weeklachten zich omwendt en wij hem daar voor ons zien staan met uitgestoken oogen, het gelaat druipende van bloed. Onvergetelijk was het afscheid, dat hij van zijn kinderen nam. En als hij ten slotte, ondersteund door een slaaf en steunende op een stok, dien een zijner getrouwe onderdanen hem meegeeft, het tooneel verlaat, dan doet de houding van zijn volk ons weldadig aan, dat vol eerbied den man ziet vertrekken, die, hoewel schuldig aan de verschrikkelijkste misdaden, die een mensch kan begaan, toch het diepste mededoogen afdwingt.

Men heeft van vele zijden, en niet geheel ten onrechte, er op gewezen, dat het gebruik, dat Mounet-Sully van zijn stemmiddelen maakt, niet altijd blijk geeft van een gepaste zelfbeheersching. Men houde hierbij echter het volgende in het oog. Vooreerst is hij gewoon in grootere schouwburgen op te treden dan die van de Amstelstraat. Verder leidt de vertolking van klassieke tragedies van zelf tot het euvel, hierboven genoemd. Deze stukken waren bestemd om voor een zeer groot publiek in de open lucht gespeeld te worden door tooneelspelers, wier gelaatstrekken verborgen waren achter groote maskers en wier bewegingen beperkt werden door de hooge cothurnen, waarmede zij optraden. Hun kracht lag dus alleen in de breedte hunner gebaren en in deforschheid hunner stem. Natuurlijk was

de tekst der stukken zelf met deze eischen, aan de opvoering verbonden, in overeenstemming en zijn de uitingen van de menschelijke hartstochten hier in forscher bewoordingen vervat dan dit in meer moderne stukken het geval is. Dientengevolge dwingt de tekst dezer stukken zelf reeds tot een krachtiger spel dan de tegenwoordige tijd verlangt.

Geheel vrijpleiten van het bovengenoemde gebrek kan ik Mounet-Sully evenwel niet. Vooral werden Votivi zonder eenige reden somtijds uitgeschreeuwd, b. v. in de toespraak tot Tiresias:

»Toi, qui sais toute chose, ô sublime mortel,
Les secrets de la terre et les secrets du ciel,
Tirésias, malgré ta paupière fermée,
Tu vois sous quel fléau Thèbes meurt consumée,»

werd de naam *Tirésias* met zooveel kracht uitgesproken, dat men zou denken, dat doofheid, niet blindheid het gebrek van den waarzegger was.

Ook waren de gebaren van den hoofdpersoon niet altijd vrij te pleiten van overdrijving. Waartoe diende het toch dat in de overigens zoo prachtig weergegeven scène van den blinden, rondtastenden, struikelenden Oedipus het uitspreken van het woord *roule* in de verwensching:

„Dans l'Océan profond
Que mon corps brisé *roule*, et disparaisse au fond!”

gepaard ging met een rollende beweging van het gevallen lichaam! Het in alle mogelijke opzichten voortreffelijke spel doen ons deze kleine vlekjes des te meer betreuren.

Het groote succes, dat deze voorstelling gehad heeft, dankt zij alleen aan den vertolker van de titelrol. De artisten, die hem bijstonden, waren over het algemeen niet berekend voor hun taak. Een uitzondering moet gemaakt worden voor de beide Thebaansche meisjes, die de meeste koren op voortreffelijke wijze zeiden. Haar gebarenspeel verhoogde ook niet weinig het bekoorlijke van haar optreden. Verder was l'envoyé du palais goed in het verhaal van de verschrikkelijke gebeurtenissen, die in het paleis hebben plaats gegrepen. Creon was niet onverdienstelijk in het betoog, dat zijn positie verkieselijker was dan het koningschap; overigens bleef hij geheel beneden de meest bescheiden eischen. Jocaste was zoo slecht, dat mijns inziens alleen de diepe indruk, dien het spel van Mounet-Sully maakte, belet heeft, dat het publiek op enkele oogenblikken in lachen uitbarstte.

Over de mise-en-scène zullen wij niet veel zeggen. Vooral na het schoone tooneel, dat wij te Utrecht bewonderden, moest hetgeen ons thans te zien gegeven werd, zeer tegenvallen. Ik spreek hierbij nog niet eens van de vele ketterijen op antiquarisch gebied, waarvoor men zich te Utrecht zooveel mogelijk in acht genomen heeft. Doch hooge eischen konden wij natuurlijk hier niet stellen.

Het is genoeg bekend, met hoeveel zorg de Oedipe Roi te Parijs ten toonele wordt gebracht; menigeen herinnert zich wellicht nog voor eenige jaren een afbeelding van het tooneel van de Oedipus-opvoeringen te Parijs in een der Fransche illustraties gezien te hebben. Hen, die hierover meer inlichtingen verlangen, verwijs ik naar de voortreffelijke studie van Gustave Larroumet, opgenomen in het Septemhernummer van de Revue Bleue van 1890 en dit jaar uitgegeven in zijn Etudes d'histoire et de critique dramatiques. Deze studie, getiteld »Oedipe Roi et la tragédie de Sophocle» bevat zeer belangrijke verhandelingen over de waarde van dit treurspel en over zijn geschiedenis op het Fransche tooneel.

Amsterdam,
31 Oct. 1892.

C. J. V.

Eene Voorstelling te Zaandam,

Verliefden-twist en nog wat.

Te Zaandam, dicht bij het station, ongeveer 8 uur 's avonds.

- Goeden avond, vriend.
- Goeden avond, meneer.
- Kun je me ook zeggen, waar hier van avond comedie is?
- Comedie?
- Ja, er moet hier van avond comedie zijn.
- En weet meneer niet waar?
- Neen, maar waar is dat hier gewoonlijk?
- Ja, dat kan op verschillende plaatsen zijn!
- Zoo, waar dan? (Ik had blijkbaar Zaandam niet hoog genoeg aangeslagen).
- Nu, in Café Suisse...
- Is het daar meestal?
- Ja, meestal wel.
- En waar is dat?

Hier volgde een uitlegging van aan 't einde van deze straat rechts om en dan een heel eind en dan maar verder vragen en de goede Zaandammer, met wien ik van het station de stad in gewandeld was, stapte zijn huis binnen. Ik hoopte onderweg wel op het een of ander aanplakbord te zien of de veronderstelling van mijn vriend omtrent de plaats der voorstelling van de heeren Kreukniet & Poolman juist was. Maar dat was mis. De aanplakborden waren bedekt met annonces van verkooping en van Sociaal-Democratische meetingen, maar van *Blanchette* en van *Verliefden-twist* geen spoor. Nu, dan maar probeeren of Café Suisse werkelijk de plaats was... Op eens herinnerde ik mij eens vroeger in Zaandam geweest te zijn, om het huisje van Czaar Peter te zien en zag ik de groene houten huizen weer voor mij, die nu, in het donker allen grauwwaren. En toen kwam ook Café Suisse, aan een water liggend (te Zaandam overigens geen nauwkeurige aanwijzing!) mij weer in de gedachten en had ik spoedig het lokaal gevonden, waar dien avond »tout-Zaandam» verzameld was.

Beneden, in een groote zaal achter de koffiekamer, waar eene ronde tafel stond van reusachtigen omvang, zooals men ze nog alleen op verkooping aantreft, lagen op genoemde tafel, op stoelen en kleine tafeltjes heeren-jassen en dames-hoeden, mantels en shawls rustig bijeen: de Zaandammers denken er blijkbaar niet aan met jassen aan of hoeden op (het laatste betreft natuurlijk de dames) in een comediezaal te gaan zitten. Dit is een groot voordeel, voornamelijk in een zaal, die niet amphitheatersgewijze gebouwd is, maar zoo is ingericht, dat zij bij gelegenheid ook voor danszaal kan dienen. In zulk een zaal, niet te hoog van verdieping, met licht roodbruin beschilderde muren en met een buffet achterin, was een tooneel opgeslagen, dat, toen het scherm opgetrokken was, over eene breedte van $4\frac{1}{2}$ en eene hoogte van $2\frac{1}{2}$ meter zichtbaar werd. De zaal, die tot achterin met rijen stoelen bezet was, vertoonde slechts hier en daar eene ledige plaats, het publiek was goed opgekomen. Toen ik binnen kwam, was de tweede akte van *Blanchette* juist begonnen. Nu, voor *Blanchette* was ik niet gekomen, maar het was niet onaardig eens te zien, welken indruk deze nieuwste tooneelspeel- en schrijfkunst op het Zaandamsche publiek zou maken. Weer bleek, dat ik mij een veel te laag idee van Zaandam gemaakt had. De Zaandammers waren meer »up to» *Blanchette* dan de inwoners van menige grootere plaats in Nederland. Er werd soms in ademlooze stilte geluisterd, gelachen werd er bijna niet en bij het laatste tooneel was er eene zekere spanning onder de toeschouwers, die zich op het oogenblik, dat *Blanchette* de deur uitloopt, uitte in een krachtig applaus, dat maar heel kort duurde en onderdrukt werd, toen men merkte, dat Rousset nog iets te zeggen

had. Na diens: »Ga de soep klaar maken» werden de acteurs met een daverend applaus beloond. En nu zag men wel hier en daar een jonge dame verwonderd kijken, dat haar programma zeide, dat het stuk uit was of men hoorde de opmerking maken, dat het stuk zoo best nog een paar bedrijven kon voortgaan, maar elders spraken twee meisjes over de critiek op de *Blanchette* van het Théâtre Libre. Wat de heeren van het stuk zeiden, ben ik niet te weten gekomen. Na *Blanchette* was er pauze en stapten alle heeren, drie of vier jonge *lions* uitgezonderd, de zaal uit naar beneden, terwijl de dames boven bij elkaar gingen zitten en onder een kop chocolade of een glaasje punch gezellig babbelden.

Toen de zaal weder gevuld was, ging het scherm op voor het eerste bedrijf van *Verliefden-twist*, blijspel in twee bedrijven van Molière, vertaald door Fiore della Neve. *Le dépit amoureux* is niet het eerste stuk van Molière, waaraan de heeren Kreukniet en Poolman zich wagen, wij hebben den heer Henri Poolman den Mascarille uit de *Précieuses ridicules*, dien hij bij de voorstellingen der Tooneelvereeniging had gegeven, ook in den Salon des Variétés zien spelen en *de Vrek*, met den heer Bigot (thans aan het gezelschap van Lier verbonden) in de hoofdrol, is een der zes Amsterdamsche abonnements-voorstellingen geweest. Of *le Dépit amoureux* in het Hollandsch en in onzen tijd nog zou slagen, was quaestieus. Het is een der eerste stukken van Molière en draagt daarvan duidelijk de sporen. Waar *l'Avare*, *Tartuffe*, *le Misanthrope* door hunne karakterteekening, door het vertoonen en hekelen van algemeen menschelijke ondeugden der personen nog kunnen behagen, waar *Belachelijke Hoofsche Juffers* door de vermakelijke charge der gemanieerdheid nog kan doen lachen, daar heeft de ingewikkelde liefdesgeschiedenis van drie paren, die het nu eens wél, dan weer niet eens zijn, veel kans niet te slagen. Goed spel alleen kan *le Dépit amoureux* redden. Het stuk wordt, dit voor hen, die Molière's stuk alleen lezen, niet geheel gespeeld, zooals het geschreven is. Het wordt gespeeld in 2 bedrijven en Albert, Polidore, Frosine, Ascagne, Métaphraste en La Rapière komen er niet in voor. Het stuk bevat dus alleen het gekibbel van Eraste en Lucile, beiden ook in hun te twisten gevolgd door hunne bedienden, en hunne verzoening; Valère en Mascarille geven tot den twist de aanleiding. Het eerste bedrijf wordt onverkort gegeven. Van het tweede bedrijf is éene scène (de 4e) overgebleven, het vierde wordt gespeeld met uitzondering van het eerste tooneel, terwijl het derde en het vijfde bedrijf geheel wegvallen.

Verliefden-twist, zoo gespeeld door de artsen van den Salon des Variétés, heeft succes gehad. Uit hetgeen ik boven zeide, volgt dus, dat het goed gespeeld is. En toch is dit maar gedeeltelijk waar. Maar de acteurs hebben enkele gedeelten, enkele uitdrukkingen, enkele scènes goed tot hun recht laten komen. Daarom werd gelachen en ziedaar reeds een succes. De hoofdrol, die van den knecht Gros-René, werd vervuld door den heer Jan Malherbe. De knechts- en meidenrollen dragen bij Molière een zeer eigenaardig karakter: Molière maakt de »valets en suivantes», dikwijls tot vertegenwoordigers van het gezond verstand; zij zijn meestal degenen, die goed redeneeren; zij zijn wat ruw, zij zeggen de dingen wat cru, maar zij zeggen dikwijls lachend de waarheid. Dorine in *Tartuffe*, Toinette in *le Malade Imaginaire*, Maitre Jacques in *l'Avare*, Nicole in *le Bourgeois Gentilhomme*, zelfs Sganarelle in *Don Juan* krijgen meestal gelijk tegen hunne meesters. Het mindere volk, ook bijv. le médecin malgré lui, heeft dikwijls Molière's grootste sympathie, omdat het niet, zooals zijne meerderen, lijdt aan onnatuur, aan huichelarij, aan ingebeeldheid, ondeugden, die Molière boven alles haatte. Zulk een »valet» bezit een groote mate van goedronde vrolijkheid (Gros-René is

... homme fort rond de toutes les manières),

veel verve en heeft er bovendien slag van vertoon van geleerdheid, tenminste van levenswijsheid te maken, een trek, dien hij van zijn over-overgrootvader uit de Latijnsche kluchten heeft geërfd — hij praat van »le cousin Aristote» alsof hij de gewoonte heeft met den

. . . . maestro di color che sanno

dagelijks een glas wijn te drinken.

Nu, ik kan niet zeggen, dat de heer Malherbe zulk een Gros-René, zooals Coquelin dien zoo meesterlijk speelt, geheel gegeven heeft. Zijn groote tirade over de vrouwen had lang niet het effect, dat deze claus kan hebben, men heeft alleen gelachen om den laatsten regel:

. . . . les femmes enfin ne valent pas le diable.

Toch had hij ook goede oogenblikken; werkelijk grappig was de eind-scène van Gros-René met Marinette, waar die beiden eerst boos willen blijven, ook al verzoent zijn meester zich met haar meesteres en toch eindigen met het strootje niet te breken.

Mevrouw Rössing speelde dit tooneeltje heel aardig; zij was trouwens het geheele stuk door het meest op dreef en gaf door hare wijze van zeggen en haar mimiek meer dan de anderen relief aan de woorden van den vertaler. Ook de heer van Kuijk deed dit, meer dan de heeren Ludolph en Smith, van wie vooral de eerste de verzen vaak onvoldoende zeide, terwijl hem het zeventiende-eeuwse kostuum ook niet schijnt te passen.

De lezers, die mij zoover gevolgd hebben, weten nu, dat ik de voorstelling van *Verliefden-twist* door den Salon des Variétés geene model-voorstelling heb gevonden, maar dat er veel in te prijzen was en zij zullen dus niet verwonderd zijn, wanneer ik den heeren Kreukniet en Poolman hulde breng voor hunne poging om Molière aan ons publiek te vertoonen en ieder belangstellende in tooneelzaken aanraad *Verliefden-twist* te gaan zien. Want om nog eens terug te komen op de quaestie, die op dit oogenblik eene brandende genoemd kan worden, die van het strijdschrift des heeren Jan C. de Vos, *willen* is reeds veel, in zake het vertoonen van werkelijke kunst door een zich zelf onderhoudend tooneelgezelschap. In magnis voluisse sat est, is hier volkomen toepasselijk. Het is een moeilijk iets, een zware taak, het is iets groots, wanneer men met opoffering van rust en geld, met alle kracht tracht kunst te geven, welke het publiek niet apprecieert. De heer Kreukniet en zijn gezelschap hebben hetzelfde gedaan, zegt de heer Rössing in het N. v. d. D. Toegegeven. Hij heeft het zelfs gedaan vóór de heer de Vos het deed, voegt de heer Rössing er bij. Nogmaals toegegeven, al zie ik niet, wat dit afdoet tot den toestand van dit oogenblik. Een feit is, dat de heer de Vos den volke verkondigt, dat hij op deze wijze, d. w. z. wanneer het publiek te *zijn* opzichte niet van houding verandert, het niet zal kunnen volhouden. Een feit is ook, dat dit voor de Nederlandsche kunst te bejammeren zou zijn. Want al moge de heer Simons gelijk hebben, wanneer hij beweert, dat de heer de Vos en de zijnen geen volmaakte, geen onberispelijke voorstellingen gegeven hebben, m. i. en naar de meening van zeer velen, zijn die voorstellingen in vele opzichten dan toch het beste, wat wij in ons land — van Nederlanders ten minste — in de laatste jaren gezien hebben. Ik doe niets af van de waarde der voorstellingen in den Salon des Variétés, noch van die van andere gezelschappen, wanneer ik deze meening omtrent de opvoeringen, te Rotterdam en elders, van de heeren de Vos en van Korlaar verkondig. De heeren Kreukniet en Poolman gingen het verst mee met de kunstbeweging van hun tijd, toen zij *De Indringer* durfden vertoonen; de directeuren van den Tivolischouwburg gaven een paar der beste Nederlandsche stukken van den lateren tijd en eenige bijzondere vertaalde stukken en voerden die op in hun keurigen schouwburg met

goede, nieuwe décors en accessoires; hunne voorstellingen droegen een zeker cachet, zelfs waar de krachten der vertooners voor hunne rollen te zwak bleken te zijn. En als de heer de Vos nu over de opkomst van het publiek heeft te klagen, dan ligt dit aan het publiek. Het publiek had behooren te komen, het publiek had moeten inzien, dat hier naar kunst, werkelijke kunst, gestreefd werd en het had dit moeten waardeeren. Het is niet aan tooneelcritici te beoordeelen, waarom de eene directie in het administratieve deel van haar werk beter slaagt dan de andere, maar het is toch zeer duidelijk, dat eene directie, die volle zalen heeft, goede zaken maakt en een gezelschap, dat voor stoelen en banken speelt, slechte.

Maar nog is het niet te laat en ik herhaal, wat de heer M. Emants in ons vorig nummer reeds zeide, niet alleen de Tooneelverbonder, het geheele Nederlandsche publiek voor zoover het een laffe kermisklucht van een ernstig dramatisch werk kon onderscheiden — neen, eigenlijk ook en juist wanneer het dit niet kan — moet opkomen en elke poging om ons tooneel weer te verheffen steunen, van welk gezelschap die poging ook uitga!

PANTOMIME-MUZIEK.

Enquêtes worden tegenwoordig niet meer alleen door parlementaire commissiën en op het gebied der sociale quaestie gehouden. Ieder weet, dat Huret het vorige jaar een aantal Fransche letterkundigen heeft geïnterviewd en hun oordeel gevraagd over de nieuwste literaire richting in Frankrijk. Minder bekend, en voor het groote publiek ook van minder belang, is de enquête, welke de schrijver Hugounet heeft gehouden over de wijze, waarop de componisten van muziek bij pantomimes te werk gaan. Paul Hugounet is zelf een bekend schrijver van libretto's voor pantomimes; hij was dus zeker de geschikte persoon om hen, die zijne medearbeiders geweest zijn, naar hunne meening te vragen. De eerste, dien hij interviewde was Wormser, de componist der muziek van *Le fils prodigue*, dat ook in ons land zulk een groot succes gehad heeft. Uit de mededeelingen, die Wormser aan Hugounet deed, juist over zijne compositie bij *den Verloren Zoon*, willen wij het een en ander mededeelen.

»Ik had nog nooit muziek geschreven voor eene pantomime en had zonder er bij te denken „ja” geantwoord, toen Carré me vroeg of ik niet graag eens muziek wou maken op gebaren. En zoo stonden de zaken, toen op zekeren dag de tegenwoordige president van den »Cercle funambulesque” bij mij komt en me toeroept:

»Hier is 't libretto”.

— Drommels!

— En voortmaken hoor; binnen een maand spelen we. . .

— Je bent krankzinnig. . . .

— Ik geef je 30 dagen. . . .

— Je moet opgesloten worden!

— . . . plus de nachten!

— Is het lang?

— Drie akten!

Ik viel om van schrik. Toen ik langzamerhand mijn bezinning terug kreeg, dacht ik eens na over den onmogelijken toestand, waarin ik gekomen was.

't Was zeker, dat men mij iets vroeg, dat verre boven mijn krachten ging, maar ik kon de deuren van onze tempels der muziek, die zoo stevig gegrendeld waren, niet met geweld openbreken, en men kwam mij voorstellen mijn werk uit te voeren.

Eén keer! 't was weinig, 't is waar. Maar was het niet beter één keer gespeeld te worden, dan nooit? Ik wist bovendien dat de Pers de Soirées van den Cercle bijwoonde; ik zou dus behalve een sympathiek publiek van kenners, nog de jury van critici hebben, waarnaar ik zoolang ver-

langd had. Ik nam dus dit onbekende werk op mij en ging bij Carré 't monster zien.

't Stond al op zijn pooten; de eerste akte was geheel in orde. Ik had de pantomime in elkaar te zetten; ik zette me er dus toe, om goed toe te kijken, terwijl ik de tooneelen bijeen voegde en zocht naar motieven. Toen de repetitie geeindigd was, ging ik thuis gekomen voort, met 't uitvinden van thema's, die ik Carré op de volgende bijeenkomst liet hooren. Het uitwerken hing af van de lengte van 't tooneel. Ik zette in elkaar, en haalde weer uit elkaar.

Toen dit werk voor de eerste acte gedaan was, ging ik mijn partituur schrijven, aan één stuk door, volgens de gewone regels, maar ik moest dit spoedig opgeven. De tijd kortte onrustbarend op, en 14 dagen voor de eerste opvoering, was ik pas gereed met een vierde deel van de eerste akte. Ik hield dus hiermee op en ging zoeken naar karakteristieke motieven en thema's voor 't orkest, want zelfs in den »Cercle funambulesque», had ik te beschikken over een dubbel kwartet violen en een dubbel kwartet blaasinstrumenten fluit, klarinet, fagot, en cornet à piston.

Deze stukken, in haast geschreven, werden met stoom gecopieerd. Dan had ik nog, op reusachtige vellen papier, de gebaren van 't stuk geteekend, en mij nog eens voor den geest gehaald, wat ik doen moest. Ik kwam dus voor de première aanzetten met een allerzotste partituur, waarvan op 't grootste deel der notebalken geen enkele noot te zien was. Ik volgde de handeling, terwijl ik een thema, dat ik nauwelijks met potlood had aangegeven, veranderde iedere keer, dat 't orkest niet aan het woord was. En toch deden wij in den loop van die haastige repetities, ware vondsten; de liefdesverklaring van Pierrot aan Phrynette is een madrigal geworden, dat men nog al verdienstelijk gevonden heeft.

»Je bent mooi en ik heb je lief», zei 't libretto. De eerste keer, dat ik mijn musicale beschrijving hooren deed, was er maar één roep: »'t is te lang!»

Ik deed als of ik 't korter maakte, en speelde slechts 4 maten.

Den volgenden dag speelde ik er 8.

Alles ging als van een leien dakje.

Men was een weinig verbaasd, maar liet het niet merken, en daar die acht maten door spel moesten aangevuld worden, vond men bijzonder fijngevoelde dingen. Den dag daarna, ging ik ter sluiks voort met mijn werk en ik slaagde er in, om zodoende mijn madrigal in zijn geheel, waarop men als van zelf 't gebarenspeel gevonden had, in zijn eer te herstellen.

Nu was 't niet meer te lang, en ik had mijn proces gewonnen.

U vraagt me, wat ik denk van 't gebruik van het Leitmotiv? Ik geloof, dat het veel beter en juister op zijn plaats is in de muziek van een pantomime, dan ergens anders, omdat men niet alleen op de volledigste wijze moet uitdrukken, maar ook aanduiden. Of dat motief gewijzigd of eenvoudig moet worden gespeeld, moet volgens mij afhangen van den zielstoestand van de personen, of van den aard van het gevoel, dat het karakteriseert. Dit heb ik zelf getracht te doen in »de Verloren Zoon». Dus, als Pierrot Phrynette voor de eerste keer ziet, teekent een liefdesphrase zijn indruk. En daar Pierrot Phrynette 't geheele stuk door, op dezelfde manier liefheeft, moet de muziek ook dezelfde zijn, alleen gewijzigd in toon, als de gedachte aan Phrynette bij hem opkomt, op 't oogenblik, dat hij den diefstal in 't vaderlijk huis pleegt, of als Pierrot de kaarten, gesorteerd voor valsche spel, weggooit in de 2e akte.

Hetzelfde is het geval met het motief in het begin van de eerste akte, dat de rustige binnenkamer van den Heer en Mevrouw Pierrot beschrijft, 't is het thema van het huwelijks-geluk. Zoo uitbundig en vroolijk als 't is, wanneer de kleine

Pierrot zijn ouders laat dansen, zoo droevig klagend, en als omfloersd door krip, wordt het in de 3de akte, als het den verlaten haard en den ledigen stoel beschrijft. Het leven is voor de twee oudjes gedaan en ze hebben elkaar nog wel lief maar met tranen in de oogen.

Zoo vindt men het thema van Pierrot, als hij melancholiek voor 't venster staat, van Pierrot, die iets onbestemds in zijn binnenste voelt, terug in de scène, waar de ouders elkaar vragen, wat hun zoon toch scheelt, en als zij in de 3de akte denken aan Pierrot, die gevlucht en verdwenen is, komt dat thema terug, veranderd van harmonie en van maat, gebroken als de harten, waarin 't weerklank vond, terwijl het al de smart en de tranen van de moeder in zich heeft opgenomen. En 't zal ook nog gehoord worden bij het zien van 't portret van den kleine, die verdwenen is.

U ziet dus, dat ik mij reken tot hen, die de pantomime noot voor noot volgen. Zij van de oude mimische school mogen vrij hun gebaren begeleiden met alle mogelijke sprongen. Kleine menuetten van Boccherini, brokstukken van Fransche en Italiaansche stukken, dat alles diende slechts om voor den toeschouwer de somberheid van 't zwijgen, en den pijnlijken indruk van een spel van doofstommen weg te nemen.

Er is nu geen sprake meer van zoo iets. De symphonieke pantomime bestaat en is gevestigd; 't orkest wordt de stem van den acteur, het onderstreept, ontwikkelt en beschrijft; het is niet meer de slaaf, maar de gelijke van het libretto. En de acteur moet niets hebben tegen den dwang, dien deze theorie hem oplegt, niet praten van een bed van Procustus, omdat zijn gebaren voorgeschreven, en zijn bewegingen bepaald zijn, niet morren, dat hij niet op goedgeeluk af zelf mag improviseeren. Staat hem niet al de welsprekendheid van zacht gedempte muziek ten dienste en boeit niet 't orkest iederen toeschouwer, zoodra hij optreedt? nu blijft hem alleen nog over, 't oog te boeien. De nieuwe school zal dus alleen te zorgen hebben voor mooie gebaren.

U zegt me, dat Champfleury bescheiden muziek wenschte. Laat ons voor alles muziek maken, die past bij 't onderwerp. Als men een Lohengrin op 't tooneel bracht, een Alexander, een persoon wie ook, van een groote gestalte en heldhaftigen gang, gelooft ge, dat men zou moeten aarzelen gebruik te maken van al de hulpbronnen van 't hedendaagsch orkest?

Ik ben bezig aan een »Don Quichotte» voor de Opera, ik verzeker u, dat het koper er bij te pas zal komen. Wat de piano betreft, ge moet die volstrekt niet onmisbaar achten; niets zou gemakkelijker zijn, dan eene pantomime te schrijven voor orkest alleen. Maar als we ons op een praktisch standpunt plaatsen, moet men erkennen, dat de methode aangenomen door de hedendaagsche componisten van pantomimes eenige voordeelen oplevert. Dank zij dit instrument, waarvan men zooveel kwaads heeft gezegd, beschikt de componist terstond over een groote elasticiteit. Met hem kan ieder verkeerdt binnenkomen, iedere vergissing of verzuim worden hersteld, zonder dat 't publiek het merkt; onder de vingers van den speler houdt het thema op, verandert het, wordt het verlengd of verkort, terwijl een orkest meedoogenloos voort zou gaan. De piano kan dus voldoende zijn voor een werk van geringe beteekenis, voor een pantomime in 1 akte; in een langer stuk wordt ze eentonig, omdat men niet zou kunnen beschikken over een krachtig middel, om 't publiek uit zijn apathie of moeheid wakker te schudden. Wanneer 't orkest alleen gedurende drie aktes zou gebruikt worden, stuit men op 't zelfde bezwaar; laten wij ze vereenigen, en trachten ze verstandig te gebruiken. Laat ons de piano behouden, dat prozaïsche instrument, voor de proza van 't stuk; laat ons 't orkest en zijn stemmen bewaren om de zinnen der toeschouwers te geeselen, zoodra de toestand dat vereischt. Hebben we een scène van bijzonder belang, laten we dan alle instrumenten doen klinken terwijl wij elders alleen een enkele viool of clarinet

gebruiken om kleur te geven aan 't verhaal van de piano. Kortom, om een schildersterm te gebruiken, de piano is de neutrale achtergrond en de instrumenten zijn de krachten.'

Uit het bovenstaande ziet men hoe Wormser zelf over de muziek bij pantomimes denkt. Zijne mededeelingen vormen eene niet onaardige commentaar op de artikelen, welke verleden zomer in ons tijdschrift een plaats vonden, stukken, waarin het vóór en het tegen van pantomimes als *De Verloren Zoon* werd aangevoerd door Antonio, P. v. D. en Leo. Belangstellende lezers verwijzen wij naar Nrs. 14, 15 en 16 van den XXsten en 2 van den XXIsten jaargang.

UIT HET BUITENLAND.

Ook in dezen nieuwen jaargang stel ik mij voor mijne lezers geregeld mededeelingen te doen omtrent het Tooneel in het Buitenland. Met deze kronieken bereiken wij, meen ik, een dubbel doel. In de eerste plaats wordt de tooneel-liefhebber eenigszins op de hoogte gehouden van de bewegingen der dramatische kunst te Parijs, Berlijn, Londen, enz.; hij weet welke de soort is der stukken, die daar voor het voetlicht komen en kan dus eenigszins vooruit zeggen, wat wij, die toch in zooveel opzichten van het buitenland afhankelijk zijn, spoedig ten onzent zullen te zien krijgen. In de tweede plaats kunnen zij, die eens een veertien dagen te Parijs of Londen gaan doorbrengen, ongeveer vooruit bepalen, welke theaters zij zullen bezoeken. De stukken blijven in de groote hoofdsteden gewoonlijk lang genoeg op het affiche om niet verdwenen te zijn ook al begint de reis van onzen lezer eerst op den dertienden dag na het verschijnen van een onzer nummers. Het is in één opzicht voor lezers, die met dames reizen, zeker wenschelijk, wanneer zij bijv. omtrent de Parijsche voorstellingen eenigszins ingelicht zijn. Het zou de eerste maal niet zijn, dat een Hollandsch huisvader, die van de soort der stukken in de Parijsche theaters niet op de hoogte was, met zijne dochters naar een schouwburg ging, dien hij na de helft der eerste acte weer moest verlaten, omdat alle waaiers ter wereld hier niet voldoende bleken. Forewarned is forearmed: wij zullen dus zooveel mogelijk waarschuwen en beginnen met een kort overzicht te geven van de Parijsche theaters en stukken, die daar op het oogenblik gespeeld worden.

Het aantal schouwburgen te Parijs is legio; zonder de Opéra en de Opéra-comique mede te rekenen, en wanneer men de »Folies dramatiques», waar tegenwoordig de operette *Les 28 jours de Clairette* gegeven wordt en »Déjazet», waar ook operette's worden opgevoerd er buiten laat, zijn er te Parijs nog tien schouwburgen. In deze berekening is ook de »Bouffes-Parisiens», waar weldra de 80oste voorstelling van *Miss Helyett* gegeven wordt, niet opgenomen. Bovendien vindt men buiten de Boulevards nog een twaalfstal theaters, de zogenaamde théâtres de quartier; dit zijn volstrekt geen cafés-chantants, er worden stukken opgevoerd, waarmede de critici der groote bladen zich dikwijls bezighouden en de troepen, die er spelen, zijn soms op het punt van samenspel beter dan die op de Boulevards, welke dikwijls uit eenigszins heterogene bestanddeelen bestaan. De meeste vreemdelingen hebben nooit gehoord van en komen ook niet in het »Théâtre Moncey», waar *l'Aventurière* in »*La Villette*», waar *Le Maître de Forges*, in de »Bouffes du Nord» waar *le Voyage en Suisse* gegeven wordt, om van de »Folies-Voltaire», »Batignolles», »Les Gobelins» en andere niet eens te spreken.

Beginnen wij met het *Théâtre Français*, la Maison de Molière, »les Français», zooals men op de Boulevards zegt.

Van hetgeen daar gespeeld wordt kan ik geen beter idee geven, dan door het lijstje der voorstellingen der vorige maand over te nemen.

Het Théâtre-Français is een théâtre subventionné, het ontvangt jaarlijks uit de schatkist der Fransche republiek

240000 francs; het publiek heeft daardoor eenigszins het recht ingewijd te worden ook in de administratie van dit theater. In het lijstje der stukken zijn dus ook de recettes opgenomen; onze lezers kunnen daaruit tevens zien, welke stukken het grootste aantal bezoekers trekken.

	francs.
1. <i>Les Trois Sultanes</i>	2505
2. <i>Britannicus</i>	2372
3. <i>Les Trois Sultanes</i>	3158
4. <i>Denise</i>	4255
5. <i>Hernani</i>	4211
6. <i>Les Trois Sultanes</i>	3141
7. <i>Le Testament de César Girodot</i>	3085
8. <i>Les Trois Sultanes</i>	3061
9. <i>Hernani</i>	2985
10. <i>Les Trois Sultanes</i>	2235
11. <i>Les Demoiselles de Saint-Cyr</i>	3586
12. <i>Denise</i>	2856
13. <i>Les Trois Sultanes</i>	2249
14. <i>Le Monde ou l'on s'ennuie</i>	2815
15. <i>Le Duc Job</i>	1880
16. <i>Hernani</i>	2442
17. <i>Les Trois Sultanes</i>	2525
18. <i>Le Duc Job</i>	1800
19. <i>Le Juif Polonais</i>	2380
20. <i>Le Testament de César Girodot</i>	2073
21. <i>Le Juif Polonais</i>	2694
22. <i>Les Trois Sultanes</i>	1872
23. <i>Le Juif Polonais</i>	2982
24. » »	3451
25. <i>Hernani</i>	3834
26. <i>Le Juif Polonais</i>	2267
27. <i>Les Trois Sultanes</i>	2479
28. <i>Le Juif Polonais</i>	3005
29. <i>Mademoiselle de la Seiglière</i>	4145
30. <i>Le Juif Polonais</i>	2404

Tot toelichting dezer cijfers ¹⁾ diene de mededeeling, dat de maand September een der slechtste maanden voor de Parijsche theaters is. Men weet, dat de directeuren met hunne goede stukken wachten tot in of na October en dus een zomerstuk nog blijven geven of een oud stuk weer ophalen. De beste recettes zijn gemaakt met oude stukken, stukken die geregeld op het affiche voorkomen, *Denise* van Alex. Dumas fils, Hugo's *Hernani*, *Mademoiselle de la Seiglière* van Sandeau. Op dit tooneel werd nu voor het eerst opgevoerd *Le Juif Polonais*, het stuk van Erckmann-Chatrian, waarvan het onderwerp door de beide schrijvers ook in een hunner beste verhalen behandeld is. Dezen zomer heeft Jules Claretie, de administrateur van de Comédie-Française eene proef genomen met de wederopvoering van *Les Trois Sultanes*, het eenige stuk van den niet zeer bekenden auteur Ch. Simon Favart (1710—1792), dat op het répertoire gebleven is. Het succes was slechts matig, maar het Théâtre-Français is nu eenmaal bestemd om de herinnering aan de oude tooneelschrijfkunst door voorbeelden levendig te houden, zooals het Louvre schilderijen van overleden meesters voor het nageslacht bewaart. Het Théâtre-Français heeft onlangs ook zonder succes Voltairés *La mort de César* gespeeld, daarentegen geeft het steeds met groot succes de stukken van Corneille, Racine en Molière, die zeker nergens zoo goed gespeeld worden als daar, waar

¹⁾ Het gemiddelde der recettes over de maand September bedraagt voor het Théâtre-Français 2726 frs; voor de Opéra-Comique 3883 frs. voor de Opéra 14049 frs.

De Opéra krijgt een subsidie van 800000, de Opéra-comique van 350000 frs.

de traditie als het ware in de planken van het tooneel zit. *Athalie*, met Mounet-Sully in de rol van den hoogepriester is een buitengewoon succes geweest, in geld uitgedrukt: recetten van 3, 4 en 5000 frs. Stukken, die tot het vast repertoire behooren, moeten volgens een decreet van Napoleon, het z. g. n. Décret de Moscou, drie maal per week gespeeld worden; zooals men uit bovenstaand lijstje ziet, gebeurt dat ook geregeld, tusschen de voorstellingen van *le Juif Polonais* in: *le Duc Job*, *le Testament de César Girodot* en *les Trois Sultanes*, of *Hernani*, *les Trois Sultanes* en *Mademoiselle de la Seiglière*. Daardoor gebeurt het bijna nooit, dat twee dagen achtereen hetzelfde stuk gespeeld wordt; de artisten vermoeien zich op deze wijze veel minder, dan wanneer een zelfde stuk maanden lang iederen avond wordt gespeeld, zooals in de andere Parijsche schouwburgen.

In het *Odéon*, het »second-Théâtre-Français», aan de andere zijde van de Seine, een theater, dat van den Staat 100.000 francs subsidie ontvangt, worden meer nieuwe stukken gespeeld dan in het Théâtre Français. Ook daar worden Molière en de tragische klassieken gegeven, het *Odéon* is dikwijls eene leerschool voor de acteurs van het oude genre, die van het Conservatoire komende, er een paar jaar gaan spelen, voordat zij in het Maison de Molière worden toegelaten. Het *Odéon* is onlangs van Directie veranderd. Porel, de vroegere directeur, is heengegaan, heeft een groot deel van het gezelschap, o. a. Mlle. Rejane meegenomen en is in het oude Eden-Théâtre, nu Nouveau-Théâtre geheeten, voor eigen rekening begonnen. De nieuwe directeuren, Marck en Desbeaux, hebben echter spoedig andere en naar het schijnt goede krachten bijeen weten te krijgen en hebben reeds een paar maal met succes nieuwe stukken vertoond. Eenige oud-leerlingen van het Conservatoire, o. a. Veyret, die veel scheen te beloven, heeft Marck mede geëngageerd. Op het oogenblik trekt het *Odéon* volle zalen met *Mariage d'hier*, een comédie in vier bedrijven van Jannet. Victor Jannet gaf negen jaar geleden een stuk, *le Bel Armand*, dat succes had, doch zijne verdere stukken werden nergens aangenomen. De nieuwe directie van het *Odéon* heeft zich er aan gewaagd en in *Mariage d'hier* een ouderwetsch stuk gespeeld met enkele mooie scènes er in, echte scènes à faire, die het hart van Sarcey en zijne partijgenooten verheugd hebben. Het is eenigszins een pièce à thèse. Wel is de thèse zóó, dat wij haar niet gemakkelijk als zoodanig zouden aannemen; het is nl. de stelling, dat een vrouw, die de tweede huwelijk heeft aangegaan na van haren man, die de schuldege was, gescheiden te zijn, niet in de eerste kringen kan worden ontvangen, eene stelling, die eigenlijk met geen enkel argument verdedigd wordt. De oude hertogin de Trèves, wil alleen hare toestemming geven tot het huwelijk van haren zoon met Marthe de Savigny, wanneer de moeder van Marthe, die gehuwd is met den Commandant de Mauclerc, nadat zij van de Savigny was gescheiden, belooft, dat zij haar kind niet weer zal zien en niet in de kringen van haar schoonzoon zal komen.

In de groote wereld van Mevrouw de Trèves is echter een persoon, de prinses de Sauve, die de denkbeelden van hare omgeving niet deelt. In haar huis, op een feest, ontmoeten de Mauclerc en zijne vrouw haar vroegeren man, de Savigny, die in die kringen geduld wordt niettegenstaande het algemeen bekend is, dat hij met eene mevrouw d'Albiac eene liaison heeft. De Savigny heeft een gesprek met zijne vroegere vrouw, welke hij aan hunne vroegere liefde herinnert; hij wil zich op haar wreken door den commandant de Mauclerc uit te dagen; deze houdt zich eerst in bij de beleedigende woorden van Savigny, wetende, dat het huwelijk zijner voordochter door zulk een duel onmogelijk zou worden. Als Savigny hem echter vertelt, welk gesprek hij met zijne vroegere vrouw heeft gehad, neemt de Mauclerc de uitdaging aan. Het slot van het stuk, waarin Mevrouw de Trèves plotseling omdraait, is

het zwakst. Zeer mooi zijn twee tooneelen, het gesprek van Savigny en Mauclerc en het tooneel, waarin Mevrouw de Mauclerc hare dochter vertelt, welke voorwaarden Mevrouw de Trèves stelt en Martha, naïf egoistisch in hare verliefdheid, zegt: »Welnu, waarom niet? Als ik maar getrouwd ben, ben ik gelukkig!». *Mariage d'hier* moet in het *Odeon* zeer goed gespeeld worden.

(Wordt vervolgd.)

NIEUWE UITGAVEN.

(Opgave van de firma Gebrs. SCHRÖDER, Amsterdam.)

- Rice (W. T.), *The Technique of the drama*, A Statement of the principles involved in the value of dramatic material, in the construction of plays and in dramatic criticism f 4.90
 Weiss (J. J.), *A propos de théâtre*. » 1.90
Le Maréchal, comédie du divin Pietro Aretino, traduite par A. Bonneau, 16mo, 110 exx. numérotés » 11.—
La Mandragore, comédie de Machiavel, très rare . . » 35.—
 Coquelicot, *Théâtre des débutants*. » 1.90
 Gramont (L.), *Simone*, pièce en trois actes (Théâtre Libre) » 1.10
 Wolff (P.), *Les Maris de leurs filles*, comédie en 3 actes (Théâtre Libre) » 1.10
 Lambert (A.), *Grand' Maman*, comédie en 1 acte et en vers » 0.55
 Soulaïne (P.), et E. Grigel, *la Part du Mari*, comédie en 1 acte » 0.85
 Gottscheid (F.), *Der Schlösser*, ein Sociales Lebensbild in 5 Aufzügen » 1.65
 Strüfing (E.), *Arnold von Brescia*, Trauerspiel in 5 akten » 0.80
 Curti (Th.), *Catilina*, Trauerspiel. » 0.80
 Kuhn (K.), *die Hundstage eines Fortschrittlers*, Dramatisches Zeitbild » 0.35
 Riffert (J.), *Trauerspiel im Heidelberger Schloss* . . » 1.30
 Hopfen (H.), Neues Theater I. *Die Göttin der Vernunft*, Trauerspiel » 1.95
 Flüggen (O. G.), *Biographisches Bühnenlexikon der deutschen Theater* I f 2.60, geb. » 3.25
 Wallis (W.), *die Angler*, Schauspiel » 0.65
 Ritter (A.), *Irren ist menschlich*, Lustspiel » 0.65
 Monval (G.), *Lettres de Adrienne le Couvreur* . . . » 3.30
 Soubies (A.), *Almanach des Spectacles*, Tome XVIII (1891) avec une eau-forte de Lalanze. » 2.75
 Gascogne (J.), *Quand ou suit les dames*, Monologue dit par Coquelin cadet » 0.55
 Cohen (F.), *Marion*, Comédie en 1 acte représentée à l'Odéon. » 0.85
 Schiller (F. von), *Oncle ou neveu*, Comédie en 3 actes tirée du français de Picard, traduite de l'Allemand . . » 0.55
 Brunetière (F.), *les Epoques du théâtre français* 1636—1850 » 1.90
 Soutar (Robert) *a Jubilee of dramatic life and incident of Joseph A. Cave, Author, manager, actor and vocalist*. With portrait of the author, and of above twenty past and present celebrities . . » 3.25

ADVERTENTIËN.

Verschenen in *Thieme's Tooneel-Bibliotheek*:

- FABIËS.** De Snoepers. Klucht 1 bedrijf.
FABIËS. De Oudheidvorschcr. Klucht 1 bedrijf.
FABIËS. De Geboorte-Akte. Tooneelspel 2 bedrijven.
FABIËS. Kleine Manoeuvres. Blijspel 1 bedrijf.
FABIËS. Een Studentenmop. Klucht 1 bedrijf.
FABIËS. De Parkietjes. Blijspel 5 bedrijven.

Verschijnt den 1^{en} en 15^{en} van iedere maand bij TH. A. VAN ZEGGELEN (M. J. P. van Santen) te Amsterdam.

Leden van het Tooneelverbond ontvangen dit Tijdschrift gratis.

Voor niet-leden bedraagt de prijs, per jaargang van tenminste 16 afleveringen, f 4.—. Franco per post f 4.25.

Brieven en stukken, de Redactie betreffende, adresseere men aan den Heer Mr. J. KALFF Jr., MARNIXSTRAAT 396.
Opmerkingen betreffende de verzending en opgaven van abonnementen en advertenties in te zenden aan den Drukker-Uitgever, ACHTERBURGWAL 84.

N°. 4.

15 NOVEMBER 1892.

XXIIe JAARGANG.

INHOUD:

Officieel gedeelte: Aan de leden van het N. T. V. — Leescomité. — Aan de Afdelingsbesturen. — Tijdschrift. — Staat van het Nederlandsch Tooneelverbond met vergelijkend overzicht.

Niet-Officieel gedeelte: Uit de Amstelstad (*Een man van de wereld, De Erfgenamen van Rabourdin*). — Uit de Maasstad (*Gevaarlijke Middelen, Examen, Mijn nieuwe Hoed, Gaston van Frankrijk*). — Uit het Buitenland (*Antoine*). — Jean Valjean, Klagen. — Varia. — Nieuwe Uitgaven. — Advertentiën.

Officieel gedeelte.

Aan de leden van het Nederlandsch Tooneelverbond.

L. S.

Zooals U bekend is uit het verslag der laatste Algemeene Vergadering (Tooneel van 25 Juni 1892, blz. 111) houdt het Hoofdbestuur zich onledig met het samenstellen van een catalogus van de memorabilia op tooneelgebied, die zich hier te lande bevinden. Het Hoofdbestuur heeft de eer een ieder, die bovenbedoelde merkwaardigheden in zijn bezit heeft, te verzoeken een afschrift van zijn catalogus ter beschikking te stellen van den ondergeteekende.

Namens het Hoofdbestuur:

De Secretaris

Amsterdam,
10 November 1892.

C. I. VINKESTEYN.

LEESCOMITÉ.

Stukken voor het leescomité bestemd worden na 15 November a.s. niet meer ingewacht bij den Heer Marcellus Emants, maar bij een der ondergeteekenden.

AMSTERDAM, M. B. MENDES DA COSTA.
12 Nov. 1892. Jonas-Daniel-Meyerplein 13, Amsterdam.
JEAN BROWNE,
Wijnhaven 15, Rotterdam.

Aan de Afdelingsbesturen.

L. S.

Tegelijk met het nummer, dat i December a.s. zal uitkomen, zal aan ieder lid toegezonden worden een exemplaar der reglementen van het Nederlandsch Tooneelverbond.

AMSTERDAM,
10 November 1892.

De Algemeene Secretaris,
C. J. VINKESTEYN.

TIJDSCHRIFT.

Aan de leden van het Nederlandsch Tooneelverbond.

L. S.

Het Hoofdbestuur heeft de eer mede te deelen, dat het zich genoodzaakt heeft gezien met het oog op den financiële toestand van het Tooneelverbond gevolg te geven aan het voornemen (vermeld in de toelichting tot de laatste begroting) om de uitgaven voor het Tijdschrift eenigszins in te krimpen. Dientengevolge zullen enkele nummers van »het Tooneel» niet het gewone getal pagina's bevatten. Het aantal afleveringen zal onveranderd blijven.

AMSTERDAM,
10 November 1892.

De Algemeene Secretaris,
C. I. VINKESTEYN.

Staat van het Nederlandsch Tooneelverbond
OP 1 NOVEMBER 1892.

Eereleden van het Verbond.

Mr. J. N. van Hall en Mevr. M. E. A. Waller—Schill.
Hoofdbestuur.

Jaar van aftreding.

Prof. Dr. A. G. van Hamel (Groningen), *Voorzitter* . . . 1895
Marcellus Emants ('s Gravenhage), *Ondervoorzitter* . . . 1895
Dr. C. I. Vinkesteyn (Amsterdam), *Secretaris* . . . 1893

Niet-officiëel gedeelte.

UIT DE AMSTELSTAD.

Het Nederlandsch Tooneel heeft een stuk van Von Moser gevonden, dat in het vorige seizoen te Berlijn een groot aantal malen gespeeld is, en op grond waarschijnlijk van ervaringen met andere stukken van dezen schrijver opgedaan, besloten het op te voeren. Ieder weet, dat de kunst door stukken als *De Bibliothecaris* volstrekt niet gebaat wordt, maar ieder weet ook, dat een eenvoudig, niet te veel eischend mensch zich bij stukken van Von Moser altijd amuseert. En daar het publiek nog grotendeels uit heel weinig eischende menschen bestaat, voldoet ook het nieuwe stuk, *Der Lebemann*, geheel aan de behoefte van de goede Amsterdammers. Er is Zaterdagavond, en zeker op andere avonden ook wel, in het Grand Théâtre zoo gelachen en de menschen hadden zulk een pret, dat ik hen werkelijk een oogenblik benijd heb.

Een man van de wereld vertoont een jonggetrouwd paar, een man, die vóór zijn huwelijk duchtig geleefd heeft, en een onschuldige vrouwtje, die van het vroeger leven van haar heer gemaal niets afweet. De man is zeer jaloersch, durft geen zijner vroegere vrienden aan zijne vrouw voorstellen, wil den schoolmeester van het dorp, waar hij is gaan wonen, laten trouwen, omdat de man zijne vrouw zoo smachtend aanziet, gaat alleen naar Berlijn om zijn bachelor's-logies op te ruimen en te verhuuren, sluit zijn park met zijn ruïne voor bezoekers — natuurlijk alles te vergeefs. Zijn vrienden komen hem opzoeken, zijn vrouw komt met eene vriendin om het huis van haar man te zien, er komen allerlei bezoekers buiten, van wie de ongelukkige »Lebemann» vermoedt, dat zij zijne vrouw het hof willen maken. Alles komt best uit; de jonge vrouw hoort van alle jongensstreken van haar man, maar vergeeft hem dadelijk, er worden nog twee of drie paar gelukkig, slechts de arme schoolmeester blijft alleen over. Van karakterteekening geen spoor: van natuurlijkheid evenmin, maar de toestand is menigmaal erg grappig. *Een man van de wereld* valt geheel binnen het kader der stukken, die *Het Nederlandsch Tooneel* goed speelt; alle optredenden zijn zeer voldoende, behalve de heer Van Ollefen; er is weder eens gebleken, dat deze acteur slechts om ZEd.'s echtgenoot in een gezelschap wordt geduld; Mevr. Van Ollefen heeft trouwens in *Een man van de wereld* ruimschoots goedgemaakt, wat haar man bedierf. De heer Verenet heeft van den schoolmeester een vermakelijk type gemaakt, de heer Schultze chargeerde wel wat, maar droeg ruim bij tot de algemeene vroolijkheid. De heer Frans Boersma was in zijn klein fantaisie-rolletje niet onaardig; hij kon met wat meer aplomb optreden. Het tooneel zag er heel goed uit, vooral in het tweede bedrijf.

Zou de directie van het Nederlandsch Tooneel niet eens kunnen beproeven de acteurs in stukken als *Een man van de wereld* goed Hollandsch te laten spreken? Ik weet niet wie de vertaling heeft geleverd, maar: »het huishouden roept je!», »hij vliedt alle gezellig verkeer», »U schertst», »uw vertrouwen herwinnen», »de keus der gerechten», enz. enz. zijn uitdrukkingen, die een Hollandsch-sprekend mensch niet gebruikt, en die de vertaler dezen acteurs dus niet in den mond moest leggen.

* * *

Ik weet niet of onze tooneelliefhebbers zich hebben laten afschrikken door de vermelding op het affiche, dat *De erfgenamen van Rabourdin*, het nieuwe stuk, dat het gezelschap des Gebrs. van Lier in de Amstelstraat speelt, van de hand is van Emile Zola. Zoo ja, dan kan ik hun mededeelen, dat dit stuk zeer goed voor ieder te zien is. Na deze mededeeling zullen zeker velen er toe komen *De erfgenamen van Rabourdin* nog te gaan zien, al ware het alleen om eens met een blijspel van Zola kennis te maken.

Zola heeft, zoover mij bekend is, slechts twee blijspelen geschreven, *les Héritiers de Rabourdin* en *le Bouton de Rose*, die van elkander zeer verschillen. Beide behooren echter tot een geheel ander genre, dan de stukken, welke in den tijd, toen *Les Héritiers de Rabourdin* en *le Bouton de Rose* ontstonden (1874, 1878), geschreven werden. Ook van de hedendaagsche stukken verschillen Zola's blijspelen, al is er eene toenadering te bespeuren tot de theoriën, welke Zola reeds in 1874 en vroeger in de voorrede van *Thérèse Raquin* verkondigde. Zola was overtuigd, dat er eene verandering in de tooneelschrijfkunst zou plaats grijpen, dat men tot meer natuur, minder conventie zou komen; dat men de oude versleten modellen van stukken zou laten varen. In ditzelfde nimmer zal men op een andere plaats vinden, dat Zola behoorde onder hen, die terstond belangstelling toonden in de hervormingsplannen van Antoine. Zelf heeft hij in *les Héritiers de Rabourdin* getracht zich aan te sluiten bij de groote meesters van vroeger, met name bij Molière, »en passant par-dessus les têtes des nains dont les cabrioles amusent la foule.» zooals hij in zijne voorrede bij dit stuk zegt. En in vele opzichten is hem dit gelukt. In de eerste plaats is zijn stuk zoo eenvoudig mogelijk, zooals de meeste stukken van Molière ook zijn; de middelen van Molière waren slechts zeer gering in aantal, eenige vergissingen, een voile, zoo dik, dat men de eene juffrouw voor de andere aanziet, een misverstand tusschen twee gelieven, ziedaar de eenige aanleiding, die Molière noodig heeft om zijn personen woorden te laten spreken, die eeuwige waarheden zijn, om menschen te scheppen, die eveneens onsterfelijk zullen blijken. Evenals Molière, heeft Zola in *les Héritiers de Rabourdin* een zeer bekende, zeer veel voorkomende menschelijke eigenschap gekozen en die aan een aantal personen in groote, mischien wat te groote mate toegekend. Die eigenschap beheerscht hen geheel, zoo dat zij in hare uitwerking belachelijk wordt. Zie Monsieur Jourdain, zie Harpagon, zie Alceste. Tot zelfs in het zwakke der ontkenning heeft Zola Molière gevolgd, de toestand aan het eind van het stuk is precies dezelfde, als toen het scherm voor de eerste maal opging, behalve voor één paar, dat zal gaan trouwen — zien wij bij Molière niet telkens hetzelfde?

In *De Erfgenamen van Rabourdin* wordt het azen op eene erfenis behandeld. Iedereen verlangt naar den dood van Rabourdin — nicht Fiquet, die zich in het vooruitzicht van ooms schatten te zullen krijgen leelijk in de schulden gestoken heeft, nicht Vaussard, die den bruidschat van een ton, welke zij hare dochter hoopt mee te geven, telkens voor de oogen der trouwlustige jongelui van de stad laat schitteren, Chapuzot, de tachtigjarige ex-compagnon van Rabourdin, die er op rekt, dat hij minstens het huis en den tuin zal erven en bij voorbaat Rabourdin al bloemen en planten cadeau geeft, dokter Mourgue, die zeker verwacht een mooi legaat te zullen krijgen, allen wenschen hem van harte onder de aard, maar zoolang hij leeft, zijn zij allen even lief voor hem, de een vleit hem nog harder dan de ander, zij liefkozen hem, verzorgen hem, geven hem cadeaux en houden intusschen allen de oogen op zijn brandkast gevestigd. Die brandkast nu bevat alleen onbetaalde rekeningen, Rabourdin bezit geen cent en leeft geheel van zijne erfgenamen, die nooit van hem zullen erven. Nu heeft Rabourdin een meisje in huis, zijn petekind Charlotte, dat voor hem zorgt. Charlotte heeft haar vermogen, 3000 francs, aan Rabourdin te bewaren gegeven met het gevolg, dat het verdwenen is. Haar aanstaande, die niet op de hoogte is, leent oom voor een oogenblik 300 francs en er is veel kans, dat hij er nooit een sou van zal terugzien. Charlotte, die een ondeugd en een bij-de-handje is, weet met valsche berichten over ooms dood, over het verloren gaan van den sleutel van de brandkast en door het opwekken van de hoop op de erfenis, de erfgenamen die 3300 francs af te troggelen. En als nu de

erfgenamen vernemen, dat oom niets bezit? Eerst groote woede natuurlijk, ieder beproeft zooveel hij kan terug te nemen, wat hij vroeger heeft gegeven, maar spoedig komen allen met hangende pootjes terug, brengen thermometer, kanapé-kussens en kaartenbak weer op hun plaats — want alleen als erfgenamen van Rabourdin zijn zij gezien in Senlis en hebben zij crediet. Charlotte gaat trouwen met haar boerenjongen maar anders is er niets veranderd en Rabourdin kan als te voren zeggen: »Je ne demande qu'à m'en aller, par un beau soir, entouré de vous tous, au milieu de ma famille." Maar in één opzicht zal de toestand toch wel veranderd zijn: tegenover de buitenwereld moeten alle belanghebbenden de erfgenamen blijven van den rijken Rabourdin, maar binnenskamers zullen zij hem zeker niet meer als vroeger verwennen.

Zola heeft zelf *Les Héritiers de Rabourdin* een farce genoemd en hij heeft zich verdedigd tegen zijne vrienden, die hem te goed achtten om kluchten te schrijven, door te wijzen op Aristophanes, Shakespeare, Rabelais, Molière, die het niet beneden zich geacht hebben zulke losse stukken, vol overdrijving, maar waarin groote waarheden verkondigd worden, of eene slechte menschelijke eigenschap aan de kaak wordt gesteld, te schrijven. Het onderwerp voor *les Héritiers de Rabourdin* vond Zola in *Volpone*, een stuk van Ben Jonson, een tijdgenoot van Shakespeare. Zola heeft dezen schrijver der 17e eeuw natuurlijk eenigszins moeten beschaven; hij heeft rekening gehouden met den smaak van zijn tijd en wat het grofst, het scherpst, het heftigst was er uitgelaten. Wanneer men in Zola's Préface leest, wat Ben Jonson onder anderen op het tooneel heeft durven brengen, dan verwondert het ons niet, dat Zola schrijft: »Je ne connais pas de théâtre plus largement audacieux." De schrijver schijnt het eenigszins te betreuren, dat wij niet meer de vrijheid van spreken hebben, waarvan Ben Jonson zoo ruim gebruik maakte: »quel artiste", schrijft hij: »n'a pas éprouvé un regret, au souvenir de ces beaux siècles libres et naïfs, qui ont vu croître toutes les floraisons hardies de l'esprit?"

Ik kom tot de opvoering van *De Erfgenamen van Rabourdin* door het gezelschap van Lier. Zola zelf heeft het stuk een farce genoemd, maar il ya farce et farce. De farce, die Zola heeft willen geven kan niet gespeeld worden als een Duitsche posse, waarin volstrekt geen karakterteekening is te vinden. Dit hebben sommige acteurs goed gevat, anderen niet. Enkelen, en onder deze de heer Bigot, hebben een te gemakkelijk middel gevonden om te doen lachen; zij hadden geen studie van het karakter hunner personen gemaakt. Men heeft Zola verweten, dat zijn farce niet vroolijk was: hij heeft dit niet tegengesproken maar er op gewezen, dat de kluchten van Molière ook lang niet altijd vroolijk zijn; om *l'Avare* kan men zoo goed huilen als lachen. Het is eenigszins de quaestie van *Tante Leontine*: is die ongelukkige man, die van alle kanten wordt aangevallen, omdat hij scrupules heeft, welke anderen niet hebben, belachelijk of beklagenswaardig? Men heeft m.i. om *De Erfgenamen van Rabourdin* te veel gelachen. Dit heeft niet gelegen aan den heer Chrispijn, die eene uitstekende creatie heeft laten zien van den tachtigjarigen Chapuzot: in grime, in manier van spreken, in zijn loopen, in alles was de heer Chrispijn de hebzuchtige oude man. Alleen deze creatie is reeds een bezoek aan het Grand-Théâtre waard. Ook Mevrouw Albregt was goed, slechts een enkele maal chargeerde zij in hare mimiek. Ik zeide reeds wat ik aan te merken heb op den heer Bigot, die overigens het publiek zeer goed geamuseerd heeft. Mej. Cohen had iets fijner, iets luchtiger kunnen spelen, maar was zeer voldoende. Van de overige dames en heeren valt niet veel te zeggen.

Ten slotte hulde aan de heeren Van Lier, die de goede gedachte gehad hebben *Les Héritiers de Rabourdin* te doen opvoeren. Over de vertaling mag hier en daar de schaaft

wel eens gehaald worden, zal de taal geheel en al natuurlijk klinken.

Over *le Bouton de Rose* misschien iets een volgende maal, wanneer wij verslag zullen hebben te doen van eene opvoering van *Thérèse Raquin* door een Fransch gezelschap, dat in ons land reist.

UIT DE MAASSTAD.

Indien het nietsdoen zoet is, leven wij hier de laatste weken in een land van melk en honing op tooneelgebied. Want behalve reeds besproken stukken, gedeeltelijk goede oude bekenden, werden alleen kluchten opgevoerd, waarover de kritiek met zwijgen kan volstaan. Niet uit minachting, of iets van dien aard, volstrekt niet; doch waar de klucht lachen doet, is het doel bereikt en de kunstwaarde van deze soort tooneelstukken is meestal zeer onbeduidend.

Gevaarlijke Middelen was te flauw om lang stand te houden; wellicht hadden sommige vertooners meer van hun rollen kunnen maken, doch de aardigheden zijn schaarsch. Het verwaande luitenantje werd door den Heer Van Eysden aardig voorgesteld; de rol van het bakvischje Margot gaat nog boven de krachten van Mevrouw Rika Haspels, vooral in de champagne-scène, als los spel het poenige van den toestand moet doen vergeten; tegenover haar vader in het laatste bedrijf was zij beter.

Een tamelijk gepeperde klucht van Henri Meilhac *Examen* (Brevet supérieur) staat hooger, zonderlinge intrige, aardige dialoog. Aan de intrige werd o. i. dikwijls te veel gedacht, terwijl zij hier bijzaak moet blijven; het slot van het tweede bedrijf b. v. werd te zwaar gespeeld, men zou bijna gaan meenen, dat het ernst was en in het laatste bedrijf zijn wij weer midden in de dwaaste pret. Ook schijnt het onzen spelers moeilijk te vallen te typeeren of te charceeren, zonder langzaam te spelen; de Heeren D. Haspels (Montcrampin) en Rosier Faassen (Frangipan) hadden veel goeds, heel veel zelfs, maar vlugger spel zou niet geschaad hebben.

De voornaamste rol (Cécile) werd door Mevrouw Van Eijsden—Vink uitmuntend vertolkt, behoudens onze opmerking over het laatste gedeelte van het tweede bedrijf, hierboven vermeld; schalksch, luchtig, vroolijk, een triomf voor een Hollandsche actrice de hoofdpartij in een door en door Fransch stuk zoo te spelen. Van de kleinere rollen mag Mevrouw Van Kerckhoven—Jonkers genoemd worden; dat was echt in stijl!

Hoe men er toe kwam *Mijn nieuwe Hoed*, een gerekt Duitsch voorstukje, na *Examen* op te voeren, vatten wij niet recht. Gespeeld werd met animo, doch den Heer Tartaud zien wij liever in andere rollen.

Ter wille van het aardsche slijk vertoonen de Vereenigde Rotterdamsche Tooneelisten tegenwoordig op Zondagen draken; wij geven hun volkomen gelijk en hopen, dat zij er het gewenschte doel mede zullen bereiken, *Gaston van Frankrijk* werd door de meesten met toewijding gespeeld; de kostumes zagen er goed uit, de decoraties waren juist gekozen, voor verschillende spelers dunkt ons de oefening in dit genre zoo verwerpelijk niet, dus...

In den Tivoli-schouwburg trekt *de Reis naar Turkije* (Die Orientreise) van Blumenthal en Kadelburg volle zalen; wij zijn nog niet in de gelegenheid geweest het reisje mede te maken.

10 Nov. 1892.

JEAN VALJEAN.

UIT HET BUITENLAND.

(Zie No. 3 pag. 24 van dezen jaargang).

Het derde Parijsche theater, dat wij te noemen hebben is het Théâtre du Gymnase; de stukken houden het op dit tooneel meestal zeer lang uit. Den 26en October is

daar voor het eerst opgevoerd *Celles qu'on respecte*, een stuk in 3 bedrijven van Pierre Wolff. Het is de eerste maal dat een stuk van Wolff op een groot tooneel wordt gespeeld; tot nu toe had deze auteur zich steeds tevreden moeten stellen met kleine theaters. Het Théâtre Libre heeft een paar stukken van Pierre Wolff gespeeld, o. a. *Leurs filles*, het wel wat krasse, maar in den grond niet slechte stuk, dat door Antoine den tweeden avond ook te Amsterdam is gegeven. Men begrijpt, dat »celles, qu'on respecte», diegene zijn, die geen achting verdienen, vrouwen uit de groote wereld, die eigenlijk veel lager staan, dan eerlijke demi-mondaines.

Het stuk is hard en soms wat grof, maar er zijn scènes in, die zeer knap geschreven zijn. Sommige critici, die Wolff zeer bewonderen, hebben de directie van het Gymnase er een verwijt van gemaakt, dat zij *Celles qu'on respecte* niet zoo goed gemonteerd heeft, als zij gewoonlijk doet met stukken van hare oude, vaste schrijvers.

Daaraan en aan het gebrek aan repetities heeft het gelegen, dat velen de aanmerking gemaakt hebben, dat het stuk slecht gespeeld wordt en dat de mise-en-scène onvoldoende was. Alleen Noblet, een der beste acteurs van het Gymnase, heeft zeer goed gespeeld.

Vóór *Celles qu'on respecte* heeft het Gymnase een stuk opgevoerd van Ernest Daudet, een broeder van Alphonse en een bekend romanschrijver, die ook den lust niet heeft kunnen weerstaan op het tooneel lauweren te plukken. *Um drame parisien* is echter gevallen. Het was de geschiedenis van een gravin, die haren man vermoord had en niet verhinderd had, dat eene vroegere maîtresse van haar man van de misdaad beschuldigd werd; op de terechtzitting verklaart echter de biechtvader der gravin, dat niet de ware schuldige terecht staat; den naam der gravin noemt hij evenwel niet. Later, op de griffie (sic!) ontmoeten de beide vrouwen elkaar, alles komt uit en na een heftige scène tusschen haar beiden wordt de vroegere maîtresse van den graaf vrijgesproken. De eerste 3 bedrijven van dit stuk waren zoogenaamde tranches de vie, het laatste puur conventie.

De Vaudeville vertoont nog altijd *le Prince d'Aurec* van Henri Lavedan, een stuk, dat het reeds vele malen speelde vóór de zomer-relâche en nu weer heeft opgevat. Het schijnt een in-Parijsch stuk te zijn, dat vreemdelingen niet licht bevallen, waarschijnlijk zeer verbazen zal. Het is zelfs te Brussel, dat zijne inwoners zoo gaarne klein-Parijs noemen, te »boulevardier» gebleken en spoedig weer van het affiche verdwenen.

Het is een zeer scherpe satire op de leden van den hoogsten Franschen adel, die absoluut niets doen dan zich amuseeren, wier leven zoo hol en ledig is, als maar mogelijk is en die alleen van tijd tot tijd probeeren hun blazoën met zijn onnoemelijk aantal kwartieren eens te vergulden. Het is een cynisch stuk, vol scherpe, geestige »mots», dat door velen aangevallen is. Henri Lavedan heeft daarop een stuk geschreven, om *le Prince d'Aurec* te verdedigen in den trant van Molière's *La critique de l'École des femmes*, even geestig en scherp als *le Prince d'Aurec* zelf. Lavedan's stukken onderscheiden zich meer door een levendigen dialoog dan door een dramatischen toestand; hetzelfde was het geval met *Une famille*, het stuk dat verleden jaar op het Théâtre-Français gevallen is.

De Variétés geeft sedert 27 October eene revue, *Premier Paris*, de eerste welke dit jaar gegeven wordt. Zij is van de hand van Albert Millaud en Ch. Clairville. Albert Millaud, die onlangs overleden is, was een der bekendste medewerkers van den Figaro, waarin hij in fabels, korte samenspraken enz. fijne satires leverde op de gebeurtenissen van den dag. Zoo iemand, dan zou men Millaud geschikt geacht hebben om een revue te schrijven, een los, vroolijk stuk, waarin hetgeen in het laatste jaar gebeurd is op belachelijke wijze in herinnering wordt gebracht. En

toch heeft *Premier Paris* beslist fiasco gemaakt; het genre revue vereischt een bijzondere handigheid in het kiezen der feiten, en veel slag van het uitdenken van overdreven dwaasheden — deze handigheid schijnt Millaud niet gehad te hebben, hoe geestig de gesprekken, die hij bijv. Carnot met zijne ministers liet voeren, soms ook waren. Zijn oeuvre posthume heeft zelfs geen succes d'estime behaald en dat zegt veel voor een werk van dezen overleden journalist, wien ieder gaarne mocht lijden.

Het Théâtre de l'Ambigu heeft onlangs de première gegeven van *les Cadets de la Reine*, een echt ouderwetsch romantisch stuk in vijf bedrijven en acht tafereelen door J. Dornay, waarin men den een of anderen Lodewijk of anders Hendrik den zooveelsten van eene geheel nieuwe zijde leert kennen, een stuk, dat nu eens aan *la Reine Margot*, dan weer aan *Henri III et sa cour*, dan weer aan een ander drama uit de oude doos doet denken.

In de groote zaal van de Porte-Saint-Martin, waarin men zoo dikwijls Sarah Bernhardt heeft toegejuicht, wordt gegeven *Maître d'armes* van Jules Mary en Georges Grisier, een stuk, dat zich vooral onderscheidt door de natuurlijkheid der milieux, waarin de verschillende bedrijven spelen. Het mooiste is eene salle d'armes, waar les gegeven wordt in het schermen en waar het argot der boulevardiers wordt gesproken, precies zooals het in het leven gebeurt. Het is het verhaal van een ouden schermmeester, die van smart verlamd wordt, wanneer hij hoort, dat zijne dochter door een zijner vroegere leerlingen is verleid. Er doet zich voor hem echter eene gelegenheid voor om zich te wreken: de hoop op wraak geeft hem zijn krachten terug. De verleider heeft geduëlleerd en zijn tegenstander gedood met een stoot, waarvan de eerlijkheid betwist wordt. De oude schermmeester wordt als expert opgeroepen op een terechtzitting, hij komt met twee degens en zal, om aan te toonen, dat de stoot geoorloofd was, met zijn vroegeren leerling schermen. Hij fluistert zijn vijand in: «Défends-toi, il y va de la vie» en doorsteekt den verleider eenige oogenblikken daarna. »Vous mettez: accident», zegt de President van de Rechtbank

Maître d'Armes is grootendeels geschreven voor den ouden acteur Taillade, een tooneelspeler van de oude school, die bij een deel van het Parijsche publiek zeer geliefd is en voor dergelijke bravourestukken dan ook geknipt schijnt te zijn.

Voor hetgeen men op dit oogenblik in de andere theaters speelt, mag misschien wel even gewaarschuwd worden met het zinnetje, dat Sarcey gebruikte voor *le Brillant Achille*: »Si vous ne craignez pas la grivoiserie». *Bébé*, eene reprise in het Palais-Royal, *la Bonne de chez Duval* in de Nouveautés, *la Tournée Ernestin* in Cluny, *le Brillant Achille* in la Renaissance, zijn allen vaudevilles met meer of minder zang en allen meer of minder dubbelzinnig.

Misschien zal het een mijner lezers verwonderd hebben, in deze lijst van schouwburgen het Théâtre Libre, waaraan anders in deze rubriek van ons blad wel de noodige aandacht wordt geschonken, te missen. Het Théâtre Libre heeft echter geen eigen, zelfs geen vasten schouwburg. De toegang tot de voorstellingen staat bovendien niet voor ieder open: men moet geabonneerd zijn, en onlangs werd verzekerd, dat er door gebrek aan plaats geen verdere abonnés konden worden aangenomen. Van elk stuk worden gewoonlijk slechts twee voorstellingen gegeven. De eerste voorstelling van dit seizoen heeft kort geleden plaats gehad; zij bestond uit twee stukken: *le Grappin* van Gaston Salandri en *l'Affranchie* van Maurice Biollay, beide in drie bedrijven. Geen van beiden waren bijzonder onschuldig; het stuk van Salandri onderscheidde zich weer door groote soberheid, zowel in den dialoog als in de middelen, die den dramatischen toestand teweegbrengen. *l'Affranchie* behandelt de suggestie, maar zonder genoegzame duidelijkheid, zoodat dit onderwerp, dat overigens misschien

voor een goed stuk kan worden gebruikt, alleen den lachlust der toeschouwers heeft opgewekt. Het spel schijnt ditmaal minder goed geweest te zijn, dan anders. Zelfs Antoine speelde niet zoo goed als gewoonlijk.

Tot slot dezer beschouwingen over de Parijsche theaters, wil ik onze lezers in het kort den levensloop van Antoine mededeelen, zooals die mij onlangs van bevriende zijde werd verteld. Antoine is zeker een der merkwaardigste mannen op tooneelgebied van onzen tijd, ik ben overtuigd, dat hij in het jaar 1900 een der grootste, zoo niet de grootste, acteur ter wereld zal genoemd worden.

André Antoine, geboren * Limoges in 1858, is de zoon van arme, eenvoudige ouders. Als kleine jongen werd hij bij de broeders in de Rue de Béarn op school gezonden, en werkte daar hard, evenals later in de Ecole Turgot, waar hij meestal de eerste van de klasse was. Telkens kreeg hij een beurs als prijs, waardoor zijn opvoeding aan zijne ouders weinig of niets kostte.

Op dertien- of veertienjarigen leeftijd moest hij in zijn eigen levensonderhoud voorzien en werd kantoorbediende bij een niet zeer gunstig bekend staand zaakwaarnemer in de Rue des Bons-Enfants. In '73 kreeg hij een oer-gelijke betrekking in den boekwinkel van Didot. Omstreeks dien tijd maakte hij kennis met een zekeren Mévisto, een jongen van zijn leeftijd, die klerk bij een advocaat aan 't hof was. Die beiden sloten innige vriendschap en huurden samen een kamer in de Rue Saint-Jacques, op de eerste verdieping.... van de sterren afgerekend. Antoine had tot nogtoe volstrekt geen voorliefde voor 't tooneel getoond, noch voor declameeren; noch voor eenig soort van komediespel. Maar Mévisto was lid van een liefhebberij-tooneel en kende een leeraar in het voordragen. Zoo werd ook bij Antoine de liefde tot de dramatische kunst opgewekt, en de beide jongens begonnen zich bij de theaters aan te melden om voor hun vrije avonden een plaats als figurant te veroveren. Zoo hebben zij o. a. in het Théâtre Français de twee wachters in *Jean Dacier* voorgesteld.

In 1876 werd Antoine bij de gasfabriek geplaatst, maar nu begon zijn dramatische neiging overheerschend te worden en niettegenstaande hij 150 francs per maand verdiende, meldde hij zich tweemaal aan, om als leerling aan het Conservatoire te worden toegelaten. Beide keeren werd hij echter afgewezen, daar zijn examinatoren niet het minste spoor van talent in hem konden ontdekken.

In 1880 trad hij in dienst en werd ingedeeld in een linie-regiment, dat te Saint-Omer was ingekwartierd. Daar werd hij achtereenvolgens secretaris van twee generaals. In '82 werd hij naar een garnizoen in Tunis overgeplaatst en 't volgende jaar weer teruggezonden naar Frankrijk in Lille en Avennes. Toen zijn diensttijd om was, kwam hij weer aan de gasfabriek te Parijs, waar hij twee jaren zonder eenige afleiding van buiten als klerk werkzaam was. Al zijn chefs, zoowel de burgerlijke als de militaire, waren vol lof over zijn volharding, nauwgezetheid en stiptheid, maar geen van hen had het minste vermoeden, dat hij ook maar eenig talent bezat; men dacht, dat hij een heel middelmatig mensch was. Het zou evenwel niet lang meer duren voor hij zich in zijn ware gedaante vertoonde.

Zonder zijn betrekking aan de gasfabriek op te geven, werd hij in 1885 lid van een liefhebberij-tooneel, en eens op een avond verbaasde hij zijn medespelers door het voorstel, om inplaats van de oude, afgezaagde stukken die gewoonlijk door liefhebberij-gezelschappen worden vertoond, eens iets geheel nieuws in studie te nemen.

Een groote meerderheid was tegen dat voorstel, maar eenige meer ondernemende leden vonden het goed, en weldra namen Antoine en een voldoende aantal van de medeleden 4 nieuwe stukken van één bedrijf in studie. Het waren: »*La Cocarde*» van Jules Vidal; »*Un Préfet*» van

Arthur Byl; »*Jacques Damour*» van Léon Hennique, naar 't verhaal »van Zola; »*Mademoiselle Pomme*» van Paul Alexis naar Duranty. De repetities werden om een billard in een »débit» in de Rue Lepic gehouden: om in de onkosten te gemoet te komen had Antoine voor een maand van zijn salaris ingeteekend.

Het geluk wilde, dat Hennique een van de repetities bijwoonde en zoo tevreden was, dat hij op de groote repetitie weerkwam en Zola meebracht. En op zijn beurt nam Zola Daudet mee naar de uitvoering, die in 't kleine theater in de passage de l'Elysée des Beaux-Arts op den 30sten Maart 1887 plaats had.

Verder was, behalve de schrijvers der stukken, Henri Fouquier de eenige aanwezige letterkundige.

»*Jacques Damour*» had groot succes en hoewel Antoine na de voorstelling een tekort van 400 francs had, besloot hij het opnieuw te probeeren. Hij schreef aan zijn ouden vriend Mévisto, die vrijgesteld was van dienstplicht en in de provincies als komiek rondreisde: »Kom gauw, oude jongen, ik geloof dat ik iets gevonden heb».

Mévisto speelde mee bij de tweede uitvoering en maakte grooten opgang. Antoine's schuld was tot 800 francs geklommen; maar het Théâtre Libre was geboren.

Antoine besloot nu een grooten slag te slaan: hij schreef twaalfhonderd brieven aan invloedrijke personen, die hij kon veronderstellen, dat belangstelden in 't tooneel en bezorgde ze alle zelf, omdat postzegels hem te kostbaar waren. Op die twaalfhonderd brieven kwam geen enkel antwoord. Maar hij verkropte zijne spijt en maakte aanstalten voor een derde uitvoering: (»*Sœur Philomène*» en »*L'Evasion*» door Villiers de L'Isle-Adam) in October 1887.

Geheel letterkundig Parijs was tegenwoordig, en Antoine behaalde een verbazend succes als acteur. Maar zijn schulden waren tot 1200 francs gestegen. Toen zond hij vijfduizend circulaires rond, elk vergezeld van een brief, waarin hij de geadresseerden uitnodigde à 100 francs per persoon voor 4 voorstellingen in te teekenen. Op deze circulaires kwamen eenige antwoorden in, en er werden zes uitvoeringen in het Théâtre Montparnasse, Rue de la Gaité, gegeven. In 1888 verhuisde Antoine naar de Menus-Plaisirs, waar thans de voorstellingen met toenemend succes plaats hebben.

KLAGEN.

Het klagen is langzamerhand een gewoonte, een besmettelijke ziekte geworden. Nog niet zoo heel lang geleden heette het een privilege van den landbouw, »een goede boer klaagt altijd», was bijna een spreekwoord. Later is het op den handel overgeslagen en tegenwoordig kan men zich geen tak van bedrijf, geen wetenschap, geen kunst denken, zonder bittere weeklachten over slechte tijden, over oneerlijke mededinging, over lauwheid, halfheid en wansmaak.

Tot hen, die niet zonder reden klagen, behooren stellig de eigenaars van schouwburgen en de aanvoerders van tooneelgezelschappen. Wanneer de aandelen van een vereeniging, die den kostelijken kunsttempel te Rotterdam voor een appel en een ei kocht, tot 25 % verhandeld worden, is dit feit zeker sprekend genoeg om de slachtoffers een eereplaats in het ondankbare gilde der klagers aan te bieden; ik wensch echter, na een kaartje p. c. gepousseerd te hebben, niet langer bij hen stil te staan, al raakt hetgeen volgen zal indirect hun belangen, maar wil mij een oogenblik bezighouden met de tooneeldirecties, naar aanleiding van hetgeen in de laatste weken door en over hen gesproken en geschreven is.

Wanneer men ze van naderbij beschouwt, kan men hen al spoedig in twee klassen plaatsen; de eene, die de lucht

verscheurt met haar jammerklachten en in het te pronk stellen harer wonden een soort reclame vindt; de andere, die meer in stilte lijdt en bij liefdadigheids-instellingen onder thuiszittende armen zou gerangschikt worden. Maar ook een andere verdeling zou verdedigd kunnen worden, n. l. in een klasse, die blijft strijden, moedig strijden en in een, die, de nederlaag voor oogen, het rapier in de scheede laat. En wanneer wij ons dan partij moeten stellen, is de keuze niet moeilijk; wie valt op het veld van eer mag eerbied inboezemen, hem, die den strijd ontwijkt, wacht de kogel.

Dat de lijdende tooneeldirecteuren heul zoeken in jere-miades — soms zelfs in minder parlementaire termen — kan geen verwondering baren, doch zonderling mag het heeten, dat de slechte gang van zaken, de weinige medewerking van het publiek nog altijd ten deele geweten wordt aan de kritiek; aan het einde der zoogenaamd verlichte negentiende eeuw, in tijden schatten offerende op het onderwijs-altaar mocht men beter verwachten.

Verschillende oprechte tooneelvrienden onderschrijven deze vreemdsoortige opinie en zelfs de Heer Marcellus Emants, welke trouwens zelden een gelegenheid om der kritiek iets minder aangenaams toe te voegen, ongebruikt laat, eindigde zijn opstel in No. 2 van dit Tijdschrift met een schop aan haar adres. Hoofdschuldige is volgens hem het publiek, maar *Als dan de critiek — liefst door zwijgen, anders door niet ontijdig spreken — het publiek in staat wil stellen zich een eigen oordeel te vormen, dan zullen er nog mooie dagen kunnen aanbreken voor ons nationaal tooneel.* Medeplichtige dus!

Aanstands rijzen de vragen: Is de tooneel-kritiek inderdaad zoo slecht? Schaadt zij de belangen der kunst? (Nemen we voor het oogenblik aan, dat deze ook die der tooneelgezelschappen zijn.)

Is de tooneel-kritiek inderdaad zoo slecht? Zij het met een zucht, erkend moet worden, dat ze hier te lande niet hoog staat. Slechts weinig bladen kunnen op schrijvers bogen, die iets meer geven dan reclame-achtige verslagen en zelfs deze bepalen zich soms nog tot halfheden, b. v. waar de criticus, plotseling verslaggever wordende, schrijft: *de Heer X. had met zijn charge veel succes*, terwijl hij verzuimt er bij te voegen: *m. i. ten onrechte om die en die reden*. Tevens wordt de kritiek ongetwijfeld benadeeld door deskundigen, die zich te hooi en te gras als voorlichters opwerpen, zonder dat de lezers iets weten omtrent hun denkbeelden. In sommige tijdschriften vindt men tegenwoordig zelfs ongeteekende kritieken (of verslagen?) onder de rubriek Ingezonden stukken! Voorzeker, een naam mag niet veel gewicht in de schaal leggen, de inhoud van het opstel is hoofdzaak, doch kan voor den lezer slechts waarde hebben, wanneer deze in de gelegenheid is geweest vroegere oordeelvellingen van denzelfden persoon te toetsen aan zijn smaak en opvatting. Van hetzelfde tooneelstuk zal men b. v. twee beoordeelingen lezen, de eene gunstig, de andere ongunstig; doch wetende, dat de schrijver der eerste een gauw-mooi-vinder, die van de tweede zeer streng is, zal men — zich beurtelings op het standpunt der schrijvers plaatsende — beide kunnen waardeeren.

La critique doit faire l'office de mouchettes, non d'éteignoir, heeft Paul Masson gezegd. De kritiek heeft niet alleen het slechte af te keuren, ook het goede aan te toonen en te prijzen; indien mogelijk, tevens te trachten de opvoering van fouten te zuiveren; de kritiek spreekt immers niet uitsluitend ten dienste van het publiek haar oordeel uit; nauwgezette tooneelspelers zullen haar wenken in ernstige overweging nemen. Alle menschenwerk is tot onvolmaaktheid gedoemd, dus ook de tooneelstukken en de opvoeringen; mag men het dan een strengen beoordeelaar euvel duiden, dat hij steeds vlekjes blijft vinden? Valt het in hem af te keuren, dat hij zijn idealen hoog stelt? Doch de meeste critici bepalen zich tegenwoordig

meer tot het bereikbare en het wrevelige verwijt, dat de kritiek alleen weet af te breken, moest tot het verleden behooren.

Een tout, een begrijpelijke fout, van sommige critici is, dat zij zich bij de bespreking van een tooneelstuk moeilijk op het standpunt der schrijvers kunnen plaatsen en bij de beoordeeling van het spel niet gemakkelijk het recht van een andere opvatting der rol dan die, welke zij voor juist houden, weten te eerbiedigen. En toch kan die andere opvatting te verdedigen wezen en in elk geval kan de uitvoering zelfs van een verkeerde opvatting te prijzen zijn. Men denke aan Possart! Het zal dikwerf gemakkelijk vallen den beoordeelaar in dit opzicht op onjuistheden in zijn arbeid te wijzen; men vergeet echter niet, dat ook hij mensch is, al handelt hij in de oogen van het publiek soms onmenschelijk.

Schaadt de tooneel-kritiek de belangen der kunst? Naar mijn innige overtuiging is het tegendeel waar. Nuchter praktisch genomen, omdat zij de belangstelling levendig houdt. Laten we voor een oogenblik al haar theoretische voordeelen buiten bespreking, dat zij tracht de kunst te veredelen, dat zij een gids kan zijn voor het publiek; dringen we ons tijdelijk het geloof op, dat ze beneden alle kritiek is, dan nog is ze een bondgenoot, geen tegenstander. Is de beoordeeling kleurloos, dan zal de herinnering aan het gebabbel — dus ook aan stuk en opvoering, waarover het handelde — spoedig zijn uitgewischt; doch laat ze flink, desnoods scherp afkeurend zijn... hoort dan den storm opsteken; kritiek op kritiek te leveren schijnt dan doodeenvoudig in de oogen van hen, welke dien strengen rechter onbevoegd verklaarden; en de namen van het beoordeelde stuk, van de minder welwillend besproken vertooners, duizendvoud herhaald, moesten de tooneeldirecties tot dankbaarheid stemmen jegens den penvoerder, die nu heet hen te benadeelen.

Maar, dat is overdreven!

Accoord, maar er is een kern van waarheid in.

Laat men de proef nemen en gedurende eenige maanden de tooneelvoorstellingen onbesproken laten. Behalve bij kluchten, die niet tot de kunst behooren, zouden ledige zalen het welsprekendste antwoord geven op de vraag, of de kritiek de tooneelgezelschappen schade berokkent. En dat zou niet gebeuren, omdat het publiek, door de kritiek zelfstandig oordeelen verleerd hebbende, niet op eigen beenen kan staan, maar omdat — en nu wil ik de kritiek, zooeven in een hoek getrapt, in haar eer herstellen — omdat ze onmisbaar is en nog niet zoo verfoeilijk als velen haar uitkrijten; omdat haar een zware maar mooie taak is opgedragen, welke iedere tooneelcriticus naar plicht en geweten zal trachten te vervullen, ten spijt van scheldwoorden en allerlei leelijks.

Ik heb niet getracht iets nieuws te vertellen; het bovenstaande is vaker en beter gezegd, doch scheen een beetje in het vergeetboek geraakt. Waar men weeklagende de treurige tooneeltoestanden bespreekt en tracht het publiek wakker te schudden, waar men het *frappez, frappez toujours* in toepassing brengt, worde niet vergeten: *frappez juste*, waakt er voor, met uw wapen — lancet, geeseloede, vlegel of voorhamer — niet hen te treffen, die naast u strijden. Hen zal het niet deren — de huid van een criticus is tamelijk dik! — maar evenmin zal het u tot eer strekken en in geen geval de goede zaak, welke we allen voorstaan, een duimbreed vooruitbrengen.

Rotterdam, 8 Nov. 1892.

JEAN BROWNE.

V A R I A.

Engelsche schrijvers over Tooneelzaken.

Er zijn meer dan eens schrijvers of journalisten geweest, die getracht hebben te weten te komen, hoe tooneelschrijvers te werk gaan bij het maken van een tooneelstuk; bekende auteurs hebben antwoord gegeven op de vragen die hun gedaan werden, maar zeer nauwkeurig waren die antwoorden meestal niet, eene handleiding voor hen die tooneelschrijver willen worden, is uit die antwoorden, voor zoover mij bekend is, nooit gedistilleerd. Thans heeft een Engelsch schrijver, F. Archer, zelf acteur, een boek in het licht gegeven, dat den titel draagt: *How to write a Good Play*, en dus eenigszins een leerboek geschreven. Ik zal niet beweren, dat dit boek van meer dan 200 pagina's niet een enkelen goeden raad bevat voor iemand, die talent voor tooneelschrijven bezit, over het algemeen is het echter zeer onbeduidend en zal niet licht iemand verder helpen. Integendeel. De schrijver staat op een standpunt, dat in den tegenwoordigen tijd, meen ik, met recht een overwonnen standpunt kan genoemd worden. Een der vereischten voor een goed stuk is volgens hem *Sympathy*. Een Engelsch publiek, zegt Archer, kan dwalen in zijn gevoel voor kunst, het heeft het hart op de rechte plaats. Er moet in een stuk, dat in den smaak zal vallen, iets goeds, iets innigs zijn, waarmede men sympathiseeren kan; goed spel kan het gemis van sympathie nooit vergoeden. Een andere raad, dien Archer tooneelschrijvers geeft, is in hun stuk te brengen »characters that prove effective», m. a. w. het procédé, dat de Duitsche possen-fabrikanten waarschijnlijk gebruiken. De schrijver geeft op een werkelijk naïve manier aan, welke typen aan te raden zijn. Hij begint met *The Old Men* en vertelt, dat *the Breezy, Loud, Self-willed, Dictatorial gentleman* »very entertaining», *the Avaricious old man* »always popular», *the Fatuous and Amorous old man*, een »amusing and venerable type» is; *over bashfulness* en *over impudence* zijn beide »funny»; *the Adventuress*, though necessary and powerful, is not, even when intellectually treated, a very pleasant one, enz. enz. Gelukkig, dat Archer toch nog ééne mooie waarheid verkondigt: *The »proper way» to write a play is to do it successfully.*

Misschien zijn er onder mijne lezers, die een der nieuwste boeken van Jerome K. Jerome den schrijver van *Idle thoughts of an idle fellow*, n.l. *Stage-land* en *on the stage and off* gelezen hebben. De schrijver geeft in het eerste deel van dit boekje een reeks van gewoonlijk in een tooneelstuk voorkomende typen en behandelt die op zijne eigenaardige humoristische manier: de held, die altijd »estates» heeft, welke hem door den schurk betwist worden, de schurk, te kennen doordat hij een cigarette rookt en een schoon boordje om heeft, de advocaat, altijd oud, lang en mager en voortdurend zijn kin liefkozende, het kind, dat op de ongelegenste oogenblikken vragen doet, die pijnlijke stilten doen ontstaan enz. enz. Wie gedacht heeft, dat Jerome misschien een grond van waarheid voor deze karakteriseringen had maar toch schromelijk overdreef, kan nu uit Archer's boek, dat zeer ernstig bedoeld is, zien, hoe men in Engeland bij het schrijven van tooneelstukken gewoonlijk te werk gaat. Geen wonder, dat de Engelsche tooneel-schrijfkunst van den tegenwoordigen tijd niet veel bijzonders heeft aan te wijzen. Het Independant Theatre is trouwens meer dan drie eeuwen teruggegaan om een oorspronkelijk Engelsch stuk te vinden, merkwaardig genoeg om opgevoerd te worden!

NIEUWE UITGAVEN.

Opgave van de firma GEBRS. SCHRÖDER, te Amsterdam.

Sophocle, <i>Oedipe à Colonne</i> . Tragédie traduite en vers par Paul Mesnard	f	1.65
Dugué (Ferd.), <i>Théâtre complet VII</i>	»	1.90
Daudet (Ernest), <i>Un Drame Parisien</i> . Pièce en 5 actes »		1.10

Banville (Th. de), <i>Comédies</i>	f	3.30
d'Hervilly (L.), <i>Le roi Midas</i> . Comédie en 1 acte en vers	»	0.55
Hennet (Fr.), <i>Monographie du spectateur au théâtre</i> »		1.65
Emile Moreau et Ernest Dupré, <i>Le Drapeau</i> . Drame en 5 actes et 9 tableaux; avec 2 illustr. de G. Clairin	»	1.90
Kleinzung (G.), <i>Konradin</i> . Trauerspiel in 5 Aufzügen »		1.—
Reitzenstein (M. v.), <i>Die Haussuchung</i> . Lustspiel »		0.65
Heinz (E.), <i>Der Reservemann</i> . Lustspiel		1.—
Heinz (E.), <i>Wer wagt gewinnt</i>		1.—
Toball (H.), <i>Am Vorabend des Stiftungsfestes</i>		0.65
Marian (H.), <i>Karl Bleibtreu als Dramatiker</i>		0.65
Mey (B.), <i>Er ist verrückt</i> . Lustspiel		0.20
Halle (M.), <i>Eisgang</i> . Modernes Schauspiel		1.—
Hauptmann (G.), <i>College Crampton</i> (Komödie)		1.30
Schlaf (J.), <i>Menter Oelze</i> . Drama		1.30
Bulthaupt (H.), <i>Dramaturgie des Schauspiels</i> (Lessing, Goethe, Schiller, Kleist). 5 ^e Aufl.	»	3.25
geb. »		3.90
Mohr (M. F. L.), <i>Die Commandantentochter von Mannheim</i> . Historisches Trauerspiel		1.05
Behrle (R.), <i>Der falsche Treffer</i> . Tragi-komisches Lust- und Singspiel. 2 ^e Aufl.		0.85
Kosa (A.), <i>Bürgerfehden</i> , Trauerspiel		1.20
—, <i>Im Elsass</i> , Trauerspiel		1.20
—, <i>Der Unbekannte</i> , Trauerspiel		1.20
Dickmeyer, (F.) <i>Der Arbeiterkaiser</i> . Trauerspiel in 5 akten		1.—
Claar (E.), <i>Die Schwestern</i> . Schauspiel		1.95
Keim (F.), <i>Das Steinfeldmärchen</i> . Schauspiel		1.10
Seliger (F.), <i>Francesca von Rimini</i> . Trauerspiel		1.50
Kunow (E.), <i>Die kaiserlose Zeit</i> . Schauspiel in 4 akten »		1.—
Hessel (K.), <i>Kreznach is Trump!</i> Lokal-Schwank. Mit einer Abhandlung über Kreznacher Art und Mundart und ein Wörterbuch. 2e Aufl.		0.80
Geizler (K. W.), <i>Die Brautwerber</i> . Lustspiel		1.30
Roda, <i>Der König von Crucina</i> . Komödie		0.65
Tendering (Matthias) <i>Auch ein Hohenzollern</i> . Schauspiel in 5 Akten		1.30
Soemmaring, <i>Der Professor auf der Sommerfrische</i> . Lustspiel		0.65
Soemmaring, <i>Ein Dieb</i> . Volksdrama.		0.65
Soemmaring, <i>Was ist Glück?</i>		0.65
Altmann (F.), <i>Die Maske des Schauspielers</i> . Praktische Anleitung in der Kunst, sich zu schminken. 3e Aufl. neu bearb. v. L. Menzel		2.60
Krane (A. von), <i>Hauskomödien für die Jugend</i> . Eine Sammlung von Theaterstücken, Aufführungen und Vorträgen für alle Gelegenheiten für das Alter von 6—18 Jahren, geb. »		2.95
Boy (J.), <i>Doktor Allwissend</i> , Schauspiel für die Volksbühne		0.35
Boy (J.), <i>Die Spiritisten</i> , id.		0.30
Windschild (K.), <i>Um Christi Willen</i> , Scene aus der Zeit der Christenverfolgungen		0.30
Windschild (K.) <i>Durch Nacht zum Licht 1807—1870</i> . Vaterländisches Festspiel		0.35

A D V E R T E N T I Ë N.

Verschenen in Thieme's Tooneel-Bibliotheek:

FABIËS.	De Snoepers. Klucht 1 bedrijf.
FABIËS.	De Oudheidvorscher. Klucht 1 bedrijf.
FABIËS.	De Geboorte-Akte. Tooneelspel 2 bedrijven.
FABIËS.	Kleine Manoeuvres. Blijspel 1 bedrijf.
FABIËS.	Een Studentenmop. Klucht 1 bedrijf.
FABIËS.	De Parkietjes. Blijspel 5 bedrijven.

Verschijnt den 1^{en} en 15^{en} van iedere maand bij TH. A. VAN ZEGGELEN (M. J. P. van Santen) te Amsterdam.

Leden van het Tooneelverbond ontvangen dit Tijdschrift gratis.

Voor niet-leden bedraagt de prijs, per jaargang van tenminste 16 afleveringen, f 4,—. Franco per post f 4.25.

Brieven en stukken, de Redactie betreffende, adresseere men aan den Heer Mr. J. KALFF Jr., MARNIXSTRAAT 396. Opmerkingen betreffende de verzending en opgaven van abonnementen en advertenties in te zenden aan den Drukker-Uitgever, ACHTERBURGWAL 84.

N°. 5.

1 DECEMBER 1892.

XXIIe JAARGANG.

INHOUD:

Officieel gedeelte: Uit onze Afdelingen.
Niet-Officieel gedeelte: Jean Valjean, Uit de Maasstad (*De reis naar Turkije, Twee Weezen, Noodlot, Het heeft zoo moeten zijn*). — H. W. van Rijnswaerde, Thérèse Raquin. — Correspondentie (schrijven van en antwoord aan Mr. W. G. F. A. Van Sorgen).

Officieel gedeelte.

UIT ONZE AFDEELINGEN.

'S-GRAVENHAGE. In de onlangs gehouden bestuursvergadering is de heer D. F. van Heijst tot voorzitter onzer afdeling benoemd.

Niet-officieel gedeelte.

UIT DE MAASSTAD.

De Reis naar Turkije, met veel ophef aangekondigd, bleek een klucht te zijn, misschien niet minder maar stellig niet beter dan honderd andere en in geen geval te vergelijken met het verdienstelijke *Stadslucht*, al is het een kind van dezelfde vaders. Geheel in tegenstelling met de Fransche schrijvers, die een onbeduidende verwickeling met een geestigen dialoog trachten te kruiden en soms amusante kluchten zonder intrige leveren, meenen de Duitsche kluchtspelfabrikanten kant en klaar te wezen, wanneer ze een aardig motief hebben gevonden en beschouwen dan het overige geheel als bijzaak. Zoo ook hier. Het fabeltje is een mijn, waaruit heel wat meer te delven zou wezen dan de keien, die nu voor steenen van waarde moeten doorgaan; de personen zijn allen naar bekende patronen geknipt, de dialoog is onbeduidend, de aardigheden zijn laag bij den weg. Daarbij pasten de meeste vertooners minder in hun rollen, hetgeen een vlotte opvoering belette. De heer Jos. van Biene maakte een uitzondering en was als de warmbloedige Turk zeer vermakelijk.

»Optreden van Willem van Zuijlen», op programma en aanplakbiljetten moest de spanning van het publiek ver-

grooten. Wanneer zullen wij dezen kunstenaar weer eens in een stuk mogen begroeten zijner waardig, in een rol die hem gelegenheid schenkt zijn groote gaven te doen bewonderen? Het is bijkans pijnlijk hem telkens als lokvink te zien bij onbeduidende kluchten. Hopen wij, dat hij in *Professor Crampton* zal kunnen toonen wat hij vermag, na al de fratsen, die hij in de laatste jaren heeft moeten maken.

* * *

Tout passe, tout casse, tout lasse, maar de *Twee Weezen* blijven jong en frisch. Door de Vereenigde Rotterdamsche Tooneelisten met zorg op nieuw gemonteerd, bleek dit drama, deze draak, niets van zijn oude aantrekkingskracht verloren te hebben en op de eerste rangen volgde men met aandacht, op hooger gelegen plaatsen met ontroering de lotgevallen van Henriëtte en Louise. Verwonderen doet dit ons niet. Men mag van deze soort stukken zooveel kwaad vertellen als men wil, ontegenzeggelijk is het drama van Dennery en Cormon een meesterstuk in het genre. Met buitengewone handigheid zijn de verwickelingen zoowel bedacht als uitgewerkt en ofschoon het goochelen met twee meisjes, gelijk de kermisreiziger met dobbelsteenen onder bekers, nu juist niet tot de hooge kunst behoort, de verdienste van het publiek door die onverwachte wendingen een viertal uren te boeien, althans bezig te houden, is evenmin gering te schatten.

In het seizoen 1874/75 beleefde *Twee Weezen* een groot aantal opvoeringen, wij meenen ruim zestig; het drama herinnert aan de eerste jaren van het bekende driemanschap en vertegenwoordigt bijna een brok nieuwe Rotterdamsche tooneelgeschiedenis. Geen wonder dus, dat velen de kennismaking wilden hernieuwen en jongeren het dikwijls genoemde stuk wenschten te zien, nu het in een fraaie omlijsting meerendeels zeer zoed gespeeld wordt. Wij bedoelen nu meer hen, die gewoonlijk voor draken den neus ophalen en voeren tot hun rechtvaardiging aan, dat onder de genoemde omstandigheden verschillende bezwaren tegen deze soort kunst wegvallen.

Mejuffrouw Alida Klein speelde met groote toewijding de Henriëtte en wist sympathie te wekken voor het nobele meisje door de gevoelvolle, fraaie voordracht, waarmede zij vaak den banalen tekst adelde b. v. in haar verhaal aan de Gravin, en door de kracht, die zij in de harts-tochtelijke scènes ontwikkelde. Het was voor oudere schouwburgbezoekers eigenaardig Mejuffrouw Rika Haspels te zien als Louise, in de partij in 1875 door haar moeder vervuld; voor een beginstertje geen gemakkelijke taak, doch Mejuffrouw Haspels bleek flink gestudeerd te hebben en sloeg er zich dapper door. Haar spel viel dikwijls te prijzen; de stem heeft nog te weinig afwisseling en niet veel klank, hetgeen hier echter minder schaadde.

De Heer Henri De Vries, zonderling toetgetakeld, kolossale oorringen en heel, heel veel rood, speelde zonder animo voor Jacques Frochard; het ging zoo laks, jammer, want hij heeft veel voor in dergelijke partijen, maar mat spel deugt in melodrama's allerminst. Laat hij den Heer J. Haspels eens aan het werk zien in »valsche» rollen en deze speelt toch ook liever betere kunst. Als gewoonlijk gaf de Heer Van Kerckhoven zich veel moeite en was zeer goed als de ellendige Pierre.

Door een verwisseling der kleinere vrouwenrollen is het misschien mogelijk een andere dame voor zuster Geneviève te doen optreden; nu miste het zesde tafreel, een der beste, veel van zijn effect.

* * *

Gisteren in den Tivoli-Schouwburg de hoogst belangwekkende première van *Noodlot*, tooneelstuk in drie bedrijven door G. Jäger getrokken uit het bekende werk van Louis Couperus. Voor een tooneelbewerking scheen de fraaie roman minder geschikt; de fijne karakterschildering, het langzaam voortschrijdende proces dachten ons de omwerking voor het tooneel, waar alles veel sneller moet geschieden en forskere kleuren gevraagd worden, bijkans onmogelijk te maken. De uitkomst was verrassend. Wel is waar gaan voor hen, die den roman niet genoten, verschillende bizonderheden verloren, wel is veel gewijzigd en komen thans de feiten meer te voorschijn dan de beweegredenen, waardoor het geheel aan artistieke fijnheid verliest, er is — en dat is hoofdzaak — een mooi, boeiend tooneelwerk geleverd, dat wij met bijna onverdeeld genoegen hebben aanschouwd en dat een machtigen indruk heeft nagelaten. Wat Couperus gewrocht heeft, is zoo innig waar, de zielkundige analyse werd met zulk een meesterhand voltooid, de taal is even fraai als juist, zoodat ge, bij den aanvang met machtigen greep aangegrepen, het kunstwerk in spanning blijft volgen en als het scherm gevallen is, het gebruikelijke handgeklap bijkans heiligschennis schijnt. Voor velen zal Couperus' kunst een gesloten boek blijven; anderen zullen haar verwijfd of ziekelijk noemen, een niet geheel ongegrond verwijt. Stellig is de schrijver van *Noodlot* een kind van zijn tijd; ook vraagt hij een ontwikkeld publiek, doch zelfs op gronden, vreemd aan de kunst, zouden wij gaarne een lans breken voor zijn kernachtig pessimisme, voor zijn levensbeschouwing, zoo sterk contrasterende met de gewone gangbare pasmunt van deugd en eerlijkheid.

Het eerste bedrijf, dat velen lang en langdradig scheen, schildert naar onze meening voortreffelijk de stemming. Het speelt na het engagement van Frank met Eve en na een te gerk gesprek tusschen dienstboden, krijgen wij een tooneel van Eve met Bertie, waarin laatstgenoemde door halve woorden, zuchten en zwijgen de kiemen van twijfel in het hart van het nerveuze meisje tot ontwikkeling brengt. Wij zien den ronden, niet overknappen Frank, zijn bruid oprecht liefhebbende en innig aan Bertie gehecht, zijn vriend een betrekking aanbieden, die deze met allerhande uitvluchten afslaat. De weekeling durft zijn levenswijs niet veranderen; hij kan niet buiten mollige weelde en wij gevoelen dat hij, alle wilskracht voor het goede missende, voor niets zal terugdeinzen om het

tegenwoordige blijvend te maken. Eve moet verwijderd worden.

In het tweede bedrijf bepraten Frank en Bertie, dat den vorigen avond een demi-mondaine Frank bij het verlaten van het circus in het bijzijn van Eve bij zijn naam heeft genoemd, hetgeen op het overspannen meisje diepen indruk heeft gemaakt. Bertie zorgt er voor, dat zij het dametje weer even ontmoet, hetgeen haar nog meer in opstand brengt. Nogmaals ondervraagt zij den vriend, weer ontwijkende antwoorden — geen leugens — en Eve dringt bij haar vader, een vrij onbeduidende persoon, aan, dat deze met haar aanstaande zal spreken. Als Sir Archibald weigert en haar twijfel en angst kinderkuren noemt, vraagt zij Frank zelf naar de betrekkingen tusschen hem en dat schepsel. Verontwaardigd over haar wantrouwen antwoordt Frank op hoogen toon, een korte twist en . . . Bertie triomfeert, het engagement is verbroken.

Frank kan Eve niet vergeten; reeds verschillende malen heeft hij haar geschreven zonder antwoord te ontvangen, nu wil hij haar gaan spreken, zij moet de zijne worden. Bertie, die om een verzoening te verhinderen de brieven onderscheppen liet, raadt hem zich niet te verdedigen, hij ziet het immers duidelijk, Eve wil hem niet. Hij mag niet tot haar gaan, dat zou misselijk, onmanlijk zijn. De vrienden zullen groote reizen maken, Frank zal leeren vergeten. Frank stemt toe. Bertie verneemt door zijn handlanger, dat Eve en haar vader den volgenden dag zullen terugkeeren, dus moet het vertrek verhaast worden; ook troggelt de lakei hem op nieuw geld af en Bertie heeft op nieuw de laagheid aan Frank de som te vragen, waarmede hij de verwoesting van zijn geluk blijvend wil verzekeren. Doch Sir Archibald is met zijn dochter reeds terug; Eve ontmoet den geliefde en dadelijk is de vrede hersteld. Nu eerst vallen Frank de schellen van de oogen. Hij sommeert Bertie alles te zeggen en deze, geen uitkomst ziende, deelt alles mede, smeekt om genade, jammert hoe hij, steeds dieper en dieper zinkende, den moed miste zich tegen zijn noodlot te verzetten, hoe hij ook walgde van zijn vuile gemeenheid. Ziedende van toorn wil Frank van geen vergeving hooren. Nu vlamt ook de woede bij Bertie hoog op; hij sist zijn weldoener toe, dat hij hem haat, dat hij, hoe meer hij gekoesterd werd, zijn ergernis tegen het noodlot, zijn afgunst van Frank voelde groeien, Frank heeft hem zoo laag, zoo gemeen gemaakt, een krater van de venijnigste verwijten spuwt hij op den half krankzinnigen vriend, die op hem toevliegt en in dolle opgewondenheid wort

De opvoering van *Noodlot* grensde aan het volmaakte; zelden zagen wij een dergelijke harmonie tusschen een tooneelstuk en de spelers; het drama werd eigenlijk niet gespeeld, maar doorleefd, het was iets buitengewoons, een kunst zooals wij bijna nooit te genieten krijgen en wanneer wij nagaan, welke zware eischen hier aan voordracht en spel worden gesteld, ook door de lange gesprekken en ontooneelmatige tirades, moeten wij geestdriftig hulde brengen aan de talentvolle kunstenaars, die hun zware studie met zulk een succes bekroond zagen.

Dat de Heer W. C. Roijaards een voortreffelijke Bertie zou wezen, was geen gewaagde voorspelling; zoowel zijn uiterlijk als zijn geheele manier van spelen leenen zich bij uitstek tot het voorstellen van dit nerveuze, gecompliceerde karakter. Nog heeft hij onze verwachting overtroffen en een creatie gegeven, die hetgeen hij in *Lotos*, *Goudischje*, *Hamlet* leverde, verre achter zich laat. Zijn grime was uitmuntend, zijn kleeding zeer juist gekozen. En zijn spel? Afzonderlijke tooneelen moesten wij liever niet noemen, waar alles een doordacht geheel vormde, doch laten wij aanstippen het tooneel met Eve in het eerste bedrijf, het begin van het tweede, het gesprek met Frank in de derde acte en het meesterlijke slottooneel. Misschien zal het eerste bedrijf bij iets minder langzaam spel winnen, misschien kon de toon tegenover Eve wat schijnbaar oprechter wezen en kan de herhaling van eenzelfden zin, van een-

zelfde woord, waarvan de schrijver veel houdt, meer geschakeerd worden, het zijn kleine details in vergelijking met de heerlijke kunst, die te bewonderen viel, en de Heer Roijaards zal stellig zijn creatie verder trachten te volmaken.

De Heer Jan C. De Vos gaf zich geheel als de rondborstige, eerlijke Frank, te eerlijk om Bertie zelfs in zijn poesig gefleem te verdenken, om te begrijpen, dat zooveel laagheid bestaanbaar is. Tegenover Eve sympathiek in zijn trouwe liefde, nobel in zijn vriendschap voor den misdedenden vriend, sprak en bewoog zich de Heer De Vos, dat men aan geen tooneel, aan geen schouwburg dacht. Het zwaarst was stellig de slot-scène, waar hij in dolle woede het lange verhaal van Bertie moet aanhooren; hij deed het uitmuntend en zijn uitbarstingen van woede waren fraai, natuurlijk en toch artistiek; hoe licht kon overdrijving daar geschaad hebben.

In de derde plaats roemen wij gaarne de Eve van Mevrouw van Biene; met zeer veel gevoel heeft zij de partij vertolkt en vooral de toon-nuances waren gelukkig. De liefde voor Frank, de langzaam aangroeiende twijfel, de angst in het gesprek met haar vader, het mystieke tintje in haar karakter, haar blijdschap bij het wederzien, het werd alles met gevoel weergegeven. B. v. haar gesnik Moeder! Moeder! als ze met haar vader heeft gesproken, zou allicht den lachlust opwekken, met tact gezegd maakte het indruk. Haar *ik vind het zoo vies* tegen Frank was minder juist. Van geachte zijde hoorden wij de o. i. zeer ware opmerking, dat Mevrouw Van Biene het woordje *vies* uitsprak, alsof Eve den omvang van het vuile begrijpt, terwijl deze alleen een instinctmatigen afkeer van die ondeugd kan hebben. Aan het slot van het tweede tweede bedrijf viel haar flink, waardig spel te loven en haar halve stem na den moord was insgelijks gelukkig. In zeer uiteenloopende rollen speelt Mevrouw van Biene steeds met dezelfde toewijding; met haar optreden in deze dramatische rol heeft zij wederom veel eer ingelegd.

Als Sir Archibald heeft de Heer Holkers zijn figuur niet mee; in het tweede bedrijf met Eve was zijn spel niet kwaad, doch overigens hadden wij hem liever deftiger gezien. Het is ons duister gebleven, waarom de Heer W. Van Zuylen Jr. reeds in het begin op zulk een begrafenistoon sprak; bedoelde hij daarmede de stemming te verhoogen?

Aan de tooneelschikking was wederom veel zorg gewijd; het intérieur zag er behagelijk uit en het tweede doek was keurig, alleen scheen ons het huis, bijna paleis, te weelderig.

Er heerschte een noodlot-stemming — niet alleen op tooneel, ook in de zaal, si parva licet componere magnis — en het nastukje droeg den vertaalden doch Duitsch gebleven titel *Het heeft zoo moeten zijn*, fabrikant Hans Hopfen. Het kon voor parodie van *Noodlot* doorgaan; wij noemen het alleen om te wijzen op het mooie boschgezicht, op het verdienstelijke schooiertype, dat de Heer Alex. Faassen leverde en op de verdiensten van den donder, bliksem en hagel, pardon! regen-leverancier. Maar ook om onze verbazing lucht te geven, dat de directie, wier voorstellingen van goeden smaak en kunstzin getuigen, dit gedrochtje liet volgen op een kunstwerk als *Noodlot*.

27 November 1892.

JEAN VALJEAN.

Thérèse Raquin.

Zondag 20 November werd door het Fransche gezelschap onder leiding van Adolphe Milliaud in het Grand Théâtre ten tooneele gevoerd: Thérèse Raquin, het door Emile Zola naar den roman van dien naam bewerkte drama, een zijner vroegere werken.

Interessant was deze voorstelling zeker, want al had men reeds vooruit de zekerheid, dat de opvoering van een realistisch drama door 'n dergelijk reizend tooneelgezelschap, meestal uit zéér middelmatige krachten bestaande, veel onbevredigends zou hebben, de gelegenheid met een dramatisch werk van den grooten Franschen meester kennis te

maken, doet zich zóó zelden voor, dat men alleen reeds daarom een talrijker publiek had mogen verwachten, dan 't geen nu het schouwburgzaaltje maar voor 'n klein gedeelte vulde.

Zola moet ergens van Thérèse Raquin gezegd hebben, dat 't slechts *éene werkelijke* verdienste bezit: het ook op 't tooneel willen brengen van waarheid, absolute waarheid, en al klinkt deze zelfcritiek wel wat al te hard, een van de *weinig* verdiensten is het m. i. zonder twijfel, want naast eenige prachtige tooneelen (m'n God, 't is toch ook Zola die 't stuk schreef) staan geheele gedeelten, die bepaald vervelend, en enkele, die zelfs onwaarschijnlijk-conventioneel zijn, (vervelend bijv. een groot gedeelte van het 1e en 2e bedrijf, onwaarschijnlijk-conventioneel o. a. de plotselinge genezing en boetpredikatie van la Mère Raquin aan het slot van 't vierde, eene scène die trouwens in het boek niet voorkomt); nu is het zeker, dat de romans van Zola bijzonder ongeschikt zijn om voor het tooneel te worden pasklaar gemaakt (dat heeft behalve Thérèse Raquin, nog o. a. de bewerking van Nana bewezen); Zola hecht weinig aan »het verhaalje» in zijne werken, ontzaggelijk groot is hij daarentegen in het volkomen denken-analyseeren zijner personen, grooter: in de op- en naast-elkaar stapeling van prachtige impressies, unieke brokken natuur, soms méér dan één in 'n enkel hoofdstuk, die vaak ieder op zichzelf 'n Dramatische Schets in één bedrijf zouden kunnen vormen, maar door den beperkten kring van het tooneelstuk in 't algemeen, slechts zelden daarin kunnen worden opgenomen, terwijl denken-analyseeren in het realistische drama, dat alleenspraken slechts bij hooge uitzondering duldt, eene bepaalde onmogelijkheid is.

Dit alles blijkt duidelijk ook in Thérèse Raquin, dat zoewel als roman als in drama-vorm 'n bijzonder eenvoudige intrige heeft.

Thérèse, na feitelijk gekoppeld te zijn aan den ziekelijken Camille, vat hartstochtelijke liefde op voor Laurent. Om te kunnen trouwen verdrinken zij te zamen den armen Camille en komen na het huwelijk tot de ontzettende zekerheid, dat door dien moord afschuw nog het eenige is, dat zij voor elkaar kunnen voelen; overal en bij alles vervolgt hen de gedachte aan den doode en slechts in zelfmoord kunnen zij vergetelheid vinden voor hun ontzaggelijk lijden.

Voilà tout, maar dat weinige geeft Zola gelegenheid in z'n boek heerlijke brokken natuur te geven, ik denk bijv. aan het zoeken naar het lijk van Camille in de Morgue, de nuit de nocen van Thérèse en Laurent en zooveel meer nog dat in het stuk óf geheel óf maar gedeeltelijk kon worden gegeven; daarenboven zit het drama slecht in elkaar, ik, die den roman eerst na de opvoering las, bemerkte pas aan het eind van de derde acte, dat Camille door Thérèse en Laurent vermoord was, terwijl reeds bij het begin van de tweede over zijn dood gesproken wordt; de houding van Thérèse werd daardoor natuurlijk totaal onverklaarbaar; verder wordt er in 't stuk ontzettend geredeneerd, vooral in het eerste en tweede bedrijf, die daardoor meer dan gerecht zijn, (men denke hierbij wél aan 't onderscheid tusschen redeneeren en praten!)

Niettegenstaande dit alles geloof ik toch, dat Thérèse Raquin bij 'n uitmuntende, d. i. *ware* vertolking nog tamelijk zou boeien, graag zou 'k het bijvoorbeeld gespeeld willen zien door het Théâtre Libre (Antoine speelde 't vorig seizoen te Parijs een der hoofdrollen), zóóals het nu gegeven werd boeide het maar weinig; de acteurs Malar (Grivet) die veel en Sanlieu (Camille) die »wel wat» goeds gaf, uitgezonderd, bleven over 't algemeen beneden 't middelmatige, Mme. Rose Desnoyers, als ster aangekondigd, bereikte met veel vieux jeu effect, maar was minder geschikt voor de rol van la Mère Raquin, behalve in een gedeelte van de laatste acte, waar zij werkelijk het beeld van de smart *was*, waarover Suzanne (Mlle. Cossin) sprak; deze jonge dame vond het juist gesprekken tegen de toeschouwers te houden dan tegen hare medespelers,

waarvoor ze bestemd waren, ik zag nooit iemand zóó op 't publiek spelen, daarenboven was ze onuitstaanbaar met 'r liefdoenerijtjes. José Veskens (Laurent) was bijna altijd belachelijk, z'n vrouw (Thérèse) geheel ongeschikt voor hare rol, geen oogenblik gaf zij iets, dat op angst, passie of wat ook geleek. Dusard (Michaud) had als ex-commissaris van politie gemeend een mefisto-uiterlijk te moeten hebben.

Storend was de mise-en-scène, niet veel beter de regie; Laurent stond te schilderen met den rug naar zijn model, en met z'n doek van het licht afgekeerd, ijverig 'n portret schilderende met wat opgedroogde witte verf en één kwast; in de 3e acte warmde la Mère Raquin den peignoir van Thérèse voor 'n geheel leegen schoorsteen, waarin zelfs geen *geschilderd* vuur te zien was; vier acteurs stonden in de 2e acte op 'n rijtje, tegen het publiek schreeuwend en gesticuleerend, te kibbelen, enzovoort! . . .

Ik meen door het bovenstaande genoegzaam te hebben aangetoond, dat, hoe interessant het ook was met een dramatisch werk van den auteur der Rougon-Macquart kennis te maken, de voorstelling van Thérèse Raquin toch maar een matig kunstgenot kon schenken.

A'dam, 22 Nov. 1892.

H. W. VAN RIJNSWAERDE.

CORRESPONDENTIE.

UTRECHT, 18 Nov. 1892.

Aan

den WelEdelGeboren Heer Mr. J. KALFF JR.

Hoofddirecteur van het Tijdschrift »Het Tooneel.»

WelEdelGeboren Heer!

In N°. 4 van uw Tijdschrift komt onder het verslag uit de Amstelstad, waar uw verslaggever spreekt over de opvoering van »Een man van de Wereld" door het Nederlandsch Tooneel, de vraag voor:

Zou de directie van het N. T. niet eens kunnen beproeven de acteurs . . . goed Hollandsch te laten spreken? »Het huishouden roept je!" »Hij vliedt alle gezellig verkeer." »U schertst." »Uw vertrouwen herwinnen." »De keus der gerechten" — enz. enz. — zijn uitdrukkingen, die een Hollandsch-sprekend mensch niet gebruikt.

Ik heb mij tot nog toe te vergaefs afgevraagd, Mijnheer de Hoofddirecteur! welke uitdrukkingen een Hollandsch-sprekend mensch dan wél bezigt, als hij deze gedachten vertolken wil. Ik zou dit hierom gaarne van u vernemen, opdat ik kunne beproeven voortaan den acteurs beter Hollandsch te doen spreken. — Bij het streven dat er toch van de zijde der »directie" van het Nederl. Tooneel bestaat om een goede beschaafde spreektaal hoog te houden, zou deze voorlichting van uwe zijde zeker zeer goede diensten kunnen bewijzen.

Niet twijfelende of gij zult deze zinsneden niet alleen opnemen, doch er ook een antwoord aan toevoegen, teeken ik mij hoogachtend:

Uw Dw. Dr.

VAN SORGEN.

AMSTERDAM, 25 November 1892.

Den Weledelgestrengen Heer Mr. W. G. F. A. VAN SORGEN
te Utrecht

Weledelgestreng Heer!

Het is mij hoogst aangenaam, dat ik, door u op bovenstaand schrijven te antwoorden, u een dienst kan bewijzen en ik wil gaarne trachten u de voorlichting te geven, die u van mij verlangt.

Mag ik even verklaren, waarom ik meen, dat de uitdrukkingen in uw schrijven genoemd niet passen in den mond van een Hollandsch-sprekend mensch? Eenvoudig daarom omdat in het dagelijksch leven niemand ze gebruikt. Dat weet u ook wel: uzelf gebruikt ze niet. Maar u behoort blijkbaar tot die menschen, die, als ze in boeken of op het tooneel iemand moeten laten spreken, niet vragen: hoe zou ik, of hoe zou mijn vrouw of mijn nicht of mijn kruier of mijn notaris dat zeggen? maar: hoe zeggen de menschen dat ook in die oude romans, die ik vroeger zoo mooi vond? En dan vallen u allerlei mooie zinnen in, van die vaste, oude, geroeste, die bijna door iedereen nog veel te veel geschreven worden in gewoon betoogend proza maar die wij gelukkig in het dagelijksch leven nooit te hooren krijgen. En die mooie phrases schrijft u wél op voor uw romanpersonen en voor uw tooneelspelers maar zelf gebruikt u ze gelukkig niet, heusch niet.

Als een man zijne vrouw de kamer uit wil hebben (het komt meestal alleen in stukken als *Een man van de wereld* voor, dat hij het haar niet ronduit zegt), dan zegt hij: *Vrouw, je hebt zeker wel wat uit te voeren*, of *Vrouw, heb je niets te doen?* en niet: »Het huishouden roept je!" Dat laatste zou u ook niet zeggen. Voor »hij vliedt alle gezellig verkeer" zegt u: »hij wil heelemaal geen menschen zien; wat u zegt voor »u schertst" hangt af van den persoon tegen wien u spreekt: U kunt dat minder of meer vertrouwelijk uitdrukken door: *Dat meent u niet*, of *Dat zegt u maar uit gekheid* of *Nu ja, ik laat me niet voor den gek houden*. »Uw vertrouwen herwinnen" zal niemand tegen u zeggen: als u den schoolmeester, die uw zontje slecht behandeld heeft, een standje maakt (»uw ontvredenheid betuigt," zou men vroeger gezegd hebben), dan zegt de man niet, dat hij »uw vertrouwen" hoopt te »herwinnen", maar *dat hij hoopt dat u het hem niet kwalijk zult nemen, want dat hij zal zorgen dat het niet weer gebeurt*. En uw vrouw zegt niet, dat uw zontje op zijn verjaardag »de keus der gerechten heeft" maar, dat hij mag zeggen, *wat hij het liefst wil eten*.

Ik heb de vertaling van *Een man van de wereld* niet, en kan dus niet nagaan of deze uitdrukkingen, die ik al luisterende bij de voorstelling op de achterzijde van mijn programma schreef, in dit stuk soms in een ander verband worden gebruikt. Maar ik denk, dat de voorbeelden, die ik gaf, u wel voldoende zullen zijn en dat u de uitdrukkingen, waarop ik aanmerking maakte, nu wel door goede Hollandsche zult kunnen vervangen.

Mocht u nog meer inlichtingen van mij verlangen, dan ben ik steeds zeer bereid die naar mijne beste krachten te geven, en zal ik mij door uw vertrouwen ten hoogste vereerd gevoelen.

Ik blijf met de meeste hoogachting

Uw Dw. Dr.

J. KALFF JR.

P.S. In dit antwoord komen een massa van die vaste, verroeste uitdrukkingen voor, maar in deftigen brievenstijl zijn die niet gemakkelijk te vermijden. Ik maak er mijne excuses voor!

ADVERTENTIËN.

Verschenen in *Thieme's Tooneel-Bibliotheek*:

FABIËS.	De Snoepers. Klucht 1 bedrijf.
FABIËS.	De Oudheidvorscher. Klucht 1 bedrijf.
FABIËS.	De Geboorte-Akte. Tooneelspel 2 bedrijven.
FABIËS.	Kleine Manoeuvres. Blijspel 1 bedrijf.
FABIËS.	Een Studentenmop. Klucht 1 bedrijf.
FABIËS.	De Parkietjes. Blijspel 5 bedrijven.

Verschijnt den 1^{en} en 15^{en} van iedere maand bij TH. A. VAN ZEGGELEN (M. J. P. van Santen) te Amsterdam.

Leden van het Tooneelverbond ontvangen dit Tijdschrift gratis.

Voor niet-leden bedraagt de prijs, per jaargang van tenminste 16 afleveringen, f 4.—. Franco per post f 4.25.

Brieven en stukken, de Redactie betreffende, adresseere men aan den Heer Mr. J. KALFF Jr., MARNIXSTRAAT 396.

Opmerkingen betreffende de verzending en opgaven van abonnementen en advertenties in te zenden aan den Drukker-Uitgever, ACHTERBURGWAL 84.

N°. 6.

15 DECEMBER 1892.

XXIIe JAARGANG.

INHOUD:

Officieel gedeelte: Aan de leden van het N. T. V. -- Uit de Afdelingen. (Amsterdam, Rotterdam, Delft.)

Niet-Officieel gedeelte: Uit de Amstelstad (*Blanchette, De Waaijer, Liefdedrift, Moed adelt*). -- Jean Valjean, Uit de Maasstad (*De Proefpijl*). -- Uit het Buitenland. -- Thérèse Raquin. -- Ida, Ca, c'est ma femme. -- Correspondentie.

Officiëel gedeelte.

Aan de leden van het Nederlandsch Tooneelverbond.

L. S.

Zooals u bekend is uit het verslag der laatste Algemeene Vergadering (Tooneel van 25 Juni 1892, blz. 111) houdt het Hoofdbestuur zich onledig met het samenstellen van een catalogus van de memorabilia op tooneelgebied, die zich hier te lande bevinden. Het Hoofdbestuur heeft de eer een ieder, die bovenbedoelde merkwaardigheden in zijn bezit heeft, te verzoeken een afschrift van zijn catalogus ter beschikking te stellen van den ondergeteekende.

Namens het Hoofdbestuur:

De Secretaris

C. I. VINKESTEYN.

Amsterdam.

15 December 1892.

UIT DE AFDEELINGEN.

AMSTERDAM. De leden der Amsterdamsche afdeling zijn Vrijdag 16 December de gasten van de H.H. Kreeft en Buderman, die hen uitgenoodigd hebben in den Artis-Schouwburg de première bij te wonen van *De Vice-Admiraal*, opérette van Millöcker. Het is de eerste maal dat deze opérette in ons land in de landstaal wordt gegeven.

ROTTERDAM. Het Secretariaat der Rotterdamsche afdeling zal tijdelijk worden waargenomen door den heer Jean Browne, Wijnhaven 15.

DELFT, 3 Dec. 1892. In de gisterenavond gehouden vergadering der afdeling Delft van het Nederl. Tooneelverbond werden de heeren J. A. Kalf en Mr. W. F. van der Mandele herkozen, de heer Lohr gekozen tot bestuursleden; de heer Furstner werd onder dankbetuiging van zijne functiën ontheven. Door enkele leden, tevens abonné's van den schouwburg, werd gewezen op 't feit dat de alhier optredende tooneelgezelschappen stukken opvoeren, die uitmuntend worden vertolkt, doch aan welker inhoud het publiek niet gereedelijk zijne voldoening mag en kan schenken.

Vaak worden de ooren der schouwburgbezoekers allernaangenaamst getroffen door min passende, triviale, onbeschaafde en onvoegzame uitdrukkingen, welke het peil der beschaving al zeer laag veronderstellen. Men bedenke waar en voor wie men speelt. Er begint groote ontevredenheid te ontstaan onder de abonné's en leden der afdeling, terwijl hunne eischen niet veelvuldig en zeer bescheiden zijn. Deze vroegen het bestuur hunnen invloed aan te wenden, dat er betere stukken zullen worden opgevoerd, opdat ook hunne dochters evenals zij zelve voortaan zonder schaamté kunstgenot zullen kunnen smaken. Het bestuur beloofde deze klacht onverwijld te zullen mededeelen aan de betrokken tooneeldirectiën en aan den pachter van *Stads Doelen*, in wiens handen de keuze der stukken berust. -- Voorts wil het bestuur beproeven -- gelijk 't reeds deed -- de ergernis van het publiek zooveel mogelijk te voorkomen; doch het staat vrij onmachtig tegenover de finantieele belangen van de tooneeldirectiën en van den ondernemer van publieke vermakelijkheden.

Verandert nu de toestand niet, dan zullen vermoedelijk velen hunne abonnementen opzeggen... moet het zoover komen? Er zijn waarlijk stukken genoeg, die eene opvoering of wederopvoering verdienen. -- Dat er bezwaren, vooral finantieele, bestaan, allerlei stukken in één winter op te voeren, laat zich aanstonds verklaren, doch laat de inhoud der stukken geen ergernis verwekken en geen aan-

stoot geven door onnoodige banaliteit. Het tooneel werke veredelend, het bevordere beschaving, al blijft het de spiegel onzer hedendaagsche toestanden en al zijn onze levensverhoudingen nog zoo verschillend.

Niet-officiël gedeelte.

UIT DE AMSTELSTAD.

Mijne lezers kennen reeds mijne meening over *Blanchette*.

Ik heb het niet lang geleden een opvoedend stuk genoemd en ik geloof nog, dat het spelen van dit stuk eene goede les voor onze acteurs, het zien een les voor ons publiek is. Niet in dien zin, dat het publiek er leering uit kan halen. Wie denkt, dat Brieux in dit stuk tegen de eene of andere verkeerdheid, ondeugd, misstap heeft willen waarschuwen, dat hij gemoraliseerd heeft, vergist zich m.i. deerlijk. Een denkend mensch kan uit het gewoonste gebeurtenisje, uit een berichtje onder het »Gemengd Nieuws», dat een kind in het water is gevallen, wel een les trekken en zeggen: Zoo zie je alweer, hoe voorzichtig je toch zijn moet, enz.» Maar opvoedend werkt het zien van *Blanchette* op den toeschouwer, die in de comédie gaat zitten met het idee, dat hij zich nu eens een paar uur gaat amuseeren door te lachen om bokkesprongen of te griezelen van en te huilen om akeligheden, op den toeschouwer, die zich er nooit rekenschap van gegeven heeft, dat hij op het tooneel toestanden behoorde te zien, zooals hij ze om zich heen ook ziet, dat op het tooneel het *gewone* het kenmerk van het *ware* is. En de acteurskrijgen *Blanchette* te spelen en moeten zich nu wel afvragen: hoe zou een boer dat werkelijk doen? Zij kunnen niet meer volstaan met de manieren en de spraak aan te nemen, die bij het publiek effect maken.

Daarom doet het mij van harte genoegen, dat ook het Nederlandsch Tooneel *Blanchette* is gaan spelen. Ik geloof, dat het beter zou gedaan hebben met het te geven zeer spoedig na de opvoeringen van het Théâtre Libre, die door betrekkelijk weinig menschen waren bijgewoond en toch zeer de aandacht getrokken hadden. De heeren Kreukniet en Poolman hebben daarvan partij getrokken en hebben, eerst met den heer Poolman, toen met den heer v. Kuyk als Rousset, in Amsterdam en elders eene lange reeks van voorstellingen gegeven, die groot succes gehad hebben. Maar er is altijd een deel van het publiek, dat zweert bij het Nederlandsch Tooneel en Louis Bouwmeester, en voor dit deel van het publiek is het zeer gelukkig dat »het Nederlandsche» *Blanchette* nu ook geeft. En *Blanchette* trekt gelukkig veel menschen . . . wij zijn op den goeden weg!

Geen mijner lezers zal het verwonderen, dat mijne verwachtingen van de opvoering niet bijzonder hoog gespannen waren. Speel maar eens op eens Rousset, wanneer je in je jeugd avond aan avond hebt gebruld als Michael Strogoff en daarna jaren lang hoofdzakelijk bent opgetreden in stukken als *de Amerikaansche!* Wees eens plotseling een paar uur lang een zenuwachtig, overspannen meisje, wanneer je eenige jaren achtereen in Duitsche kluchten de rolletjes van conventioneel-goedige huismoedertjes hebt gespeeld, zooals Mevr. Holtrop! En toch hebben Louis Bouwmeester en Mevr. Holtrop Rousset en Blanchette gespeeld en zóó gespeeld, dat ze groot succes hadden, dat velen van hen, die *Blanchette* voor het eerst zagen, dachten, dat dit het toppunt was, dat er te bereiken valt. Het is weer gebleken, dat het Nederlandsch Tooneel heel knappe acteurs bezit, kunstenaars van wie onder uitstekende leiding heel wat te maken was.

En nu mag ik zeker mijne lezers wel eens naar mijn beste weten vertellen, waarom de voorstelling door het Nederlandsch Tooneel nog niet dat was, waarom ik niet alleen Antoine en Mlle Dulac, maar ook Henri Poolman en Mevr. Rössing beter vond dan Louis Bouwmeester en Mevr. Holtrop.

Louis Bouwmeester speelt nooit zóó, alsof de vierde

muur van het tooneel, die aan den kant van het publiek, er ook was; hij heeft nog altijd het idee: hoe zullen de toeschouwers het me zien doen of hooren zeggen? Wel is men er bij het Nederlandsch Tooneel eenigen tijd geleden toe gekomen den acteurs toe te staan, met den rug naar het publiek te staan, maar dat is alleen een concessie geweest op één punt; het principe hebben bijna alle acteurs vastgehouden. Zoo ook Louis Bouwmeester. Van de rol van Rousset heeft hij eene andere opvatting dan Antoine en Poolman; hij is veel zenuwachtiger, soms grappig, soms plotseling heftig, als hij kwaad wordt zelfs woest. Zoo scheen Bouwmeester het zelf aardig te vinden, dat die teekening van Blanchette zoo op het voorbeeld leek, hij had er heusch plezier in. Antoine kon het innerlijk niets schelen: hij vond het alleen mooi, dat hij met zijn dochter kon pronken, de egoïst, de trotsche stijfkop, die zegt: het Gouvernement moet nog maar wat wachten (eer Blanchette onderwijzeres wil worden). Bij het »waarom krijgt ze dan geen aanstelling?» wordt Bouwmeester zoo plotseling heftig, als alleen een geagiteerd mensch het kan worden; in het tooneel, waar Rousset Elise een klap geeft, schreeuwt Bouwmeester verschrikkelijk en blijft Elise schudden. O. i. is deze opvatting niet de juiste: zij geeft minder den sluven berekenenden, kalmen, »sournois» boer, dien ik mij voorstel, den boer, die alleen boos kan worden om geldelijk verlies, om de lamp, die hij naar zijne berekening ten slotte zelf betaald heeft, om het herstellen van eene fout in een rekening te zijnen nadeele, over het renteloos liggen van al het geld, dat hij uitgaf voor de opvoeding van zijn dochter. Deze Rousset was niet zoo stijf, niet zoo lomp, niet zoo vierkant als ik hem mij voorstel; dat waren Antoine en Poolman meer. Maar dit laat ik daar. De heer Bouwmeester mag zijne opvatting hebben hebben, al is die betwistbaar. Maar de heer Bouwmeester heeft telkens effectjes willen bereiken en ook bereikt (want er werd herhaaldelijk gelachen) met dingen grappig te zeggen, met het afstrijken van vier lucifers langs zijn broek, met het opzetten van een bril enz. Hij heeft verscheidene uitdrukkingen in het stuk gebracht — want in de vertaling stonden ze hoogstwaarschijnlijk niet — die erg huiselijk zijn; hij praatte van zijn *fok*, van *flauwe kul*, van *poeten* enz., allemaal uitdrukkingen, die schrikkelijk detoneerden, doordat de vertaling overigens volstrekt niet in zulke gemeenzame taal is geschreven en bovendien doordat de heer Bouwmeester ze zeide met het blijkbare doel er effect mee te bereiken. De heer Bouwmeester had oogenblikken waarop hij subliem was, o.a. het binnenkomen met den tak, en ik kan dan ook ten slotte niet anders doen dan mijne bewondering uitdrukken voor den heer Bouwmeester die Shylock, Lodewijk XI en dergelijke rollen zoo goed speelt en dan nog zulk een Rousset weet te creëren.

Mevr. Holtrop was m. i. in den laatsten tijd erg aan het aftakelen. In het begin merkte men haar wel op, ze had toen iets aantrekkelijk-beslist, iets ernstigs en jongs tegelijk over zich, zooals toen ze in de Variété's speelde in *Op de terugreis*. Maar bij de Kon. Vereeniging is dat er niet beter op geworden en ze speelde in *De vrije wil*, in *Bartelman's lijden* enz. wel aardig, o ja, maar ook niets bijzonders. Zij was dan het goede huismoedertje, een conventioneel huismoedertje, heel lief, maar van groote kunst was niets te zien. In *Blanchette* is dat allemaal anders geworden. Mevr. Holtrop heeft eene Elise gegeven, die zich gruwelijk verveelt, die minder zenuwachtig is dan Mevr. Rössing en dan Mlle Dulac, maar die evenmin in haar lot berust als zij. Mevr. Holtrop is van nature minder zenuwmensch, geloof ik, dan hare beide voorgangsters en dit blijkt o. a. in de groote uitbarsting van woede. Deze duurt voor Mevr. Holtrop te lang, voor Jeanne Dulac niet. Bij de Française waren blijkbaar de zenuwen tot op het uiterste gespannen, maar die spanning duurde voort, haar woede verminderde niet; dat razen scheen voor dat teere, smalle lichaam te

zwaar, die woorden die in woeste vaart over elkaar buitelden, die krampachtige bewegingen van den onderarm, dat alles maakte u bang, niet alleen bang, dat zij er onder bezwijken zou, maar bang zooals iets heftigs-vreeselijks een mensch bang kan maken, al heeft hij zelf ook niets te vreezen, zooals men bang wordt voor een groote woede van een tijger in zijn goed gesloten kooi. Dat heb ik bij Mevr. Holtrop niet zoo gevoeld; op het laatst van haar woedende woorden schoot bovendien haar stem te kort, zij werd te heesch. Maar overigens heeft Mevr. Holtrop zeer veel goeds te zien gegeven.

Op Mevr. Stoetz was maar ééne aanmerking te maken: zij was te goedig, te gemoedelijk. Natuurlijk was zij, natuurlijk. De overige acteurs hebben gespeeld, zooals zij altijd spelen. De heer A. van Zuylen, die den wegwerker speelde, maakte iets grappigs van die rol, o. a. door een vreemde dictie. Zijn kromloopen was zeer gemaakt; deze wegwerker werd blijkbaar niet door rheumatiek of stijfheid gedwongen zóó te loopen, dat voelde men dadelijk.

Het was zeer jammer, dat het stuk eenigszins traineerde. Er waren onnoodige stilten, er werd te langzaam gespeeld. Dit treft te meer, wanneer men het stuk reeds een aantal malen gezien heeft.

Dan merkt men ook te meer op, wanneer aan een stuk eene nieuwe meer gerekte bewerking is gegeven, ja dan hindert dat langere.

Blanchette is door het Nederlandsch Tooneel gegeven in drie bedrijven en toch eindigde het met de vlucht van Blanchette. Het tweede bedrijf was middenin afgebroken en eene scène van Elise met Georges Galoux er in gevoegd waarin Georges Elise vraagt haar lief te hebben, maar niet pour le bon motif. Het eenige, dat de langere bewerking vóór heeft, is, dat nu nog natuurlijker wordt, dat Blanchette in radeloosheid de deur uitgaat. Vroeger zou zij hebben kunnen zeggen, dat zij naar meneer Galoux ging. In de oorspronkelijke bewerking in 3 bedrijven deed zij dat ook. Het tooneel van den heer Galoux met Elise was eveneens onnoodig.

Wat de vertaling, ik meen van Dr. de Jong, aangaat, deze is, zooals ik boven zeide, niet in boerentaal, zelfs niet altijd in bijzonder gemeenzame taal geschreven, Een boer spreekt niet van: »Wat het leven hem geleerd heeft»; Blanchette, al heeft zij een goede opvoeding gekregen, zou niet zeggen: »ik zou gebrocheerde zijde verkiezen.» De schrijver heeft telkens den toekomstigen tijd, die in het Fransch veel meer voorkomt, dan in het Hollandsch, ook in het Hollandsch gebruikt, bijv. »als ik getrouwd zal zijn». Zoo zijn er meer opmerkingen te maken.

[Nu dit verslag, dat in ons vorig nummer geen plaats meer kon vinden, verschijnt, is *Blanchette* reeds weer van het programma. Het publiek heeft enkele voorstellingen druk bezocht: thans is blijkbaar de belangstelling reeds weer dood. Het is hoogst ontmoedigend voor directie en acteurs, wanneer hun zoo te waardeeren pogingen niet beter op prijs worden gesteld. Misschien ligt het mede aan de oorzaak, die ik boven aangaf, aan de reeks voorstellingen door Poolman en Mevr. Rössing, die vooraf gegaan zijn. Niet ieder stelt genoeg belang in het tooneel om den lust te voelen twee bezettingen van één stuk met elkaar te gaan vergelijken.]

* * *

Ik weet niet of Oscar Wilde, de bijzondere, extravagante Oscar Wilde, de *aesthetic*, die de natuur zou willen vervormen naar *zijn* kunstideën, die over alles paradoxen verkondigt, die socialist is, omdat hij gelooft, dat in een socialistische maatschappij de kunst het best en het meest zou beoefend worden, ik zou wel eens willen weten, zeg ik, of Oscar Wilde zich verbeeldt met *Lady Windermere's Fan* iets bijzonders gemaakt te hebben en of het Londensche publiek dan van Wilde's meening is. Is dat zoo, dan ben ik bang, dat Wilde zonder Ariadne-draad aan het

dolen is in een letterkundig Labyrinth en dat het Londensche publiek hem door zijn geschreeuw en gejuich aanmoedigt al verder en verder te gaan op zijn dwaalweg.

Lady Windermere's Fan onderscheidt zich door twee dingen van de gewone comédies van de laatste 15 jaar, spelende in de hooge kringen, met hare noodzakelijke echtbreuk bij sommigen en vermoedens daarvan bij andere personen; die twee dingen zijn, 1e dat men de personen veel minder begrijpt dan die in de stukken van Dumas fils, Sardou, Richard Voss en anderen, 2e dat zij soms heel dwaze paradoxen zeggen, die nog al eens doen lachen.

Anders alles vieux jeu. Kwaadsprekende oude douairières, die hare onschuldige dochters onder de onnoozelste voorwendsels de deur uitsturen; brieven, opengemaakt door menschen, voor wie zij niet bestemd zijn; dames, die zich in heerenkamers achter gordijnen verstoppen, ja zelfs op één oogenblik twee, ieder achter een verschillend gordijn! een waaier, die zeer ongelegen ergens blijft liggen en gevonden wordt enz. enz. enz.

De booze wereld denkt, en een oude hertogin vertelt het aan Lady Windermere, dat Lord Windermere zich erg bezighoudt met eene Mevrouw Erlynne, eene vrouw, »die een verleden heeft», aan wie hij veel geld uitgeeft en die hij gedurig bezoekt. Lord Windermere verzoekt, eenige oogenblikken nadat zijne vrouw zoo goed op de hoogte gebracht is, haar Mevrouw Erlynne op hunne soirée te vragen, en als zij verontwaardigd weigert, doet hij het zelf. Aan het eind van het eerste bedrijf zegt hij in zichzelf sprekend, »ik moet haar toch zeggen, dat Mevr. Erlynne haar moeder is.» (Een mooie truc! Een prachtig eind van een bedrijf! Honderden toeschouwers in verbazing uitroepende: gunst, hoor je dat, ze is haar moeder! Wat een spanning!) Mevrouw Erlynne komt op de soirée en wordt, daar zij bij de Windermere's aan huis komt, door de andere gasten ook goed ontvangen. Lady Windermere is woedend en als zij ziet, dat haar man zich veel met Mevrouw Erlynne bezighoudt, besluit zij zich te wreken en met Lord Darlington, die haar juist had gezegd, dat hij haar liefhad te vluchten. Zij schrijft dit aan haar man in een brief, die Mevr. Erlynne in handen komt. Mevr. Erlynne volgt haar dochter (naar het huis van Lord Darlington en heeft daar een gesprek met haar; zij overtuigt haar bijna, dat Lord Windermere zich niets te verwijten heeft en haalt haar over naar huis terug te gaan, vooral met het oog op haar kind. Mevr. Erlynne doet dit met te meer overtuiging, omdat zij indertijd denzelfden ongelukkigen stap heeft gedaan, dien hare dochter op het punt staat te doen. Voor Lady Windermere kon vluchten komen Lord Darlington, Lord Windermere en eenige andere heeren thuis. Beide dames verbergen zich, de waaier, dien Lady Windermere vergat, wordt gevonden, maar Mevr. Erlynne komt voor den dag en zegt, dat zij dien waaier daar gelaten heeft. Lady Windermere ontsnapt in de verwarring. Den volgenden dag komt Mevr. Erlynne den waaier terugbrengen. Zij wordt hartelijk ontvangen door Lady Windermere, die haar zeer dankbaar is; slecht, door Lord Windermere, wien zij geen uitleg van haar gedrag van den vorigen dag kan geven en die dus het ergste van haar denkt. Mevr. Erlynne gaat heen met den waaier en een portret van hare dochter, die nooit zal weten, dat zij door haar moeder gered is en Lord en Lady Windermere zijn weer verzoend.

Men ziet het, een stuk, dat weinig belangrijks heeft, dat eigenlijk zelfs vervelend is, dat dan ook weinig succes heeft gehad en ook alweer van het affiche is. Om de stellingen van Lord Darlington en Cecil Graham (de heeren de Jong en Schulze) is nog al gelachen: het maakt een dwaas effect te hooren zeggen: »het leven is een veel te belangrijk iets om het ernstig te behandelen» en dergelijke gekheden meer.

Gespeeld is *De Waaier* zooals dergelijke stukken altijd door het Nederlandsch Tooneel gespeeld worden, dat wil

zeggen, nog al goed geloof ik. Ik vind die menschen op het tooneel nu eenmaal geen menschen, zij interesseeren mij niet omdat zij niet leven. Het is best mogelijk, dat een oude douairière op dezelfde manier zou kwaadspreken en babbelen als Mevr. Chr. Poolman deed, ik *denk* zelfs dat het zoo is — maar *weten!* neen. Van de menschen in *Blanchette*, de hoofdpersonen altijd, weet ik dat zij ongeveer zoo zijn als de meeste acteurs, die ik in dat stuk zag, ze gaven en als ik verkeerd weet, dan is dat, omdat die acteurs mij die figuur op hun manier zoo knap voor oogen gesteld hebben, dat ik mij heb laten beetnemen en gedacht heb, dat ze het goed deden. Maar dat zal een uit zijn oogen kijkend mensch met de personen uit stukken als *De Amerikaansche* en *De Waaijer* niet gebeuren.

En nu nog de vertaling. Die was niet vlekkeloos, maar toch over het algemeen niet slecht. Onaangename dingen als »Aanvaard mijn leven» waren er in, dat is waar, maar niet veel. En nu is het met die vertaling-kwestie zoo: men moet eigenlijk niet hooren, dat er iets bijzonders gezegd wordt, het beste is altijd wanneer den hoorder niets is opgevallen. Nu hoort hij op eens »Aanvaard mijn leven», hij is dadelijk uit de stemming, »Aanvaard mijn leven», denkt hij, wat is dat nu voor taal, dat zegt niemand enz. en intusschen is *hij*, daar op het tooneel, al voortgegaan: »Ik zal u eeuwig trouw zijn. Wat bindt u hier? niets. Een man, die u niet liefheeft, die u verlaat voor een onwaardige enz.» maar van dit alles en van het antwoord dat de mevrouw intusschen heeft gegeven, heeft de uit de stemming toeschouwer niets gehoord. Ja, een slechte vertaling is een groot nadeel voor speler en stuk. De heer Ising gebruikt nog te veel *hergeen's*.

* * *

De Gebroeders Van Lier zijn de eenigen in ons land, die stukken uit Zuid-Nederland in Noord-Nederland importeerden. In den laatsten tijd zijn het voornamelijk stukken van Nestor de Tière, een Vlaming, die bij zijn landgenooten, blijkens »het Volksbelang», een Gentsch blad, veel naam heeft, welke door het Gezelschap Van Lier worden opgevoerd. Na *Vorstenplicht*, een dialoog, waarin Mej. Julia Cuypers dezen zomer optrad, kwam *Een Spiegel*, een grooter stuk, en thans wordt met succes *Liefdedrift* gegeven. *Liefdedrift* is genoemd »Nieuw Volks-Drama»; de schrijver heeft het dus niet willen doen voorkomen alsof hij een bijzonder fijn tooneelwerk heeft geschreven. Een volksstuk, dus een stuk, waarvan de personen niet behooren tot de menschen uit de hoogste standen in den tegenwoordigen tijd, menschen wier beweegredenen, gedachten, gevoelens aan het volk ontsnappen, geen salonstuk ook, dat door eenvoudige menschen meer wordt aangegaapt dan genoten, een stuk eindelijk met grooten hartstocht, groote deugd, met haat en opoffering. Dat heeft Nestor de Tière gegeven en daarbij heeft hij enkele bedrijven in eigenaardige milieus geplaatst, zoodat er ook wat te zien was; hij heeft voor vroolijkheid ook gezorgd door van een boschwachter, die weinig deel heeft aan de handeling een komische figuur te maken en, wat wel het eerst had mogen genoemd worden, hij heeft een paar maal gelegenheid gegeven tot zeer goed spel.

Ziehier het verhaal. Maarten Ruyter, een boerejongen, die op het dorp niet te best bekend staat, en Greta Tekel, een flinke boerendochter hebben elkander lief en hebben zich door hun hartstocht te ver laten drijven. Op den dag na hun misstap is er een feest op het dorp en er wordt lustig gedanst en gedronken in de herberg van baas Lomme. Johan Falk, de rijke meneer van het dorp is er ook en hij doet moeite om veel met Greta te dansen. Greta durft niet weigeren: haar vader heeft veel schulden en hoopt, dat Falk zijne dochter zal trouwen en hij heeft haar bevolen lief tegen Falk te zijn. Het komt tusschen de twee minnaars tot een botsing, waarin Maarten een klap in het gezicht krijgt, dien hij Falk met een messteek betaald zet.

De rest van het stuk speelt zes jaar later. Maarten Ruyter komt terug uit de gevangenis en hoort, dat Greta met Falk getrouwd is. Hij zoekt haar op in haar huis en zijn bezoek, waarvan Falk hoort door zijn boschwachter, is de aanleiding tot een uitbarsting tusschen Greta en haar man. Greta heeft Falk nooit liefgehad en Falk heeft daaronder geleden, nu is zijne liefde overgegaan in haat. Op één punt heeft hij nog geen zekerheid: is Greta's kind het zijne of dat van Maarten Ruyter? Greta weigert het hem te zeggen; dan neemt hij haar en het kind mee naar het huis van vrouw Ruyter en dreigt in tegenwoordigheid van Maarten het kind dood te schieten. Maarten verraadt zich als de vader van den jongen en Falk heeft nu zekerheid, dat het leven niets meer voor hem waard is; hij schiet zich zelven dood en offert zich zoo op voor Greta, die hij vroeger lief had, en die nu met Maarten kan trouwen.

Wij hooren omtrent deze personen niet veel meer dan ik nu heb meegedeeld, m. a. w. veel karakterteekening is er niet in *Liefdedrift*. Is Ruyter werkelijk een slecht mensch? En Falk, offert hij zich werkelijk op of doodt hij zichzelf uit spijt? Dergelijke vragen kan men in menigte doen: zij blijven onbeantwoord. Maar zoolang de personen op het tooneel zijn, boeien zij wel, door hetgeen zij doen. Er is actie genoeg in dit stuk, telkens iets nieuws en het zijn meest zeer typische personen, die in dit stuk optreden. Zij doen zeer sterk denken aan de personen van Rosier Faassen's stukken, zooals *Anne Mie* en vooral *Zwarte Griet*. Ook hier wildstroopers, ook hier een oude vrouw, de moeder van Maarten, die door kinderen wordt uitgejouwd, ook hier vroolijke dorpstooneeltjes. Maar Nestor de Tière is krachtiger dan Faassen, dat bewijst de scène tusschen Falk en zijne vrouw in het derde bedrijf. Deze is werkelijk zeer goed geschreven; wat Falk zijne vrouw verwijt is waar en ook Greta is natuurlijk. Enkele personen, zooals Jan Schuif in *Anne-Mie*, zijn bij Faassen scherper geteekend.

Liefdedrift wordt zeer goed gespeeld door het gezelschap der Gebrs. van Lier: deze soort stukken is voor hunne acteurs bijzonder geschikt. De heer Potharst als Maarten Ruyter, F. Bouwmeester als Falk, Mevr. Ellenberger als de vrouw Ruyter waren uitstekend op hunne plaats. Ook de heeren Nieuwland en Ducaju waren goed in de rollen van boer Tekel en den boschwachter. Het is curieus, dat deze zelfde acteurs bepaald onvoldoende zijn, wanneer zij personen uit de beschaafde kringen moeten voorstellen. De heer Ducaju was bijv. als luitenant in het voorstukje geheel onvoldoende.

Het voorstukje was *Moed Adelt*, door W. Royaards. Het is een stukje vieux jeu met veel onwaarschijnlijkheden, maar met overtuiging geschreven. De stelling van den auteur is, dat een ridder van de Militaire Willemsorde ook van adel is. Graaf van Westerhorn geeft zijn kleindochter ten huwelijk aan den kleinzoon van zijn slotbewaarder, een luitenant van het Nederlandsch-Indische leger, die de Willemsorde heeft. Er was iets zeer treffends in dat eeren van den moed, maar overigens bleek het stukje niet zeer boeiend. Zeer eigenaardig was de vertolking van de rol van den slotbewaarder. De heer Potharst had zich een uitstekenden kop gemaakt en speelde den 83-jarige bijzonder goed.

UIT DE MAASSTAD.

De Proefpjl, blijspel van Oscar Blumenthal, is nu eens een stuk, geschikt om ook door de jongere leden van het schoone geslacht te worden genoten. Hoewel dergelijke overwegingen vreemd aan de kunst zijn en moeten blijven, willen wij het feit constateeren, nu op een Afdeelvingsvergadering van het Tooneelverbond deze kwestie is besproken. Trouwens, zoolang in den schouwburg hoofdzakelijk uitspanning wordt gezocht — en hoe lang zal dat nog duren? — zouden de directies niet verstandig handelen, indien zij

voor klachten van dien aard doof bleven en niet trachtten nu en dan ook dat gedeelte van het publiek te bevredigen.

Blumenthal's blijspel is dus een gemoedelijk, goedig blijspel, doch het heeft meer verdiensten. Het eenvoudige en niet bijster nieuwe historietje wordt aardig, onderhoudend verteld en in den strijd tusschen den aftandschen Don Juan — wiens hart onder zijn veldtochten niet heeft geleden — en de elegante avonturierster, vinden wij heusch trekjes, die men eerder in een Fransch blijspel zou zoeken. Alleen de list(?) met het medaillon is wat erg onnoozel voor zoo'n gevat dametje. Met een paar woorden kan men den inhoud mededeelen. De jonge baron Herman is min of meer verstrikt in de netten van de coquette Hortense van Walnack. Zijn oom, bovengenoemde oud-Don Juan, wil hem doen trouwen met Bertha, die op haar beurt dweept met een smachtenden musicus met lange haren. Echt verliefd zijn noch Herman noch Bertha; ze zijn slechts tijdelijk de slachtoffers van Amor's proefpijlen; het zijn de melktanden der liefde, zooals de oude baron het wel zoo aardig ververtelt als in zijn verhaal om Blumenthal's titel te verklaren. De jongelui zijn verliefd op de liefde en na een vinnigen maar galanten strijd blijft de oude baron overwinnaar: Herman en Bertha worden een paar, Hortense ruimt het veld en de musicus gaat, na behoorlijk ontmaskerd te wezen, met een vroegere beminde aan den haal. Een niet onaardige bijfiguur is de voortdurend in zijn liefdesavonturen bedrogen en telkens met nieuwen moed vertrouwende ritmeester; de ouders van Bertha zijn schimmen gebleven en eigenlijk overbodig.

De Vereenigde Rotterdamsche Tooneelisten spelen *De Proefpijl* zeer goed. Als de door zijn lange haren en weeke blikken alle bakvischkopjes op hol brengende musicus doet de heer Van Eysden flink zijn best; hij is er nog niet geheel in en vooral bij langere gesprekken blijft hij zich niet gelijk; hij begint soms als Krasinsky en eindigt als Van Eysden, doch oefening baart kunst.

Mevrouw Van Eysden (Hortense) was in haar element en heel verdienstelijk, alleen zouden wij nog meer afwisseling van toon wenschen en minder nadruk wanneer zij iets gaat zeggen »waar het op aan komt." B. v. als zij Krasinsky verzoekt het vuur wat op te stoken, klinkt het: »Let nu goed op, publiek; nu zal hij het medaillon vinden; ik vraag hem maar quasi om eens naar het vuur te zien, slim hè?" Het zijn ondergeschikte zaken, als men wil; doch in de rol van een coquette moeten juist de kleinigheden het kleurige mozaïek vormen.

Den heer D. Haspels hadden wij liever fatter gezien; de komische kant van de partij bleef nogal in het halfdonker; men zag een prettigen, opgewekten ouden heer en de baron heeft toch meer op zijn kerfstok, al treedt hij nu op als kampioen voor de ware liefde. Eenige meerdere rolvastheid zou geen overdaad zijn geweest.

Mejuffrouw Klein gaf een aardig dweepstertje met keurige toiletjes, de heer Rosier Faassen een ritmeester met voldoende grogstem, de heer Tartand een eerzamen minnaar, kortom de opvoering was goed en zal nog wel beter worden. Dat *De Proefpijl* door dit gezelschap uitmuntend bezet kan worden en bezet is, zou men eveneens als een verdienste kunnen opteekenen, al komt daarvan de eer niet toe aan den schrijver.

* * *
Met veel genoegen maakten wij in het Fransche blijspel *Mijnheer gaat naar buiten* kennis met den heer Van Amstel, sinds kort aan het Tivoligezelschap verbonden. Deze acteur heeft een gunstig voorkomen, aangename stem en goede uitspraak (een enkele leelijke z buiten rekening gelaten); hij beweegt zich reeds vrij gemakkelijk, terwijl de voordracht in zijn tamelijk uitgebreide vredestitchersrol weinig te wenschen overliet. Naar het schijnt, wil hij zich ernstig aan de kunst wijden en kan dan een goeden steun worden.

Oom Frits, blijspel in één bedrijf uit het Duitsch, een

oud verwarringsgeschiedenisje in een frissche uniform gestoken, geeft den heer Willem Van Zuylen gelegenheid een verdienstelijk type te toonen van een overste, die een beetje zijn memorie kwijtraakt en vol angst den blauwen ontslagbrief verwacht. In het groote vaderland zou men vermoedelijk zulk een overste al eerder op stal hebben gezet; — of moeten wij aan een politieke toespeling denken? — de heer Van Zuylen had meer militair kunnen zijn, doch er was veel moois in zijn spel; het getob met de namen zijner luitenants was aardig en natuurlijk; de ongerustheid van den ouden snorbaard voor den blauwen brief werd door het publiek gedeeld; men kreeg medelijden met den brommer. Dat was weer eens kunst.

12 December 1892.

JEAN VALJEAN.

THÉRÈSE RAQUIN.

(Naschrift van de Redactie).

In ons vorig nummer ontbrak ons de plaats om onze geachten inzender H. W. van Rijnswaerde, 'ank te zeggen voor zijn verslag van de voorstelling van Thérèse Raquin, welke wij niet hadden bijgewoond. Tevens vonden wij daardoor geen gelegenheid eene enkele opmerking te maken over dit verslag, welke wij meenen toch niet a hterwege te mogen laten.

Het geldt voornamelijk zijne aanmerking op de bouw van het stuk, die veroorzaakt, dat iemand, die het stuk niet gelezen heeft en het stuk niet kent, eerst op het einde der 3de acte te weten komt, wat reeds tusschen de eerste en tweede is gebeurd. Op het einde van het derde bedrijf hoort men Laurent eerst zeggen, dat Thérèse en hij Camille vermoord hebben: »Il est affeux . . . Il est là, comme lorsque nous l'avons jeté à l'eau". Dit is volkomen waar, maar heeft men niet al veel vroeger de zekerheid, dat Camille door zijn vrouw en haar minnaar vermoord is? Ik geloof het wel. Bij de lezing van het stuk tenminste heb ik die zekerheid reeds in de tweede acte gekregen. In de eerste wordt men reeds voorbereid:

Laurent vraagt Thérèse of zij niet gelukkig zou zijn, wanneer zij elkander altijd konden liefhebben; daarop volgt:

THÉRÈSE, souriante, pâmée sur sa poitrine.

Oh! oui bien heureuse.

LAURENT, se séparant d'elle, d'une voix plus basse.

Si tu étais veuve pourtant

THÉRÈSE, rêveuse.

Nous nous marierons, nous ne craindrions plus rien, enz.

en aan het eind der scène, Thérèse alleen, rêveuse: »Veuve".

Bij het spreken over het buitenpartijtje, dat hij met Camille en Thérèse zal houden, stelt Laurent voor ook een roeiochtje te maken en doet dit »en jetant un regard à Thérèse", en Thérèse en hij zetten Camille er toe aan het goed te vinden door te zeggen, dat hij bang is op het water. Ook in het gesprek over den moord, die er gepleegd is, ligt eene aanwijzing. Laurent vraagt aan den oud-commissaris van politie: »Vous pensez donc que beaucoup de crimes restent impunis?" en Michaud antwoordt bevestigend. Later zegt Laurent, over dit onderwerp doorsprekend: »Et s'il y a des gens adroits, tant mieux pour eux, après tout! . . . (Près de Thérèse). Tenez, madame est moins crédule que vous," en Thérèse antwoordt: »Certes, ce qu'on ne sait pas n'existe pas." Eindelijk nog dit: een oogenblik na dit gesprek, wanneer Thérèse en Laurent even alleen zijn, zegt hij, prenant brusquement les mains de Thérèse, baissant la voix: »Tu jures de m'obéir? en dan: Thérèse, de même: »Oui je t'appartiens, fais de moi ce qu'il te plaira."

Mij dunkt, dat door al deze aanduidingen, voorkomende in het eerste bedrijf, ieders aandacht moet zijn getrokken. Men voelt, als het ware, dat er iets in de lucht hangt,

In de tweede acte hoort men, dat Camille verdrongen is, juist bij dat roeitochtje, waarvan in de eerste sprake was, en dat Laurent Thérèse gered heeft maar te vergeefs getracht heeft ook Camille te redden. Een oogenblik later blijkt, dat Laurent bang is in het donker: hij komt ontdaan terug uit een donkere kamer, waar hij iets zou halen. Hij probeert te lachen, blijft beven en wordt pas langzamerhand weer gewoon. Dan vraagt Thérèse hem zacht: »Tu as peur, n'est ce pas?» en Laurent antwoordt: »Oui,» en in het volgende komen deze zinnen voor: »Nous n'aurions pas peur, ensemble, dans ta chambre»... »Nous avons besoin de beaucoup de bonheur»... »Nous nous calmerons aux bras l'un de l'autre, lorsque nous serons deux contre l'effroi.»

Dit alles is voldoende om iemand, die goed luistert en gewoonlijk onder den indruk komt van hetgeen hij op het tooneel ziet gebeuren, op het spoor te brengen, tenminste hem te doen letten op het spel van die twee, die in het eerste bedrijf reeds naar den dood van Camille verlangden. Trouwens het spel van de voorstellers van *Thérèse Raquin* schijnt in ieder geval zóó geweest te zijn, dat men, ook vóór het laatste bedrijf, hevige onder den indruk was.

Het is zeker waar, een' echt dramaturg is Zola niet en hij zal het ook wel niet meer worden. Er is iets loms in zijn tooneelstukken, die echter krachtig genoeg zijn. Zola heeft niet *le don du théâtre*, hij heeft tooneelstukken *willen* schrijven en dit merkt men. Zoo bijv. in *le Bouton de Rose*, een stuk door Zola ontleend aan de *Contes drôlatiques* van Balzac, die daarin Rabelais navolgde, zoowel in taal als in vrijheid van spreken. Het zeer scabreuse onderwerp, dat nu, wanneer het zeer licht bewerkt werd door een Feydeau of een Gandillot misschien er door zou kunnen, kon in de lompere behandeling van Zola niet worden toegelaten en *le Bouton de Rose* werd dan ook in 1878 in het Palais-Royal uitgefloten en verdween van het affiche na vier of vijf voorstellingen. En *Renée*, het laatste stuk, dat Zola aan het tooneel heeft gegeven en dat hij oorspronkelijk schreef op verzoek van Sarah Bernhardt, behandelt ook een onderwerp, dat zeer weezinwekkend is en had evenmin succes.

Zolaschreef in het voorbericht van *Les Héritiers Rabourdin*,¹⁾ dat ook fiasco gemaakt had: »Je suis habitué à n'attendre aucune récompense immédiate de mes travaux. Depuis dix ans, je publie des romans que je lance derrière moi, sans écouter le bruit qu'ils font en tombant dans la foule. Quand il y en aura un tas, les passants seront bien forcés de s'arrêter. Aujourd'hui je m'aperçois que le combat est le même au théâtre.» En dan geeft hij aan, dat hij het plan heeft ook voor het tooneel voorttegaan, zooals hij begonnen is, stukken wil schrijven, zooals hij romans gemaakt heeft en het terrein, dat hij op het gebied van den roman heeft gewonnen, ook op dat van het tooneelstuk wil veroveren. Tot nu toe is het hem niet gelukt en het zal hem wel nooit gelukken. Intusschen is het niet onaardig den grooten kunstenaar ook eens hier aan het werk te zien en raden wij onze lezers aan de gelegenheid niet te verzuimen om *de Erfgenamen van Rabourdin* bij Gebrs. Van Lier nog te zien.

Ça, c'est ma femme!

Naar het Fransch van RICHARD O'MONROY.

MONTIGNY. — Stoor ik u niet, mijnheer Daudet?

DAUDET. — Zoo, is u daar, waarde Montigny, kom binnen. Welke goede genius voert u hierheen?

MONTIGNY. — Ach, voor mijn rentrée in de Gymnase heb ik, zooals u weet, niet willen weigeren in *Menteuse*

op te treden, in uw tooneelstuk; maar u zult moeten toegeven, dat de rol van Jacques Olivier niet bijster lang is.

DAUDET. — Beklaag u maar, die rol is het geheele stuk. Drie actes lang wacht men op u; men is bang voor u, men vreest u, iedereen denkt: O, wat een ramp, als Jacques Olivier nu kwam!

MONTIGNY. — Ja, maar ik kom niet of beter gezegd, ik kom juist als het gordijn valt en heb nog net den tijd om naar het lijk van Raphaële Sisos te kijken en te zeggen: *Ça, c'est ma femme*. Vier woorden, dat is alles.

DAUDET. — Dat is kolossaal! De belangrijkheid van een rol laat zich niet naar het aantal regels afmeten. Eén enkel woord heeft Cambronne vereeuwigd, en waarom? Omdat dat ééne woord de geheele situatie teekende.

MONTIGNY. — Juist omdat ik de buitengewone waarde van mijn zin besef, kom ik u raad vragen. Hoe moet ik het zeggen?

DAUDET. — (verwonderd). Wel... mij dunkt, dat is heel eenvoudig... Jacques Olivier herkent in het wezenlooze lichaam zijn vrouw, dus... .

MONTIGNY. — Met uw verlof, het is zeer gecompliceerd. Elken avond probeer ik het op een andere manier en ik ben nog niet zeker, dat ik de goede gevonden heb.

DAUDET. — O, u is een nauwgezet artist, een navorscher. Waren ze allen zooals u! Welnu, ik luister, hoe hebt u het gedaan?

MONTIGNY. — Den avond van de première dacht ik, dat Jacques Olivier een scepticus was, bestand tegen alle aandoeningen, die het lijk beschouwde, zooals hij naar het eerste het beste voorwerp zou hebben gekeken, zonder een spier te vertrekken en die op de vraag van Duflos antwoordde, net als iemand wien men den naam van een straat vraagt: *Ça, c'est ma femme*, waarde heer, dat voorwerp, dat ding daar, is mijn vrouw. Verlangt u nog iets te weten? Niet? Bonjour! Tot ziens!"

DAUDET. — Dat was heel goed.

MONTIGNY. — Een oogenblik. Den volgenden dag heb ik er iets anders op gevonden. Olivier moet in zijn nopjes wezen van zulk een dwaas schepsel bevrijd te zijn; dus hij treedt nader, kijkt en toont een opgewonden blijdschap, als hij het lijk herkent: »*Ça, c'est ma femme*, jongens, daar bof ik bij, dat is die deugniet van een vrouw! Zoo, nu ga ik eens lekker dineeren»... Desnoods zou hij nog een paar danspassen kunnen maken, vindt u niet?

DAUDET (ongerust) — Nee, nee — het publiek zou den tijd niet hebben ze te zien. U begrijpt, het gordijn valt zoo gauw...

MONTIGNY. — Dat is waar. Nu neem ik het tegenovergestelde. Ondanks zijn fouten, wie weet, misschien juist door zijn fouten, houdt Jacques Olivier nog van zijn vrouw. Trouwens, waarom zou hij niet van haar houden? Zij is wel aangebeden door Georges Nattier, door den graaf de Mont-Croix en door een derden sinjeur, die haar braceletten cadeau maakte. Dus, bij het gezicht van de mooie Sisos, die op het tapijt ligt: »*Ça, ça* (een rauwe kreet en uitbarsting van tranen) *c'est ma femme*. O, mijn vriend, dat is mijn vrouw, die ik zoo vurig liefhad!" En ik zou mij op het lichaam werpen en het met mijn tranen besproeien.

DAUDET. — Maar het is al besproeid door Duflos!

MONTIGNY. — Welnu, dan gebeurt het nog eens. Wie weet, misschien zou ze door dien zilten zondvloed tot bewustzijn kunnen komen. Dan zou een ander stuk beginnen, waarin ik de hoofdrol zou hebben, als eenige wettige echtgenoot.

DAUDET (verbluft) — Denk er aan, het is al tien minuten voor twaalfen.

MONTIGNY. — Best. Dan moet ik u nog iets anders voorstellen. Ik kan bijziende zijn. U weet, dat ik uitstekend een lorgnet weet te dragen. Dat heeft Dieudonné mij geleerd, toen ik aan de Vaudeville was. Als Nattier

¹⁾ In No. 3 van dit tijdschrift, pag. 27 en 28 werd eenige malen bij vergissing *Les Héritiers de Rabourdin* gezet.

mij de vraag doet, kijk ik de kamer rond, ik zoek wat hij bedoelt, ik zie niets met mijn slechte oogen en eindelijk ontwaar ik aan mijn voeten iets wits, dat tegen het donkere tapijt afsteekt. Ik veeg de glazen van mijn lorgnet schoon. Spanning onder het publiek, de dames in de zij-loges rekken de halzen uit en fluisteren: »Misschien zal hij haar niet herkennen? Wie weet, hij is zoo bijziende.» Bij het »*Ça*» buig ik mij voorover. Ik druk mijn neus bijna tegen het gezicht van Sisos en tot op een centimeter genaderd, roep ik met een vreemden klank in mijn stem als verbijssterd uit: »*C' est ma femme!* Dat is een toeval! Als ik dat had kunnen denken!»

DAUDET. — Ik heb mij Jacques Olivier niet bijziende gedacht. Figuurlijk gesproken is hij blind geweest.

MONTIGNY. — Blind! Een pracht-idee! Ik kom al aarzelende naderbij, ik zou zelfs een poedel kunnen meebrengen, die op den reuk zijn meesteres herkent; ik zou neerknielen en op den tast ontdekken, wie daar ligt, zooals in *Twee Weezen*: »*Ça, c'est ma femme!*»

DAUDET. — Neen, neen! geen poedel. Dan vind ik het lorgnet nog beter. Een bijziende is eleganter.

MONTIGNY. — Maar een blinde is sympathieker. Ik heb echter nog een idee.

DAUDET. — Nog een! U zult heusch eindigen met in de war te raken.

MONTIGNY. — Geen denken aan! het is doodeenvoudig. Alles vloeit voort uit de logica der feiten. Is, volgens u, Jacques Olivier een doortastende kerel? Vermoedelijk wel, want hij heeft echtscheiding gevraagd. Dan aarzelt hij ook niet en na een enkelen blik antwoordt hij zonder omwegen: »Mijnheer, ik zal er geen doekjes omwinden, ik wil openhartig, kort en duidelijk zijn, ik zeg u ronduit: *Ça, c'est ma femme!*». Maar Jacques Olivier kan evengoed verlegen zijn, een beetje schroomvallig. Dat is zelfs waarschijnlijk, want hij heeft zich immers met de echtscheiding tevreden gesteld, inplaats van zijn vrouw te dooden, zooals Dumas fils voorschrijft. Dan stottert hij: »Lieve Hemel, wat is dat onaangenaam; ja, mijn beste, als je er mij toe noodzaakt, dien ik het wel te bekennen: *Ça, c'est ma femme!*». Verder hebben we nog den gejaagden heer, die steeds vooruitdenkt, die de begrafenis, de circulaire, den rouwband, en allerlei vervelende conferenties met den notaris al in het verschiet ziet. Die geeft zich bijna geen tijd om te antwoorden en zegt verstrooid: »*Ça, c'est ma femme,* maar u zult mij excuseeren, ik heb veel te beredderen». En weg is hij. Dan hebben wij nog...

DAUDET (snel) — Wacht even. Ik heb een oplossing gevonden, die allen bevredigt. Nattier weet niet en zal nooit te weten komen, wie de vrouw is, die haar geheim in het graf meeneemt.

MONTIGNY. — En wat wordt er dan van Jacques Olivier?

DAUDET. — Die komt pas vijf minuten na het vallen van het scherm. U verlangde hem bijziende of blind, maar ik maak hem liever stom en onzichtbaar. Tot genoegen, Mijnheer Montigny.

IDA.

UIT HET BUITENLAND.

Alleen Parijs is op dit oogenblik werkelijk van belang voor tooneelliefhebbers. Noch uit Londen, noch uit Berlijn noch van elders schijnt er licht voor ons. Dat Berlijn bijv. ook slechts een maan is, die haar licht van de zon Parijs ontleent blijkt uit de volgende lijst van oorspronkelijk Fransche stukken die in de eerste week van December te Berlijn zijn gegeven:

SCHAUSPIELHAUS: 4 maal *Le luthier de Crémone* en *Les Femmes Savantes*.

DEUTSCHES THEATER: 2 maal *Le monde où l'on s'ennie*. *Le Misanthrope*, *Le Père de Lolo*.

LESSING THEATER: *La Dame aux Camélias*, *Fernande*.

BERLINER THEATER: *Le maître de Forges*, 2 maal *Dora*.

RESIDENZ-THEATER: de geheele week *Parfum*.

Dat het in Petersburg nog wel zoo erg is, zal niemand verwonderen. Wij zijn niet de eenigen, die ons hoofdzakelijk voeden met de kruimelen vallende van de tafel van anderen!

Het Théâtre Français heeft een nieuw stuk gespeeld, dat geen succes gehad heeft. Het was van de hand van Louis Legendre, die met zijn *Cynthia*, met zijn *Célimène* en met zijne bewerking van *Much ado about nothing* goed geslaagd was. Het stuk heet *Jean Darlot* en is een drama in drie bedrijven. De schrijver geeft ons een jong meisje te zien, Louise Boisset, de dochter van een klein boekverkoopstertje, wier zaken zeer achteruit gaan. Louise heeft haren neef André, een bediende in een boekwinkel, lief en hij houdt van haar, maar zij hebben elkaar er nooit iets van gezegd, wel wetende dat hun huwelijk toch eene onmogelijkheid zou zijn. Dan blijkt, dat ook Jean Darlot, een eenvoudig machinist, Louise lief heeft. Hij is een ruw, driftig mensch, zonder opvoeding maar zeer goedhartig en hij heeft wat geld! Louise neemt hem aan tot man, gedwongen door den toestand van haar moeder, en ook om aan de vervolgingen van den huisheer te ontkomen. Maar, hoe goed Darlot ook voor haar is, zij kan den werkman, die in ontwikkeling zoo ver beneden haar staat, niet liefhebben en zij heeft André nog niet vergeten. Deze komt terug, nadat hij zijn militieplicht vervuld heeft; hij ziet Louise en de verleiding blijkt voor de twee verliefde menschen te sterk.

Als Louise, die te eerlijk is om haar man te bedriegen, hem alles vertelt, krijgt hij eerst een verschrikkelijken aanval van woede maar langzamerhand bedaart hij en ten slotte verklaart hij haar te zullen vergeven, wanneer zij er in toestemt in het vervolg weer als man en vrouw met hem te willen leven. Dat is Louise te sterk; zij weigert en Darlot, ziende dat zij voor altijd voor hem verloren is springt uit het venster. Volgens het oorspronkelijke einde — verschillende sloten schijnen in de mode te komen — gooide Darlot zijne vrouw uit het raam en stond klaar haar na te springen op het oogenblik dat het scherm valt. Deze oplossing was, het ruwe, driftige karakter van den man in aanmerking genomen, misschien beter geweest, maar men was bang dat het te verschrikkelijk zou zijn.

Maar men heeft eene aanmerking van meer gewicht op het stuk gemaakt. Legendre, heeft men gezegd, heeft een fait divers dramatisch behandeld, maar zijne personen hebben dit alles niet doorleefd. Hij is niet in den werkman en in die vrouw uit den kleinen burgerstand doorgedrongen. Zij hebben niet voor hem geleefd, omdat hij het volk niet kent. Wanneer zijn stuk gespeeld had in de kringen, waarin Legendre leeft, zou het waarschijnlijk goed geweest zijn. Dezelfde aanmerking wordt ook gemaakt op het spel.

De spelers, Worms, Leloir en Albert Lambert, M^le Bartet en Pauline Granger waren te gedistingeerd, te fijn, hunne manieren waren te goed, zooals die van de aristocraten onder het schrikbewind, die zich als burgers verkleedden, maar aan hunne goede manieren herkend werden.

Het Théâtre Libre heeft opgevoerd *Les Fossiles*, een stuk in vier bedrijven van F. de Curel, den schrijver van *l'Envers d'une Sainte*, dat verleden jaar in dit tijdschrift uitvoerig behandeld werd. *Les Fossiles* is een zeer eigenaardig stuk, het behandelt den drang, die er vooral bij adellijke families bestaat, om hun geslacht niet te laten uitsterven. De oude markies de Chantemelle en de zijnen doen alles om hun naam te laten voortbestaan. Zeer zedelijk is dit stuk niet: l'abstinence n'est pas une vertu de nobles; de erfgenaam, die gevonden wordt, wordt door een huwelijk bijna in extremis, gewettigd. Wie er meer van weten wil, leze het stuk.

Les Fossiles is slecht gespeeld, naar het schijnt. Het is

gewaagd, en behoort daardoor eenigszins tot de stukken, die gewoonlijk op Antoine's programma staan maar het is niet realistisch: men zou het een idealistisch drama kunnen noemen, wanneer men het niet liever eene tragedie zou heeten. Dit stuk, dat is zeker waar, kon en moest op andere manier gespeeld worden, dan Antoine's realistische stukken; minder natuurlijk spreken zou gewenscht zijn om den toeschouwer te laten hooren wat hij weten moet; in die andere stukken komt het niet zoo erg er op aan of men hoort wat er gezegd wordt. In antwoord op Sarcey's aanmerkingen op het spel heeft Antoine den volgende brief geschreven:

Mon cher maître,

Oui, vous avez mille fois raison et tout le monde avec vous; nous avons indignement massacré la pièce de Curel. Au reste, nous ne nous faisons guère d'illusions à ce sujet, ni lui ni moi.

Et voici pourquoi:

C'est que le Théâtre-Libre ne peut pas avoir de troupe. Comment voulez vous que je puisse ainsi, avec les très maigres ressources dont je dispose en qui suffisent à peine à payer la salle, les décors et du papier pour les programmes, réunir et grouper une véritable troupe?

Nous sommes, au début de cette armée, complètement démontés. Faites le compte de ceux de l'an dernier qui commençaient à se sentir les coudes:

Grand est au Vaudeville;

Janvier, à l'Odéon;

Luce Collas, au Vaudeville;

Damoye, à l'Odéon;

Mlle. Valdey, à Bordeaux;

France, à la Porte Saint-Martin, etc., etc.

Aussitôt que l'un de mes camarades commence à marcher un peu, on me l'enlève et il me reste à en chercher d'autres.

L'interprétation ne devrait donc avoir, chez nous qu'une importance secondaire. Je suis bien plus content de vous avoir découvert *les Fossiles* dans un tas de manuscrits et de vous avoir amené de Curel, que vexé d'avoir mal joué la comédie. Moi, là-dedans je suis comme ces petits boutiquiers établis, qui n'ont pas le moyen de se payer un employé; je balaye la boutique ou je porte les lettres. L'essentiel c'est de continuer à garder pour les jeunes gens la certitude d'être lus et joués, même très mal, ce qui vaut mieux que de ne l'être pas du tout. Ils trouveront des comédiens de talent ailleurs.

Vous êtes tout de même bien aimable pour nous; vous pourriez nous traiter plus sévèrement, et vous savez combien je vous suis profondément reconnaissant de tout ce que vous faites pour nous.

Votre

A. ANTOINE.

Porel heeft het Grand Théâtre (vroeger le Théâtre de l'Eden) geopend met eene reprise van *Sapho*, het stuk door Belot getrokken uit den bekenden roman van Alphonse Daudet. Het stuk wordt een onhandige caricatuur van den roman genoemd. En dit is niet te verwonderen. Wie *Sapho* kent, weet dat de geheele geschiedenis eene quaestie van tijd is. Jean Gaussin wordt voortdurend meer in de strikken van Fanny verward maar slechts langzamerhand, zoo langzaam dat hij zelf het niet bemerkt tot hij plotseling ziet, dat hij niet meer zonder haar kan leven. Zoo iets in een stuk te vertoonen behoort bijna tot de onmogelijkheden. Mlle Réjane heeft *Sapho* gespeeld en groot succes gehad. Zij heeft de *Sapho* gegeven, die Daudet had geteekend, en veel meer dan de *Sapho*, die Belot in het stuk had gelegd.

CORRESPONDENTIE.

UTRECHT, 8 Dec. 1892.

WelEdelgeb. Heer MR. J. KALFF JR.

Hoofredacteur van het Tijdschrift »Het Tooneel.»

WelEdelgeboren Heer!

Ik betuig u zéér mijnen dank voor de poging, door u aangewend om mij te leeren wat al of niet past in den mond van een Hollandsch-sprekend mensch; maar moet tot mijn leedwezen verklaren dat het bij een poging gebleven is. — In plaats van: »het huishouden roept je», schrijft gij voor: »Vrouw, je hebt zeker wel wat uit te voeren» of: »Vrouw, heb je niets te doen?» In plaats van: »hij vliedt alle gezellig verkeer», »hij wil heelemaal geen menschen zien.» In plaats van: »Uw vrouwen herwinnen» (indien het een schoolmeester geldt, die mijn zoontje slecht behandeld heeft:) »ik hoop dat u het mij niet kwalijk zult nemen, want ik zal zorgen dat het niet meer gebeurt.» Zoo dit hoogst interessante geval zich ooit in mijn gezin voordoet, zal de berispte schoolmeester zich, naar ik hoop, korter weten uit te drukken. — Ja plaats van: »U schertst» verlangt ge: »dat meent u niet.» »Dat zegt ge maar uit gekheid», of: »Nu ja, ik laat me niet voor den gek houden.» »Dat hangt af van den persoon, tot wien u spreekt.»

Juist! Dit laatste bepaalt de keuze der uitdrukkingen. — Al de verbeteringen, door u voorgesteld, zouden zeker door mij geschraapt worden indien ik ze vond toegepast in uwe vertaling van een stuk dat in de kringen speelt van »Een man van de wereld.» Ik verzeker u dat de door u gewraakte uitdrukkingen door mij bij herhaling zijn gebruikt, en dat blijven zullen, in omstandigheden, die in genoemd tooneelspel nabij komend.

Maar gaan wij niet verder! Ik schaam mij bijna dat ik een dergelijk kinderachtig gekrabbel heb uitgeloken. Ik ben van meening dat het orgaan van het *Nederlandsch Tooneelverbond* naar iets hoogers dient te streven dan het opwekken van verbazing over een dergelijk kleinzielig vitten, over een betweterij die eigenlijk bij jongens t'huis behoort, een betweterij die echter grotesk wordt, waar ze den Raad van Beheer waarschuwt dat hij door het doen bezigen van dergelijke uitdrukkingen het talent van de artisten der vereniging in ernstig gevaar brengt.

Ik heb de eer te zijn:

Uw Dienaar

VAN SORGEN.

AMSTERDAM, 10 Dec. 1892.

Den Weledelgestrengen Heer MR. W. G. F. A. VAN SORGEN,
te Utrecht.

Weledelgestreng Heer!

U verzekert mij, dat u de in uw schrijven genoemde uitdrukkingen wel gebruikt; ik moet u wel gelooven maar begrijpen doe ik het niet en ik ben vast overtuigd, dat in heel Nederland geen drie personen u op denzelfden toon zullen antwoorden.

Ik ben niet met u eens, dat het orgaan van het Tooneelverbond zich liever met iets anders, iets hoogers moest bezighouden, dan het bevorderen van eene natuurlijke Nederlandsche spreektaal op het tooneel. Dat is m. i. een bijzonder belangrijk iets voor een *Nederlandsch Tooneelverbond*, en ik zal op dit punt niet gauw kamp geven, dat verzeker ik u.

Het talent der artisten van het *Nederlandsch Tooneel* zal verloren gaan, wanneer deze dames en heeren voortdurend onnatuurlijk moeten doen en spreken, zooals in de *Amerikaansche* en *Een man van de wereld*, ja ook door het onnatuurlijk spreken, want het is bijna niet mogelijk, dat een gewoon mensch gewoon blijft, wanneer hij moet spreken van *de keus der gerechten* en *uw vertrouwen herwinnen*, bij zulke woorden moet men zich in bochten wringen, gemaakt glimlachen, buigingen maken, enz.

Ik teeken mij, met de meeste hoogachting

Uw Dw. Dr.

J. KALFF JR.

Verschijnt den 1^{en} en 15^{en} van iedere maand bij TH. A. VAN ZEGGELEN (M. J. P. van Santen) te Amsterdam.

Leden van het Tooneelverbond ontvangen dit Tijdschrift gratis.

Voor niet-leden bedraagt de prijs, per jaargang van tenminste 16 afleveringen, f 4,—. Franco per post f 4.25.

Brieven en stukken, de Redactie betreffende, adresseere men aan den Heer Mr. J. KALFF Jr., MARNIXSTRAAT 396.
Opmerkingen betreffende de verzending en opgaven van abonnementen en advertenties in te zenden aan den Drukker-Uitgever, ACHTERBURGWAL 84.

N°. 7.

2 JANUARI 1893.

XXIIe JAARGANG.

I N H O U D:

Officieel gedeelte: Leescomité. — Uit onze Afdelingen: Groningen, 's Gravenhage.

Niet-Officieel gedeelte: Uit de Amstelstad (*Dorina, De Reis naar Turkije*, J. L. Veltman.) — Het theater te Kopenhagen. — J. K. Volkstooneel. — Eene oratie pro . . . ? — Nog eens Thérèse Raquin. — Ingezonden. — De Maatschappij Apollo.

Officiëel gedeelte.

HET LEESCOMITÉ.

Het ongenoemde stuk, dat als nog niet gelezen vermeld werd in het nummer van 1 Nov. '92, is afgekeurd.

Voorts zijn ingekomen: *Mijnheer Slik*, blijspel in 1 bedrijf, en *De prooi*, tooneelspel in 3 bedrijven. Deze stukken zijn nog niet gelezen.

Amsterdam,
21 Dec. '92.

Namens het Leescomité,
M. B. MENDES DA COSTA.

UIT ONZE AFDEELINGEN.

In de bestuursvergadering op 16 Dec. 1892 der Afdeling »Groningen», heeft dit bestuur, waaraan in een vorige vergadering waren toegevoegd de H.H. Mr. A. W. H. Sänger en A. H. Büchler, zich geconstitueerd als volgt:

Jhr. Mr. W. C. A. ALBERDA VAN EKENSTEIN, *Voorzitter*.

Prof. Dr. A. G. VAN HAMEL, *Vice-Voorzitter*.

A. H. BÜCHLER, *Secretaris*.

Mr. A. W. H. SÄNGER, *Penningmeester*.

Prof. Mr. N. K. F. LAND.

Jhr. Mr. D. R. DE MAREES VAN SWINDEREN.

Mr. B. TEN BRUGGEN CATE.

Gedelegeerde voor de Tooneelschool:

Prof. Dr. A. G. VAN HAMEL.

Hoewel het ledental der Afdeling in den laatsten tijd eenigszins minderende was, is dit thans weder tot vijf en dertig gestegen.

De Secr. der Gron. Afd.

A. H. BÜCHLER.

's-GRAVENHAGE. Op Zaterdag 24 Dec. ll. werd door de Haagsche Afdeling aan hare leden eene soirée aangeboden in de zaal »Diligentia», waarbij Mej. Alida Klein, verbonden aan het Tooneelgezelschap der H. H. Le Gras en Haspels, en de heer W. C. Royaards, werkzaam bij de H. H. De Vos en Van Korlaar, optraden. De leden waren in grooten getale opgekomen. terwijl ook nog verscheidene entree-kaarten waren verkocht, zoodat de zaal flink bezet was. Met de grootste belangstelling volgde men de voordracht der verschillende stukken, terwijl een daverend applaus menigmaal van de goedkeuring der toeschouwers getuigde.

De soirée begon met »De Meinacht» van Alfred de Musset, vertaald door J. van Looy, en werd door Mej. Klein als Muze en den Heer Royaards als de Dichter met veel talent voorgedragen, zoodat de prachtige verzen van den beroemden Franschen Pessimist, in vloeiend Hollandsch overgebracht, veel waardeering vonden. Dat Mej. Klein bij dezen Dialogo achter de schermen bleef vertoeven, zal velen wel gespeten hebben, want hoe langer men de sympathieke stem der »Muze» hoorde, hoemeer het verlangen toenam: haar ook te mogen zien! Nadat de heer Royaards nog een paar der nieuwste verzen van Hélène Swarth: »Sterren» en »Wanhoop», (die niet op het programma voorkwamen) had voorgedragen, werd aan die rechtmatige begeerte voldaan, en mocht men de reeds zoo gunstig bekende jeugdige tooneelkunstnares van aangezicht tot aangezicht aanschouwen. Daar zij niet tot de artisten van *Het Nederlandsch Tooneel* behoort, is zij bij onze leden weinig bekend, maar reeds spoedig mocht het blijken, dat zij door haar lief en bevallig voorkomen aller harten won. Uitmuntend droeg zij eerst het »Lied van de Zee» van Hélène Swarth en »Minneklachte» van Hooft voor, terwijl zij later in het gedichtje »Minnaars in soorten», dat door »Zomernacht» van Mej. Swarth gevolgd werd, toonde, dat zij ook verzen van een ander genre, dan de nieuwste poëzie met de daartoe noodige afwisseling ten gehore weet te brengen.

Tusschen deze twee paar voordrachten in reciteerde de Heer Royaards twee fragmenten uit »Hamlet'' namelijk: »Thans ben ik alleen, o wat een schurk!'' en de bekende Monoloog: »Te zijn of niet te zijn?'' Dat vooral hierbij het groote talent van den *tooneelspeler* duidelijk uitblonk, is niet te verwonderen, daar de Heer Royaards nog in den afgelopen winter het kunststuk volbracht, om de zware rol van Hamlet met succes te spelen.

Na de pauze klonken ons eerst twee Reijen uit Vondels »Lucifer'' en »Gijsbrecht van Amstel'', voorgedragen door den Heer Royaards, in de ooren, om vervolgens door Mej. Klein vergast te worden op den allerliefsten Monoloog: »Oh, monsieur!'' van Edmond Gondinet. Het feit, dat een *Fransch* stukje bij eene afdeeling van het *Nederlandsch* Tooneelverbond werd voorgedragen, vond zeker terstond genade in ieders oog, toen men het vlugge spel der lieve actrice in deze waarlijk zeer moeilijke rol bewonderde en het bleek, hoe gemakkelijk haar het Fransch spreken afgang! Na deze voordracht werd haar door een der aanwezigen een bouquet aangeboden, terwijl zij er ook reeds dadelijk bij haar komst van het Bestuur der Afdeeling een ontvangen had. Het schoone, zinrijke gedicht: »Aan de Liefste'' van v. Eeden en »In memoriam Patris'' van Albert Verwey werden nu door den heer Royaards gereciteerd en de soirée eindigde met *Een stortbui*, dat wil zeggen: met het aardige blijspel van dien naam van Dreyfus, zeer goed vertaald door Royaards. Dit stukje is als het ware een pendant van de bekende »Klappermolen'', waarin onze groote tooneelkunstenaress Mevr. Kleine-Gartman jaren geleden zoo schitterend uitblonk, maar het laatstgenoemde kluchtspel is naar *mijn* oordeel beter geschreven, doordat de man der praatzieke vrouw en de overige personen, als ik het me nog goed herinner, wel heel weinig zeggen, maar toch van tijd tot tijd een korten uitroep doen. In de »Stortbui'' daarentegen spreekt de man geene enkele syllabe, ofschoon er eigenlijk nog gelegenheid genoeg voor is, en daardoor moge het stukje een soort van dramatische curiositeit geworden zijn, — als tafereel uit het dagelijksch leven staat het achter. Op de toeschouwers maakt die echtgenoot vrij sterk den indruk, dat hij *doofstom* is en ik geloof niet, dat dit bezwaar geheel te overwinnen is, al rammelt het gramstorige vrouwtje zoo vlug, als zij maar eenigszins kan. — De beide vertooners werden met een stortbui van handgeklap beloond, die aan het Bestuur der Afdeeling het bewijs leverde, dat deze soirée goed geslaagd was.

's Gravenhage,
27 Dec. 1892.

v. H.

Niet-officiëel gedeelte.

UIT DE AMSTELSTAD.

Als het niet van J. J. Cremer is, dan is het van een ander, dat verhaaltje getiteld *Driemaal gezien*, waarin de schrijver eene zelfde vrouw driemaal in geheel verschillende omstandigheden laat zien, hoe en bij welke gelegenheden ben ik vergeten.

Driemaal gezien zou ook de titel kunnen zijn van het stuk, dat in den Salon des Variétés is opgevoerd onder den naam *Dorina* en dat in het Italiaansch den weidschen titel draagt: *La Trilogia di Dorina*. Een trilogie! Men denkt aan Wagner, aan Sophocles . . . en och, Gerolamo Rovetta is er zoover van af iets geschapen te hebben, wat naast de werken van zulke mannen genoemd kan worden. Driemaal gezien, dat is heusch alles, wat we van Dorina kunnen zeggen: eerst zien we haar als jong meisje, als gouvernante in dienst bij een oude markiezin, die eene kleindochter heeft op te voeden. De zoon van de oude dame is verliefd op Dorina en Dorina houdt van hem. Maar Niccolino is bang voor de strenge oogen van de oude Marchesa; hij poogt zich te verzetten, als zijne moeder Dorina op een fatsoenlijke manier

de deur uitzet maar moet het ten slotte lijdelijk aanzien. Als wij Dorina voor de tweede maal zien, is zij in een soort passantenhuis voor kunstenaars en aspirant-kunstenaars. Zij wil zingen, operazangeres worden, maar de eenige voorstellen, die haar door de impresarii gedaan worden zijn zoo schandelijk, dat zij ze niet kan aannemen. Plotseling verschijnen Niccolino en zijn oom. Niccolino heeft gereisd, hetgeen een soort groentijd voor hem geweest is: alle groenigheid is van hem af. Het idee, dat hij nog met Dorina zou trouwen, vindt hij belachelijk. Zij heeft hem nog altijd lief: hij stuurt haar geld, dat de waardin haar afhandig maakt. Zij zendt Niccolino zijn geld terug, maar met hulp van den oom.

In het derde bedrijf is Dorina de gevierdste zangeres van Italië. Haar beste rol is *Carmen*. Tal van bewonderaars omfladdert haar, ook Niccolino: eerst wilde zij hem en hij haar; toen wilde alleen zij hem, nu wil hij haar en zij, zij houdt van hem . . . zooals . . . zooals zij van de anderen houdt, niet meer en niet minder. Maar nu is Niccolino weer zoover, dat hij haar markiezin wil maken, juist als toen wij Dorina voor de eerste maal zagen en daarvoor is zij niet ongevoelig: zij telegrafeert naar Napels, dat zij ongesteld is en niet komt zingen: of zij den volgende dag gaan zal weet zij nog niet . . . en daarmee is het heele stuk uit.

De heeren Kreukniet en Poolman zijn niet gelukkig geweest met hun stuk uit Italië. Italië komt in de mode voor tooneelstukken; in Frankfort heeft *Dorina* bijv. succes gehad. In den Salon des Variétés was het succes niet groot: na een klein aantal voorstellingen verdween het weer van het programma. Het werd anders niet slecht gespeeld. In het laatste bedrijf was Mevr. Rössing zelfs heel goed. Van de kleine ruimte van het tooneel was goed partij getrokken; het tooneel zag er aardig uit. De regie had zoowel voor de inrichting van het tooneel als voor de grime en de kleeding van de acteurs blijkbaar gebruik gemaakt van de houtsneetjes in de Italiaansche brochure.

* * *

Wanneer vroeger eene Duitsche klucht of een Duitsch blijspel op het affiche stond, dan wist ieder, dat hij geen hooge kunst kon verwachten, maar ook dat het heel fatsoenlijk zou zijn, dat hij er met vrouw en dochters gerust heen kon gaan. Zoo was het met de *Bibliothecaris*, met *Inkwartiering*, *Dokter Claus*, *De compagnon*, weet ik met hoeveel vroolijke stukken meer. Nu is het genre zelfs in dat opzicht achteruit gegaan; in *Een man van de wereld* wordt al veel te veel te verstaan gegeven en een zeer losse moraal verkondigd, ook al wordt zij later veroordeeld. Dit is in *De reis naar Turkije* nog erger geworden.

Het stuk berust op niets anders dan op een vermoeden, dat een man zijne vrouw wel ontrouw zal zijn geworden, omdat in een courantenberichtje heeft gestaan, dat hij met zijne vrouw gereisd heeft, terwijl zijn vrouw in werkelijkheid thuis was. Düs hij heeft met een andere vrouw gereisd, en düs is hij schuldig. Niemand denkt er aan, dat het bericht wel valsch kon zijn; niemand let er op, dat die beide gevolgtrekkingen volstrekt niet noodzakelijk moeten worden gemaakt: hij *is* ontrouw geweest. En als de man wil verklaren, hoe alles gebeurd is, dan beginnen allen, die hem behoorden aan te hooren, met te verdwijnen en als zij eindelijk luisteren, dan gelooven zij hem niet. Het verhaal omtrent het verblijf van eenige reizigers in een harem is al even onkiesch, in één woord, om *De reis naar Turkije* kan men lachen, maar daarmee is ook alles gezegd. Het wordt gespeeld, zooals zulk een stuk kan gespeeld worden. Mevr. Rössing heeft blijkbaar niet veel op met hare rol, iets waarin ik levendig kan komen; de heer Poolman probeert een type te maken, maar de stof, waarvan hij het moet vormen, geeft hem geen houvast; de heer Van Kuyk, levendig als altijd, geeft een opvliegend Oosterling nog

al vermakelijk weer. Het is jammer, dat de heer Pilger langzamerhand zijne Revue-eigenaardigheden ook in andere stukken overbrengt.

Ons oordeel over *De reis naar Turkije* is niet heel gunstig; wij hopen dat de heeren Kreukniet en Poolman er spoedig mooie recettes mee zullen gemaakt hebben, dan krijgen wij, en dat is een groote troost, gauw weer eens echte kunst te zien.

Dat kan men van iedereen niet zeggen.

* * *

De heer J. L. Veltman is 75 jaar geworden, op den 29sten December en is dien avond opgetreden in *Vriend Frits*. Ik wil nu niet er over spreken, hoe de heer Veltman den Rabbi gespeeld heeft en vergelijkingen maken met Possart en Got aan de eene zijde en Nederlandsche artisten, die Sichel speelden aan de andere.

Veltman is gisteren 75 jaar geworden en hij heeft zijn verjaardag gevierd op het tooneel. Veltman was niet zoo heel jong meer, toen hij aan het tooneel kwam, maar hij blijft zoo lang op de planken, dat hij den tijd, dien hij door zijne late aansluiting bij de dienaren van Thalia verloren heeft, ruimschoots weer inhaalt. En in naam deel uit te maken van een tooneelgezelschap, is niet moeilijk maar er, wanneer men 75 jaar is, druk te spelen en te spelen in groote rollen, dat is niet ieder gegeven. En dat doet Veltman, niet alleen in oude stukken, die hij in zijne jeugd reeds gespeeld heeft, ook in nieuwe rollen treedt hij op: niet lang geleden in den *Rechter van Zalamea*, dezen zomer in *Verkochte Glimlachjes* en andere stukken.

Nu wil ik wel bekennen, dat ik geen groot bewonderaar ben van de kunst, die Veltman gegeven heeft. Die kunst behoort tot een ander, tot een ouder tijdperk. Veltman behoort tot de romantieken en de romantiek is op dit oogenblik verouderd en bij de jongeren vindt zij niet meer het enthousiasme, dat zij bij een vorig geslacht heeft opgewekt. Maar dat verhindert mij niet de groote verdiensten van de romantieken gaarne te erkennen: zij zijn een onmisbare schakel in den ontwikkelingsgang der kunst. Veltman behoort tot de school, waartoe ook Mounet-Sully behoort en hij heeft in die school eene zeer eervolle plaats ingenomen. Veltman is een zeer conscientieus kunstenaar, die bijzondere zorg besteedt aan iedere rol. Bij het instudeeren der stukken van Shakespeare, waarin hij gedurende zijne lange loopbaan meermalen is opgetreden, werd hij menigmaal verrast met drie, vier vertalingen, Hollandsche en Duitsche, en den grondtekst naast zich, zoekende en snuffelende naar den juisten zin der dikwijls moeilijk verstaanbare woorden. En dan mocht men met hem verschillen van opvatting, zeker is het dat eene op zulk eene wijze verkregen overtuiging alleen eerbied verdient.

Het is merkwaardig te zien met hoeveel jeugdige vuur Veltman nog steeds speelt. Wie hem bijv. niet lang geleden in *Mr. Barnes van New-York* — een draak, dat is zoo — den valschen Tommasso heeft zien spelen, zou nooit geloofd hebben, dat hij een 74-jarige voor zich zag. Met fonkelend oog, met merkwaardig snelle bewegingen speelde Veltman de rol van den woesten, hartstochtelijken Corsikaan, wien de bloedwraak een heilige plicht is.

Neen, het portret van Veltman door Jozef Israëls zal in het Rijksmuseum geen geïsurpeerde plaats innemen. In de eerste plaats al niet daarom, omdat het ons museum verrijkt met een stuk van een onzer grootste schilders van alle tijden; in de tweede plaats, omdat door dit portret de herinnering zal blijven bestaan aan eene school van tooneelkunstenaars, die langen tijd ons volk verrukt heeft, en eindelijk, omdat het de uitstekend geslaagde afbeelding geeft van een man, die zich meer dan veertig jaar aan zijne kunst gewijd heeft met onverflauwden ijver en groote bezieling.

De plaatsing van Veltmans beeltenis in het Rijksmuseum

op 2 Januari 1893 is eene welverdiende hulde aan een groot kunstenaar en aan eene kunst, die niet altijd de haar toekomende eer geniet.

Het Theater te Kopenhagen.

Wanneer wij tooneelbijzonderheden uit het buitenland hooren, zijn zij meestal afkomstig uit Parijs, Berlijn, Weenen, soms ook uit Londen. In den laatsten tijd is de tooneel-literatuur zeer verrijkt door schrijvers uit het Noorden: Ibsen, Björnson, Benzon, Kielland en anderen hebben stukken geschreven, die niet alleen in Denemarken en in Noorwegen zijn gespeeld, maar de heele wereld zijn doorgegaan, zoo zelfs, dat hunne stukken te Parijs, waar men anders Shakespeare nauwelijks erkent, zijn opgevoerd. Maar van het tooneel, waarvoor die stukken oorspronkelijk geschreven zijn, weten wij niets, tenminste bijna niets. En is het toch niet waarschijnlijk, dat, waar zulke stukken geschreven worden, er ook wel goede uitvoerders voor te vinden zullen zijn? Gevoel voor het tooneel bij schrijvers gaat bijna altijd samen met talent van tooneelspelers. Er is als het ware eene wisselwerking: goede stukken doen goede acteurs ontstaan, goed spel maakt, dat tooneelschrijvers hunne werken en die van anderen beter kunnen beoordeelen en dat zij lust gevoelen voor het tooneel te blijven werken.

Welnu, het tooneel te Kopenhagen staat zeer hoog en dat niet alleen in den laatsten tijd, maar reeds zeer vele jaren. Het schijnt, dat de Denen een bijzonderen aanleg voor het tooneel hebben; een hunner oudste schrijvers Ludvig Holberg, wiens naam zeker velen niet onbekend zal zijn, wordt met Molière vergeleken: zooals het Théâtre-Français «la Maison de Molière» heet, zoo zou het koninklijk Deensch theater het huis van Holberg genoemd kunnen worden. Holberg leefde van 1684 tot 1754; hij was een Noor van geboorte maar kwam op zijn achttiende jaar te Kopenhagen. Na een korte studie aan de Universiteit ging hij reizen, bezocht Engeland, Frankrijk en Italië en bracht eenigen tijd door te Parijs en twee jaar te Oxford. Toen hij in 1717 te Kopenhagen terugkwam, was hij zoo arm, dat hij de publieke liefdadigheid moest inroepen; kort daarop werd hij Professor in de Metaphysica, een vak, waarvan hij eigenlijk niet hield.

In den tijd van Holberg bestond er geen Deensch theater; het hof onderhield nu eens een Fransche, dan eens een Duitsche troep, die in een voor korten tijd opgeslagen theater speelde. In 1720 werd een vaste schouwburg gebouwd, waar eerst «variétés»-voorstellingen werden gegeven, totdat er eindelijk in 1722 voor het eerst in het Deensch werd gespeeld. Opgevoerd werd eene vertaling van *l'Avare*; de meeste medespelers waren studenten. Na *l'Avare* werd Holberg's *Politieke Tinnegieter* vertoond en daarna nog vele van zijne stukken. Het succes was niet groot, financieel tenminste niet. De ondernemers gingen meer dan eens failliet en in 1725 werd het theater weergesloten. Holberg had zijne meeste stukken toen reeds geschreven, al waren zij nog lang niet alle opgevoerd. Zijne stukken zijn niet zoo geniaal als die van Molière, maar het leven in een kleine stad, als Kopenhagen toen was, wordt er met groote intensiteit in geteekend. Holberg heeft evenals Molière zijne vaste typen, maar zij zijn scherper geteekend en meer karakteristiek dan die van Molière. Zijne figuren zijn die van echte menschen; zijn levensbeschouwing is gezond, eenvoudig, niet al te streng, maar ook niet te vrij. Holberg vroeg van de acteurs natuurlijk spel; typisch is eene anecdote, die vertelt, dat Holberg eens een acteur, die eene rol verkeerd speelde, aanraade een bepaald persoon, dien hij hem noemde, te gaan bestudeeren.

Na Holberg heeft het tooneel te Kopenhagen verschillende stadia doorloopen. Eerst kwam de tragedie in de mode, gevormd naar Fransch model; daarna de sentimentele stukken, die uit Deutschland werden ingevoerd en

waarvan Kotzebue's *Menschenhaat en Berouw* het prototype kan genoemd worden. Met Oehlenschläger, die Noorsche sages ontdekte en bewerkte, ontstond eene nieuwe Deensche school van tragici. Oehlenschläger schreef romantische drama's, die zeker niet zullen blijven bestaan, maar die in zijn tijd veel enthousiasme verwekten. Hij werd door eenige anderen, Heiberg en Hertz, gevolgd en tusschen hunne Deensche stukken door werden enkele stukken van Shakespeare, Schiller en Goethe gespeeld. De eerste helft van deze eeuw was de romantische periode van het Kopenhagensche tooneel. Ook eene nieuwe school van tooneelspelers werd gevormd: de spelers der karakterrollen van Holberg konden in het romantische drama natuurlijk niet voldoen en door eene advertentie werd een eerste rol voor de tragedie ontdekt, een plattelandsgeneesheer, Ryge genaamd, die door zijne reusachtige gestalte en zijn zware stem geboren scheen om de helden der Noorschen legenden voor te stellen. Het merkwaardigste was, dat Ryge ook in stukken van Holberg en in *The school for scandal* groot succes had. Na Heiberg en Hertz, die o. a. met Hostrup eene nieuwe soort vaudevilles schreven, in de verte Scribe volgend, was er een tijdlang een periode van stilstand in de Deensche tooneelschrijfkunst. Eerst Björnson en Ibsen, wier eerste stukken in 1865 en 1870 werden vertoond, brachten weer leven op het Deensche tooneel.

Ibsen, die in zijn vaderland zoo slecht ontvangen werd, vond in Kopenhagen terstond veel waardeering. En de acteurs, die zijn stukken opvoerden, waren niet minder talentvol, dan hij die ze geschreven had. En nog op dit oogenblik heeft het Kopenhagensche koninklijke theater acteurs, die met de beste der wereld kunnen wedijveren. De besten zijn de gebroeders Poulsen, Emil en Olaf, mannen die den middelbaren leeftijd bijna gepasseerd zijn en nu alle karakterrollen met groot talent spelen. Voor de tragedie zijn zij minder geschikt; trouwens tragedies worden in het koninklijk theater weinig gespeeld; maar als Helmer, Shylock, Tartuffe, Arnolphe heeft Emil Poulsen groot succes; zijn broeder, die meer comicus is, een zeer origineel talent, is nog meer populair. De creatie, die de beide broeders te zien hebben gegeven van Hjalmar Ekdal en zijn vader moet bewonderenswaardig geweest zijn. De beroemdste actrice van het koninklijk theater is Betty Hennings, eene mooie vrouw met een edel gezicht, die naar men zegt even goed Hedvig in *De Wilde Eend* speelt als de rol van eene tachtigjarige in een klein stukje van den Deenschen schrijver Esmann. Zij speelt Agnes in de *Ecole des Femmes*, Cyprienne in *Divorçons*, Claire in *De Industrieel* en alles even goed. Haar beste creatie moet *Nora* zijn: in het eerste bedrijf wordt zij volmaakt genoemd, in de latere kon men zich eene meer tragische Nora denken, niet eene die meer waar en meer natuurlijk is. Ook de tachtigjarige Mevrouw Phister, Mevr. Bloch, de vrouw van den onder-directeur, Mevr. Zinding zijn uitstekende actrices, terwijl verder de heeren Schram en Poul Nielsen genoemd moeten worden.

Zeer merkwaardig is dat de artisten van het koninklijk theater te Kopenhagen zeer gezien zijn; verscheidenen van hen komen aan het Hof. Fru Hennings, de echtgenoot van den secretaris der koningin, wordt overal ontvangen, zoo ook de Poulsen's en andere acteurs en actrices. Men begrijpt van hoe groot voordeel dit is voor beschaafd spelen der artisten; het komt daardoor ook veel meer voor, dat menschen van goede familie zich aan het tooneel wijden.

Het tooneel is eene zeer geliefde uitspanning te Kopenhagen: niet zelden komt het voor, dat de groote roode lantaarn, die buiten aan den schouwburg gehangen wordt, wanneer alle plaatsen bezet zijn, geheschen wordt. De goede stukken van Holberg, Heiberg's vaudevilles enz. kent ieder, men ontleent uitdrukkingen aan die stukken. Ieder weet, wat het beduidt, wanneer van een meisje gezegd wordt, dat zij een »Trine» is: Trina Rar in Heiberg's *Aprilsnarrene* is het type van een »Backfisch» geworden.

De stukken, die bij ons het meest nieuwerwetsch zijn, die van Ibsen, Björnson en dergelijke worden in het koninklijk theater steeds gespeeld, maar ook in Kopenhagen zijn nog weer nieuweren.

Er is niet lang geleden ook een »Vrij tooneel» opgericht, dat slechts een paar maal per winter speelt en ook reeds aanhangers gevonden heeft, onder andere in den grooten criticus Brandes. Daar zijn reeds een paar stukken van Maeterlinck opgevoerd. Het zijn echter voornamelijk stukken, die het bestaande in de maatschappij, nog meer in den staat, afkeuren, welke in het koninklijk theater worden geweigerd en opgevoerd in het Kopenhagensche Théâtre Libre. Er zijn natuurlijk grenzen, die de directie van een door den staat gesubsidieerden en door den koning gepatroniseerden schouwburg niet overschrijden kan. Wat spel betreft, behoeft het koninklijk theater voor geen theater te wijken, ook niet waar het natuurlijk spel, artistiek voelen en ensemble betreft.

Nederlanders, die Deensch verstaan, zijn er niet in zoo grooten getale; maar na al het gezegde zullen zij zeker trachten de hoofdstad te bezoeken van dat kleine land, het land van Thorwaldsen, waar de kunst zoo goed gediend wordt, op zulk een verhevene en tegelijk zoo huiselijke en intieme wijs.

VOLKSTOONEEL.

Er is te Amsterdam kort geleden eene vereeniging opgericht, »de Vrije Gedachte» geheeten, die zich ten doel stelt, zoowel het volk als de meer ontwikkelden door het tooneel tot zelfstandig denken te brengen, die van het tooneel de meest vrije denkbeelden wil verkondigen en in de stukken, die zij wil laten opvoeren, de fouten in de maatschappij, in de zeden, in den godsdienst, in één woord overal, wil aantoonen en bestrijden. Volksvoorstellingen wil deze vereeniging geven tegen zeer verminderde prijzen, voorstellingen voor het geheele publiek, waarbij de toegang evenveel of meer zou kosten dan bij gewone komedievoorstellingen.

Naar aanleiding daarvan wil ik eenige opmerkingen maken over tooneel voor het volk. Want dat »de Vrije Gedachte» ten slotte meer volksvoorstellingen zal geven dan goed betaalde opvoeringen, staat bij mij vast. Het zit niet in den mensch, zeer zeker niet in den Hollander, naar de comedie te gaan om les te krijgen, in wat dan ook. Sarcey zegt ergens in zijn *Souvenirs d'âge mûr*, dat een conférencier om succes te hebben zijn toehoorders moet vertellen, wat zij reeds weten, niet moet trachten hen te overtuigen. Verkondigt hij veel nieuws, dan zullen de meesten er niet bij kunnen en zich vervelen, de anderen het niet met den spreker eens zijn en zich ergeren. Het publiek, dat in den schouwburg — want de regel van Sarcey gaat m. i. ook op voor het tooneel — nieuwere denkbeelden wil hooren verkondigen moet zeer beschaafd en zeer ontvankelijk zijn, m. a. w. is zeer klein. De dure voorstellingen van »de Vrije Gedachte» zullen dus worden bijgewoond door nieuwsgierigen, die eene enkele maal komen en verder door medestanders der vereenigingsleden: zij zal dus bij die gelegenheden niet anders doen dan prêcher des convertis.

Bij de volksvoorstellingen daarentegen zal zij kunnen rekenen op al wat ontevreden is met bestaande toestanden, op sociaal-democraten, op vrijdenkers, die den invloed van den godsdienst gefnuikt willen zien, op déclassés, eene vrij aanzienlijke menigte voor wie hetgeen zij zullen hooren verkondigen koren op hun molen zal zijn. Maar volksvoorstellingen, voorstellingen voor wat men in engeren zin het volk noemt, voor den arbeider, den werkman met zijn gezin zullen de voorstellingen van »De Vrije Gedachte», vrees ik, niet worden.

Ik zeg niet, dat ik dit vrees, omdat ik zou wenschen, dat het anders ware; wat ik zou wenschen is, dat er eene vereeniging bestond, die werkelijk volksvoorstellingen gaf. Nu is het niet gemakkelijk te zeggen, wat volksvoorstellingen

moeten zijn, maar voorstellingen zoals »de Vrije Gedachte» ze geven wil, zijn zeker niet die, welke ik voor het volk zou wenschen. Waarom moet de werkman, als hij uitspanning zoekt, die altijd vinden op eene manier, welke hoogere standen ook niet voor zich wenschen?

Waarom moet de werkman bij zijn genoegen tegelijkertijd nog eene les ontvangen? Ik voor mij ben er zeer vóór, dat de minder bevoorrechte meer ontwikkeling krijgt, dat hem door allerlei middelen, samen te vatten onder den naam Toynbee-werk, de gelegenheid wordt geschonken meer te leeren, meer te zien, meer te begrijpen, maar mag de werkman, wanneer hij in de comédie komt, niet eenvoudig komen genieten? Wanneer hij werkelijk geniet, is dit trouwens niet minder ontwikkelend, dan het aanhooren van vrijdenkertheorien of het zien van de ongelukkige toestanden, die het gevolg zijn van de overheersching van het kapitaal. Het komt er alles op aan den werkman er toe te brengen, zijn genot, zijn werkelijk genot te vinden in iets anders dan de laffe zoutelooze of dubbelzinnige kluchten, of de brutale draken, die tegenwoordig meestal zijn theatergenoegen uitmaken. En toch is dit wel mogelijk. Zeker, in Engeland is het niet veel beter dan bij ons. Te Londen bestaat de uitspanning van dien aard voor het volk hoofdzakelijk in het bezoeken van »Varieties» van beter of slechter allooi. In Parijs worden in de theaters, welke het volk het meest bezoekt en die in de buitenwijken zijn gelegen, hoofdzakelijk romantische stukken gegeven, soms niet beter dan de draken, die wij te zien krijgen in de goedkoopere schouwburgen, maar in ieder geval beter gespeeld. In Duitschland is men echter verder. Het is ongeveer twee jaar geleden, dat daar de vereeniging *Die freie Volksbühne* werd opgericht met het doel voorstellingen te doen geven voor het volk en daarbij stukken te doen opvoeren, die door een »sozialkritischer Hauch», een »revolutionärer Geist» gekenmerkt werden. Tot deze vereeniging traden, volgens de vijandig gezinde bladen, veel meer ontwikkelden, o. a. handelsbedienden en dergelijken toe, geen of weinig arbeiders. Toch zijn de arbeiders ook gekomen, al is het ook langzamerhand. De »Freie Volksbühne» is eenigen tijd na haar ontstaan gesplitst, toen er in de vereeniging eene scheuring gekomen was. Thans zijn er te Berlijn twee »freie Volksbühnen», de eene met drie, de andere met twee afdelingen, welke tezamen 6000 leden hebben, behoorende tot het proletariaat van de Deutsche hoofdstad. Maar deze vereenigingen hebben niet altijd stukken opgevoerd, die aan hare eischen beantwoordden: Ibsen's *Steinpilaren der Maatschappij* en *Een vijand des volks* zijn stukken, die ook op het repertoire van andere theaters voorkomen; Hauptmann's *Vor Sonnenaufgang* eveneens en het laatste stuk, dat de oudste afdeling der »Freie Volksbühne» op 15 December jl. speelde, Wolzogen's *Das Lumpengesindel* is noch revolutionair, noch socialistisch: het is zelfs eenigszins romantisch.

In Weenen is reeds omstreeks 1880 eene beweging begonnen, die ten doel had volkstheaters te doen ontstaan. Een der ijverigste strijders voor dit denkbeeld, Anton Bettelheim, heeft een tiental opstellen over dit onderwerp, die hij tusschen 1882 en 1892 schreef, dezen zomer gezamenlijk uitgegeven. Het plan van Bettelheim en de zijnen, tot wie ook Anzengruber behoorde, is niet volvoerd. Wel is een Deutsches Volkstheater opgericht, maar het beantwoordt niet aan de verwachtingen van Bettelheim c. s. Wat deze wilden was een Raimund-theater, een theater dus, waar stukken zouden gespeeld worden van Ferdinand Raimund en zijne navolgers. Raimund (1790—1836) was een acteur, die acht stukken heeft geschreven, waarvan *Alpenkönig und Menschenfeind* en *Der Verschwender* de voornaamsten zijn. Het waren echte Weener stukken, poëtisch, sprookjesachtig, goedig-humoristisch en naar het schijnt voor het Weenensche groote publiek bijzonder geschikt. Na Raimund was Anzengruber het meest volksschrijver: zijn *Pfarrer von Kirchfeld*, *G'wissenswurm*, *der Kreuzelschreiber*, *Heimg'funden* waren

echte volksstukken. Het Deutsche Volkstheater werd wel met Anzengruber's *Fleck auf der Ehr* geopend maar zijn *das Vierte Gebot* werd in Berlijn opgevoerd vóór men het te Weenen gaf. Overigens werden in het Deutsche Volkstheater stukken gespeeld van »lachgasfabrikanten», zooals Bettelheim zegt, »waarvan Schönthan en Kadelburg nog de voornaamsten waren.» De schrijver stelt zich nog voor, dat er te Weenen een echt volkstheater zal kunnen worden gesticht, maar erkent, dat daarvoor in de eerste plaats groote sommen noodig zijn, die door bijdragen van Staat, gemeente en particulieren zouden moeten worden bijeengebracht; zoo zou een theater kunnen ontstaan, waarin de toeschouwers tegen zeer lagen entreprijs goede stukken zouden kunnen zien. Prijsvragen zouden moeten worden uitgeschreven, goede directeuren benoemd enz. enz. Intusschen geeft Bettelheim toe, dat het op dit oogenblik voornamelijk hapert aan goede schrijvers voor het tooneel.

Wanneer wij zien, wat er in het buitenland voor het volkstoeoneel gedaan en beproefd wordt en wij gaan dan na, wat ons volk te zien krijgt, dan zullen wij moeten erkennen, dat ook ten onzent de toestand niet minder verbetering behoeft dan elders.

In Amsterdam ziet hij die het goedkoopste theatergenot zoekt, omdat zijne beurs hem het duurdere en betere niet veroorlooft, of verschrikkelijke draken of allerschuinste en platste kluchten. Onlangs woonde ik een der voorstellingen bij, die de Vereenigde Tooneelisten in den Parkschouwburg gaven. De prijs van een stales-plaats was slechts 75 cents: de mindere rangen waren natuurlijk nog goedkooper. De groote ruimte van den Parkschouwburg was geheel gevuld met toeschouwers, hoofdzakelijk menschen uit het volk, die met kloppend hart zagen naar de plastische voorstelling van een droom. Een moordenaar droomt in den nacht van den 13en November, juist een jaar na het plegen van zijn misdrijf, dat hij weer over »de Rode Brug» komt, bij de plaats, waar hij het lijk van zijn slachtoffer in het water heeft gegooid. Daar ziet hij, en het publiek ziet het ook, de gedaante van den vermoorde met de lange roode haren (de man was een schurk) over het bleeke gezicht hangende uit het water komen en dreigend de hand naar hem uitstrekken... brrr! Griezelen hoorden die menschen, dat het kind van den moordenaar, wiens vrouw dat bleeke gezicht met die roode haren en de wijd opengespalkte oogen in gedachten voortdurend vóór zich had, op den vermoorde lijkt: het kijkt zijne min aan met groote menschenoogen en heeft lange roode haren! Dat zijn de gruweligheden, waarop het groote publiek zichzelf vergast. Maar dat is minder erg, dan dat het publiek in een klein, nauw, rookerig zaaltje, waar het tusschen de bedrijven de jeneverflesch aanspreekt, zit te grinniken van pret over de gemeenste aardigheden en platste toespelingen.

Zeker, het is niet gemakkelijk volksstukken te vinden. Maar er zijn er toch wel. Iemand heeft gezegd, dat men om volk in de zaal te krijgen ook volk op het tooneel moet brengen. Hiervan is iets waar: fin de siècle menschen, menschen uit romans van Bourget en de Goncourt, uit stukken als *Noodlot* en *Lotos* zou het groote publiek absoluut niet begrijpen. Maar daarom behoeven het niet alleen stukken te zijn, waarin menschen uit het volk optreden. Ook historische stukken, waarin de fantasie wat vrijer spel heeft, waarin zulke personen voorkomen, dat de voorstelling, die de meer beschaafde er zich van maakt niet zooveel verschilt met hetgeen de minder beschaafde er van denkt, eenvoudig doordat de afstand van beiden tot dien historischen persoon zoo groot is. Zoo is *Een Amsterdamsche jongen* even goed een volksstuk als *Anne-Mie*, *Het slot Abcoude in 1672* (*Sinjeur Semeijns*) zoo goed als *Zwarte Griet*, *De Militaire Willemsorde*, *Rode Hannes*, *Liefdedrift*, *Manus de Snorder* enz. Maar zoo moesten er meer stukken zijn. Ibsen is bijna nooit werkelijk geschikt, van Hauptmann een paar stukken.

Zij, die toekomst-maatschappijen op het tooneel willen

brengen, zooals de ongenoemde schrijver van *Ein Tag in socialistisch Utopiën*, zullen evenmin succes hebben, als schrijvers, die van volksstukken colleges of preeken willen maken. Het volkstoneel mag niet immoreel zijn, maar moraliseeren mag het evenmin.

Bijna alles wat hier tot nu toe gezegd is, is reeds lang geleden verkondigd. Het kan geen kwaad het nog eens te laten hooren, nu in het jaar, dat voor ons ligt, waarschijnlijk het Cahier des Charges voor den Amsterdamschen stadschouwburg zal worden opgesteld. Zou het niet mogelijk zijn, dat de pachtende theaterdirectie de verplichting werd opgelegd eens per week een volksvoorstelling te geven? Commissarissen door de stad Amsterdam te benoemen zouden de keuze der stukken moeten goedkeuren. De toegangsprijzen zouden zoo laag mogelijk gesteld moeten worden bijv. hoogstens 50 cents voor de beste plaatsen, zoo mogelijk lager. Die voorstellingen zouden liefst op Zondagavond gegeven moeten worden: wanneer dit voor de pachtters te bezwaarlijk zou worden Zondagsmiddags. De mooiste recetten in het Théâtre-Français worden op Zondagmiddag gemaakt; zou ons volk er ook niet aan kunnen gewinnen op dien dag naar de comédie te gaan?

Het kan de gemeente iets kosten, wanneer zij het gezelschap, dat haar schouwburg bespeelt, zulke voorwaarden oplegt maar wanneer het geld besteedt wordt voor de armsten, voor de groote meerderheid, zal dan iemand zich er tegen verklaren op grond, dat er andere belangen zijn, die vóórgaan? Ik geloof het niet.

Panem et circenses was de kreet van de Romeinsche proletariërs en al zijn de bewoners van de Jordaan en de Eilanden geen Romeinen, toch willen zij ook bij brood alleen niet leven. En is er geen kans, dat zij den jenever zullen laten staan en de kroeg voorbij zullen gaan, wanneer zij voor hen begrijpelijke kunst kunnen zien in »de groote comédie»!

Dat zal toch wel iets waard zijn!

Eene oratio pro....?

De massa moet het weten! is de titel van eene niet zeer goed geschreven brochure, welke ons ter recensie werd gezonden. De schrijver heeft zich niet bekend gemaakt: uit de Inleiding blijkt, dat deze brochure door hem is opgesteld na raadpleging van »Tooneelspelers, Tooneel-spielsters, Letterkundigen, Régisseurs, Directeurs, Critici en Leden van het Tooneelverbond»; zij bevat beschouwingen over Nederlandsche tooneeltoestanden en wel speciaal over den toestand te Amsterdam. Zij houdt zich (waarom?) alleen bezig met »Kunstinstellingen als het Nederlandsch Tooneel» dus niet met kleinere gezelschappen. Van het Nederlandsch Tooneel keuren de samenstellers vooral de regie af en de acteurs worden tegen de aanvallen, die er van alle kanten op hen gedaan worden in bescherming genomen. Geven wij »Viribus Unitis» even het woord: (Het Nederlandsch Tooneel bestond nog niet). »Daar komen eenige heeren voor den dag, zetten eene *kunstinstelling op louw*, engageeren alle mogelijke en onmogelijke artisten [waaronder vooral veel neefjes en nichtjes waren, die geen andere bewijzen van artistieke bekwaamheden hadden gegeven dan akelig geaffecteerd en pedant te spreken en te handelen] beelden zich in dat alle goede artisten zich houden laten *misbruiken*, verbreken het ensemble in verschillende gezelschappen, voeren de tractementen op tot 'n onmogelijke hoogte, maken de verhouding der appointementen zóó, dat de *eene* artist onrechtvaardige voordeelen en de *andere*, in verhouding van talent, veel te weinig gage geniet, dwingen andere Directeuren nu, ten einde staande te blijven, even hooge gages te betalen; en gaan zonder iemand van het vak als hun directeur te benoemen, en zonder eenige kennis van zaken zee in, met een aan hen toevertrouwd kapitaal van f 100.000. De eerste de beste practicus weet dat het land zooveel

niet kan opbrengen, om deze kosten goed te maken,» en verder: »En wat zijn nu de resultaten te Amsterdam?... De val van het tooneel in Amsterdam is niet gestuit sinds 1871 in *artistieken* zin; en in *finantieelen* zin nog veel dieper. Is het te verwonderen, dat er f 80000 verloren zijn, als men bedenkt dat er met een vermindering in het budget van f 20000 à f 30000 per jaar, nog aan alle eischen die men in Nederland een kunstinstelling mag doen, kan worden voldaan? Maar wanneer eene kunstinstelling eene liefdadigheidsinrichting is, tot het maken van artisten bij protectie, is het gedaan met de kunst. En het is te Amsterdam met de kunst gedaan! Zie de klachten daarover in bijna alle bladen. Duitsehe laffe klachten, lui en zonder ensemble gespeeld; of Draken, behandeld met eene edele nonchalance door de artisten en slecht gemonteerd door de Directie; de rollen slecht gekend, slechte costumeeering, enz. Klachten! Hoe kan men klagen, nu de Koninklijke Vereeniging al 16 jaren lang wordt beheerd door mannen, die alleen het recht hadden zich aan het hoofd te plaatsen van deze kunstinstelling, daar: *De tooneeldirecteur-acteur, alleen uit winstbejag werkte, en de onbeschaaftheid en gebrek aan artistieke opleiding van den Tooneelkunstenaar oorzaak was van den val van het Tooneel.*» En dan: »De oorzaak van het kwaad bij het Nederlandsch Tooneel zit hem in de Artistieke leiding van den Raad van Beheer en de Regie; in gebreke aan *orde, ware liefde* voor de kunst enz.»

Men kan niet ontkennen, dat veel van hetgeen het Nederlandsch Tooneel hier wordt verweten, waar is. Wij zouden lijnrecht in strijd komen met al hetgeen vroeger door ons geschreven is, indien wij het tegendeel beweerden. Maar dat alles waar is, zouden wij niet durven beweren. Het Nederlandsch Tooneel heeft niet alleen klachten en draken opgevoerd; het heeft Tooneelkunstenaars ontdekt, om zoo te zeggen, en ze van de drakenspelende gezelschappjes gebracht in een groot gezelschap, waar men getracht heeft hen beschaafd te doen spelen; het heeft ook te kampen gehad met een voortdurend verminderende belangstelling in tooneelzaken bij het Amsterdamsche publiek, vooral bij het meer beschaafde, dat zich geheel en al op de muziek heeft geworpen. Maar overigens moeten wij van de meeste beschuldigingen zeggen: treurig maar waar, waarbij wij natuurlijk de beschouwing over de mogelijke vermindering der uitgaven van het Nederlandsch Tooneel ter zijde laten, als iets dat wij niet in staat zijn te beoordeelen.

Van meer belang voor ons zijn de klachten over het 21-jarige werken van het Tooneelverbond. »Het fundament (van het N. T. V.) was immers te zwak voor het gebouw.»

»Het orgaan *Ons* (lees *Hel*) *Tooneel* kan de toets der vergelijking met de 5 eerste jaargangen niet doorstaan.» Over de Tooneelschool: »het onderwijs *kan* niet goed zijn, of de de fout moet gezocht worden bij hen die de leerlingen aannemen» en »ook hier is het streven van het Tooneelverbond edel, maar bij gebrek aan samenwerking met praktische mannen, streeft men het doel voorbij.» »Wat heeft het Tooneelverbond gedaan om den Tooneelkunstenaar eenen onbezorgden ouden dag te waarborgen? Antwoord: *Niemendal*». »Heeft het Tooneelverbond invloed uitgeoefend op het zorgvuldig voorbereiden van tooneeluitvoeringen? Of is er verbetering gekomen in het répertoire? Antwoord: *Neen*.»

Welke voorstelling hebben de schrijvers van de brochure zich gemaakt van den invloed dien het Tooneelverbond zou uitoefenen? Wij weten het niet, maar het schijnt ons toe dat zij zich dien invloed veel te groot gedacht hebben. Wat kon het verbond anders doen, dan een tijdschrift uitgeven, prijsvragen uitschrijven, voordrachten enz. doen houden, een enkele maal eens met een goedgezinde directie spelen over voorstellingen in gewoonlijk niet bezochte plaatsen? Dit alles heeft het Verbond volgens zijne statuten moeten doen en het heeft dit ook gedaan. Niet zooveel en zoo goed als het zou gewenscht hebben, maar daarvan moet de oorzaak gezocht worden in zijn geringe financieele

draagkracht. Dat *het Tooneel* niet zoo goed is, als in de eerste jaren van zijn bestaan geven wij gaarne toe. Maar ook hier speelt het geld eene voorname rol. Het verbond kon zich natuurlijk niet mengen in de zaken van tooneeldirectiën en invloed uitoefenen op het voorbereiden van uitvoeringen of het kiezen der stakken.

Van het verschaffen van een onbezorgden ouden dag aan tooneelspelers is in het Verbond nooit sprake geweest: wat de schrijvers der brochure hierover zeggen is werkelijk te naïf. Denken zij heusch, dat het Verbond in staat is voor één oud-leerling vijf jaar lang 300 gulden jaarlijks te betalen?

Blijft dus over de Tooneelschool, die nu 18 jaar bestaat. Het diploma der school is in die jaren verleend aan twintig leerlingen, van welke er thans nog 15 aan het tooneel verbonden zijn. Het zijn de dames: Mevr. Rössing, Mej. Lorjé, Mevr. Schwab-Welman, Mevr. Holtrop—Van Gelder, Mevr. Mulder—Roelofsen, Mevr. Verenet, Mej. Beukers, Mej. Klein, Mej. Bos en de heeren Schultze, Schwab, Verenet, Smith, Van der Horst en Boersma. En nu vragen wij ieder onbevooroordeelde of de hier genoemde, wat beschaving, merkbaar in hun spel, aangaat, niet minstens gelijk staan met hen, van wie in de brochure wordt gezegd, dat zij in dit opzicht zoover boven de oud-leerlingen staan? En wat karakterkunde, mimiek en plastiek betreft, onder de genoemden is er zeker nog geen, die met een Louis Bouwmeester of een Henri Poolman gelijk staat, maar wanneer allen houden wat zij beloven, dan zijn er onder de oud-leerlingen enkelen die zeer goede artisten, vooral actrices zullen worden. Dat het a. b. c. hunner kunst aan de leerlingen der Tooneelschool niet wordt geleerd, wordt door ons bepaald ontkend. Is het aantal praktische onderwijzers niet groot genoeg aan de Tooneelschool: de dames Stoetz en Holtrop, de heeren Le Gras en Jan C. de Vos geven er les, zijn deze niet voldoende? Ook aan het conservatoire te Parijs wordt niet ieder empuoi door een afzonderlijk leermeester onderwezen. En dan, van een tooneelspeler geldt wat van ieder ander kunstenaar waar is: men wordt met het talent geboren. Ieder talent, groot of klein, te beschaven en voor te bereiden voor verdere ontwikkeling op het groote tooneel, dat is het doel eener tooneelschool, anders niet.

Wij moeten nog op twee punten in de brochure *de Massa moet het weten!* wijzen. Wat is volgens de schrijvers de taak van een tooneelspeler? Is hij een niet opgewonden pendule, die alleen loopt, wanneer de slinger even een duwtje krijgt en dan langzamerhand weer stil gaat staan? Moet de tooneelspeler zoo voortdurend door den regisseur worden nagelopen, voortgejaagd, opgezweept? Moet de regisseur hem alles aan het verstand brengen? De schrijvers schijnen het te meenen. Op pag. 14 staat dat »de Tribune» Bouwmeester verwt, dat hij in *Blanchette* den boel bederft. Daarop volgt: »Maar het is toch *zijn* schuld niet, als hij 't niet begrijpt.» Dus de heer Bouwmeester, op pag. 8, het eerst genoemd als uitmuntende in karakterkunde, mimiek en plastiek, moet nu onderricht worden hoe de rol van Rousset moet worden opgevat?

De heer Jan C. de Vos wordt in de brochure voor regisseur ongeschikt verklaard. Wij gelooven, dat hij, onder wiens leiding de voorstelling van *Droevé Min*, die wij gezien hebben, is voorbereid, een zeer goed regisseur moet zijn. Dat de heer de Vos veel van den heer Le Gras geleerd heeft, zal wel waar zijn; dat hij niets uit zichzelf heeft is echter o. i. geheel onwaar. De heer Le Gras heeft meer methode, dat bemerkt men bij alle voorstellingen van zijn gezelschap, waarvan de acteurs langzamerhand zelfs aan eenvormigheid gaan lijden. De heer de Vos heeft zeker minder ervaring maar meer intuïtie.

Ten slotte. De brochure noemt drie namen van mannen, die geschikt zijn voor regisseurs: het zijn de heeren Bigot, Chrispijn en Van Kuyk. Over de regie van den heer Bigot (bij Gebr. van Lier,) van den heer Van Kuyk

(bij de heeren Kreukniet en Poolman) wordt niets gezegd; waarom niet?

Nog eens THÉRÈSE RAQUIN.

Het naschrift, dat de redactie van »Het Tooneel» toevoegde aan mijne beoordeeling van Thérèse Raquin noodzaakt mij met nog enkele woorden op dit artikel terug te komen.

Mr. Kalff zegt, dat hij bij *lezing* van het tooneelstuk reeds in de tweede acte tot de zekerheid kwam, dat Camille door Thérèse en Laurent was vermoord, terwijl de 1e acte hem al op die misdaad had voorbereid; als bewijs citeert hij eenige zinnen uit het stuk en zegt ten slotte: »Dit is alles voldoende om iemand, die goed luistert en gewoonlijk onder den indruk komt van hetgeen hij op het tooneel ziet gebeuren, op het spoor te brengen, tenminste hem te doen letten op het spel van die twee, die in het eerste bedrijf reeds naar den dood van Camille verlangden. Trouwens het spel van de voorstellers van Thérèse Raquin schijnt in ieder geval zóó geweest te zijn, dat men ook vóór het laatste bedrijf hevig onder den indruk was.»

Nu moet ik dit laatste beslist tegenspreken; mr. Kalff zou 't zonder twijfel met mij eens zijn geweest, wanneer hij de voorstelling had bijgewoond, dat 't spel van Thérèse en Laurent in de twee eerste acten en in een groot deel van de derde eenvoudig bespottelijk was en daardoor waarlijk niemand, die goed critiesch kijkt, »hevig onder den indruk» kon brengen.

Ik was bij *opvoering* eerst aan 't eind van de derde acte achter de waarheid gekomen, mr. Kalff bij *lezing* reeds in de tweede, dit bewijst dus dat mijne aanmerking op den bouw van het stuk ongegrond is, omdat bij *lezen* of *mis*schien ook bij eene vertolking, die niet hindert, stoort en affeidt, de zekerheid vroeg genoeg wordt verkregen om de handeling met belangstelling te volgen en de karakters van de personen al dadelijk te begrijpen.

Gaarne neem ik dus aan dat deze aanmerking onjuist was maar tot m'n verontschuldiging moge dan ook dienen dat de beteekenis van de meeste zinnen door Mr. Kalff geciteerd verloren ging, óf omdat ze, zooals ik mij nu herinner, geheel verkeerd werden gezegd, óf omdat ik aldoor uit de stemming werd gebracht door 't mediocre van het spel; dat mr. Kalff hierin kan komen bewijst mij zijne opmerking in 't vorig nummer van »Het Tooneel» over Ising's vertaling van *De waaier*.

Amsterdam,
27 Dec. 1892.

K. W. VAN RIJNSWAERDE.

INGEZONDEN.

MIDDELBURG, December 1892,

Aan den WelEdelen Heer Jan C. de Vos!

Tot het schrijven van het volgende zou ik mij niet groeopen gevoelen, indien ik niet vreesde, dat er na de opvoering van *Noodlot* alhier, op 19 December ll. bij u en uw medespelers een — ik haast mij het te bekennen — rechtmatige rancune tegen het Middeldburgsche publiek, is ontstaan. Misschien ware hiervan het gevolg dat gij en uw mede-redacteur, gedachtig aan de parabel der paalen en der zwijnen, besloten voortaan geen »moderne», buiten het begrip en het gevoel van den allendaagschen, den middelmatigheids mensch liggende tooneelstukken meer in den Middeldburgschen schouwburg op te voeren. Dit nu zouden met mij zeer velen alhier betreunen, omdat gij dan de onschuldigen voor de schuldigen liet boeten.

Wat toch is er op dien Decemberavond voorgevallen? Gedurende enkele der treffendste scènes; op oogenblikken dat de acteurs hun geheele ziel, hun gansche kunst lieten spreken en Couperus' werk in volmaaktheid voorstelden, ging er een dom gelach hier en daar uit het publiek op,

want het begreep, het gevoelde niet, welke groote artiesten daar de vrucht van hun moeitvolle studie als een harmonisch geheel te aanschouwen gaven. Geen wonder dat gij en uwe medespelers in begrijpelijke verontwaardiging over deze krenking, uwe kunst en het werk van Couperus aangedaan, waarmede gij voor elk ontwikkeld schouwburgpubliek in ons land triomfen hebt gevierd, — dat gij weigerdet gevolg te geven aan het daarop gevolgd, thans zoo beleedigend handgeklap aan het slot van het derde bedrijf en niet meer voor het voetlicht tradt om de toejuichingen van datzelfde publiek in ontvangst te nemen. Deze minachting van uw kant was een daad van karakter, een welverdiende wedervergelding.

De faam zegt, dat gij achter de coulissen aan uw verbolgenheid lucht gaaft met een volmondig: »stommerikken.” Laat mij u verzekeren, dat gij niet de eenige geweest zijt, die dit woord met dezelfde gevoelens en denzelfden nadruk heeft gezegd.

Maar waarom u eigenlijk boos gemaakt? Is het publiek, dat bij *Noodlot* lachte, niet hetzelfde dat lacht bij de ernstigste scènes uit *Blanchette* en Ibsen's drama's »onzedelijk”, bordelleetuur noemt? Het staat in verstandelijke ontwikkeling en gevoelsexpressie te ver ten achter om een stuk als *Noodlot*, zelfs in de onovertreffelijke vertolking van u, van den heer Royaards en van mevr. Van Biene—Poolman te begrijpen, te gevoelen. Ook een deel van het Middelburgsche publiek heeft getoond de voorkeur te geven aan tooneelstukken vol conventie; het wenschte nog toestanden op het tooneel te zien, die sentimenteetele zielen tranen met tuiten doen schreien; het verlangt nog een taal te hooren, die overvloedt van mooie rederijkerszinnen. Het *Boek Job* of de *Kleine Lord* zijn stukken naar den smaak van deze brave lieden! Maar *Noodlot*, dat is voor grof bewerkte zielen iets raadselachtigs; dat is voor gelijkvloersche schouwburgbezoekers — en is het gros niet aldus? — onnatuur en onwaarheid. In *Bertie*, dit gecompliceerde wezen, product van aanleg, opvoeding, zenuwgestel, omstandigheden, zien de bewonderaars van het oude *o comble* van naïveteit, een falsaris, zooals Veltman ze zoo »mooi” kan voorstellen alleen verrijnd, beschaafd! Als Frank in dolle drift uitbarst tegen Eve en, zooals wij alle doen, ook de meest beschaafde onder ons, in een vloek alle kracht zijner emotie uitdrukt; als hij later van woede brult bij het vernemen van Bertie's verraad; als Bertie zelf zich in de slotsène tot zijn eenige uiting van hartstocht opwindt en Frank zijn haat in het gezicht slingert, — dan hooren diezelfde menschen ondanks het altijd fraai, het altijd *artistiek* spel, grove, ruwe woorden, die men niet in fatsoenlijk gezelschap gebruikt. En »fatsoenlijk”, wat is er erger voor een braaf Hollander dan te zondigen tegen zijn afgodje: fatsoen! Bah, die menschen van conventie en fatsoen, zij zonder temperament, zonder sentiment voor het »mooi” in de moderne litteraire kunst, zien noch voelen het mooie en het ware in *Noodlot*, dit evenement in de Nederlandsche tooneelletterkunde.

Tegen zooveel geborneerdheid drong het mij een protest te doen hooren. Gij moest weten, dat er op 19 December in den schouwburg te Middelburg nog velen waren, die u en den heer Royaards en mevr. van Biene—Poolman dankbaar blijven voor het hooge kunstgenot, door uw aller voortreffelijk spel gesmaakt en die aan u, WelEdele Heer, het verzoek richten: onthoud ons ook voortaan, trots de treurige ervaring bij *Noodlot*, de schoone uitingen uwer kunst niet.

EEN VOOR VELEN.

De maatschappij „APOLLO”.

Ieder jaar moet de Maatschappij »Apollo” zelve of moet haar Raad van Bijstand alle krachten inspannen om de voor de Maatschappij zoo noodige inkomsten te verkrijgen. De werkende leden spelen twee maal per winter voor de

contribueerende en maken dus, dat men behalve voldoening ook nog meer direct plezier van zijn geld heeft. Nu zendt de Raad van Bijstand, van hetzelfde denkbeeld uitgaande, de volgende circulaire uit:

L. S.

Genoegen doen en tegelijk genoeg smaken, is zeker een dubbel voorrecht! Wij stellen U daartoe in de gelegenheid.

Wij hebben plan in het *Salon des Variétés*, Directie: KREUKNIET & POOLMAN, twee Abonnements-Voorstellingen te geven, doch behoeven daartoe Uwe medewerking, die U ons zeker niet zult onthouden, als wij U mededeelen, dat een gedeelte der recette bestemd is voor de Maatschappij »Apollo”, die weduwen en weezen van Acteurs en Actrices een onderstand verleent.

Den 10 Januari 1893, den eersten avond, zal worden opgevoerd:

De Spiegel der Vaderlandsche Kooplieden,

Blijspel in 3 bedrijven van PIETER LANGENDIJK.

Gevolgd door:

Asschepoes,

Lever de rideau door JO VAN SLOTEN.

zooals U ziet, twee *oorspronkelijke* werken.

De bezetting zal Uwe verwachting niet teleurstellen en de uitvoering wordt met nauwgezetheid voorbereid, terwijl ook aan monteering en costumes de meeste zorg wordt besteed.

Medio April a.s. zouden wij de tweede voorstelling willen geven. De titels der op te voeren stukken zullen U bijtijds medegedeeld worden.

De Voorstellingen zijn uitsluitend voor Inteekenaren toegankelijk.

Beleefd noodigen wij U uit bijgaand Inteekenbiljet bij voorkeur aan den Secretaris, 144 Prins Hendrikkade te willen terugzenden.

De Raad van Bijstand der Maatschappij »Apollo”.

MR. S. A. VENING MEINESZ.

Eere-Voorzitter.

H. TH. BOELEN, *Voorzitter.*

W. A. VAN DER MANDERE,

Penningmeester.

M. MERENS, *Secretaris.*

F. J. ARNTZENIUS.

D. H. JOOSTEN.

JUSTUS VAN MAURIK JR.

W. G. NIEUWENKAMP.

L. SIMONS MZN.

PROF. DR. B. J. STOKVIS.

W. STUMPF.

M. J. WALLER.

A. C. WERTHEIM.

S. J. BOUBERG WILSON.

J. A. VON STEIN CALLENFELS,

namens »D. V. G.”

J. W. SCHREUDER,

namens de Studenten-Tooneelvereniging.

H. KRÖBER D.GZN.,

namens »Hooger zij ons Doel”.

W. P. VAN WAGENINGEN JR.,

namens »Vondel”.

Dit schrijven is zeer de aandacht waard. Langendijk is in den laatsten tijd een paar maal op het tooneel gebracht door amateurs. eene voorstelling van een zijner blijspelen door artisten zullen de meesten wel nooit hebben bijgewoond. En men denke niet, dat men een der volgende voorstellingen even goed kan bijwonen en voor veel minder geld, want het aantal voorstellingen, dat later van het stuk wordt gegeven, zal zeer gering zijn.

Dubbele aanleiding dus om een geteekend inschrijvingsbiljet aan den Penningmeester te doen toekomen: kunstgenot en een goede daad.

Verschijnt den 1^{en} en 15^{en} van iedere maand bij TH. A. VAN ZEGGELEN (M. J. P. van Santen) te Amsterdam.

Leden van het Tooneelverbond ontvangen dit Tijdschrift gratis.

Voor niet-leden bedraagt de prijs, per jaargang van tenminste 16 afleveringen, f 4,—. Franco per post f 4.25.

Brieven en stukken, de Redactie betreffende, adresseere men aan den Heer Mr. J. KALFF Jr., MARNIXSTRAAT 396. Opmerkingen betreffende de verzending en opgaven van abonnementen en advertenties in te zenden aan den Drukker-Uitgever, ACHTERBURGWAL 84.

N°. 8.

15 JANUARI 1893.

XXIIe JAARGANG.

I N H O U D.

Officiëel gedeelte: Het Leescomité. — Uit de afdelingen ('s Gravenhage).

Niet-Officiëel gedeelte: Uit de Amstelstad. Uit het Buitenland. — Ingezonden (Middelburg). -- De Maatschappij »Apollo».

Officiëel gedeelte.

HET LEESCOMITÉ. ¹⁾

De beide stukken *Mijnheer Slik* en *De Prooi* zijn afgekeurd.

5 Jan. '93. JEAN BROWNE.
M. B. MENDES DA COSTA.

¹⁾ In de laatste weken bevatten verschillende organen van de pers schampere en hatelijke opmerkingen over het Leescomité van het N. T. V., voornamelijk naar aanleiding van de kosten, die de schrijvers der ingezonden stukken zouden hebben te betalen. Daarom wijzen wij er nog eens op, dat, ingevolge het besluit der laatste Algemeene Vergadering van het Verbond, van de schrijvers der stukken, die het Leescomité wouden toegezonden, geen bijdragen gevorderd worden. En om dit te weten te komen, behoeft men niet het geheele verslag der Algemeene Vergadering van 12 Mei 1892 door te worstelen, om er dan te vinden, dat de vergadering op voorstel van den heer D. F. van Heyst de volgende motie aannam: »De vergadering spreekt de wenschelijkheid uit, om van de inzenders van tooneelstukken bij het Leescomité geen geldelijke bijdragen te vorderen.» Een eenvoudiger weg om achter dit besluit te komen is het lezen van het *Verbeterde bericht* over het Leescomité in No. 14-15 van den vorigen jaargang van »het Tooneel». Daar worden de oprichting van het Leescomité en zijne wijze van werken vermeld, en van geldelijke bijdragen wordt niet gesproken. En nu heeft een verslaggever, iemand van wien men mocht denken, dat hij goed kan lezen, dit bericht wel onduidelijk genoemd, maar het is toch dunkt ons zoo moeilijk niet, wanneer men een eerste bericht enigszins vergeten heeft, het weer op te slaan en het met het »verbeterde bericht» te vergelijken; men zou op die wijze toch wel kunnen ontdekken, waarin de verbetering bestaat, nietwaar?

De opmerking van denzelfden correspondent aan het adres van het Amsterdamsche Afdelingsbestuur valt buiten ons gebied.

Red.

UIT DE AFDEELINGEN.

's GRAVENHAGE. In de l.l. gehouden bestuursvergadering is de heer Mr. der Kinderen, tot onder-voorzitter der afdeling benoemd. Het bestuur is voornemens den leden in den loop van den winter eene tweede Soirée aan te bieden.

Niet-officiëel gedeelte.

UIT DE AMSTELSTAD.

Er zou in het geheel geen reden bestaan om over de opvoering van *De Poolsche Jood* door het Nederlandsch Tooneel te spreken, wanneer dit stuk niet den 19^{en} September 1892 voor het eerst gespeeld was op het Théâtre Français! Ik weet volstrekt niet of deze opvoering op het »eerste tooneel van de wereld» den Raad van Beheer der Koninklijke Vereeniging er toe gebracht heeft ook *De Poolsche Jood* te laten instudeeren, maar het is zeker waar, dat de Raad van Beheer minderen kon gekozen hebben om te volgen. Hebben nu Jules Claretie, de administrateur van het Théâtre Français, en de Raad van Beheer gelijk gehad? M. i. niet. *Le Juif Polonais* was nooit op het Théâtre-Français toegelaten. In 1869 werd de eerste voorstelling er van gegeven in het Théâtre Cluny; het steeg in 1877 tot het Théâtre de l' Ambigu, maar hooger kwam het niet, tenminste niet te Parijs. In het buitenland werd het geëxploiteerd, zeer lang en bijna overal, door Henry Irving en Coquelin aîné. En nu is het van de Ambigu overgesprongen op het Théâtre-Français. Men heeft gezegd, dat het eene fantasie van Got was, die de rol van Mathis begerde te spelen en het stuk dus liet opvoeren. Sarcey wist mede te deelen, dat dit niet het geval was en dat de oude tooneelspeler zelfs niet bijzonder met het in studie nemen van *Le Juif Polonais* was ingenomen. Neen, het schijnt Jules Claretie, de administrateur zelf geweest te zijn, die het stuk op de planken van het Théâtre-Français gebracht heeft en dat wel naar aanleiding van zijn groote

grootte voorliefde voor het stuk, opgevat bij de eerste voorstellingen in 1869.

M. i. is er niets, dat die voorliefde voor *Le Juif Polonais* wettigt. Dat het een draak is, is geen reden om het stuk niet te spelen op het Théâtre-Français: er worden daar zooveel draken gespeeld, maar dan toch altijd draken, die zich door het een of ander onderscheiden. Zelfs *Par le Glaive* van Richepin, dat er verleden jaar gespeeld werd, was in den grond een draak. Maar *De Poolsche Jood* heeft niets bijzonders. Het is de innerlijke strijd, dien een zeer geacht en gegoed dorpeling, die een moord heeft gepleegd, voert met zijn angst voor ontdekking van zijn misdaad. Zijn vrees voor ontdekking wordt eindelijk zoo sterk, dat hij zich in een droom reeds voor de rechtbank en zelfs al veroordeeld ziet: die angstige droom bezorgt hem een beroerte, waaraan hij sterft. De overige personen zijn zuiver bijpersonen; zij stoffeeren de omgeving van Hans Mathis, evenals de toonbank en de kachel; van karakterteekening geen spoor! En Mathis zelf? Ja, wij weten heel wat van hem: hij is slim en handig, dat bewijst zijn optreden bij en na den moord; hij is voorzichtig, te voorzichtig, dat blijkt uit zijn angst voor ontdekking, nu, vijftig jaar na den moord; hij heeft veel wilskracht, dat ziet men daaruit, dat hij het bij het eene misdrijf liet, hij is gewetenloos, want berouw over zijn daad heeft hij volstrekt niet. En met dat al interesseert Mathis ons nog niet, tenminste niet zooals wij hem van Louis Bouwmeester zagen. Of hij van Got interessant geweest is? Ik lees, dat Got de rol van Mathis ijverig bestudeerd had. Hij moet in de eerste twee bedrijven elke nuance hebben laten uitkomen, elken geestestoestand hebben weergeven, zoo zelfs dat sommigen het te sterk hebben gevonden en een criticus schreef: »M. Got a joué en professeur plutôt qu'en interprète." Dit nu deed de heer Bouwmeester, die zijne aandacht hoofdzakelijk aan het derde bedrijf heeft gewijd, niet. En juist dat derde bedrijf, voornamelijk bestaande uit den gedramatiseerden droom, is zwak. Men komt niet meer onder den indruk van dergelijke vertooningen achter doorzichtig doek. Of die droom Coquelin er toe gebracht heeft iets Shakespeariaansch in *Le Juif Polonais* te vinden? Ik weet het niet, maar zeker is, dat die droom veel te duidelijk, te precies, te luidruchtig, niet iets kalm-vaags, iets stil-aangrijpends was. En dat ligt aan de schrijvers, die ons veel te veel hebben gegeven en zoo hun doel hebben gemist.

Over de opvoering bij het Nederlandsch Tooneel wil ik niet spreken: alleen moet ik even opmerken, dat op het Théâtre-Français Annette gespeeld is door Mlle. Reichenberg, »qui a uni tous les suffrages." Van haar rol zegt Sarcey: »A part le rôle d' Annette, pour lequel on trouve toujours une petite fille, un bouton de rose... enz." Neen Sarcey, bij ons niet: Annette werd bij het Nederlandsch Tooneel gespeeld door Mej. de Leur!

* * *

Ik kom van de voorstelling van *Noodlot* en ben nog niet kalm geworden. Dat pakt je, dat grijpt je, dat schudt je door elkaar heelemaal. Dat laat je hart bonzen van spanning, van angst, je haalt niet goed adem meer, je hijgt, het bloed stijgt naar je hoofd, om die menschen daar op dat tooneel, die *spelen*.

Eerst was het bewondering, kalm; telkens een getroffen worden en bij je zelf zeggen: »hee, dat zou mijn liefste ook zoo tegen mij zeggen" en bewondering voor Royaards als Bertie. Dan komt een zoet medelijden met Frank, op dien mooien avond alléén, waar hij zes weken geleden met haar was, mede-smart, een prettig, goed gevoel. En dan, als Frank weet, dat Bertie de brieven achtergehouden heeft, dan het idee, dat het vreeselijke nu komt, dat je bang maakt als voor wie je het liefst is van alle menschen. En dan die twee: het zijn woorden, die ze

zeggen en toch ook geen woorden. Je hoort ze niet duidelijk, ze gaan te gauw, maar je weet toch wel wat ze zeggen: dat is het, woede tegen woede, woede uit spijt en nijd en machteloosheid tegen woede uit wraak. Daarna wou je liefst maar alleen zijn, je lacht eventjes verlegen tegen anderen en weet niet wat te zeggen.

Dit schreef ik op 6 Januari 1893 na elven.

En nu weet ik zeer goed, dat er aanmerkingen in menigte op *Noodlot* te maken zijn. Al dadelijk op het boek, dat ziekelijk is en zeldzame uitzonderingsgevallen behandelt. Op het feit, dat zulk een boek tot tooneelstuk omgewerkt wordt, terwijl het er totaal ongeschikt voor is. Op die bewerking, die, — niet in den opzet van het stuk, die is, dunkt mij, heel knap — maar in de kleinigheden, dikwijls ongelukkig is. Op het stuk, dat bij de vertooning voor ieder, die het boek niet gelezen heeft, onbegrijpelijk is. Op den indruk, dien het stuk *moet* maken op ieder mensch, die niet luistert en ziet, enkel en alleen met lust en behoefte om te genieten van een kunstwerk, op ieder mensch, die het niet kan laten te spotten, het *ridicule* te zien, *critisch* te kijken.

Daartegenover staat m. i. vast, dat *Noodlot* door Mevr. Van Biene—Poolman en de Heeren De Vos en Royaards zeer mooi gespeeld is. Op de beide heeren heeft men aanmerkingen gemaakt: De Vos hebben sommigen te moest, Royaards anderen niet lief, niet aantrekkelijk genoeg gevonden. Op beide aanmerkingen geef ik ten antwoord, dat dit noodig was en ook zeker volgens de bedoelingen van den Schrijver zoo gespeeld is, om dat veel, wat in den roman door lange uiteenzettingen, door langzame wording van de karakters in het denken van den lezer duidelijk werd, nu in eens moest blijken en dus veel sterker moest worden aangezet. Daardoor is Bertie dadelijk valscher, Frank dadelijk woester dan men zou verwachten.

En nu nog een woord over deze zoogenaamd realistische kunst. Mij is deze nog niet te kras geworden, noch in *Blanchette* noch in *Noodlot*. In deze stukken heb ik menschen gezien door zeer menschelijke hartstochten bewogen, heftige conflicten, maar geene die mij hebben doen walgen. Er is een grens, dit geef ik toe, maar die grens is voor mij nog niet overschreden. Het is trouwens duidelijk, dat ieder die grens voor zich zelf trekken moet.

Maar iets van meer belang is dit. De geachte inzender uit Middelburg, de Heer Van der Pauwert, vraagt in zijn antwoord aan »Een uit velen", of deze het dan mooi zou vinden, wanneer hij, in een kamer komende, twee menschen zoo tegenover elkaar zag als Frank en Bertie? Ik voor mij zou den Heer v. d. P. antwoorden: dat zoo iets zeer zeker mooi zou kunnen zijn, objectief gesproken eene mooie uiting van woede: maar dat wij ten minste de meesten van ons, dadelijk aan andere dingen zouden denken, aan de gevolgen van die woede, aan de middelen om die gevolgen te verhinderen enz. en dadelijk in plaats van bewondering, medelijden en verontwaardiging en schrik zouden voelen, veel meer dan bij de voorstelling, waarvan wij weten, dat het »maar spel" is en dat alles dus in te groote mate, dan dat wij het schoone zouden kunnen genieten. De menschheid is in dit opzicht ook veranderd; de Romeinen genoten wel van woeste schouwspelen en wij zelven zouden misschien van gevechten van wilde dieren onderling nog wel kunnen genieten. De heer J. L. v. d. P. leze eens *Là-Bas* van Huysmans als hij het bewijs wil hebben, dat een mensch van het lijden van een ander kan genieten. Het is waar, van Gilles de Rais tot onze schouwburgbezoekers is eene heele stap (gelukkig!) maar van het lijden, dat hij zijn slachtoffers deed ondergaan tot het vreeselijke op het tooneel in stukken als *Noodlot* en *Blanchette*, zelfs tot zulk lijden in de werkelijkheid is de stap even groot.

Maar nu daar gelaten of zulk een tooneel als het »echt" was ook mooi zou zijn, is in de kunst alleen mooi wat in

originali ook mooi is? Moet het geschilderde, het bebeeldhouwde, het bezongene of beschrevene, het voorgestelde, het in tonen verhaalde mooi zijn, wanneer de schilderij, het beeldhouwwerk, het gedicht of het stuk proza, de uitbeelding, de muziek door den heer v. d. P. mooi gevonden zal worden? Zoodat men, doorredeneerende zou moeten zeggen: »ik vind dat schilderij met azalea's niet mooi, want ik houd niet van azalea's»? Ik geloof, dat ik een zeer mooi geschilderden mesthoop zeer mooi zou kunnen vinden. Misschien zou ik er bij zeggen: »Wat heeft die schilder een curieusen smaak!»

* * *

Over de wederopvoering van *Blanchette* en de *Belachelijke Hoofsche Juffers* kan ik in dit nummer niet meer spreken. Dat blijft dus voor een volgende maal. Wanneer die beide stukken dan ten minste niet alweer te lang door *Sodom's ondergang* zijn vervangen!

UIT HET BUITENLAND.

Uit LONDEN. Nadat Henry Irving op avondvoorstellingen en matinées *King Henry VIII* 203 maal gespeeld had, is hij begonnen *King Lear* te spelen en heeft zijne creaties van Shakespeare-rollen dus weer met een vermeerderd. De eerste voorstelling van *King Lear* had plaats op 10 November in het Lyceum Theatre en alles doet verwachten, dat *King Lear* niet minder voorstellingen zal beleven, dan de vorige stukken, waarin Irving de hoofdrol speelde.

Charles Lamb heeft gezegd: »To see »Lear" acted — to see an old man tottering about the stage with a walking-stick, turned out of doors by his daughters on a rainy night, has nothing in it but what is painful and disgusting. We want to take him into shelter and relieve him. This is all the feeling which the acting of Lear ever produced in one. But the Lear of Shakespeare cannot be acted.»

Velen schijnen het met Charles Lamb niet eens te zijn, nu zij Irving als Lear gezien hebben. Irving moet geen perfecten Lear gegeven hebben, hoewel hij volgens sommige critici voor een doove bijna volmaakt zou zijn. Zijn voordracht laat volgens allen veel te wenschen. Dikwijls is hij onverstaaubar; hij spreekt hortend en stootend en met uithalen van sommige klinkers. Natuurlijk is er in het stuk van Shakespeare gecoupeerd, het zou anders niet op één avond te spelen zijn. Maar de coupures zijn zoo geschied, dat Lear zeer op den voorgrond treedt. Voor wie het stuk niet goed kent is veel onbegrijpelijk geworden. Wanneer er vlugger gespeeld werd, zegt een criticus, zouden enkele scènes weer ingevoegd kunnen worden en dit zou voor het geheel zeer voordeelig zijn. Als koning was Irving minder goed dan in de latere bedrijven. Eén oogenblik, toen hij opkwam met een vluggen, forschen stap, grijpend naar zijn in de scheede gestoken zwaard, toen was hij »every inch a king», maar later is hij weer de ongelukkige, niet de opvliegende, heerschzuchtige oude man, dien Shakespeare in dit stuk, zoowel als in andere stukken, heeft willen teekenen. *King Lear* wordt te sentimenteel bij Irving. In scènes waar sentiment te pas komt, zooals bij het herkennen van Cordelia en later bij haar dood, dan is Irving's spel onovertreffelijk. Vooral waar Irving door stil spel aandoening moet uitdrukken is zijne vertolking meesterlijk.

De verdere vertolking is zeer voldoende, soms zelfs uitstekend. Miss Ellen Terry als Cordelia heeft te kampen met de herinnering, die velen bewaard hebben aan uitstekende creaties van andere actrices, maar geene kan zoo betooverend geweest zijn als zij in deze rol is. Zij heeft misschien nooit zoo goed gespeeld. De te groote gesticulatie, die soms haar spel ontsiert, is verdwenen, bij de uitbeelding van de bescheidenen, zedige, zachte Cordelia.

De mise-en-scène is, zooals gewoonlijk in het Lyceum

theatre, in één woord volmaakt. Décors, costumes, accessoires alles is even mooi en even goed gebruikt, »scenery of unsurpassable beauty are realized" zegt een criticus.

INGEZONDEN.

MIDDELBURG, den 5 Januari 1893

Waarde heer Redacteur!

Wees zoo beleefd mij in de gelegenheid te stellen te protesteeren tegen het zeer arrogante, onbeleefde en onhandige schrijven aan den heer Jan C. de Vos, in het vorig nummer van *Het Tooneel*, geteekend *Een voor velen*.

Ik gevoel mij daartoe gedrongen ter wille van den goeden naam van het Middelburgsche publiek, dat bij Tooneelgezelschappen en Tooneelspelers te hoog staat aangeschreven en ook te goede en te waardeeren eigenschappen bezit: het door een anonymus zoo maar klakkeloos een brev van onbekwaamheid en nog erger te laten geven.

Ik wil gelooven, dat die schrijver de wijsheid in pacht heeft, maar waar wij in den gelukkigen tijd leven, dat ieder vrij is om mooi of leelijk te vinden, wat hem aantrekt of afstoot, gaat het allerminst aan, dat de mooi-vinders en voorstanders van de z.g.n. nieuwe richting op kunstgebied het andere deel van het menschdom tot onmondigen verklaren en vooral niet om het te beledigen, zooals de schrijver doet door zijne herinnering aan de parabel de paarden en der zwijnen.

Ik wil gelooven, dat die schrijver zeer hoog staat, zo hoog, dat een gewoon, alledaagsch mensch slechts met een blik tegen hem moet opzien, maar hij heeft niet het recht om anderen, die met hem in meening verschillen, grofheden naar het hoofd te werpen.

Zijn pedanterie is zeer misplaatst, getuige vooral zijne beweren, dat het publiek hier in verstandelijke ontwikkelingen en gevoelsexpressie te ver achterstaat om *Noodlot* te begrijpen, te gevoelen. Als allen, die dit stuk niet mooi vinden, zoo op eens worden afgemaakt, dan is het een geluk, dat mannen als Rössing en Loffelt op dat punt gelijk staan met ons publiek. En als ik het meerendeel der beoordelingen van dit drama mij goed herinner, dan werden van meer dan eene zijde ernstige bedenkingen daartegen geopperd, al prees men bijna algemeen het voortreffelijk spel.

Ik heb na de opvoering van *Noodlot* hier, gelijk mijne taak is, in de *Middelburgsche Courant* mijne ongunstige meening over het stuk uitvoerig weergegeven; en daarbij ook gewezen op de verschillende bestanddeelen, waaraan een publiek bestaat; op het niet te loochenen feit dat velen, die den roman van Couperus niet kennen, in het drama veel onverklaarbaars voorkomt; en dat daaraan velen een groot deel is toe te schrijven dat de band tusschen spelers en publiek, die anders hier steeds bestaat, was verbroken.

Ik heb ook den staf gebroken over hen, die, ontwikkelde als zij zijn, zich hadden moeten wachten om door gelachen spelers hinderlijk te wezen; maar zulke feiten staan om zich zelve; en laat ons toch ook daarvan een deel schrijven op rekening van de scènes, die in het stuk voorkomen.

Ik schaam mij volstrekt niet, zelfs al word ik door de onbekenden schrijver zeer geboreerd in mijne opvatting genoemd, te verklaren, dat ik tooneelen, als in de laatste bedrijven van *Blanchette*, tusschen vader en dochter, en van *Noodlot*, tusschen *Bertie* en *Frank*, leelijk vind. Zoo grof zoo brutaal twee menschen tegen elkaar te hooren aangaaen vind ik onverkwikkelijk, ja druischt tegen mijn gevoel in: Ben ik soms te teer op dit punt? Welnu, die teerheid is voor mij tevens een beletsel om iemand, die met mij in meening verschilt, zoo te bejegenen, als de schrijver aan de heer Jan C. de Vos het Middelburgsche publiek doet, terwijl hij niet van ridderlijkheid blijk geeft door zich te verbergen achter het masker der anonymiteit. En ik zou het willen vragen, of hij — wanneer hij eens plotseling binne

kwam in een kamer, waarin zulke tooneelen werden afgespeeld als hierboven zijn genoemd, — vol bewondering zou blijven staan en uitroepen: wat is dat heerlijk schoon? Natuurlijk kunnen zij zijn, maar mooi? Zie, een mesthoop is ook natuurlijk maar daarom bewonder ik die niet en vind ik die allerminst schoon. De schrijver soms?

En hoe onbillijk zijn oordeel over het Middelburgsche publiek is bewijst wel het feit, dat bij de opvoering van stukken als *Lotos*, *Het Goudvischje* en *Droevé Min* niets is voorgevallen, dat den spelers reden tot ergernis gaf, en velen, zeer velen, zoo niet allen, met ingenomenheid van die opvoeringen gewaagden.

Als de bewuste schrijver, die zich noemt: »Een voor velen», mij een lijstje kan overhandigen van vijf en twintig Middelburgers, die in bewondering voor *Noodlot* met hem op één lijn staan, dan noem ik hem een gelukkig man.

En met welk recht die pretentieuze mijnheer spottend over «brave lieden» schrijft, die *De kleine Lord* mooi vinden, is mij nog minder begrijpelijk dan zijn optreden als mentor. Dat allerliefste stuk, waarvan inhoud en strekking in No. 6 d.d. 20 December 1890 van *Het Tooneel* zoo juist werden geschetst, verdient m.i. de voorkeur boven tal van moderne stukken met hun dubbelzinnigen en realistischen inhoud.

Het «geschetst» van den schrijver tegen het fatsoen vind ik al even kinderachtig en overdreven als het kleingeestig zich voorstaan op zijn «fatsoen» en het schermen met dat woord, dat aan den anderen kant in het dagelijksche leven meermalen plaats vindt.

Ik noemde het schrijven aan den heer Jan C. de Vos ook onhandig. En belangstelling in het gezelschap der heeren De Vos en Van Korlaar — eene belangstelling, die ik voortdurend toon, dat weten die directeuren zelve het best — is ook een der redenen waarom ik de pen onnam. Ik zou den heer Jan C. de Vos willen raden niet naar zulke onbekende vleiers te luisteren.

Dat genoemde heer, kunstenaar als hij is, bij de opvoering van *Noodlot* ontstemd is geweest, begrijp ik ten volle; dat hij na het vallen van het scherm zich een minder vleidend woord tegenover een deel van het publiek liet ontvallen, zou ik menselijk vinden en voor een fijngevoelig kunstenaar zeer verklaarbaar; maar een onhandigen vriend noem ik hem, die dergelijke intieme zaken aan de groote klok hangt en er de loftrumpet over steekt.

Zwijgen moest men daarover; stel dat het gebeurd was, wat ik niet weet.

Het Middelburgsche publiek heeft steeds warme sympathie aan den dag gelegd voor het jeugdige gezelschap van den Rotterdamschen Tivoli-schouwburg. Het belang daarvan wordt zeer gebaat door dien steun; de abonnementsvoorstellingen, welke het hier geeft, worden steeds zeer druk bezocht en gewaardeerd door een dankbaar publiek. Onverstandig is het daarom, dat een derde, in zijn overdreven ijver en uit zucht om het publiek iets beleedigends te zeggen en te poseeren als bewonderaar van de nieuwe kunst, den heer De Vos gaat verheerlijken over een woord, dat, is het gebezigd, slechts het gevolg was van eene oogenblikkelijke opwelling. Het publiek zou dit niet eens weten, wanneer die «Een voor velen» niet met luidruchtige fanfares hierop gewezen had.

Waarde redacteur! Ik heb bij uitzondering mij eens laten verleiden tot schrijven, buiten mijne gewone redacteurs-bezigheden om. Ik heb daartoe meestal geen tijd. Daarom ben ik van plan den strijd tegen den schrijver aan den heer Jan C. de Vos slechts in de uiterste noodzakelijkheid voort te zetten; en dan nog alleen op voorwaarde dat die schrijver ook met open vizier in het strijdperk treedt. Ik vind dit niet alleen eerlijk tegenover hen, die men aanvalt, maar dit zou tevens mijn verlangen bevredigen om kennis te maken met zulk een kostbare parel onder het mensdom, voor wie wij, eenvoudige menschen, — om het andere woord maar niet te bezigen — natuurlijk ons

met ootmoed moeten buigen als het hem belieft ons de noodige slagen toe te dienen.

Ik dank u voor de voldoening aan mijn verzoek

Achtend

UEd. Dienstw.

JOH. L. VAN DER PAUWERT.

De tijd, die er ligt tusschen het oogenblik, dat ik u dit schrijven zond, en den dag waarop het nummer van *Het Tooneel* verschijnt, geeft mij nog de gelegenheid in eene noot te wijzen op de inmiddels nog verschenen beoordeelingen der Amsterdamsche pers over de opvoering van *Noodlot* in de hoofdstad. Ik verwijs belangstellenden naar de recensies van den heer J. H. Rössing in het *Nieuws van den Dag* van 10 Januari en van d. H. in *De Amsterdamer (Dagblad voor Nederland)* van denzelfden datum.

v. d. P.

De maatschappij „APOLLO.”

Het Comité van voorbereiding der Abonnement-Voorstellingen in het Salon des Variétés, ten voordeele der Maatschappij «Apollo» zendt ons de volgende circulaire:

L. S.

Daar het Comité gebleken is, dat de Dinsdagavond, aanvankelijk gekozen voor de uitvoering der beide Abonnements-Voorstellingen, velen, die sympathie betoonden voor het plan, minder geschikt voorkwam, is besloten den Maandagavond te kiezen.

Door aangegane verbintenissen van de Heeren Kreukniet en Poolman is het niet mogelijk in deze maand een anderen Maandag vast te stellen dan die van den 30sten, zoodat de eerste Voorstelling bepaald blijft op Maandag 30 Januari a.s. en hopen wij op U dien avond in het Salon des Variétés te mogen zien, waarvoor U bijtijds de toegangswijzen voor de door U ingeschreven plaatsen zullen worden toegezonden.

Het Comité:

D. H. JOOSTEN, *Voorzitter*.
W. A. v. D. MANDERE, *Penn.*
M. MERENS, *Secret.*
FLOR. J. ARNTZENIUS.
H. TH. BOELEN.
W. G. NIEUWENKAMP.

144 Prins Hendrikkade
3 Januari '93.

Men heeft dus nog tot 30 Januari de gelegenheid zich voor de voorstelling van Langendijk's *Spiegel der Vaderlandsche kooplieden* te laten inschrijven. Het doet ons genoegen deze goede zaak dus nog eens onder de oogen onzer lezers te kunnen brengen.

Tevens merken wij op, dat in ons vorig nummer door eene vergissing werd verzocht, dat men de inschrijvingsbiljetten aan den Penningmeester zou terugzenden: de heer Merens, 144 Prins Hendrikkade, verzoekt de biljetten te mogen ontvangen.

ADVERTENTIËN.

Ter perse bij TH. A. VAN ZEGGELEN, (M. J. P. VAN SANTEN) te Amsterdam:

DROEVE MIN

(TRISTI AMORI)

naar het Italiaansch van GIUSEPPE GIACOSA.

Verschijnt den 1^{en} en 15^{en} van iedere maand bij **TH. A. VAN ZEGGELEN (M. J. P. van Santen)** te Amsterdam.

Leden van het Tooneelverbond ontvangen dit Tijdschrift gratis.

Voor niet-leden bedraagt de prijs, per jaargang van tenminste 16 afleveringen, f 4,—. Franco per post f 4.25.

Brieven en stukken, de Redactie betreffende, adresseere men aan den Heer **Mr. J. KALFF Jr., MARNIXSTRAAT 396.**
Opmerkingen betreffende de verzending en opgaven van abonnementen en advertenties in te zenden aan den Drukker-Uitgever, **ACHTERBURGWAL 84.**

N°. 9.

1 FEBRUARI 1893.

XXIIe JAARGANG.

INHOUD:

Officiëel gedeelte: Aan de afdelings-penningmeesters. — Uit onze afdelingen.

Niet-Officiëel gedeelte: Uit de Amstelstad (*Belachelijke Hoofsche Juffers, Sodom's Ondergang, De Spiegel der Vaderlandsche Kooplieden*). — Uit de Maasstad (*Het Uitvaagsel, Louise*). — Bouwmeester Solness. — Ingezonden. — Nieuwe Uitgaven. — Advertentiën.

Officiëel gedeelte.

Aan H. H. Afdelings-Penningmeesters.

De Afdelingen Amsterdam, Dordrecht, 's Gravenhage, Harlingen, Middelburg, Rotterdam, Tiel en Utrecht hebben contributies aan de Algemeene Kas overgemaakt.

Ondergeteekende neemt de vrijheid de Penningmeesters der overige Afdelingen te herinneren aan de verplichtingen hun bij art. 5 der Statuten opgelegd en noodigt hen uit de verschuldigde gelden te storten, hetzij bij hem, hetzij bij de Crediet-Vereeniging te Amsterdam.

De Algemeene Penningmeester,
JEAN BROWNE,
Rotterdam, Wijnhaven 15.

26 Januari 1893.

UIT ONZE AFDEELINGEN.

AMSTERDAM. Het Bestuur der Afdeling Amsterdam noodigde de leden met hunne dames uit om op 16 Januari l.l. een voorstelling bij te wonen van: »De vrije wil» van Faber, en »De Wiskunstenaars of het gevlugte Juffertje» van Langendijk, beiden te geven door de Kon. Ver. Het Nederl. Tooneel in het Grand Théâtre van Lier.

Het Bestuur was hiertoe in staat gesteld door de welwillende medewerking van den Raad van Beheer; dit bewijs van sympathie werd, het bleek uit de buitengewoon talrijke opkomst, door allen op hoogen prijs gesteld.

»De vrije wil,» de pièce de résistance van den avond werd reeds in het begin van dit seizoen te Amsterdam vertoond; voor de beoordeeling van stuk en spelers mag

daarom verwezen worden naar een verslag toen in dit blad opgenomen. Slechts zij opgemerkt, dat de acteurs zich met toewijding van hun taak kweten en hun loon daarvoor mochten vinden in de dankbare waardeering van het talrijke publiek.

»De Wiskunstenaars», op verzoek van het Bestuur der afdeling in studie genomen, werd met groote opgewektheid en in goeden stijl gespeeld; terecht was begrepen, dat deze dolle klucht andere eischen stelt aan de vertolkers dan een fijn en geestig blijspel en dat de vrees voor het leveren van een charge hier op zij moest worden gezet; de acteurs schroomden niet »het er dik op te leggen» en mochten er in slagen aan het werk van onzen 18e-eeuwschen blijspeldichter een welverdiend succes te verschaffen. Niet het minst ook werkte daartoe mede de regie, die gezorgd had voor keurige costumes en voor een décor, zoo smaakvol en bekoorlijk, dat het bij het opgaan van het doek aan het publiek een applaus ontlokte.

Na afloop der voorstelling verzamelden zich de leden van het Bestuur met de artisten en verschillende tooneelvrienden tot een gezellig samenzijn in het Amstel-Hôtel, waar de Voorzitter der Amsterdamsche Afdeling, Prof. Mr. G. A. van Hamel, gelegenheid vond om een woord van warme hulde te wijden aan de Koninklijke Vereeniging »het Nederlandsch Tooneel», aan den Raad van beheer, aan de regie en aan de artisten, welke hulde door den regisseur, den Heer de Leur, hamens allen dankbaar werd aanvaard.

Niet-officiëel gedeelte.

UIT DE AMSTELSTAD.

Wij zullen ons uitsluitend bezig te houden hebben met den Salon des Variétés; het Nederlandsch Tooneel gaf en geeft niets dan reprises: *De Vrije Wil, De Tooneelspeler des Keizers, Vriend Frits, Bartelmann's lijdens*; over *De Wiskunstenaars* van Langendijk vindt men iets in het bericht uit de afdeling Amsterdam.

Zooals ik in mijn vorig nummer reeds vreesde, is *Sodom's Ondergang* eenigen tijd geleden *Blanchette* en *De Belachelijke Hoofsche Juffers* komen vervangen; toch wil ik op de reprise van dit laatste stuk nog even wijzen. Het werd voor het eerst opgevoerd door de *Tooneelvereniging* met de heeren Poolman en v. Sprinkhuizen en de dames Herberich en Alida Klein in de hoofdrollen; niet lang daarna werd het ook in den Salon des Variétés gespeeld (bij een der Abonnements-voorstellingen) met dezelfde heeren, terwijl de dames vervangen waren door Mej. Poolman (thans Mevr. Van Biene—Poolman) en Mej. Spoor. Nu onlangs is het weer gespeeld, steeds met den heer Poolman als Mascarille, met den heer Pilger als Jodelet, met de dames Uhde en Wertweijn als Cathos en Madelon. Wij kunnen dus nu wel zeggen, dat *Belachelijke Hoofsche Juffers* bij de Heeren Kreukniet en Poolman répertoirestuk geworden is: het wordt bezet door verschillende artisten, ook al zal de medewerking van den heer Poolman voor iedere opvoering vooreerst nog wel een conditio sine qua non zijn.

De Precieuses Ridicules behoort niet tot de beste stukken van Molière. Het vormt als het ware de overgang van de farce tot de hoogere comédie. In zijn werk over de comédie in de 17e eeuw schrijft Victor Fournel:

»N'était ce pas, à l'origine, une pure farce que ces *Precieuses ridicules* jouées d'abord en province, et qui paraissent bien avoir suivi la loi commune en se modifiant jusqu' à ce que le texte définitif fût fixé dans la forme que nous avons? Farce, c'est ainsi que Mlle. Desjardins appelle les *Precieuses* dans le *Récit en vers et en prose* qu'elle en publia au lendemain de la première représentation à Paris, et qui diffère sur plusieurs points de la pièce imprimée.»

Het behoort dus tot die stukken, welke de acteurs naar hunne luimen of invallen eenigszins konden wijzigen en kan met alle recht een klucht genoemd worden. Toch is de satire in de *Precieuses ridicules* reeds zoo scherp, zoo goed volgehouden en bovendien gericht tegen iets, dat zoo verdiende bespot te worden, dat het stuk daardoor reeds tot de comédie behoort. Het is het eerste stuk, waarin Molière optreedt tegen onnatuur en gemaaktheid: een waardige voorlooper van de *Femmes Savantes* en den *Misanthrope*. Het is bovendien een grappig stuk: zij, die nu in de stalletjes zitten en in den tijd van Molière het parterre vulden, genieten van den spottel van den schrijver — het tegenwoordige parterre schateren van het lachen om het pak slaag, dat de beide knechts oploopen, om het uittrekken van de 13 vesten, om het treurig figuur, dat Mascarille en Jodelet na hun ontmaskering maken.

Ons publiek krijgt langzamerhand weer meer waardeering voor stukken uit vroegere eeuwen; de herhaalde opvoeringen in de laatste jaren van stukken van Vondel, Hooft en nu telkens van Langendijk bewijst het. Het krijgt zin voor het oude bijzondere in die tooneelwerken, het gaat zich er zelfs bij amuseeren. Mij schijnt het, alsof Molière daarvan mede de oorzaak is en tegelijkertijd de vruchten zal plukken. Men heeft enkele voorstellingen van Molière's werken gezien, in het Fransch of in het Hollandsch; men is gaan vragen, wat onze eigene letterkunde op dit stuk heeft opgeleverd en nu men dat heeft gezien, gaat men Molière, die, ouder dan Langendijk b.v., zooveel hooger staat, te meer bewonderen.

Men heeft gezegd, dat Molière zijn stukken nu door iederen tooneeldirecteur zou zien weigeren en de plaats, die zij nu nog steeds op zooveel repertoires in en buiten Frankrijk innemen, zou dus geësurpeerd zijn. Het is waar, de eerbied voor den dichter helpt den toeschouwer heen over veel, wat hem, in den vorm, anders misschien zou hinderen, maar is hij eenmaal zoover, dat hij dit verouderde met een »andere tijden, andere zeden» heeft aangenomen, dan geeft de inhoud van Molière's stukken een groot, fijn genot, dat door de schildering van zuiver menschelijke, aan geen tijd gebonden hartstochten, eigenschappen, fouten,

eigenaardigheden nooit verouderen zal. Ik hoop, dat *Belachelijke Hoofsche Juffers* in zijne zeer goede vertaling in den Salon nog dikwijls als nastukje dienst zal doen. Eén raad aan den heer Poolman: chargeer niet te sterk.

* * *

»En voorts is het verbod tegen de vertooning van Sudermann's *Sodom's Ende* opgeheven. De *Freie Bühne* heeft dus haar gang kunnen gaan. Het stuk is echter bij de première gevallen.» Deze mededeeling is te vinden in den XXsten jaargang van »Het Tooneel», in het nummer van 12 November 1890 en men kan zeker zijn, dat dit bericht aan een goede bron ontleend werd. Hoe komt het dan, dat een stuk te Berlijn valt en in den Salon des Variétés zoo goed wordt opgenomen? Een der redenen zal wel zijn, dat de abonnés van »Die Freie Bühne» iets anders verwacht hadden van een stuk, dat den titel droeg *Sodom's Ende* en door den auteur van *de Eer* was geschreven. Misschien had ook het verbod van de censuur de verwachting zeer sterk gespannen, de verwachting scènes van zeer scabreusen aard te zullen zien. Want dit moet terstond gezegd worden, zoo erg als de titel kan doen vermoeden, is het stuk niet, en ik verdenk er Sudermann zeer sterk van, dat hij met dien naam reclame heeft willen maken. »Sodom's ondergang» is de titel en het onderwerp van een schilderij van Willy Janikow, die zich met dat kunstwerk een zeer grooten naam heeft gemaakt. De beroemde schilder is daarna in alle kringen gekomen en daar vooral door de dames, die hem bijzonder aantrekkelijk vinden, zeer gefêteerd. Willy is een don Juan in den volsten zin des woords: hij brengt alle vrouwen het hoofd op hol en zelfs is hij werkelijk op haar verliefd, verliefd in dien zin, dat zij alle, door het een of ander, hem bijzonder aantrekken, zóó, dat zijn licht ontvlambaar gemoed dadelijk vuur vat. Don Juan, die de bekoorlijkheden van een meisje, waarmee hij kennis gemaakt heeft, zooveel roemde en die werkelijk op haar verliefd scheen, roept maar één oogenblik later uit: »Ah! ah! d' où sort cette autre paysanne, Sganarelle? As-tu rien vu de plus joli? et ne trouves-tu pas, dis-moi, que celle-ci vaut bien l'autre?» Zoo is het ook eenigszins met Willy Janikow. Hij is de minnaar van mevrouw Ada Barczinowski, eene vrouw, die behoort tot een kring, waarin zeer vroolijk en zeer slecht geleefd wordt, eene listige intigante bovendien, die hem op allerlei wijzen vaster aan zich zoekt te verbinden. Zij wil hem laten trouwen met haar nichtje Kitty, die bij haar in huis woont. Dit meisje is, evenals alle dames, die bij mevrouw Barczinowski in huis komen, dol verliefd op Janikow, die haar nauwelijks heeft opgemerkt, maar wel gehoord heeft, dat zij over alles, wat er in dat huis besproken wordt, medepraat en haar niet voor zeer onschuldig houdt. Daarin vergist hij zich echter: Kitty praat mee over dingen, waarvan zij eigenlijk niets begrijpt en van de liaison van Willy met haar tante weet zij niets af. Ook met Willy's familie tracht Ada Barczinowski betrekkingen aan te knopen: zij vraagt den ouden Janikow, die rentmeester is van een grooten grondbezitter, en zijne eenvoudige vrouw zelfs op een feest, waar de man dronken wordt en de vrouw zich volstrekt niet thuis gevoelt. Bij de familie Janikow woont een jong meisje, een zacht onschuldig kind, Klaartje, die door den goedgehartigen Willy als klein kind is opgenomen en die nu bij zijne ouders een toevlucht heeft gevonden. Bovendien heeft de oude Janikow een kamer verhuurd aan den schoolmeester Kramer, die in de bewondering van het gehele gezin voor Willy deelt, maar op Klaartje verliefd is, terwijl zij als alle anderen alleen oog heeft voor Willy, dien zij ver boven zich verheven acht.

Willy Janikow voelt zeer goed, hoe laag hij gezonken is. Hij weet, dat hij nooit zal kunnen werken, zoolang hij in zulk een gemeene sfeer blijft leven en zelf niet beter is. Maar hij kan zich niet losmaken van mevrouw Barczinowski

en het leven, dat hij leidt, vernielt hem moreel en lichame-lijk. Als hij werkelijk iemand kon blijven liefhebben, een goede, reine vrouw, die hem ook liefhad, dan zou hij misschien nog te redden zijn. Hij denkt sterk over het huwelijk met Kitty, dat mevrouw Barczinowski hem voorstelt. Maar dan komt hij eens thuis, bij zijne moeder, wier huis hij gauw voor een eigen woning, een nieuw atelier zal verlaten. Zijne vader en moeder gaan gebukt onder de zorgen voor hun zoon en beiden trachten de levenswijs van Willy, zijn nachtbraken en zijn uitspattingen voor elkaar te verbergen. Willy heeft verleerd aan zijne moeder zijn leed en zijn zorg te vertellen, zoodat ook zij niets meer voor hem doen kon. Dan, terwijl het huwelijk met Kitty beraamd is, ziet hij plotseling Klaartje, het mooie, eenvoudige, onschuldige meisje, met andere oogen; hij ziet in haar het reine kind, dat hem al die gemeene liefde zou kunnen doen vergeten. Maar hij begrijpt gauw, dat er tusschen hem, den gevierden schilder, en dit kind nooit iets zal kunnen bestaan en vraagt haar zelf of zij de vrouw wil worden van Kramer, zijn vriend en bewonderaar. Den volgenden morgen komt hij na een feest thuis, half dronken, en in die huiskamer, waarop de deur van hare kamer uitkomt, komt de herinnering aan het mooie zachte kind, dat hij den vorigen dag aan een ander verloorde, weer bij hem op. Hij strijdt niet lang met zich zelve, bezwijkt voor de verleiding en gaat hare kamer binnen. Dan kan ook Kitty hem niet meer redden, hij ziet te laat in hoeveel liefde en goedheid zij onder een cynisch en koel uiterlijk verborg: de herinnering aan zijn misdaad tegenover Klaartje kan hij niet meer kwijt raken. Als Kitty eindelijk hoort, welke de verhouding is van hare tante en Willy vlucht zij het huis uit. Willy volgt haar, haalt haar in, brengt haar op zijn atelier en weet haar gerust te stellen; plotseling hooren zij buiten leven: het lijk van Klaartje is uit het water opgehaald en bij Willy binnengedragen; voor zijn huis heeft zij zich verdronken. Kitty en Kramer vluchten beiden, wanneer Willy hun de waarheid vertelt. Als hij alleen is, wil hij probeeren Klaartje's portret te schilderen, maar eene bloedspuwing maakte een einde aan zijn leven.

Sodom's ondergang is geschreven door een man, die over veel dramatische kracht beschikt, die een karakter zeer goed weet te teekenen maar die zijn stukken nog niet in elkaar kan zetten.

Dat was het geval met *De Eer*, maar men kan het met nog meer recht zeggen van *Sodom's ondergang*. In dit drama zijn vele spannende oogenblikken, verscheidene goede tooneelen, maar het is te vol, men krijgt te veel. Daarbij komt dat de schrijver om realistisch te zijn, zijn hoofdpersoon te scherp teekent, en wel zóó dat hij melodramatisch wordt.

Evenals in *De Eer* is ook nu Sudermann het best geslaagd in de teekening van het milieu en de karakters van eenvoudige menschen; zoowel de oude Janikow, als zijne vrouw en Klaartje zijn goed bestudeerd; Mevrouw Barczinowski is een ouderwetsche tooneelfiguur; Dr. Weisze, een cynisch-geestig pratend mensch, die in de groote wereld verkeert, een man met een fond van goedhartigheid, is zeer conventioneel en zoo zijn er meer.

En nu de voorstelling in den Salon. Wij ontvingen daarover het volgende stuk van een inzender, die reeds meer dan eens iets van zich liet hooren.

Josephine Spoor.

Ik heb »Sodoms Ondergang» van Sudermann gezien in het Salon en ik ben voldaan huiswaarts gekeerd!

Ik heb dit stuk, waar veel goeds in zit maar dat ook door veel knaffect en conventie ontsierd wordt, zien vertolken door menschen, die in 't geheel niet berekend waren voor hun taak, op één na... en ik ben toch voldaan geweest... juist door en om die eene, want door die eene heb ik zien geven »leven», heb ik zien geven »waarheid»

en ik wist niet, dat zij »leven» en »waarheid» geven kon; — ik heb in juffrouw Josephine Spoor gevonden 'n jonge artiste, die héél veel belooft voor de toekomst en ik wil dit hier gaan zeggen, hier in »Het Tooneel», dat moet zijn een steun voor jonge artisten, dat gelezen wordt door velen die belangstellen in tooneelkunst; ik wil 't zeggen omdat 't uit moet zijn, het vergoden van enkelen en het achteraf-zetten van anderen.

Want juffrouw Spoor is achteraf gezet, eerst bij het Nederlandsch Tooneel, toen in den Salon waar Mevrouw Rössing de Godheid is! — juffrouw Spoor heeft gespeeld Bloemenmeisje nummer zooveel in den Doofpot, krant zuss-of-zoo in de Groote Trom en eenigen hebben gezegd, dat zij nooit wat worden zou, dat jonge artiestje, dat door die »rollen-van-beteekenis» getoond had wat ze kon (!)...

Och wat zijn de menschen soms onnoozel!... Juffrouw Spoor heeft nu kunnen toonen door haar opvatting, door haar geven van Klaartje, dat zij heeft temperament, dat zij voelt en begrijpt de kunst in tooneelspeelen, dat zij voelt en begrijpt het mooie van het nieuw-gekome in die kunst, die niet meer duldt effectbejag en applausjagerij maar eischt waarheid.

En zij had een rol, die zoo gauw kon leiden tot overdrijven, en door een te-veel juist geheel bedorven zou zijn.

Ik geloof, dat ieder, die wat voelt voor tooneelkunst en die 't mooie er in begrijpt, het met mij eens zal zijn, wanneer ik zeg, dat deze Klaartje zóó gedacht moet zijn door den auteur, zóó en niet anders.

Geen zweem van »doe ik nu niet lief», »ben ik niet om te stelen», zooals we dat in deze rollen van andere actrices gewend zijn; neen, een *onbewuste* onschuld, een *onbewuste* blootheid, een *onbewuste* reinheid, geen ik weet wel hoe ik doen moet om mij onschuldig, bloo en rein te toonen.

Haar eerste opkomen was al heel goed; dat vroolijk binnenloopen en dan plotseling schrikken van dien vreemde dien zij niet verwachtte in dat huis, 't even schuw zijn en gauw weggaan in haar kamer en daarna, 't »is ie weg» halfzacht gevraagd, met het hoofd om de deur, klaar om dadelijk weer weg te loopen als »ie» nog niet weg mocht zijn; dan 't eten, 't eten van iemand, die wel honger heeft maar toch nog meer lust tot babbelen. — Héél goed ook 't praten met Kramer, den schoolmeester, 't vertellen dat er »weer zoo'n brief is,» en de innige belangstelling voor z'n redevoering over Willy, den grooten meester, tegen wien zij, eenvoudig schepseltje, opziet als tegen het hoogste!

Dan de met veel waar sentiment gespeelde, innig-gevoelde scène met Willy, die Poolman bijna met zijn te-veel-vieux-jeu bedorven had, het aansteken van de lamp etc.

Ja, juffrouw Josephine Spoor heeft getoond in het drama van Sudermann, dat zij meer kan dan prulrollen spelen in revues en andere onsmakelijke dingen, dat wij in haar hebben 'n goed-voelende artieste, waarvan we nog veel echte-kunst zullen zien, dan... wanneer haar daartoe de gelegenheid wordt gegeven.

K. W. VAN RIJNSWAERDE.

Wij wilden dit schrijven niet weigeren doch plaatsen het alleen onder protest. *Sodom's ondergang* is niet uitstekend gespeeld, op de meeste spelers waren aanmerkingen te maken, maar voldoende was het wel en verscheidene tooneelen kwamen zelfs zeer goed tot hun recht. Zeer zwak was Mevrouw Poolman-Huysers als de moeder van Willy. Mevr. Poolman kon geen sentiment geven; zij is gewoonlijk scherp en cassant, en wanneer zij dat niet zijn mag, wordt zij huilerig. Mevr. Saalborn-de Groot was ouderwetsch-melodramatisch in overeenstemming trouwens met den toon, waarin hare rol (Mevr. Barczinowski) geschreven is. De Heer Malherbe, die een zeer ondankbare, bijna overbodige rol had, was vrij vervelend, terwijl Mevr. Rössing in het laatste bedrijf — in de vroegere niet — te oud bleek om Kitty goed voor te stellen. Wij

geven onzen inzender veel toe, zelfs dat Henri Poolman soms vieux jeu te zien gaf, maar zijn over het algemeen verbaasd geweest, dat de heer Poolman de moeilijke, zware rol van Willy zoo goed heeft gespeeld. De grime van Poolman was zeer goed, men zag in hem den vermoeden, los levenden artist, in wien het genie is uitgedoofd. Zijne dictie en zijne standen waren soms melodramatisch, deden ons wel eens aan Louis Bouwmeester denken, soms was hij daarentegen zeer realistisch. En nu juffrouw Spoor. Het is waar, juffrouw Spoor heeft deze rol zeer goed gespeeld, een of twee maal hoorde men aan hare dictie, dat zij studie maakt van de nieuwe wijze van nieuwe verzen zeggen, wat wel mooi, maar minder natuurlijk klonk. Toch schijnt ons de lofredde op Mej. Spoor overdreven. Deze rol is voor Mej. Spoor als geknipt en dat is gemakkelijk te bewijzen voor wie *De Parijzenaar* van Gondinet in den Salon heeft gezien. Daarin speelde Mej. Spoor de rol van de 17-jarige Geneviève en Geneviève is precies gelijk aan Klaartje in *Sodom's ondergang*. En dat rolletje speelde Mej. Spoor even goed als nu Klaartje. Tusschen die rollen in heeft zij echter niets van beteekenis laten zien, waartoe haar een paar maal de gelegenheid werd gegeven, o. a. in *Blanchette*. M. i. heeft Mej. Spoor nog niets anders bewezen, dan dat zij voor de rol van een zacht, rein, onschuldig meisje zeer geschikt is en zulk een rol ook heel goed speelt. Wij hopen spoedig meer goeds van haar te kunnen zeggen.

Conclusie: *Sodom's ondergang* in den Salon is een bezoek wel waard.

* *

Heden avond werd in den Salon de eerste der twee abonnements-voorstellingen gegeven, die de Raad van Bijstand der Maatschappij „Apollo” georganiseerd heeft en waarvan de opbrengst gedeeltelijk zal komen ten voordeele dier Maatschappij. Ik schreef het boven reeds: Langendijk is in de mode en de R. v. B. heeft er zeer goed aan gedaan een der beste stukken van Langendijk voor de eerste abonnementsvoorstelling uit te kiezen. *De Spiegel der Vaderlandsche Kooplieden* staat veel hooger dan *De Wiskunstenars*; het eerste stuk behoort tot de soort comédie de moeurs en is geen slecht specimen van die soort; het laatste is een laagstaande comédie d'intrigue, d. w. z. eene klucht. Wel komen in den *Spiegel* ook enkele platheden voor, wel wordt er ook een oogeblik in gevocht en krijgt een knecht een bord brij in het gezicht maar overigens is het stuk werkelijk een blijspel te noemen. Het bevat een satire van de levenswijze der jonge kooplieden uit den tijd van Langendijk (1683—1756), die slecht op hun zaken pasten en nog bovendien hun geld verkwistten. Twee jonge paren, Lichthart en zijne vrouw Kwistgoed, Losbol en zijne Zoetje hebben hun kapitaal er vrijwel doorgebracht maar worden door hunne oude vaders, Ernst en Hendrik, die geld uit de loterij getrokken hebben, voor faillieeren bewaard. De taal van Langendijk, zijne verzen zijn buitengewoon zwak. Maat is er in zijne verzen bijna niet, dikwijls schijnt hij het vers eenvoudig verlengd te hebben, totdat hij een rijmwoord vond. Maar als geheel heeft *De Spiegel der Vaderlandsche Kooplieden* ons publiek zeer zeker voldaan. Er moet gezegd worden, dat de opvoering zeer goed verzorgd was. Daarvan draagt de heer van Kuyk, de regisseur, voor een goed deel de eer weg. Costumes en requisiten waren zeer goed gekozen en zagen er bijzonder goed uit. Het tooneel was goed geschikt, met de kleine ruimte had men kunststukken gedaan en in die aardige achttiende-eeuwsche omlijsting vormden de spelers meer dan eens, vooral in het eerste bedrijf, terwijl Ernst zijn verhaal doet over de levenswijze in vroeger tijd, een aardige groep. De rollen van *De Spiegel der Nederlandsche Kooplieden* zijn niet bijzonder moeilijk, zij werden door bijna alle spelers goed vertolkt. Zeer goed waren de heer van Kuyk als Joris en de heer Poolman

als Ernst; ook de heer Pilger als de procureur Brandarius was best in zijne rol en chargeerde hier niet te sterk. Maar ook de heer Lamberts (Hendrik), Mevr. Poolman (Kwistgoed), Mevr. Rössing (Zoetje) speelden goed en de heer Malherbe, die misschien de moeilijkste rol had, bracht het er eveneens goed af. Opmerking verdient, dat de dames Spoor, Braakensiek, Uhde als figuranten fungeerden.

Het is natuurlijk eenigszins het succes van een mooie antiquiteit, dat men met stukken van Langendijk behaalt. Beschouwt men het uit dat oogpunt, dan was het succes van de voorstelling van heden avond volkomen.

30 Januari 1893.

UIT DE MAASSTAD.

Op het atelier van Ernst van Wolzogen is een portefeuille omvergetuimd en schetsen, studies, aquarellen, schrapjes liggen in bonte wanorde over den vloer; sommige stukken bijna afgewerkt, heerlijk van toon, andere een paar smeren, veel prullen, bij toeval bewaard gebleven.

Twee broeders, ongekamde hoofden maar nobele harten, innig aan elkaar gehecht, zoo saamgesmeed, dat er heel wat noodig is om hen tot de waarheid te brengen, dat een gehuwd man eerst aan zijn vrouw en dan aan zijn broer moet denken; een vrouwtje lijdende in de vunze omgeving, daarbij gebukt onder een fout, vóór haar huwelijk uit liefde bedreven; nijldige kwaadsprekerij, ploeteren in modder; een schooier van een Commerciënraath, die de overtuiging der twee publicisten met goud wil koopen; de vroegere minnaar, vraagtekenachtig behandeld, een jonge beeldhouwer, wiens eerste succes daarin bestaat, dat zijn arbeid stuk valt en de assurantie hem de verzekerde waarde heeft uit te betalen; Kunibert Dippel, duister gedrochtje met X-beenen, een studie voor Ribot; tafeltooneeltjes naar Jan Steen; een lief interieur bij den vader van het verleide meisje, Juffrouw Conventie met gescheurde kousen op een safety; veel bier en tabaksmook; een der broers hakkeland, proefneming op het publiek hoever het een tentoonstellen van zulke gebreken kan slikken, zonder in ernstige momenten te lachen; hier en daar geleeraar over sociale toestanden; bijna alle optredenden arme tobbers, schipbreukelingen op den grooten levensoceaan, kameraads door ellende, door een gelijk gevoel van gemis.

Ziedaar onze impressie van Das Lumpengesindel, onder den titel *Het Uitvaagsel* door het Tivoligezelschap opgevoerd, wederom een kloeke daad van de voortvarende directie. Want er behoort moed toe *Het Uitvaagsel* op te voeren. *Doen* zal het vermoedelijk niets. Het publiek verlangt een stuk te zien, wenscht niet in een schetsboek te bladeren. En ten deele heeft het gelijk; andere bezwaren buiten rekening latende, behoort deze reeks fragmenten wellicht meer thuis in een kunstkring dan in den schouwburg, waar men op vruchten, liefst rijpe, rekent en zich over het algemeen weinig bekommert om het hoe en waardoor. Wij zijn niettemin dankbaar, dat het ons vergund werd een blik te werpen in de belangwekkende portefeuille van Von Wolzogen, in zijn wroeten, zijn ploegen, zijn peilen in de de harten en wonden der maatschappij en met meer dan gewone belangstelling zien we het resultaat zijner studies, een afgewerkt kunstwerk, tegemoet.

Zorgvuldig was de opvoering voorbereid en alles getuigde wederom van kunstliefde, van ambitie, van het met hart en ziel er in zijn, dat aangenaam stemt, vrouwen wekt en eerbied afdwingt. Met toewijding speelden allen, met succes de meesten. Het broederpaar Kern werd door de Heeren Roijaards en De Vos uitmunten voorgesteld; alleen heeft laatstgenoemde, evenals Mevrouw Van Biene—Poolman (Else), zich in pathetische oogeblikken te ontworstelen aan herinneringen van *Noodlot*; de mooie, volle toonen van Frank's *Wat een heerlijke avond, juist als vóór*

zes weken, met *Eve*, passen minder aan den borstelharigen, oppervlakkig terugstootenden letterkundige. Mevrouw Van Biene had ook nog eenvoudiger, nog ongekunstelder kunnen zijn; doch met den Heer Alex. Faassen gaven de drie genoemde artisten machtig veel moois te zien. De Heer Van Amstel was niet erg op dreef, tamelijk onbeholpen; zijn rol kan daarvan voor een goed deel de schuld wezen, want Plattner is onduidelijk geteekend. De Heer Erfmann (Fassmann) had, naar wij meenen, een ingebeeld genie voor te stellen en dan kon de uitwerking komischer zijn. Ten slotte hulde aan den Heer van Biene voor zijn Dippel!

* * *

Als de schrijver in een tooneelstuk een stelling wil bewijzen, mag men verlangen, dat deze stelling den toeschouwer belang inboezemt. Met *Louise* (Mariage d'hier) van Victor Janet is dit geenszins het geval of beter gezegd, de zoogenaamde stelling is, voor ons publiek ten minste, een axioma. Dat een vrouw, die, na van een onwaardigen echtgenoot gescheiden te zijn, met den man harer keuze trouwt, eerbiedwaardig kan wezen; dat »men» verkeerd handelt zulk een vrouw met den nek aan te zien, vooral wanneer diezelfde »men» met een dame blijft omgaan, die, in plaats van haar huwelijk te doen verbreken, het naar welgevallen ignoreert, dat alles is simple comme bonjour, en wij hebben moeite te gelooven, dat er in Frankrijk's hoofdstad anders over gedacht wordt, al kunnen door deze omstandigheden vreemde en netelige complicaties ontstaan. Misschien echter heeft de schrijver niets willen bewijzen en nam hij de scheiding met daaropvolgend huwelijk alleen als uitgangspunt. Dan hebben wij zijn gegevens zonder meer te accepteren, om de aandacht op karakterteekening, verwikkeling, dialoog, of op enkele tooneelen te vestigen; de schilder van een methoop heeft aanspraak op dezelfde belangstelling als hij die modebloempjes op het doek smeert en bij een hardrijder geldt onze eerste blik juist niet de soort schaatsen.

Ongelukkigerwijs, hoe wij het stuk ook draaien en keeren, het gelukt ons niet in *Louise* meer te zien dan een tooneelproduct, vrij goed gebouwd, met weinig pakkende scènes, zonder karakterteekening, en tamelijk vloeiend maar nogal breedsprakig alledaagsch geschreven, kortom een tooneelspel zooals er twaalf in een dozijn zijn, zooals er kruipen uit weelderige, mollige, geparfumeerde studeervertrekken.

Een woord over de rolverdeling bij de Vereenigde Rotterdamse Tooneelstukken. Rolverdeling welnu het woord kan blijven staan, al is de benaming minder juist, wanneer men de namen der personen op strookjes papier schrijft, deze in een hoed werpt en dan Vrouw Fortuna laat beslissen. Die dame had weer rare kuren; de een was gelukkiger dan de ander, de Heer D. Haspels kreeg de rol van den heer Tartaud, deze die van den Heer Van Eysden, en zij, die de Prinses had kunnen spelen (Mevrouw Van Eysden—Vink in dat geval de Louise), of anders stellig de Marthe had moeten hebben, kreeg een nietje. Zoo kwam het, dat deze sympathieke meisjesrol ten eenemale onvoldoende werd vervuld en het is verre van ons de vertolkster daarvan een verwijt te maken. Marthe heeft o. a. bijna het geheele, zwakke vierde bedrijf te redden en zulk een taak legt men alleen in de uiterste noodzakelijkheid op de schouders van een jonge dame, die eerst kort geleden begonnen is te leeren. Dat men beginnelingen de gelegenheid biedt zich te oefenen, uitmuntend; wij hebben er van onze zijde dikwijls op aangedrongen, maar zulk een gewichtigen post laat men niet door een recruit betrekken, te minder, wanneer de veste toch al zwak bezet is.

Was het wonder, dat bijna alles mat en slap ging, dat het publiek zich kortweg verveelde en zelfs de bloemen van een minder handigen tooneelvriend de geestdrift niet konden aanwakkeren? Het stuk, wij betoogden het hierboven, bezit weinig deugden, doch, naar onze oprechte overtuiging,

was er met een juiste rolverdeling, met een beter verzorgde opvoering, stellig meer van terechtgekomen. Zelfs de tooneelschikking liet te wenschen over en aangezien deze in de laatste tijden vaker stof tot klagen gaf, moeten wij er op wijzen. De schermen in onzen grooten schouwburg zijn fraai en meestal worden ze goed gekozen; maar wat waren bijvoorbeeld in het derde bedrijf sofa en stoelen allerzonderlingst geplaatst. De dames hadden moeite zich met hun slepen op dit geaccidenteerde terrein te bewegen en klein is het tooneel heusch niet. Het gebarenspeel van Mevrouw Van Kerckhoven, de minachting waaraan zij blootstaat, het aanzwellen van den storm tot het ontstaan van Mevrouw Coelingh de uitbarsting levert . . . het effect van deze scène ging nu grootendeels verloren. Over toiletten en grime zou ook heel wat te zeggen zijn; worden deze in overleg met den regisseur vastgesteld?

Wanneer men dit alles aanschouwt, na den vorigen dag een voorstelling in Tivoli te hebben bijgewoond, maakt men onwillekeurig vergelijkingen en deze vallen waarlijk niet alle ten nadeele van het kleine schouwburgje uit. En dan durven enkelen nog beweren, dat ook in dit opzicht, daar geen bekwame regisseur aan het woord is! Ook in dit opzicht, wij schrijven het met voordacht, omdat zooveel in den regisseur den persoon zien, wien de keuze der decoraties en de tooneelmeubilering is opgedragen, in plaats van den aanvoerder, den aanvuurder, met het stuk door en door vertrouwd, die waakt dat de rollen worden gekend, begrepen en vervuld in overeenstemming met de bedoelingen van den schrijver, die c. q. de scènes à faire aanwijst en daarop laat spelen, die het tempo regelt en afwisselt, die voor groepeerings, lijnen en kleuren zorgt, de taal beschermt, die met zijn kennis, smaak en kunstinzicht allen bezielend voorlicht, die orde en tucht op de planken handhaaft, kortom de artistieke leider zoowel voor de hoofdzaken als voor de détails.

Oef . . . dat is een heel verlangenlijstje geworden! Ja, de taak van een regisseur is ontzaglijk zwaar, en als dezelfde persoon daarenboven de directie heeft te voeren en moet optreden, dan . . .? Dan zijn wij bereid veel door de vingers te zien, maar achten ons daarom niet ontslagen van de verplichting op het beste te blijven wijzen, al erkennen wij volgaarne, dat ons vrij dikwijls het goede, soms zelfs het betere, wordt geboden, hetgeen wij dankbaar genieten en waardeeren.

25 Januari 1893.

JEAN VALJEAN.

BOUWMEESTER SOLNESS.

Men moge zeggen, wat men wil, er zijn nog altijd slechts zeer weinig menschen, die van een tooneelstuk niet eischen dat het klaar en duidelijk zij; dat er iets in gebeure en er dus handeling in zij, meer dan de actie, die men opmerkt in een gesprek, waarvan ieder antwoord ons iets verder brengt in kennis van de personen, die spreken; dat het stuk een afgerond geheel zij, zoodat aan het einde voor de hoofdpersonen eene belangrijke periode van hun leven afgespeeld is en een nieuwere, andere begint. Slechts zeer enkelen willen zich bij het zien van een tooneelwerk de moeite getroosten, te denken over de bedoeling, die de schrijver gehad heeft met de gezegden, die hij de personen in den mond legt, met de karaktertrekken, die hij hun gegeven heeft. De meesten willen van geen symboliek op het tooneel weten, evenmin als van *Tranches de vie*, en filosofische beschouwingen of van zielsanalyse en de schrijver van *Het Nieuwe* had bij zijne grensbepaling van het gebied der kunsten nog de tooneelkunst kunnen noemen en het terrein, waarop de tooneelschrijfkunst zich mag bewegen, kunnen beperken binnen grenzen, welke in den laatsten tijd herhaaldelijk door haar zijn overschreden.

Maar er zijn toch ook menschen, die, wanneer zij kunst

genieten kunnen, niet opzien tegen wat moeite; die een kunstwerk op zich laten inwerken, tot zij de niet aan de oppervlakte liggende bedoeling begrepen hebben; die, het Multatuli toegevend, dat wat zonder inspanning wordt begrepen, het lezen niet waard was, ook bij tooneelwerken wel door een ruwe schors willen heendringen om eene voedende, saprijke pit te vinden. De groote massa komt zoover natuurlijk nooit en wanneer een kunstvorm langzamerhand populair wordt, dan is het niet, omdat telkens meer personen uit die groote massa die moeite willen doen, maar omdat de denkbeelden dier menigte voortdurend zich zóó wijzigen, door opvoeding en door aanneming zonder onderzoek van de meeningen van anderen, dat het die allen geen inspanning meer kost, te genieten, wat het geslacht, dat aan hen voorafging, onbegrijpelijk en ongenietbaar vond. Maar dan is ook dikwijls die kunstvorm, die het betrof, banaal geworden, evenals eene waarheid, zooals Dr. Stockmann in *Een Vijand des Volks* zegt, gewoonlijk slechts twintig of dertig jaar eene waarheid blijft. En nu is het niet moeilijk te zeggen, wie gelijk heeft, de kleine troep *éclaireurs*, die eerder iets begrijpt dan de groote massa; de weinigen, die hun tijd vooruit zijn, zooals men het uitdrukt, of *le public*, het troetelkind van Sarcey. Wel blijft het de vraag of die minderheid zooveel gelukkiger is dan de meerderheid.

Na deze eenigezins lange inleiding behoef ik mijne lezers zeker wel niet meer te zeggen, dat *Bouwmeester Solness*, het nieuwste werk van Ibsen, geen kost is voor alle monden, zeker niet voor alle magen. Het was nauwelijks in het oorspronkelijke verschenen, of er kwam eene Duitsche uitgaaf, weldra gevolgd door eene goedkoope uitgave; dadelijk werd het plan gemaakt, het stuk te Berlijn op te voeren. En toch schijnt het mij, alsof dit stuk van den filosoof-apostel-dramaturg minder de aandacht trekt, minder besproken wordt en ook minder opgang zal maken, dan zijne vroegere stukken, in ieder geval minder dan zijn voorlaatste, *Hedda Grabler*.

Ibsen heeft, eenige gedichten niet medegerekend, alles wat hij schreef in dramavorm gegoten, een vorm, waarvoor hij gedurende den tijd, dat hij schouwburgdirecteur was, waarschijnlijk groote voorliefde gekregen heeft. Mij schijnt het toe, alsof dit zijne latere werken geschaad heeft. Niet zijne oudere: *Een Vijand des Volks*, *De Steunpilaren der Maatschappij*, *Nora*, — van de romantische periode van den dichter spreek ik niet — zijn begrijpelijk, zooals wij ze op het tooneel zien, bij een eerste voorstelling. Met *De Vrouw der Zee* en *Rosmersholm* is dit minder het geval en *Bouwmeester Solness* zou in romanvorm, door een Bourget behandeld, zeker een buitengewoon belangrijke figuur geworden zijn. Ik weet niet, of Ibsen bedoeld heeft, dat *Bouwmeester Solness* zou worden opgevoerd; hij kan zeer goed, evenals Renan in zijn *Prêtre de Nemi* en *Abbesse de Jouars* den vorm van gesprekken gekozen hebben, zonder dat die op het tooneel behoeven te worden gezegd. *Bouwmeester Solness* bevat verscheidene gesprekken van twee personen, die tien en vijftien pagina's innemen van de brochure, die 124 bladzijden telt. Het is dan ook bijna niets dan eene expositie van het karakter van den *Bouwmeester Solness*, die in al die dialogen een der twee personen is. Omtrent zijne vrouw hooren wij ook genoeg om haar te kennen; wat de overige personen aangaat, zij dienen alleen om op de hoofdpersoon het noodige licht te doen vallen.

Zooals vele stukken van Ibsen, bevat ook *Bouwmeester Solness* het einde eener levensperiode van een of meer personen: *Nora's* geschiedenis als kind en als »child-wife» wordt in *Nora* verteld: het wakker worden van *Nora* is het eind van het stuk. Zoo met *Rosmer* en *Rebekka West* in *Rosmersholm*, met *Ellida* in *De Vrouw der Zee*; *Hedda Grabler* eindigt met den dood der heldin, aan de uiteenzetting van wier karakter het stuk gewijd is. Zoo ook *Bouwmeester Solness*. Halvard *Solness* wordt ons getoond, een

paar dagen lang, in gesprekken met Dr. Herdal en *Hilda Wangel*, eenige oogenblikken ook met zijn vrouw, *Kaja Fosli* en *Ragnar Brovik*. Langzamerhand hooren wij alles omtrent *Solness' vroeger leven* en omtrent zijn karakter. Zelfs op het laatst van het derde bedrijf, het laatste, zijn er nog bijzonderheden, die ons in een gesprek van *Solness* en *Hilda* worden medegedeeld. Dan volgt plotseling de catastrofe: de bouwmeester stijgt zelf op den toren, dien hij aan zijn nieuwe huis gebouwd heeft, om aan den weerhaan een krans te bevestigen, zooals dat in Noorwegen blijkbaar gebruikelijk is. Tegen de verwachting van velen zijner kennissen, die meenen, dat hij te veel last heeft van duizeligheid om zoo hoog te klimmen, bereikt hij de spits, hangt den krans op, zwaait met zijn hoed en stort plotseling naar beneden op den grond, waar hij verpletterd wordt.

En wat is dan nu die bouwmeester *Solness*, die zich met opzet, omdat hij geen academische opleiding genoten heeft, »bouwmeester» en niet »architect» noemt? Hij is op het land geboren, een kind van arme ouders en heeft eene godsdienstige opvoeding gehad. Hij is getrouwd met eene vrouw, die wat geld had, en die van hare ouders onder andere een oud huis met een zeer grooten tuin had geërfd. Dit huis, waaraan zijne vrouw zeer gehecht was, is afgebrand, alle bewoners zijn gered maar *Aline Solness* is dien slag nooit te boven gekomen en hare twee kleine kinderen zijn kort daarop gestorven. In het park heeft *Solness* na den brand een aantal villa's gebouwd, die hem als bouwmeester beroemd hebben gemaakt.

Hij zelf woont nu tijdelijk in een ander huis, totdat het nieuwe, dat hij bouwt op de plaats, waar het afgebrande gestaan heeft, gereed zal zijn. Een paar dagen vóór de toren zoover gevorderd is, dat de krans aan de spits kan gehangen worden, komt *Hilde Wangel*, een meisje van 22 jaar bij *Solness*, wiens vrouw zij op een badplaats had leeren kennen. En zij kent *Solness* ook, al heeft hij haar vergeten. Tien jaar geleden, bij de inwijding van een kerk in het dorp, waar zij woonde, heeft zij hem op den toren zien klimmen om den krans aan den weerhaan te hangen, op een toren, die haar de hoogste van de wereld scheen. En na de plechtigheid heeft zij hem weer gezien, thuis bij haren vader, waar hij dien middag kwam eten en hij heeft haar toen allerlei dingen gezegd, die op haar kindergemoed een diepen indruk maakten: over tien jaren zou hij terugkomen om haar te halen en dan zou hij haar een koninkrijk cadeau geven; daarna had hij het kleine meisje herhaaldelijk gekust en was weggegaan.

Nu komt *Hilde* hem aan zijne belofte herinneren, haalt het verhaal hunner ontmoeting van vroeger weer op en heeft lange gesprekken met hem, een paar dagen lang. Zij blijft bij *Solness* logeeren, brengt te weeg, dat hij een ouden architect, die jaren lang bij hem gewerkt heeft, op zijn sterfbed een goed getuigenis van zijn zoon thuis stuurt en veroorzaakt door haar praten, dat *Solness* nog eens, zooals tien jaar geleden, zelf de krans aan de torenspits zal bevestigen, men weet met welk gevolg. Dat is het geheele stuk. Het begint op den avond van de aankomst van *Hilde Wangel* en eindigt met den dood van *Solness*. Al het belang moet dus gevonden worden in hetgeen men uit gesprekken omtrent het karakter der personen te weten komt. En dat is merkwaardig genoeg.

Tot het begrijpen van *Solness* wordt ons, meen ik, de weg gewezen door het volgende:

HILDE (ziet hem ernstig aan). U is ziek, bouwmeester. Ik zou bijna zeggen: erg ziek.

SOLNESS. Zegt u maar krankzinnig, dat bedoelt u toch.

HILDE. Neen, aan uw verstand mankeert, geloof ik, verder niets.

SOLNESS. Waaraan mankeert het dan? Voor den dag ermee!

HILDE. Zou het niet zijn, dat u met een ziekelijk geweten, op de wereld gekomen is?

SOLNESS. Met een ziekelijk geweten? Wat is dat voor duivelsgoed?

HILDE. Ik bedoel, dat het geweten bij U erg zwak is. Zoo . . . teer. Dat het niet tegen een stootje kan. Dat het iets, dat zwaar weegt, niet kan dragen of opheffen.

SOLNESS. (brommend) Hm! Hoe moet een geweten dan eigenlijk zijn, als ik vragen mag?

HILDE. Liefst wou ik, dat het geweten bij u zoo echt . . . zoo echt stevig was.

Halvard Solness heeft geen gezond geweten; zijn geweten wijst hem niet den weg; hij durft de verantwoordelijkheid voor een eenmaal genomen besluit niet dragen. Toch is hij niet geheel een Hamlet, ook al heeft hij eenige overeenkomst met den Deenschen prins. Hij is meer gecompliceerd; hij voelt zich schuldig aan feiten, die hij niet heeft veroorzaakt, maar alleen gewenscht; hij is bang voor een wedervergelding, die komen zal, die hij verdiend acht en waartegen hij zich toch op een schandelijke, tegenover anderen, allerrechtvaardigste wijze verzet. De denkbeeldige schuld, die hij op zich voelt rusten, wil hij trachten te delgen door onverdiende vermoedens, die anderen omtrent hem hebben, niet tegen te spreken. Hij is niet gelukkig, terwijl het hem overigens in de wereld zoo goed gaat, terwijl zijn naam beroemd is en zijne vrouw hem lief heeft, omdat zijn levensgeluk, naar zijn gedachten, gekocht is met dat van anderen, van zijne vrouw, van den ouden architect Brovik, van Kaja Fosli. Hij heeft gewenscht, dat het oude huis, dat de ouders van Aline al bewoond hadden, zou verbranden, dan kon hij in de plaats nieuwe villa's bouwen: eene scheur in den schoorsteen, waardoor brand zou kunnen komen, heeft hij zelfs niet dicht gemaakt. Wel is de brand geheel toevallig ontstaan, en zelfs in een ander gedeelte van het huis, zoodat Solness er werkelijk niets aan gedaan heeft, maar hij voelt zich toch schuldig tegenover zijne vrouw. Voor vrouwen is Solness blijkbaar zeer aantrekkelijk; Kaja Fosli, die met den jongen Ragnar Brovik verloofd was, is bij hem op het kantoor gekomen als boekhoudster; hij heeft veel indruk op haar gemaakt en zij is langzamerhand op hem verliefd geworden; van die liefde heeft hij gebruik gemaakt om haar bij zich op het kantoor te houden en met haar ook haren aanstaande en diens vader, beiden knappe architecten, die Solness niet zelfstandig wil laten werken, van wier arbeid hij de vruchten plukt en den roem inoogst. Kaja Fosli is hem niets maar haar geluk heeft hij vernield. De vergelding, waarvoor Solness bang is, is de opkomst van de jeugd, verpersoonlijkt in Ragnar Brovik, dien hij ondergehouden heeft een die zich zal willen wreken. Door al dat denken over zichzelf, al dat tobben wordt het leven van Solness geheel vreugdeloos; zijn somberheid wordt door geen enkelen zonnestraal verhelderd. Kleine trekjes komen zijn karakter nog verduidelijken: het onmogelijke lokt hem, zoowel als Hilde; luchtkasteelen zijn het, die hij het liefst zou bouwen, in boeken vindt hij geen samenhang meer, daarom leest hij maar niet meer.

Bouwmeester Solness is een weifelend mensch, die niet flink voor den dag durft komen met zijn meeningen en zijn daden; de man, die niet recht op zijn doel afgaat, die niet doet wat hij moet, »advienne que pourra»; die daarbij vreest achteraf gezet te worden, nu zijn tijd zoo wat voorbij is, die het voor de menschen niet bekennen wil, dat er anderen zijn, die hem verdringen. Toen hij vroeger op den toren in het dorp Lysanger is geklommen, toen heeft hij zichzelf durven zijn. Hij was altijd duizelig, maar dien dag is hij moedig en vrij naar boven geklommen en heeft tot zijn God gezegd, dat hij geen kerken meer voor hem wilde bouwen, dat hij nu huizen voor menschen ging bouwen, dat hij nu vrij wilde zijn. Maar hij heeft het niet gekund. De huizen, die hij bouwde, bleken de menschen eigenlijk niet noodig te hebben om gelukkig te zijn en hij heeft ze gebouwd ten koste van het levensgeluk van zichzelf en van anderen.

Toen is Hilde Wangel gekomen, een meisje van het land, een romantisch kind, dat nog vol is van al het moois, dat Solness haar tien jaar geleden heeft verteld en nu haar koninkrijk komt halen. Maar het is niet een gewoon koninkrijk. Wat zij wil, is hem hoog en vrij en gelukkig zien, beantwoordende aan de illusie, die zij zich van »haren bouwmeester» gemaakt had. Zij houdt van de menschen met een stevig geweten, zooals die oude Wikingers, die roofden en plunderden, de mannen dood sloegen en de vrouwen gevangen namen, meesleepten en met haar deden, wat zij wilden. Zij had, als een van die vrouwen, van zoo'n Wikinger kunnen gaan houden, zoo'n ruwen, flinken, stevigen kerel, die wist wat hij wou, en het dan ook deed, zonder naar iets meer te vragen — geheel het tegenovergestelde van bouwmeester Solness. En zij praat zoolang met hem en er gaat zulk een frissche aantrekkelijkheid van haar uit, zij weet Solness, die voor zoo iets lang niet ongevoelig is, zoo in te pakken, dat hij zijn moreele en fysieke duizeligheid voor een oogenblik vergeet en op den toren van zijn nieuwe huis klimt. Maar het duurt niet lang, de uitspanning is hem te groot, hij heeft de kracht niet, als hij eenmaal boven is, te blijven staan; hij tuimelt naar beneden. Maar Hilde heeft in zekeren zin toch haar koninkrijk gekregen, zij heeft hem één oogenblik hoog boven zich in de vrije lucht gezien!

De vrouw van Solness, Aline, is in zeker opzicht ook het tegenovergestelden van haren man. Bij haar is het een gebonden zijn aan plichten en het precies vervullen van die plichten. Vooral in kleine dingen is zij nauwgezet; het woord »plicht» voor de eenvoudigste dingen ligt als in haar mond bestorven. Zij is godsdienstig, het ongeluk dat haar overkomt, den dood van haar kinderen, neemt zij aan als een beschikking van hooger hand en zij berust er in. Maar dat het huis, waarin hare ouders hebben geleefd, dat de oude familieportretten en haar poppen, die zij sedert haar jeugd bewaard had, verbrand zijn, dat heeft zij zich sterk aangetrokken. Zij houdt van haren man en lijdt er door dat zij moet denken, dat er iets ongeoorloofds is in de betrekking van Solness en Kaja Fosli. Zij is niet de vrouw, die men Solness zou hebben toegewenscht, die tobbede vrouw met hare kleine zorgen, voor wie haar man nog alleen medelijden voelt en die op hem geen invloed meer heeft. Tot hem had de drang om zich zelf te zijn moeten komen, zooals Hilde tot hem kwam, maar minder plotseling en minder onstuimig, dan ware hij misschien nog te redden geweest.

Zeer diep verborgen is de symboliek van *Bouwmeester Solness* niet, maar symbolisch is het stuk zeer zeker en de personen moeten ook zoo worden opgevat. Noch Solness noch Aline, noch Hilde zijn natuurlijke menschen, zij zijn zelfs geen uitzonderingsgevallen. Er is iets »unheimlich» in hen: Solness gelooft, dat anderen hem voor krankzinnig houden, soms denkt hij zelf, dat hij het is. En Hilde, die, wanneer zij hem na zijn laatste poging om zich zelf te zijn, naar beneden ziet storten, als in stillen, waanzinnigen triomf zegt: »Tot den top kwam hij toch. En ik hoorde harpen hoog in de lucht,» die daarna wild en met groote innigheid uitroept: »Mijn — mijn bouwmeester,» Hilde zal zeker niet velen een normaal mensch toeschijnen.

De bedoeling van den schrijver, de moraal zal zeker ieder duidelijk geworden zijn. Uit dit oogpunt beschouwd sluit *Bouwmeester Solness* zich aan bij *Rosmersholm*, zij het dan ook niet onmiddellijk.

Bouwmeester Solness zal niet veel bijdragen tot den naam van den ouden schrijver; dit stuk zou hem zeker niet beroemd gemaakt hebben. Zij, die de taal, welke hij spreekt kennen, zullen zeker willen weten, wat Ibsen, de hervormer van menschenkarakters, in zijn nieuwste werk te zeggen heeft; het is geen schakel in de keten zijner stukken, waarbij men beginnen kan.

Bouwmeester Solness is den 19^{den} Januari te Berlijn ge-

speeld en, zooals te verwachten was, gevallen, niettegenstaande het door een paar der optredenden zeer goed werd gegeven. In de pers heeft men het stuk blijkbaar hoofdzakelijk beoordeeld naar de voorstelling en nu van een verzameling gekken enz. gepraat. Wie *Bouwmeester Solness* ééns gelezen heeft, zal het stuk vreemd vinden, bij herhaalde lezing wordt het duidelijk genoeg, maar dan ontdekt men ook spoedig, dat het voor het tooneel niet geschikt is. Zooals de oude dichter door lang nadenken tot de vaststelling der personen en van hunne woorden gekomen is, zoo komt ook de lezer door nadenken tot de bedoeling van den dichter. Het zal bij deze ééne voorstelling van *Bouwmeester Solness* wel blijven, tenzij in Frankrijk de steeds aangroeiende vereering van Ibsen zoo groot worde, dat men daar al wat hij geschreven heeft, ook voor het voetlicht wil zien!

INGEZONDEN.

Middelburg, den 20 Januari 1893.

Waarde heer Redacteur!

Gij neemt in het jongste nommer van *Het Tooneel*, als schrijver van het overzicht uit de Amstelstad, den handschoen op tegenover mij, waar ik enkele bedenkingen opperde tegen de nieuwe richting op kunstgebied.

Gij doet dit op heusche wijze, daardoor een lesje gevend aan *Een voor velen*, die anderen, welke met hem in meening verschillen, onwelwillend bejegende.

Het zou mijnerzijds daarom onheusch zijn, wanneer ik daartegenover deed alsof ik uwe opmerkingen opzettelijk met stilzwijgen wilde voorbijgaan.

Dat is niet zoo. Maar evenmin acht ik het noodig in een uitvoerig debat met u te treden, omdat wij in deze te ver van elkaar staan om van zulk een strijd voor een van beide partijen verandering van opinie te kunnen verwachten.

Gij vindt zelf in *Noodlot* zooveel af te keuren, dat wij eigenlijk elkaar op dat punt de hand kunnen reiken, te meer omdat wij ook tevens in waardeering van het spel op één lijn staan. Onze beide beoordeelingen leveren daarvan het bewijs.

Over het punt van verschil deze enkele opmerkingen: Voor u is in *Blanchette* en in *Noodlot* de grens, waar de realistische kunst te kras wordt, nog niet overschreden, voor mij in de laatste tooneelen dier stukken wèl.

U hebt in die stukken »mensen gezien door zeer menschelijke hartstochten bewogen, heftige conflicten, maar geene die u hebben doen walgen.»

Ik vind de heele figuur van *Bertie* walgelijk en de verhouding tusschen hem en *Frank* ziekelijk. Of zulk eene verhouding natuurgetrouw is, wil ik daarlaten.

Een moord te zien plegen — zooals in *Noodlot* door *Frank* op *Bertie* geschiedt — vind ik weerzinwekkend.

Hierbij geldt niet, zooals door u in uwe vergelijking met de azalea's wordt gesteld, de kwestie of men al of niet van moorden houdt, maar wèl of aan het gevoel, aan het menschelijk gevoel, niet al te zeer geweld wordt gepleegd. En hierop geef ik, wat het laatste tooneel uit *Noodlot* betreft, een beslist bevestigend antwoord.

Er zijn er die dat wèl mooi hebben gevonden. Van hen zeg ik eenvoudig met eenige variatie op uw eigen woorden in verband met een zeer mooi, en zelfs zoo natuurlijk geschilderden meshoop, dat men zijn neus erbij zou dichtknijpen: »wat hebben die mooivinders een curieusen smaak.»

En hiermede basta.

Vriendschappelijk gegroet van

UEd. dw.

JOH. L. VAN DER PAUWERT,

NIEUWE UITGAVEN.

(Opgave van de firma Gebrs. SCHRÖDER, Amsterdam.)

- Huch (R.), *Evoë*. Dramatisches Spiel. geb. f 1.95
 Subert, (F. A.) *das Böhmisches National-Theater* in der ersten internationalen Musik und Theaterausstellung. Wien, 1892 » 1.95
 Harms, (P.) *Die deutschen Fortunats-dramen und ein Kasseler Dichter des 17en Jahrhundert* » 1.60
 Sachs, *der Privat-Detectiv*. Lustspiel » 0.80
 Ox, *Richard Olen*. Trauerspiel » 0.80
 Rulo vom Walde, *Hygienische Volksbühne: Die gute Stube — Wasser thuts freilich, — der rechte Doktor*. Lustspiele » 0.65
 Müller, (G.) *Ein Elevenstreich*. Schwank » 0.65
 Rehder, (F.) *Frie'n od Soldat ward'n*. Lustspiel . . . » 0.50
 Ritter, (A.) *Schutzgeister*. Lustspiel » 0.65
 Stocker (F. A.), *Das Volkstheater in der Schweiz* 3e Aufl. » 1.85
 Bulthaupt (H.), *Dramaturgie des Schauspiels I Lessing, Goethe, Schiller, Kleist*. 6e. Aufl. geb. . . . » 3.90
 Meyer (J.), *Ein Goldener Ring ist gefunden*. Schwank. » 1.30
 Wolff (E.), *Columbus*. Drama geb. » 1.95
 Wildenbruch (E. v.), *Meister Balzer*. Schauspiel. . » 1.30
 Jaeden (M. v.), *Fritjof*, Een Festspiel in 2 Abenden. » 1.05
 Raaben (E.), *Voltaire u. Lessing*, Lustspiel . . . » 1.05
 Grelling (R.), *Ralsen wider Ralsen*, Schauspiel . . » 1.30
 Bruiloft (De) van *Kloris en Roosje*. Kluchtspel met zang en dans, 2e druk » 0.20
 Gottscheid (T.), *De fabriekssmid*. Een sociaal levensbeeld in 5 bedrijven. Uit het Hoogd. door C. v. d. Zeyde » 1.25
 Wolff (P.), *Celles qu'on respecte*. Comédie en trois actes. » 1.90
 Gondinet (Edm.), *Théâtre Complet*. Tome II. . . . » 1.90
 Daudet et Belot, *Sapho*, Pièce en 5 actes, tirée du roman d' Alphonse Daudet. » 2.20
 Augier (E.), *l'Aventurière*, illustré. » 11.—
 » » *la Ciguë*, illustré » 5.50
 Sophocle, *Oedipe-roi — Oedipe à Colone — Antigone*. Nouvelle traduction en vers par L. Richaud. . . » 1.90
 Sazie (L.), *Sonate en mi*. Comédie en un acte, (Théâtre du Gymnase.) » 0.85
 Gascogne (J.), *Azor*. Comédie bouffe en un acte. (Théâtre moderne). » 0.85
 Sheridan (R. B.) *The school for scandal*, a comedy Illustrated by Fr. M. Gregory » 10.40
 Skrine, *Columbo*, a Drama » 3.90
 Knowles (J. S.), *Dramatic Works*. » 1.30
 Lowell (J. R.) *The old English Dramatists* on Marlowe, Webster, Chapman, Beaumont, Fletcher, Massinger, and Ford » 3.25
 Vogel von Spiegelberg (A.), *das Kukukse*. Ein Familiendrama » 0.65

ADVERTENTIËN.

Ter perse bij TH. A. VAN ZEGGELEN, (M. J. P. VAN SANTEN) te Amsterdam:

GIUSEPPE GIACOSA

DROEVE MIN

(TRISTI AMORI)

naar het Italiaansch door MR. J. KALFF JR.

Verschijnt den 1^{en} en 15^{en} van iedere maand bij TH. A. VAN ZEGGELEN (M. J. P. van Santen) te Amsterdam.

Leden van het Tooneelverbond ontvangen dit Tijdschrift gratis.

Voor niet-leden bedraagt de prijs, per jaargang van tenminste 16 afleveringen, f 4,—. Franco per post f 4.25.

Brieven en stukken, de Redactie betreffende, adresseere men aan den Heer Mr. J. KALFF Jr., MARNIXSTRAAT 396.
Opmerkingen betreffende de verzending en opgaven van abonnementen en advertenties in te zenden aan den Drukker-Uitgever, ACHTERBURGWAL 84.

N°. 10.

18 FEBRUARI 1893.

XXIIe JAARGANG.

De copie voor dit nummer kwam te laat; daardoor verschijnt het op 18 inplaats van 15 Februari.

I N H O U D :

Officiël gedeelte: Vergadering van het Hoofdbestuur. — Uit onze afdelingen.

Niet-Officiël gedeelte: Uit de Amstelstad (*Hannes, Het Boek Job, Champignol tegen wil en dank*), — J. V., Uit de Maasstad (*Champignol tegen wil en dank, Een Stortbui, Een Huwelijk*) — De Vrije Gedachte. — August Strindberg. — Nieuwe Uitgaven. — Advertentiën.

Officiël gedeelte.

Vergadering van het Hoofdbestuur.

Zondag 12 Februari j.l. vergaderde het Hoofdbestuur. Er werd o. a. mededeeling gedaan, dat tot dusverre verschillende pogingen tot vestiging van nieuwe en tot reconstructie van bestaande afdelingen met weinig succes waren bekoond.

De inrichting der Tooneelschool gaf tot langdurige besprekingen aanleiding. Er werd bepaald aan de a.s. Algemeene Vergadering voor te stellen, de 1e klasse der voorbereidende school af te schaffen en het onderwijs aan de vakschool eenigszins te wijzigen.

Amsterdam,
13 Febr. 1893.

De Algem. Secretaris.
C. I. VINKESTEIJN.

UIT ONZE AFDEELINGEN.

AMSTERDAM. De leden der afdeling Amsterdam waren op 15 dezer de gasten van den heer J. G. de Groot, den directeur van de Nederlandsche opera, die hen had uitgenoodigd in den Parkschouwburg eene voorstelling van *De Parelvischers* van Bizet en *De Zwitsersche Hut* van Adam bij te wonen.

GENT. Te Gent had den 4den dezer, ten huize van Jhr. de Maere-Limnander, den voorzitter van het laatste Taal- en Letterkundig Congres, een vergadering plaats van

de afdeling van het Tooneelverbond, en wel naar aanleiding van een voorstel door den heer Heuff op het congres gedaan om het geven van tooneelvoorstellingen over en weer, door gezelschappen uit Noord- en Zuid-Nederland, te bevorderen. De heer Heuff, lid van ons Hoofdbestuur, daartoe uitgenoodigd, woonde de vergadering bij, en op verzoek van den voorzitter om zijn plan nader te ontwikkelen, verklaarde hij, dat men uit zijn voorstel misschien zou kunnen opmaken, dat hij in tegenspraak kwam met vroeger geuite meeningen. Hij had zich n.l. meermalen verklaard tegen het reizen van tooneelgezelschappen, en deed dit nog; maar als er toch gereisd werd, dan meende hij, dat het hoofddoel der congressen: verbroedering en uitwisseling tusschen Noord en Zuid op taal- en letterkundig gebied, wel niet beter kon bereikt worden dan langs den weg van het tooneel. Hij wees op het gezelschap van Victor Driessens, dat vroeger zoo menigmaal de grenzen overtrok, ten slotte met achterlating van mevrouw Beersmans; op het optreden verleden jaar, in de Vlaamsche steden, van Louis Bouwmeester, die daar getoond heeft, wat men in Holland kan; op stukken, die men over en weer heeft leeren kennen, zooals o. a. het zoo vaak gespeelde *Wiegje* von Emile van Goethem, die zelf ter vergadering tegenwoordig was.

De heer de Maere noemde de bevordering van het voorgestelde doel, de practische uitbreiding van het gebied der Nederlandsche taal- en letterkunde, een heilige plicht. Op het congres reeds had hij het voorstel in bescherming genomen; en men weet, dat hij een sterk voorstander is van het invoeren van de zuiver Hollandsche uitspraak in Zuid-Nederland, waartoe hij zelf zeer kan medewerken, omdat hij zijne opvoeding in het Noorden ontvangen heeft en menig Hollander zelfs hem tot voorbeeld zou kunnen nemen.

Alle aanwezigen, waaronder de Gentsche tooneeldirecteur Van den Kieboom, verklaarden zich bereid het plan te steunen en gemakkelijk te maken, en de slotsom was, dat men een Noord-Nederlandsch gezelschap zal uitnoodigen

in Gent een voorstelling te komen geven en het tevens den weg te bereiden om ook naar Brugge, Mechelen, Antwerpen en Brussel te gaan. Men stelt slechts één hoofdeisch: men vraagt oorspronkelijk werk, geen vertalingen.

Als een bewijs, dat de akker toebereid is om het zaad te ontvangen, kan dienen, dat, terwijl bovengenoemde samenkomst plaats had, door den heer P. H. Hugenholtz uit Amsterdam een zeer druk bezochte volksvoordracht gehouden werd, en dat door hem den vorigen avond voor een aandachtig en groot publiek een spreekbeurt was vervuld in de vergadering van het departement Gent der Mij. tot Nut van 't Algemeen.

Niet-officiël gedeelte.

UIT DE AMSTELSTAD.

Wij kunnen gelukkig melding maken van eenige in hare soort zeer geslaagde voorstellingen, gegeven door Gebrs. van Lier en het Nederlandsch Tooneel.

De heer Chrispijn, lid van het gezelschap Van Lier, had voor zijn benefiet gekozen *Hannes*, het bekende stuk van Rosier Faassen en hij heeft daarmede een zeer gelukkige keus gedaan. Wij hebben in langen tijd van dit gezelschap geene zoo goed verzorgde voorstelling gezien.

Hannes is uit een technisch oogpunt beschouwd, wanneer men let op den bouw van het stuk, zooals die voor dergelijke ouderwetsche drama's gevorderd werd, niet het beste van Faassen's stukken. Van het jonge paar, dat gelukkig wordt, hooren wij, begrijpen wij alleen, dat zij elkander krijgen, wij zien hen niet arm in arm voor ons staan. Liefdescènes, die anders in dergelijke stukken niet ontbreken, krijgen wij niet te zien. Maar het stuk heet *Hannes* en *Hannes* krijgen wij wel te zien, in ieder bedrijf. Het is het leven van *Hannes*, dat ons in zes tafereelen ontvouwd wordt, het leven, de avonturen, zooals wij ze beschreven zouden vinden in een roman van Bulwer. Waarom die *Hannes* nu zus doet en niet zoo, ja dat weten wij niet. In het voorspel vermoordt *Hannes*, die door zijn patroon ontslagen is, diens boekhouder, dien hij ten onrechte voor de oorzaak van dat ontslag aanziet en van wien hij het onzinnige vermoeden heeft, dat hij een goed oogje heeft op zijne vrouw. *Hannes* krijgt vijftien jaar tuchthuisstraf en komt uit de gevangenis gebroken naar lichaam en ziel: de liefde voor zijne vrouw heeft hij verloren, die voor zijne nu negentienjarige dochter niet. En nu zien wij hem rondzwerfen trachtende zijn dochter te zien te krijgen; wij hooren haar aan hem, terwijl zij hem niet kent, vertellen, dat zij dagelijks bidt voor haar vader, die, zooals zij geloof, naar Indië is gegaan om voor haar en hare moeder geld te verdienen en verongelukt is; wij krijgen een bewijs van zijne eerlijkheid, wanneer hij een diamant, dien hij gevonden heeft, aan den eigenaar terugbrengt; wij leeren hem kennen, als een man, die gaarne alles wil opofferen, wanneer hij zijne dochter gelukkig kan maken, die zelfs er in wil toestemmen weg te gaan en haar nooit weer te zien; eindelijk zien wij hem sterven, tengevolge van kneuzingen, die hij kreeg, toen hij zich uit pure menscheeliefde voor een ruittuig wierp, waarvan de paarden aan het hollen waren. Zulk een edel mensch is er in de gevangenis geworden uit dien moordenaar, dien dronkaard, die zijn vrouw mishandelde en de kas van zijn patroon heeft bestolen? Alles is mogelijk en al was het onmogelijk, dan zou het nog zoo erg niet zijn, omdat de schrijver het ons laat zien in zulke aardige, prettige tooneeltjes. Dat die tooneeltjes zoo aantrekkelijk worden, moet hoofdzakelijk daaraan worden toegeschreven, dat de schrijver zijn milieu zoo goed weet te kiezen en zulke merkwaardige typen voor zijne personen uitzoekt. Eene goedhartige, rijke Noord-Hollandsche boerin, een leuke, niet minder rijke, maar wat gierige boer, een vroegere boerin, die een mevrouw is ge-

worden, een verliefde stukadoor, een ontslagen tuchthuisboef, nu een Amsterdamsche baliekluiver met twee vrienden, een Amsterdamsch sprekende dienstbode, die »haar volk» over de tong laat gaan, eene petit-maître, die billet-doux aan modistes stuurt, de waardin van een schaftkelder enz., allen zijn prachtige typen, waarvan heel wat te maken is. En de bedrijven vereischen alle of bijna alle aardig decoratief, vooral het eerste bedrijf, spelende in een Amsterdamsche straat bij avond en het vierde in een schaftkelder. Van die decors was door de regie bijzonder veel werk gemaakt, de straat met de huizen aan twee kanten, winkels, waar licht brandde, in den modewinkel zelfs gaslampen, voorzien van Sugg's asbest-kousjes, de twee brandende gaslantaarns; de opgebroken straat met het roode licht ter waarschuwing van voorbijgangers; alles was zoo echt mogelijk. Voor den schaftkelder was het tooneel mischien wat groot, overigens was ook dit decor zeer goed en het tooneeltje met de kwartjesvindes kwam goed tot zijn recht.

De moeilijkheid van het spelen der eigenaardige rollen in deze soort stukken, ligt in de eerste plaats in het vinden van het beste type, maar het eens gekozen type volhouden is mischien niet minder lastig. In het eerste deel van hun taak waren de meeste acteurs, die in *Hannes* optraden, goed geslaagd; het tweede gaf sommigen wel eens moeite, o. a. den heer Van Nieuwland (boer van Vijgen), die soms uit zijn rol viel. Uitstekend van het begin tot het einde was de heer Veltman, dien ik zelden met zooveel genoegen zag spelen als in de rol van den gemeenen straatslijper, een echte straatfiguur met de handen in de broekzakken en de hooge pet wat schuins op het hoofd. Het onaangename in zijne stem (een moeilijk te verhelpen gebrek!) was het eenige, wat op dezen Van der Laan viel aan te merken. De heer Potharst als de stucadoor, Mevr. Ellenberg als vrouw Van Vijgen, Mej. Rentmeester, de dienstmeid waren goed, beter dan de heer Van Sprinkhuysen, die van een would-be meisjesverleider en de heer Färber, die van den man der vroegere boerin, niet veel maakten.

De heer Chrispijn eindelijk heeft de titelrol zeer mooi gespeeld, sober en waar, met mooie grime en natuurlijke wijze van zeggen. Men kreeg medelijden met den armen vader. De heer Chrispijn heeft in verschillende rollen: de jonge Halma in *Eerloos*, de oude Chapuzot in *De Erfgenamen van Rabourdin* en nu weer als *Hannes* getoond, dat hij een zeer goed acteur is. Men praat van een eigen gezelschap, dat de heer Chrispijn voornemens zou zijn te vormen: dus weer versnippering? Wil de heer Chrispijn, als Caesar, liever de eerste in een dorp dan de tweede te Rome zijn? Wij zouden het hem afraden: Caesar werd vermoord.

* * *

Het Nederlandsch Tooneel heeft veel succes met eene voorstelling bestaande uit een romantisch stuk in verzen, dat men verzocht wordt te bewonderen en een klucht, waarbij men wordt uitgenoodigd te schudden van het lachen. Het publiek doet blijkbaar beide; het laat zich wel eenigszins inpakken, geloof ik: de kroon van koning Salomo in *Het Boek Job* en de strepen der Fransche officieren in *Champignol tegen wil en dank*, blinken wel, al zijn zij niet van het zuiverste goud en zoo is het met deze stukken ook, maar het Nederlandsch Tooneel heeft nu tenminste een succes.

Het Boek Job, een tooneelspel in één bedrijf, uit het Duitsch van Leopold Adler, is dezen zomer reeds opgevoerd in den Salon des Variétés en heeft toen weinig bijval gevonden. Het bevat de geschiedenis van het ontstaan van het bekende boek uit het oude testament. Dit boek zou geschreven zijn door een Leviet, Lonoda, die alle eer van het werk wil geven aan den God, die hem het gedicht deed schrijven en aan zijn vriend, den Leviet Ariam, die zijn geheim kent, zweert, dat hij nooit zal vertellen, dat

hij het Boek Job heeft geschreven. Van dezen eed maakt Ariam gebruik, om als de profeten het boek, dat op het altaar gevonden werd, voor een goddelijk werk verklaren, zichzelf als den dichter te noemen. Lonoda mag niet spreken, maar in zijne woede noemt hij Ariam leugenaar en huichelaar en wil hem zelfs te lijf. Lonoda wordt ter dood veroordeeld en zal worden weggevoerd als koning Salomo verschijnt met het heroemde boek. Hij verwijt Lonoda, dat hij zich zoo slecht heeft gedragen, wijst op het voorbeeld, dat in het boek Job den menschen wordt gesteld en leest een deel van de verheven verzen, waarin Gods almacht geprezen wordt, voor. Allen zijn door de poëzie van het boek getroffen; de inspiratie, waaronder hij het boek schreef, komt weer over Lonoda en eerst zacht, langzamerhand met luider stem reciteert hij mede en gaat voort, zelfs als de koning heeft opgehouden. Dan komt de waarheid uit: Ariam kan geen regel van het beroemde gedicht zeggen en Nathan, de wijze profeet, verklaart de toedracht der zaak.

Puur, verheven romantisme; een edel en talentvol dichter, een geïncarneerde schurk, een wijs koning, een nog wijzer profeet, een schoone jonkvrouw, die een oogenblik in gevaar is ten huwelijk te worden gegeven aan den schurk, dien zij verfoeit, maar ten slotte gelukkig wordt met den edelen dichter, dien zij lief heeft; tijd der handeling: 3000 jaren geleden; plaats: het Joodsche land, alles dus exotisch genoeg; één oogenblik het kwaad triomfeerend over het goede, maar later het goede de overhand behoudende, alles zuiver romantisch. Het publiek heeft dan ook luide geapplaudiseerd; het houdt van romantiek. Toch waren er blijkbaar te lange gedeelten in en dat, terwijl er eigenlijk te veel in het stuk gebeurt en de gebeurtenissen elkander te snel schijnen op te volgen. Een groot nadeel voor een stuk van deze soort is, dat ieder het slot reeds bij het derde tooneel kan voorspellen. Daardoor wordt men niet, als door een stuk van Victor Hugo, in spanning gehouden. Bij gelegenheid der voorstelling in den Salon des Variétés schreef ik ergens, dat de vertooners vooral in waardigheid te kort schoten. Dat was bij het Nederlandsch Tooneel veel beter. De beste van allen was de heer Bouwmeester als de profeet Nathan; toen hij van den hoogen zuilengang tot het beënden staande volk sprak, was hij zeer indrukwekkend; de menigte was nog wel niet geheel gedresseerd als de regie der Meinigers de »Massen" wist te instrueeren, toch leefde zij meer mee dan gewoonlijk, toch waren de arbewegingen der levendige Israëlieten soms zeer goed. De heer Van Schoonhoven als koning Salomo scheen soms te aarzelen: overigens was ook hij goed in zijne rol. Mevrouw Holtrop speelde de rol van Johanna, het verliefde meisje, zeer goed en de heer Spoor was als hoogepriester voldoende. Lonoda en Ariam, de hoofdpersonen, werden voorgesteld door de heeren Clous en de Jong. Door hen moest het stuk voornamelijk kleur krijgen. Vooral de dichter zelf moest een verheven, schoone, bezielde figuur zijn, met groote kracht en vol vuur. Dat was de heer Clous niet en dat was jammer. Ook de heer de Jong had beter kunnen zijn: hij was koud en methodisch. Ik wil niet zeggen, dat deze beide acteurs onvoldoende waren, dat zou veel te sterk zijn, maar evenmin waren zij uitstekend en dat moesten zij zijn om het stuk geheel succes te doen hebben.

Champignol malgré lui, een dolle klucht van Feydeau en Desvallières, wordt te Parijs in het Théâtre des Nouveautés gespeeld sedert 5 November 1892. Men lacht om al de dwaasheden, die er in voorkomen en als men goed bedenkt, waarom men gelachen heeft, kan men zichzelf misschien kwalijk nemen, dat men lachte, maar dan is het te laat.

Een jongmensch, de vicomte de Saint-Florimond, heeft, terwijl de schilder Champignol afwezig was, veel werk gemaakt van Mevrouw Champignol en heeft zich tegenover anderen om hunne positie te redden, een paar maal uitgegeven voor Champignol.

Nu hij eenmaal begonnen is, moet hij doorgaan: hij wordt in plaats van den echten Champignol door gendarmes meegenomen naar het regiment om zijne 28 dagen te dienen. Eén dag later komt de echte Champignol en wordt ook ingedeeld; een eindelooze reeks verwarringen is het gevolg. Zoo wordt den echten Champignol vier maal... maar ik wil de geheimen niet verklappen. Men zal zich bij *Champignol tegen wil en dank* wel amuseeren. Alles is in dit stuk pure fantasie: het onmogelijkste moet men gewillig aannemen, dan gaat alles goed. Daarom zou men ook van de acteurs graag nog meer dwaasheden aannemen: zij hebben nog niet genoeg verve, nog niet die fantasie, waarin de acteurs, die deze stukken te Parijs spelen, volgens de Fransche tooneelkronieken zoo uitmunten. De heer Schulze brengt weinig afwisseling in zijne manier om stukken van deze soort te spelen; de heer de Boer was zeer goed evenals de heeren Wensma en Van Dommelen in kleine rollen. Ook Mevr. Van Ollefen speelde heel aardig een klein rolletje.

UIT DE MAASSTAD.

Zondag 1.1. teruggeslagen bij onze poging om een plaatsje in den Tivolischouwborg te bemachtigen, hernieuwden wij den volgenden dag den aanval met de volharding, die zelfs oud-schutters moet kenmerken, en slaagden er in *Champignol tegen wil en dank* te zien opvoeren.

Over gebrek aan bijval heeft de Directie derhalve voorloopig niet te klagen en wat meer zegt, het blijspel of de klucht mag gezien worden. De verwikkeling is aardig gevonden en prettig, luchtig uitgewerkt. Een jonge schilder, Champignol, is op reis en van zijn afwezigheid profiteert Saint-Florimond om zijn vrouwtje het hof te maken. Tegenover de familie Chamel heeft de vriend zich eens voor Champignol moeten uitgeven en in het eerste bedrijf wordt de positie al zoo benauwend, dat hij in plaats van den afwezigen schilder wordt opgepakt, om als reservist de oefeningen mede te maken. Mevrouw Champignol smelt hem achterna ten einde de zaak in het reine te brengen, en Champignol, van zijn reis teruggekomen en vernemende dat hij is opgeroepen, weet niet beter te doen dan ijlings naar de garnizoensplaats te vertrekken. Dus twee Champignols, een echte en een valsche, een rijke bron van vermakelijke vergissingen, georneerd door allerhande aardige tooneeltjes uit het leven der reservisten. De kostelijkste grap speelt op het hoofd van den echten Champignol, een vrij wel onontgonnen terrein voor tooneelschrijvers. Het haar van den onechten Champignol is te lang, *Champignol knippen!* luidt het kommando; de arme schilder wordt van zijn lokken beroofd. Het haar van den onechten Champignol blijft te lang, *Champignol knippen!* luidt het kommando, plus straf voor hen, die het eerste bevel niet uitvoeren; het haar van den schilder wordt nog korter, en zoo nog eens, totdat de artist met geschoren schedel een lachstorm bij het publiek opwekt. Een der beste tooneeltjes is dat als de twee Champignols samen op wacht staan en Saint-Florimond zijn avontuurtje met des schilders vrouwtje vertelt, eerst zonder den naam te noemen, terugtuimelend, wanneer hij merkt met wien hij praat, totdat een andere winking hem uit de verlegenheid komt redden. Ook het derde bedrijf verdient lof, vooral de ontkenning. Champignol heeft de toedracht der verwarring van zijn echtgenoot gehoord en zal zich wreken. Reeds hebben zijn vrouw, verschillende wapenkamerraads, een dienstmeisje verzekerd, dat Saint-Florimond Champignol is en wel meer last heeft van zwakhoofdigheid; nu geeft Champignol zich voor Saint-Florimond uit en dwingt Saint-Florimond daarmee genoeg te nemen. Hij behoeft dus niet te dienen, vertrekt met zijn vrouw en de verliefde vriend mag nog een paar weken onder de wapenen blijven als boete voor zijn ondeugende plannen. Zoo eindigt het stuk zonder de vervelende

traditioneel verklaringen en verzoeningen; een ware verademing.

Hier en daar zijn gaten of kleine opstoppingen, waarschijnlijk doordat de verschillende bij-intrigetjes niet voldoende dooreengehaspeld zijn; grappen laag bij den weg in legio, maar meer dubbelzinnigheden dan geestige zetten; doch er trilt iets frisch', iets juichends, iets lenteachtigs door deze klucht, iets, dat dwingt zich over te geven aan de dwaze luimen der schrijvers, dat doet lachen met een ronde, gezellige vroolijkte en vergetende eischen van kunst en waarschijnlijkheid.

Champignol wordt gespeeld zooals het geschreven is: opgewekt, losjes, een beetje stordig. Misschien zouden de zwakke gedeelten, b. v. begin derde bedrijf, door nog vlugger spel weggemoffeld kunnen worden; de Heer Erfmann heeft wat veel tijd nodig om zijn zinnen uit te spreken. De echte en de onechte *Champignol* zijn bij de Heeren *Royaards* en *De Vos* in de beste handen, terwijl *Mevrouw Van Biene*—*Poolman* een aardige *Mevrouw Champignol* gaf. Als *Camaret* hadden we den Heer *Alex. Faassen* liever wat barscher; zijn militair in *Inkwartiering* heeft betere herinneringen nagelaten. Aardige typetjes leverden nog: *Mevrouw Van Korlaar* (*Charlotte*) en de Heeren *Van Biene* (*Chamel*), *Van Amstel* (*De Valence*) en van *Warmelo* (*Singleton*).

Het nastukje, *Een Stortbui* had eveneens veel succes. *Mevrouw Van Biene* weet den woordenvloed dan ook met de noodige vaardigheid uit te werpen, zonder onverstaanbaar te wezen en haar nietszeggende partner, de Heer *De Vos* over het algemeen zeer goed het groote gevaar van zijn partij te overwinnen, nl. dat van voor stom te worden gehouden.

De Directie zal stellig vele bezoekers verplichten, wanneer zij de tergend lange pauzen tot het onvermijdelijke terugbrengt.

Met de vertooning van *Een Huwelijk* (Die heilige Eke) van *Felix Holländer* en *Hans Land* hebben de Vereenigde *Rotterdamsche Tooneelstenen* op hun beurt een bewijs gegeven, dat zij het publiek willen doen kennis maken met de pennevruchten van de schrijvers der nieuwere richting, beter gezegd richtingen.

De opvoering van *Die heilige Ehe* is in *Duitschland* verboden. Moet de *Nederlandsche Maagd* er over blozen, dat het tooneelspel voor het eerst in haar tuintje werd vertoond, of wel het feit als een heugelijke gebeurtenis rondbazuinen, als een gebeurtenis getuigenis afleggende van onzen vrijheidszin?

Naar onze meening is er geen reden tot uitbundig juichen, maar veel minder tot jammeren.

Een beknopte inhoudsopgave. *Fritz Langner*, jeugdig bankier heeft een *liaison* met *Lise Röseler*, een kind, dat innig aan hem hangt. Hij moet trouwen, zijn wild leven strookt niet met zijn maatschappelijke positie, hij zal de banden verbreken, slaagt slechts ten halve en zijn vader, koudhartiger, tracht met geldstukken de geslagen wonden te heelen, *Liesje* wijst zijn gaven verontwaardigd af, zij zoekt liefde en wil, waar zij die niet meer vindt, geen mammon. —

Fritz is gehuwd met *Mellanie*, een meisje, dat hem niet begrijpt en dat hij niet tracht te begrijpen, geen huwelijk maar een doodschen samenleving, een samenknopping van twee individuen, die elkander instinctmatig haten omdat zij als galeiboeven vereend zijn door dezelfde gevloekte keten; kleine onbeduidende twistjes, wier vlammetjes langzaam gedurig voortvreten, tot de vurige tongen woest omhoog kronkelen: *Mellanie* vlucht naar haar moeder. —

Walgend van zijn menschonwaardig bestaan, wil *Fritz* echtscheiding aanvragen; wat raakt hem de opinie der menschen! Hij bemint *Lise* en *Mellanie* is zijn vrouw —

Maar de wereld heeft niet stilgestaan gedurende de weinige

maanden van *Fritz'* huwelijkshel, de menschen hebben geeten, gedronken, geslapen, misschien gebrek geleden, maar geld gezocht en gevonden. *Fritz* denkt *Lise* terug te vinden zooals hij haar verlaten heeft: *Zuster Anna* ziet ge nog niets komen? Ja, een stofwelk, hen gezantschapsattaché, een *Japansche prins*, o! een keurbende heeft zich meester gemaakt van den tempel, waar zijn liefde voorheen zoo mooi, zoo groot, zoo innig troonde, waar hij despoot was en het is rampzalig voor den mensch, wanneer hij het liefste, dat hij op aarde heeft, terugvindt in de modder. Wel schittert een oogenblik iets nobels, iets verhevens in haar oog, dat een hemelsch verleden doet opdoemen en bijna heden worden daar klinken ruwe stemmen, de moeder — mag dit schepsel dien heiligen naam dragen? — waarschuwt, dat de gasten wachten. *Arme Lise*, het is te laat. Ook, *arme Fritz*. —

Een mensch moet plooibaar wezen en trachten humor te vinden in het leven, heeft de oude *Langner* gepredikt. Goed, goed, *Fritz* keert terug. Een scheiding verlangt hij niet meer. Waartoe zou zij dienen, nu een hereeniging met die andere onmogelijk is gebleken? Hij keert terug, een belangrijke familie-gebeurtenis zal hem nog wat dichter lijmen aan de vrouw, die wet en maatschappij hem toevoegen, een beetje opgelapt en gepleisterd kan het heilige huwelijk zijn sukkeldrafje voortzetten, als een mank malle-molenpaard. Heilige *Ehe*, uw sacrament blijft ongeschonden, uw eer ongerept!

Zwart, zwart-zwart, maar onwaar? Wie zal het zeggen? Misschien overdreven, maar onwaar? En men dringt u geen moraal op, doch kracht beteekenen waarheid.

Is dan *Een Huwelijk* — kunst-theorie ter zijde gelaten — onzedelijk? Is het onzedelijk, waar men *Margaretha Gauthier* mede-verafgoot? Immers neen. Minder geschikt kan men het tooneelspel alleen vinden voor de duivenzieltjes, die in hun blanke onschuld bij het tweede bedrijf getuigen: »Wij dachten dat *Fritz* al getrouwd was,» en met hun gezellenoogjes vragend de oplossing van het raadsel zochten, waarom men *Fritz Mellanie* laat huwen, terwijl hij een ander bemint. Maar staan dezulken niet eerder naast dan tegenover de schrijvers?

Bij lezing heeft *Een Huwelijk* ons meer behaagd dan bij de opvoering. Het heeft het gebrek in vijf betrekkelijk korte bedrijven gedeeld te zijn en daar de voorbereiding der tooneelen nogal tijd vordert, duurt het geheel te lang in verhouding tot de grootte, te meer omdat de inhoud van sommige bedrijven — 3e en 5e — dunnetjes is. Bij de lezing hindert dat niet, maar bij de vertooning gaat men zich afvragen of met enkele fiksche bekortingen het tooneelspel niet aan opvoerbaarheid zou winnen. Dan zou men, ook door samentrekking van eenige tooneelen, de aandacht meer gespannen kunnen houden, die nu gedurende de entr'actes dreigt weg te sijpelen.

En het stuk verdient aandacht, het bevat heel veel moois; de verschillende scènes zijn fors gesteld en flink onder de oogen gezien, de schrijvers zijn voor geen zwarigheden teruggedeinsd en hebben enkele onderdeelen zelfs met angstige fotografische nauwkeurigheid behandeld.

Zoo dwalen we naar de opvoering, die groote moeilijkheden bood. Om twee redenen voornamelijk. De dialoog bestaat grootendeels uit halve, afgeknapt zinnen, die door pantomime en mimiek moeten worden aangevuld, een zware taak, vooral voor spelers, die zich nog weinig in nieuwere kunst geoefend hebben. Verder vormen de meeste bedrijven min of meer afzonderlijke tableaux, zoodat ook in dit opzicht het spel veel moet verduidelijken, de episodes aan elkaar rijgen, de karakters belijnen, hetgeen elders dikwijls door het verloop der handeling geschiedt.

Den eerepalm verdient o. i. *Mevrouw Van Kerckhoven* als *Lise*, die met haar schitterende gaven woekerde en haar partij met een hartstochtelijkheid en innigheid vertolkte, die bewondering afperst. Dat was een fraai, artistiek ge-

heel. Wanneer we ons na zooveel goeds genoten te hebben een opmerking mogen veroorloven, dan zouden we in het vierde bedrijf meer gesouligneerd wenschen het moment, dat in haar onderhoud met Fritz de reine liefde even opstraalt om dadelijk daarna weer te verzinken in den nacht der werkelijkheid. Dit dunkt ons een der hoofdpunten, dat nu wat veel in de schaduw bleef.

Als Erick mag de Heer Van Eysden in de tweede plaats genoemd worden; hij heeft deze figuur uitmuntend en zonder overdrijving getypeerd en zijn bezoek aan Fritz om hem geld af te troggelen was een meesterstukje.

Hoezeer wij den ijver waardeeren, waarmede de Heer Tartaud steeds werkt, de zorgen, die hij aan elke rol wijdt, welke hem wordt toevertrouwd, voor deze soort kunst is hij minder geschikt. Zijn Fritz had veel goeds en getuigde wederom van een ernstige studie, maar wij zouden een veerkrachtiger, een bondiger spel wenschen en de geheele stijl van dezen speler is daarmede in tegenspraak. Niettemin of misschien juist daarom, moeten wij hem prijzen voor hetgeen hij deed.

Den vader Theodor Langner hadden wij ons minder burgerlijk en minder komisch voorgesteld dan de Heer D. Haspels meende hem te moeten uitbeelden; de man is toch geweest wat zijn zoon nu is: een zeer welgesteld bankier en dit kereltje deed aan een parvenu-denken. Stellig heeft de steeds nauwgezette kunstenaar echter grondige redenen voor zijn opvatting, die hij het geheele stuk door uitstekend wist vol te houden.

Mevrouw Burlage speelde de juffrouw Röseler met tact, zonder het bekende kantje te overschrijden; haar kostuum kleurde zeer goed. Als Mellanie was Mejuffrouw Klein niet bijzonder op dreef; naar we hopen, was het slechts een tijdelijke indispositie, want van deze rol is waarlijk meer te maken. Wij zagen een pruilend dametje in verschillende keurige toiletjes; het belangrijke tooneel tusschen de jonggetrouwen in het tweede bedrijf leed echter aan een dofheid, die het wegloopen van Mellanie, verre van waarschuwend maakte. Vergissen wij ons niet, dan geeft de brochure heel wat nuances aan.

Bij uitzondering was de Heer Van Kerckhoven (Mixius) minder gelukkig gegrimmeerd; hij speelde als gewoonlijk correct.

De vertaling van den Heer Van der Horst kwam ons verdienstelijk voor; enkele uitdrukkingen zouden verzacht kunnen worden. Jammer dat men den titel niet woordelijker kan vertalen, maar het gehap van »Het heilige huwelijk» zou niet fraai luiden en »De heilige echt» klinkt zoo echt onecht. Dus blijft »Een huwelijk» of »Het huwelijk» nog de beste overzetting.

Ziedaar onze opmerkingen over een tooneelspel en een opvoering, waarvoor men de betreffende directie dankbaar mag zijn. Zullen de meeningen ongetwijfeld ver uiteenloopen, met belangstelling moet ieder tooneelvriend met deze pennevrucht kennismaken.

Mogen we ten slotte nog eens slaan op een aanbeeldje, dat helaas dikwijls dienst doet en op duidelijk verstaanbaar spreken, aandringen? Coquelin schreef eens: »Le théâtre n'est pas un salon. Ou ne s'adresse pas à quinze cents auditeurs dans une salle de spectacle comme à quelques camarades au coin du feu. Si l'on n'élève pas le ton, on ne sera pas entendu; si l'on n'articule pas, on ne sera pas compris et quand on s'adresse au public, il convient de s'en faire comprendre. L'articulation est la politesse des comédiens, comme l'exactitude est la politesse des rois, et il faut ensuite la cultiver toute sa vie.» Coquelin heeft wel eens lessen gegeven, wier deugdelijkheid aan meer twijfel onderhevig was.

JEAN VALJEAN.

16 Februari 1893.

DE VRIJE GEDACHTE.

De vereeniging »De Vrije Gedachte» heeft van den aanvang af sommigen, wij kunnen wel zeggen zeer velen, weinig vertrouwen ingeboezemd: zelfs medestanders van de oprichters op het punt van godsdienst, vrijdenkers, hebben gemeend, dat de »Schouwburgonderneming De vrije Gedachte» een doodgeboren kind zou blijken te zijn. Het doet ons genoegen te kunnen constateeren, dat er voor de jonggeborene kans op leven schijnt te bestaan; tevens nemen wij er acte van, dat de vereeniging, blijkens hetgeen in den laatsten tijd uit een verslag van eene vergadering, welke zij heeft gehouden, en uit een ingezonden stuk in het Handelsblad omtrent haar bekend is geworden, zich eenigszins beweegt in de richting, welke wij in ons nummer van 2 Januari in een artikel over Volkstoneel aanwezen. Volkstoneel, dat wil de vereeniging »de Vrije Gedachte» nu ook worden en zij heeft dan ook wat water gedaan in haar... ja, hoe zal ik het noemen? in het goedje, dat zij eerst de menschen wilden voortzetten, dat zoo scherp en branderig was, dat slechts weinig gehemelten het zouden hebben kunnen verdragen, en dat nu misschien drinkbaar zal worden voor minder ruwe keelen.

Nadat bovenbedoeld stuk in ons no. 7 was verschenen, ontving ik van het bestuur van »De Vrije Gedachte», een schrijven, dat ik tot nu toe niet heb kunnen plaatsen, waaraan ik echter thans de volgende zinnen ontleen:

»De redactie betreurt het, dat wij onze bezoekers — in casu den werkman — geen onverdeeld genot zullen schenken, dat hij »bij zijn genoegen tegelijkertijd eene les ontvangen zal.»

Werkelijk schijnt dit zoo te zijn, doch men vergeete niet, dat zij die onze voorstellingen zullen bezoeken, daarin iets anders zullen wenschen te vinden dan de gewone theater's hun aanbieden!

Zij komen niet uitsluitend »een mooi stuk zien»; wát zij willen is een stuk, dat óók te denken geeft, een stuk dat als 't ware eene openbaring is van wat zij zelf — schier onbewust, instinktmatig bijna — gevoelen: »dat de maatschappij krank is!» En zoover wij de werklieden en in het algemeen, »het volk» kennen — en we kennen het goed — gelooven wij, dat er duizenden onder hen zullen gevonden worden, die in dergelijke stukken méér genoegen zullen vinden dan in allerlei zouteloze of onmogelijke liefdehistorietjes, die tot heden veelal de eenige bouwstoffen leverden voor onze tooneelspelen. Men vergeet te algemeen, dat de werklieden — hetzij dan met hoofd of hand — van onzen tijd van geheel ander soort zijn dan de vroeger — gelukkig —; er wordt meer gelezen, meer gedacht; men bemoeit zich meer met de algemeene belangen, — in één woord — men gevoelt zich meer staatsburger dan vroeger het geval was, en juist daarom zijn wij overtuigd, dat zij wel degelijk genoegen zullen vinden in stukken, die tevens iets te leeren geven.

Wat verder de samenstelling der door ons op te voeren stukken aangaat, zullen we nooit vergeten, dat we ons op het Tooneel, niet op den kathedr bevinden, en wij begrijpen zéér goed, dat ook ónze stukken intrige, leven en realiteit te zien moeten geven, willen zij den toeschouwer boeien en men vergeete niet, dat juist de door ons gewenschte stukken ruime gelegenheid bieden tot spannende, roerende tooneeltjes, tot aangrijpende scènes!»

Het meeste van het bovenstaande wil ik gaarne onderschrijven; ook heb ik zeer goed begrepen, dat de vereeniging niet in dien zin revolutionair wil wezen, dat zij het bestaande met geweld wil omverwerpen — iets waarvan ik haar trouwens niet had beschuldigd — maar »De Vrije Gedachte» heeft ons na dit schrijven een Programma toegezonden, waarop o. a. deze punten voorkomen:

1°. De vereeniging stelt zich ten doel de bevordering en verspreiding der Vrijzinnige en der Vooruitstrevende denkbeelden; de ontwikkeling en verlichting des Volks.

2°. Om dit doel te bereiken zal zij geven tooneelvoorstellingen op politiek en economisch gebied, waarin de fouten en feiten in staat en maatschappij zullen worden in het licht gesteld; de oorzaken van die misstanden verklaard en middelen ter verbetering zullen worden aangegeven.

3°. Zij zal met alle macht bestrijden: de Onkunde en de Onwetendheid; den invloed der godsdienst op de maatschappelijke samenleving trachten te fnuiken; de banier der Vrije Gedachte hoog houden.

4°. Met name zal zij ook ageeren tegen het misbruik maken van alcoholische dranken.

5°. De vereeniging behoort tot geen enkele politieke Partij; zij is onafhankelijk en hervormingsgezind.

Ik laat nu daar, dat de opstellers van dit programma in herhalingen zijn vervallen; ik maak hun er geen te ernstig verwijt van, dat zij weinig nauwkeurig geweest zijn in de omschrijving van hun wenschen en stelsels; ik merk terstond op, dat de uiting omtrent den invloed van den godsdienst blijkbaar op een misverstand berust en door den steller in een particulier schrijven is ingetrokken — maar toch schijnt dit programma mij buitengewoon uitgebreid en te grootsprakig. Het schijnt mij toe, dat de vereeniging wel wat veel onderneemt, wanneer zij belooft de oorzaken van de misstanden in staat en maatschappij te verklaren en middelen tot verbetering aan te geven; en voorstellingen op politiek, laat staan op economisch gebied zullen zeker zeer moeilijk te geven zijn. Eigenlijk moet men de vereeniging »De Vrije Gedachte» met deze groote moeilijkheid gelukwenschen, want eene voorstelling op staathuishoudkundig gebied zou zeker door zeer weinigen gewaardeerd worden, terwijl bijna niemand er van zou kunnen genieten.

Al wat »de Vrije Gedachte» zich voorstelt zal zij langs een omweg moeten bereiken; onmiddellijk ontwikkelen door geleerdheid, zelfs door veel wetenswaardigs mede te deelen is van het tooneel en vooral met onontwikkelde toeschouwers onmogelijk: het krachtigste pleidooi tegen den sterken drank, de schoonste en klemmendste redeneeringen treffen minder dan een stuk als *Manus de Snorder of Vor Sonnenaufgang*. Wil men de menigte iets aan het verstand brengen, men doe het ongemerkt, make »het spul» hoofdzak en late den toeschouwer zelf de les, die men er in gelegd heeft, ontdekken.

Ook met het aanprijzen van een ideaalstaat zij men voorzichtig; de toeschouwers mochten eens trachten een onderdeel, dat hun bijzonder aanlokt, dadelijk in practijk te brengen! Een halve waarheid doet meer kwaad dan een heele leugen: zullen de schrijvers der stukken, die de Vrije Gedachte wil opvoeren, er steeds in slagen heele waarheden te verkondigen en waarheden, die de toeschouwers zullen begrijpen, in haar verband en haar strekking?

Zooals ik boven zeide, »De Vrije Gedachte» heeft reeds eenigszins getransigeerd: volkstoooneel zal zij wezen en niet alleen hervormingstoooneel. Als regisseur is aan hare onderneming verbonden de heer Saalborn, die zeker de noodige kennis en ervaring bezit om de vereeniging technisch goed te leiden. Ook heeft »De Vrije Gedachte» een raad van bijstand, bestaande uit »intellectueel ontwikkelde personen met een helder oordeel in tooneel-techniek en politiek.»

Als eerste stuk, dat opgevoerd zal worden, wordt Madach's *Tragedie van den Mensch* genoemd, dat dezen zomer te Weenen op de tentoonstelling van muziek en tooneel groot succes heeft gehad. Een volksstuk is deze tragedie zeker niet, maar een ernstig stuk, dat den eenigszins ontwikkelde toeschouwer over verschillende dingen kan doen nadenken, maar niet veel hervorming zal te weeg brengen, een stuk, dat den onontwikkelde waarschijnlijk zal vervelen, zelfs den werkman, die »van geheel ander soort» is dan zijne voorgangers.

Eén ding staat vast: de vereeniging »De Vrije Gedachte»

toont, dat zij wil doorzetten en dat is reeds veel. Of zij slagen zal, is moeilijk te voorspellen, maar eenigen goeden invloed zal zij wel hebben, eene herleving van de belangstelling in het tooneel bij het volk zal zij allicht teweegbrengen. Ik hoop spoedig van hare eerste voorstelling verslag te kunnen doen.

UIT HET BUITENLAND.

AUGUST STRINDBERG.

In onze kroniek Uit het Buitenland ¹⁾ in dit nummer vindt men den naam van August Strindberg, den schrijver van een der stukken, die bij de laatste voorstelling van het Théâtre Libre aan de abonnés zijn aangeboden; verder komt die naam nog slechts ééns voor, op pag. 27 van onzen XX^{sten} jaargang, waar wij vinden, dat een stuk van Strindberg, »den Zweedschen Zola» te Berlijn niet veel succes had gehad. En toch is Strindberg een man, die door velen naast en boven Ibsen gesteld wordt, een man, wiens stukken te Berlijn en te Parijs nu met succes gespeeld worden, een man, die het hoofd — en *facile princeps* — genoemd wordt van een geheele school talentvolle Scandinavische schrijvers. Zoo iemand mogen wij niet langer met stilzwijgen voorbijgaan.

En toch zou men daartoe eigenlijk veel lust gevoelen, wanneer men dezen man eens goed heeft leeren kennen. Men moet zelf in hooge mate esprit fort zijn om dezen ultra-pessimistischen cynicus niet afschrikwekkend, niet bijna walgelijk te vinden. Men vraagt zich met schrik af, hoe iemand zoo geworden is, zulk een blik op het leven en de menschheid heeft gekregen, zóó de menschen heeft durven teekenen. Men zou een gevoel van angst krijgen bij de mededeeling, dat het werk van zulk een man met bijval wordt ontvangen, wanneer men niet reeds bij de lezing zelf onder de bekoring geraakte van zulk een machtigen geest, zulk een waarnemingsvermogen en zooveel dramatische kracht, op dezelfde wijze, als men de analyse van den jongen man, Robert Greslou in *le Disciple* van Bourget in één adem zou willen uitlezen, hoe weerzinwekkend die figuur ook is. Maar hoe sterk die bekoring ook is, de meeste toeschouwers zullen wel innerlijk blijven protesteeren tegen zulk eene teekening van iets, wat zij zelf zoo geheel anders zien. Juist dat hij zoo schromelijk overvraagt, dat zijn kleuren zoo sterk zijn, dat zijn schildering onwaar wordt, is misschien een reden voor den toeschouwer of den lezer van Strindberg's werken, om, vol bewondering voor zijn techniek en zijn denkkraft, zijne theoriën ver van zich te wijzen.

Strindberg is artist in alles wat hij doet, maar is ook hervormer, revolutieman, beeldstormer en dat is hij altijd geweest. Reeds als kind, op school, kante hij zich tegen al wat oneerlijk, leugenachtig, huichelachtig was, met zulk een heftigheid, dat zijne leermeesters er verbaasd van stonden. Zijne schooljaren eindigden in 1867, toen hij naar de Universiteit te Upsala ging. Hij had zich trouwens op school reeds door zijne vlugheid en zijn goed oordeel onderscheiden. Tweemaal was hij door geldgebrek genoodzaakt zijne studiën te staken en hij had in den tusschentijd allerlei baantjes, o. a. was hij een tijdlang figurant op het tooneel. Toen hij 21 jaar was, in 1870 (hij was in 1849 te Stockholm geboren), werd er onder een pseudoniem een gelegenheidsstukje van zijne hand opgevoerd. Dit stukje heette *Te Rome* en werd gespeeld bij een feest ter eere van Thorwaldsen. Eveneens onder pseudoniem schreef hij *Hermione*, een tragedie in vijf bedrijven, die bekroond werd en een kleiner drama, *Vogelwrij* geheeten. In 1872 werd het eerste stuk, dat hij onder zijn eigen naam schreef,

¹⁾ Door plaatsgebrek blijven liggen.

Een renegaat, geweigerd. Viermaal heeft Strindberg dit stuk omgewerkt, tot het eindelijk in 1878 onder den titel *Meester Olof* werd aangenomen.

Meester Olof is een historisch drama, spelende in den tijd, toen de hervorming in Zweden doordrong. Meester Olof is de Zweedsche Luther, die zeer nauwkeurig omschreven dogmata verkondigt en in botsing komt met een zijner eerste volgelingen, den drukker Gendt, die den stap, welken zij juist gedaan hebben, niet als definitief beschouwt en hun geloof slechts houdt voor een overgang naar een nog beter, hooger religie, waarmee de mensch zich nog meer vrij zal gevoelen. Deze botsing is het onderwerp van *Meester Olof*.

De aandacht van ieder, die zich maar eenigermate met litteratuur bezighield, werd op Strindberg gevestigd, toen in 1879 zijn *De roode Kamer* verscheen. »De roode Kamer» was de naam van een kamer in een café te Stockholm, waar alles wat aan letterkunde deed bijeenkwam. Het geheele gezelschap daar en daarmee de geheele maatschappij werd door Strindberg verschrikkelijk gehekeld en doorgehaald: zijne critiek mag soms wat overdreven geweest zijn, hij had getoond een bijzonder scherpen blik te hebben en in den grond had hij in velerlei opzicht gelijk. Zijn stuk werd zeer sterk aangevallen: zijne antwoorden waren nog heftiger. Dat ging zoo voort tot in 1882 zijn *Het nieuwe Koninkrijk*, een verzameling kleine opstellen en kritieken zulk eene losbarsting van woede veroorzaakte, dat de schrijver Zweden moest verlaten. Zeven jaar lang reisde hij rond en bracht zijn tijd voornamelijk door in Frankrijk, Zwitserland, Italië en Denemarken. Eenmaal is hij in dien tijd in zijn vaderland teruggekeerd, toen hij vervolgd werd wegens aanranding van de goede zeden. Deze vervolging leidde tot een vrijspraak.

Sedert 1879 heeft Strindberg de letterkunde in bijna iederen vorm beoefend: hij schreef zoowel historische als zuiver psychologische drama's, historische studiën, novellen, romans reisverhalen, verzen, eene autobiographie enz. Hij heeft geschilderd en er, uit armoede, over gedacht photograaf te worden, zooals blijkt uit een brief, dien hij den 13den September 1892 aan Ola Hansson schreef en die gepubliceerd werd in Max Harden's tijdschrift »Die Zukunft.»

Het onderwerp, dat Strindberg in zijne latere stukken, vooral in zijn physiologische drama's behandeld heeft, is de verhouding tusschen man en vrouw in de tegenwoordige maatschappij. Op dit punt heeft Strindberg zijn sterkste theoriën verkondigd en hij heeft ze gepubliceerd met een onverschilligheid, met een niet-geven-om-de-meening-van-anderen, die misschien zonder wedergade is in de litteratuur van alle volken. Strindberg is een zeer gevoelig mensch en hij is zeer trotsch. Hij is nooit aangevallen of hij heeft getracht den aanvaller zwaarder te treffen, dan hijzelf getroffen werd. Hij zoekt naar waarheid, in alle mogelijke opzichten: zijn haat aan leugen en huichelarij brengt hem telkens in zwaren strijd met zichzelf en meermalen heeft hij zijn eigene theoriën, zijn liefste denkbeelden verloochend en meedoogenloos de beelden gebroken van de goden, welke hij den vorigen dag diende. In dien strijd is deze pessimist dikwijls tot wanhoop gebracht; telkens meende hij den weg gevonden te hebben, dien hij moest inslaan om het rijk van waarheid en gerechtigheid, dat hij zoekt, te vinden en telkens bleek hij verdwaald te zijn. Hij heeft zich bezighouden met alles wat tot de zoogenaamd moderne gedachtenwereld behoort: de sociale beweging heeft hij in verschillende landen bestudeerd en hij is socialist geworden. Ook den oorlog heeft hij bestreden. En deze man, van wien bijna ieder werk een aanval, een koene daad is, heeft eene poëtische natuur; hij heeft in zijne novellen en reisbeschrijvingen de natuur van zijn vaderland zeer artistiek beschreven en is bovendien een geboren dramaturg.

Men begrijpt, wanneer zoo iemand over de bovengenoemde quaestie denkt, haar van alle kanten beziet maar

steeds door een zeer, zeer donkeren bril; wanneer zoo iemand er niet voor terugdeinst over alles te spreken, zelfs over dingen, die in een Tijdschrift voor Geneeskunde gewoonlijk met Latijnsche termen worden aangeduid; wanneer hij naturalist is in den volsten zin des woords — dat er dan stukken door hem worden geschreven (ik spreek hier verder alleen over Strindberg's tooneelwerk), waarop het meest realistische, dat wij tot nu toe zagen, ons nog niet heeft voorbereid. De voornaamste dezer stukken zijn *De Vader*, *Schuldeischers*, *Kameraden* en *Freule Julie*. In deze vier tooneelstukken heeft Strindberg betoogd, dat de vrouw in onze maatschappij eene plaats inneemt, en steeds meer tracht in te nemen, welke haar niet toekomt. De hoofdpersoon is telkens eene vrouw, die men een man-vrouw zou kunnen noemen. Deze vrouwen behooren tot ééne soort: zij verschillen op ondergeschikte punten, zij staan tegenover meer of minder beteekenende mannen, maar Laura in *De Vader*, Thekla in *Schuldeischers*, Bertha in *Kameraden* en Julie in het vierde stuk zijn vrouwen, die sterker willen zijn dan de man, die hem bezitten willen, hem zijne plaats willen aanwijzen, hem willen laten voldoen aan hare zinnelijke begeerten en hem, wanneer hij zwakker dan zij is gebleken of geworden, op zij schuiven. De vrouw is langen tijd de mindere geweest van den man, maar eene mindere, die hij vereerde en liefhad, die hij vleide en streefde, omdat hij haar toch noodig had, maar die hij niet toeliet te komen buiten het terrein, dat hij haar had aangewezen, het terrein der liefde. Daar is de vrouw dan ook langzamerhand meesteres geworden en door hare heerschappij op dit gebied is zij er in geslaagd den man ook verder aan zich te onderwerpen. En nu wil zij overal de meerdere zijn; nu zegt zij tot den man, dat hij in 't gezin heeft afgedaan, wanneer de kinderen geboren zijn: hij mag nu nog in het onderhoud der familie voorzien maar rechten heeft hij niet meer. En deze vrouw bestrijdt Strindberg; volgens hem is zij werkelijk een wezen van lagere soort dan de man. Zij is niet ontwikkeld, staat tusschen den man en het kind in en alleen door de liefde kan zij volwassen worden. Vrouwen-emancipatie moet, dunkt mij, Strindberg's nachtmerrie zijn: zijne theoriën zijn in lijnrechten strijd met de stelling, die Ibsen in *Nora* verkondigde.

Nu is Strindberg, als alle echte realisten, die het verkeerde van iets willen aantoonen, de afschrikkingstheorie toegedaan en hij heeft den toestand, zooals hij dien ziet of aanstaande meent te zijn, zoo sterk gekleurd als het maar mogelijk is. Het is haast onmogelijk, dat de schrijver deze personen voor waar houdt, dat hij zulke menschen gezien heeft; men moet ze, dunkt mij, meer als symbolische personen beschouwen: verpersoonlijkingen van de vrouw der toekomst, enz. Ziet men zijne personen in dat licht, dan dwingen ze tot nadenken, tot onderzoeken om ons heen en in ons, of de schrijver juist gezien heeft.

In *De Vader* is de strijd tusschen man en vrouw het zuiverst geteekend: de man, intellectueel meer ontwikkeld maar zwak van wil (dit laatste verklaart hij zelf door te zeggen: dat zijne ouders niet verlangd hebben, dat hij zou geboren worden); de vrouw minder verstandig, maar met veel wilskracht. In haar mond heeft Strindberg de verklaring omtrent den taak van den man in het gezin gelegd, die ik boven citeerde. De uitbarsting tusschen die twee zien wij komen, naar aanleiding van het godsdienstonderwijs, dat de dochter zal krijgen. De man bezwijkt in den strijd, hij wordt krankzinnig na ontzaggelijk lijden; de laatste tooneelen van *De Vader* moeten behooren tot het aangrijpendste maar tegelijk tot het verschrikkelijkste, dat men op het tooneel zien kan. Men heeft zich nu natuurlijk voor te stellen, dat met den man in dit stuk het geheele mannelijke geslacht bedoeld wordt. Wij vinden hier evenmin als in andere stukken van Strindberg eene expositie; wij worden niet vooraf ingelicht omtrent de personen. Langzamerhand leeren wij hen kennen uit hunne gesprekken,

hetzelfde, wat ik in het laatste nummer omtrent Ibsen's *Bouwmeester Solness* opmerkte.

Kameraden is minder interessant en ook als tooneelwerk minder goed geschreven, het is de geschiedenis van een man en vrouw, beiden schilders, die alleen als kameraden leven. De man, die meer talent heeft, onderhoudt de vrouw en geeft toe aan haar luimen, tot hij haar eindelijk de deur wijst en haar plaats laat maken voor zijne maîtresse.

Schuldeischers, het stuk, dat op 22 Januari j.l. op eene middagvoorstelling in het Residenztheater te Berlijn groot succes heeft gehad, bevat zeer krasse tooneelen. Thekla, een romanschrijfster, is voor de tweede maal gehuwd met Adolf, een schilder; van haar eersten man, Gustaaf, liet zij zich scheiden, toen zij genoeg van hem had, toen zij door hare grootere kracht hem had ontzenuwd en zwak gemaakt en hij haar niets meer kon geven. Na Gustaaf heeft zij den nog zwakkeren Adolf evenzoo behandeld; hem heeft zij geheel gebroken, zoodat hij niets meer kan; zij heeft hem, haar man, geen ander recht gegeven dan een minnaar zou hebben. In drie tooneelen speelt het drama af: Gustaaf, die na de scheiding zijne wilskracht teruggekregen heeft, komt terug en licht zijn vroegeren vriend Adolf in omtrent zijne vrouw; dan volgt een tooneel, dat psychologisch behoort tot het sterkste wat Strindberg geschreven heeft, en waarin Adolf en Thekla elkander de waarheid zeggen; in een derde gesprek, van Thekla en Gustaaf, dat door Adolf wordt afgeluisterd, rekenen de vroegere echtgenooten met elkaar af.

Het geheel is een wraakneming van Gustaaf, den schuldeischer, die nu weer Thekla's begeerte opwekt. Het eindigt met den dood van Adolf. Dat een stuk met zulk een inhoud, niet op de Freie Bühne maar in het Residenztheater, succes heeft gehad, bewijst welk een goed dramaturg Strindberg is. Dit zien wij ook uit de voorrede van *Freule Julie*, dat door de meeste critici te Parijs bij de voorstelling door het Théâtre Libre zeer is aangevallen. Wij zien in dit stuk van één acte een dochter van een graaf, die een amourette aanknoopt met de huisknecht van haar vader en daarna zich zelf vermoordt. In dit stuk blijkt de vrouw niet de sterkste maar de man is hier van zooveel lager stand: hij heeft geen eer, geen vooroordelen en dit maakt hem den sterksten van de twee.

Freule Julie schijnt mij minder belangrijk dan *De Vader* en *Schuldeischers*, maar de voorrede, in 1889 geschreven, is een zeer merkwaardig stuk. Over de techniek van het tooneel maakt Strindberg allerlei opmerkingen, waarvan de meeste door Antoine ook zijn gemaakt: op het Théâtre Libre werden de denkbeelden van Strindberg ongeveer verwezenlijkt, toen hij ze uitsprak: realistische décors, donker in de zaal, verlichting van het tooneel enz.

Maar ook in den bouw der stukken komt Strindberg's realisme uit. Hij wil twee menschen niet met elkander laten spreken alsof zij samen een spelletje van vragen en antwoorden doen, waaruit de toehoorder de noodige inlichting moet krijgen. Bij hem zijn de personen niet één, hebben geen alles beheerschenden karaktertrek. »Mijn personen», zegt hij, »zijn moderne karakters; zij leven in een tijdperk van overgang, waarin zij door snellere en zenuwachtiger bewegingen worden voortgejaagd; ik heb zwevende, onsamenhangende karakters geschilderd, samengesteld uit oud en nieuw.» Zoo is het ook met de drijfveeren, die de menschen tot iets brengen; voor de daad van Julie geeft Strindberg niet ééne reden; het is niet alleen dépit over haar verbroken engagement, niet alleen hysterie, ofschoon die beide oorzaken medewerken, maar haar geboorte, haar opvoeding, de omstandigheden, misschien twintig oorzaken te samen verklaren haar val. Zeer cynisch zijn de volgende opmerkingen over zijn stuk, waarmede wij dit artikel willen besluiten.

»Misschien zal er een tijd komen, waarin wij genoeg ontwikkeld, genoeg verlicht zullen zijn, om met onverschil-

ligheid te zien naar het schouwspel, dat het leven ons aanbiedt, dat ons nu wreed, cynisch en beestachtig voorkomt; dan zullen wij hebben afgedaan met die lage, vage en machinale ideeën, die wij gevoel noemen, ideeën die overbodig en schadelijk zullen worden, wanneer ons begripsvermogen zich ontwikkeld zal hebben. Het feit, dat de heldin ons medelijden inboezemt, berust alleen daarop, dat wij te zwak zijn om meester te worden over het gevoel van vrees, dat over ons komt, wanneer wij bedenken, dat zulk een schande ons ook kon overkomen.»

En verder: »In de eerste plaats is er geen absoluut ongeluk. Is de val van de eene familie niet het geluk van eene andere, die zich kan opheffen? Behooren die schommelingen van boven naar beneden niet onder de grootste bekoringen van het bestaan, daar het geluk toch alleen bestaat in vergelijken?»

Eindelijk: »Als mijn tragedie op velen een pijnlijken indruk maakt, dan is dat hunne schuld. Wanneer wij zoo sterk zullen zijn als de mannen der eerste Fransche Revolutie, dan zullen wij een blijden, weldadigen indruk krijgen, wanneer wij de verrotte, zwakke boomen in het koninklijk park zien vellen: zij hebben de anderen te lang in den weg gestaan, die evenveel recht hadden op hun beurt te groeien — wij zullen een gevoel hebben, als op het oogenblik, waarop wij een ongeneeslijken zieke zien sterven.»

Ik vertrouw, dat mijne lezers August Strindberg nu eenigszins zullen kennen. Heeft de kennismaking hen naar meer intimiteit met dezen schrijver doen verlangen?

NIEUWE UITGAVEN.

Fulda (L.), <i>Das verlorene Paradies</i> geb.	f 1.95
Veritas, § 2. <i>An die deutschen Schauspieler</i>	» 0.65
Sigert (L.), <i>Auferstanden!</i> Drama	» 1.20
Müller (H.) und E. Friesen, <i>Onkel Fritz</i> , Lustspiel »	1.30
Müller (H.), <i>Wenn man seine Tochter verborgt</i> , Lustspiel »	1.30
Siking (Fr.), <i>Kaiser Friedrich I</i> , (zweiter Theil der Barbarossa-tetralogie)	» 1.—
Gottschall (R. v.), <i>Dramatische Werke</i> , 2e Aufl.	» 0.05
Bahr, <i>Die häusliche Frau</i> , ein Lustspiel	» 1.—
Jordan (W.), <i>Liebe was du lieben darfst</i> , Schauspiel »	1.30
Kalischer (A. Ch.), <i>Der Untergang des Achilleus</i> . Tragödie	» 2.60
Ibsen (H.), <i>Baumeister Solness</i> , Schauspiel, Deutsch von S. Ibsen	» 1.—
Meszen (M.), <i>Joachim von Brandenburg</i> , Schauspiel »	1.30
Donnay (M.), <i>Lysistrata</i> , Comédie en 4 actes en prose précédée d'un prologue en vers, représentation p/l. 1e fois au Grand Théâtre le 22 Déc. '92	» 1.90
Dreyfus (H.), <i>Rivalet</i> , Comédie en 1 acte	» 0.55
Meilhac & Halévy, <i>La petite Marquise</i> , Comédie en 3 actes	» 1.10
A. Dumas Fils, <i>La Père prodigue</i> , Comédie en 5 actes, nouvelle édition conforme à la représentation	» 1.10

ADVERTENTIËN.

Verschenen bij TH. A. VAN ZEGGELEN, (M. J. P. VAN SANTEN) te Amsterdam; en bij alle soliede Boekhandelaren verkrijgbaar

GIUSEPPE GIACOSA

DROEVE MIN

(TRISTI AMORI).

naar het Italiaansch door MR. J. KALFF JR.

PRIJS f 1.25.

Verschijnt den 1^{en} en 15^{en} van iedere maand bij TH. A. VAN ZEGGELN (M. J. P. van Santen) te Amsterdam.

Leden van het Tooneelverbond ontvangen dit Tijdschrift gratis.

Voor niet-leden bedraagt de prijs, per jaargang van tenminste 16 afleveringen, f 4,—. Franco per post f 4.25.

Brieven en stukken, de Redactie betreffende, adresseere men aan den Heer Mr. J. KALFF Jr., MARNIXSTRAAT 396. Opmerkingen betreffende de verzending en opgaven van abonnementen en advertenties in te zenden aan den Drukker-Uitgever, ACHTERBURGWAL 84.

N°. 11.

1 MAART 1893.

XXIIe JAARGANG.

INHOUD:

Niet-Officiëel gedeelte: E. J. J. B. Tourniaire. — Uit de Amstelsstad (*Elisa, Twee Gelukkige Dagen, Soirée Frans Boersma*). — Uit het Buitenland. — Varia. — Advertentiën.

Niet-officiëel gedeelte.

E. J. J. B. Tourniaire.

Ik heb ditmaal te spreken over E. J. J. Bachigaloupi Tourniaire, Tourniaire, die 8 Maart a. s. met »Inkwartiering» zijn vijf-en-twintig jarig jubileum viert als tooneelspeler en wiens werkelijk apart talent eene bespreking in »Het Tooneel» volkomen wettigt.

Eerst eenige historiesche bijzonderheden: Tourniaire, geboren te Dordrecht den 14en Augustus 1850, stamt af van 'n héële familie schoolrijders en rijderessen; oorspronkelijk bestemd om in de rechten te studeeren, dwong het vroegtijdig sterven van zijn vader, die niet genoeg geld naliet om dit plan met succes te kunnen laten uitvoeren, hem een meer nederige betrekking te zoeken.

Hij werd nu eerst helper in 'n bakkerij, daarna leerjongen bij een' decoratieschilder, hofmeestersleerling

en bediende op een notariskantoor. Overal hield hij 't maar een minimum-tijd uit, totdat zijne moeder in 1865 naar Rotterdam verhuisde en daar eene meer-duurzame betrekking gevonden werd op een handelskantoor.

Toch beviel hem 't kantoorleven al even weinig, maar toen een wensch om kunstrijder te worden als z'n vaderen ook-al afstuitte op de onmogelijkheid een plaats als leerjongen aan een of ander circus te bemachtigen, schikte hij zich in z'n

lot, pende overdag braaf op kantoor en . . . speelde 's avonds zoo-nu-en-dan »liefhebberij-komedie» . . .

Toen gebeurde er iets, dat grooten invloed zou hebben op z'n verderen loopbaan; het ambulante-tooneelgezelschap van Louis Hartlooper kwam te Rotterdam voorstellingen geven (winter 1866/67) en speelde daar de bloedigste draken, afgewisseld door de meest dolle vaudevilles, alles besloten door tableaux-vivants.

Tourniaire bezocht geregeld deze uitvoeringen, hij sloeg geen voorstelling over en kwam weldra in kennis met verschillende »eerste artiesten» van het gezelschap; van 't een kwam 't ander, en zoo werd hem op zekeren dag vergund »eens meê te spelen», van welk buitenkansje gretig gebruik werd gemaakt.

't Debuut had plaats in het lokaal »de Hollandsche tuin» en 't stuk droeg den schoonen maar duisteren naam van »Fanfan de Baltonnist», vaudeville in twee bedrijven.

Tourniaire's lust in tooneelspelen was door dit meêwerken aan een »heusch» tooneel opgewekt; na de eerste rol volgden verschillende andere en 't duurde niet lang of hij speelde geregeld meê.

Daar kwam z'n patroon er achter, waar de avonden werden doorgebracht: groote herrie! Onmiddellijk moest zijn moeder het geval weten: nog grooter herrie! Tourniaire stoorde zich aan niets en speelde trouw z'n rollen, totdat z'n moeder op zekeren dag korte metten maakte en hem bij open gordijn aan een oor van het tooneel sleepte. . .

Kort daarop nam hij afscheid van kantoorleven en ouderlijke woning, daar een engagement gevonden was bij het gezelschap Louis Bouwmeester, Bamberg & Co.; van salaris zou voorloopig geen sprake zijn, maar Louis Bouwmeester had op zich genomen een goed acteur van hem te maken, en dat was de hoofdzak. Hij begon met figureeren en meêzingen in de koren, terwijl in 't onderhoud voorzien werd door het zingen van coupletten in een café-chantant en 't accompaneeren op trom, piano, cello of bas in dezelfde gelegenheid.

Dat duurde zoo tot Sept. 1867, toen betaalde men hem

het eerste appointment uit en werden hem ook grootere rollen toevertrouwd, waarvan vooral André de Visschers-jongen in »de Zwarte Dokter» 'n héél voornamewas.

Zijn spel in Bruno de Visscher bezorgde hem 'n emplot als 2e jonge rol aan den Kon. Holl. Schouwburg te 's-Hage (October 1869), waar hij bleef, totdat het gezelschap om financieele redenen moest worden ontbonden. Dit gebeurde in het voorjaar van 1871; in den herfst van 't zelfde jaar sloot hij eene verbintenis met Albrecht en Van Ollefen, die te Amsterdam den Plantageschouwburg van Grader bespeelden, welk gezelschap ook tournées door het land ondernam. Op een van deze tournées, men speelde te Hoorn, werd hij opgemerkt door Mevr. Kleine, die Tjasink, directeur van den Amsterdamschen Stadsschouwburg op den jongen tooneelspeler attent maakte.

Het gevolg bleef niet uit. Tourniaire werd door Tjasink geëngageerd (1871).

In Mei 1872 werd de Schouwburg verbouwd en bleven de acteurs en actrices onder leiding van Veltman en Stumpff voor gemeenschappelijke rekening doorspelen, totdat in 1876 toen het Nederlandsch Tooneel opgericht werd, het gezelschap zich in deze vereeniging oploste.

Van dien tijd af, slechts éénmaal door ziekte onderbroken (1885—87), bleef Tourniaire bij de Kon. Vereeniging, waaraan hij nog heden verbonden is.

Onder de rollen, die hij er den laatsten tijd speelde moeten vooral genoemd worden Edgar van Waldow (*In Politiek*), Holdingen (*Geluk is broos* van Constand), Ernest Dugoumier (*Clo-Clo*), Valory (*Toupinel Zaliger*), van Millierski (*Onkruid*), Tavernay (*Huwelijksgeluk*), Curt (*De Eer*), Thevenot, (*Belle-maman*), Jonathan (*Amerikaansch of niet*), Graaf Bela Palmay (*de Beroemde Vrouw*), de Septmonts (*l'Étranger*) Erich van Felsen (*Goudnisschen*), Otto van Knarre (*de blauwe Grot*), Advocaat Durand (*Durand & Durand*), de Laverdens (*Abt Constantin*), Montijn van Bergen (*Fijne Beschuiten*), in *De Mexikaan*, *Inkwartiering* etc.

De lijst is heel onvolledig, z'n creaties waren legio, maar de hier-genoemde behoorren tot de beste, die ik persoonlijk van hem zag.

* * *

Dit is in korte woorden de levensgeschiedenis van Tourniaire, thans blijft mij te spreken van 't geen hij presteert als tooneelspeler, als artiest, — 't geen voor mij nog niet hetzelfde is.

Laat ik beginnen met te zeggen, dat Tourniaire geen ster-acteur is en 't waarschijnlijk nooit worden zal ook, goddank! (men begripe hier vooral 't woord ster-acteur goed!) Z'n heele persoonlijkheid, z'n heele zijn verzet zich tegen 'n ongepast op den voorgrond dringen in een opofferen van stuk en medespelers door een zelfwillen uitblinken, een willen schitteren boven de anderen met een jachtmaken op applaus.

En ook dáárom staat hij met mevrouw Stoetz en misschien nog 'n paar anderen al boven de meesten bij de Koninklijke Vereeniging.

Blijkbaar uitgaande van het standpunt, dat ook een slecht stuk, een slechte rol goed gespeeld kan worden, tracht hij geregeld van z'n rollen te maken, wat er van te maken is, bestudeert die serieus, speelt ze met den meesten animo en geeft zelfs aan de onwaarschijnste posse-figuur-karakters 'n zekere eenheid, die ze voor een oogenblik aanneembaar maakt.

Moeielijk te overtreffen zijn z'n creaties van den viveur, den geblaseerden genotzoeker, of dergelijke geijkte typen uit de Nederlandsch Tooneel-stukken; zeer juist vooral z'n zichzelf-onweêrstaanbaar vindende ploert, l'enfant chéri des dames, die alles opoffert aan z'n willen-geniëten het leven; de verpersoonlijkte onbeduidendheid, maar door een vernisje van beschaving, wat afgeluisterde en afgekeken galan-

teriën en de noodige onbeschaamheid bij enkelen succes hebbende kwast.

Hij geeft in die kwaliteit aan de meest flauwe praatjes en complimentjes een schijn van echt-gemeend-zijn door een wijze van zeggen, die werkelijk merkwaardig is; dan buigt hij 't hoofd en 't bovenlijf héél even, brengt de rechterhand, waarvan duim en wijsvinger elkander drukken, naar voren en illustreert met 'n even arm-en-hand-bewegen zijne woorden.

* * *

Tourniaire heeft voor zijn feest »Inkwartiering» gekozen (in den Haag geeft hij „de Mexicaan»); van Rheden tot Rhedenshuizen is een van z'n succes-rollen en hij speelt die zeer goed. Ik wensch den mij ook persoonlijk sympathieken artiest het succès dat en de hulde die hij verdient; ainsi soit-il!

A'dam, 24 Eebr. '93. K. W. VAN RIJNSWAERDE.

UIT DE AMSTELSTAD.

De Directie van den Salon des Variétés is langen tijd op een zeer goeden weg gebleven; te meer is het jammer, dat zij zich plotseling op een zijpaadje heeft begeven, dat door doornige struiken en over scherpe steenen loopt en eindelijk bij een modderpoel uitkomt. De heeren Kreukniet en Poolman hebben hunne kasstukken afgewisseld met stukken van werkelijke litteraire waarde, met stukken van Ibsen en Björnson, van Molière en Brieux en nu hebben zij zich aan een nieuw stuk van het Théâtre Libre gewaagd. Dat het Théâtre Libre een stuk heeft opgevoerd; is nog niet terstond een aanbeveling: Antoine heeft meer dan eens stukken aangenomen, die elders geweigerd werden, en die hij, omdat zijn voorstellingen niet publiek zijn, wel kon geven. Hij heeft, naar het mij toeschijnt, een deel van zijn publiek ook te vriend willen houden door stukken te spelen, die gewaagder waren dan al wat er nog ooit geweest was en zodoende gegeven, wat zeker niemand anders geven zal. Maar bovendien kunnen slechts zeer weinigen doen wat Antoine gedaan heeft, omdat hij op bijna alles wat door zijne handen gaat een cachet weet te drukken, het cachet van zijn meesterlijke regie, welke anderen niet ter beschikking hebben. Zoo heeft Antoine van *la fille Elisa*, het stuk door Jean Ajalbert getrokken uit den roman van de Goncourt nog iets weten te maken en daarin is de heer van Kuijk, de regisseur van *Elisa* niet geslaagd. Ik geef toe, dat de taak zeer zwaar was voor den heer van Kuijk, die noch over de noodige ruimte beschikte, noch over acteurs, die geschikt waren voor hunne rolletjes noch over een decor voor de tweede acte; daarom had de directie *Elisa* ook niet moeten spelen. Het stuk zelf, als tooneelwerk beteekent niets. Eerste bedrijf: *Elisa, une fille*, (men weet welke beteekenis dit woord in het boulevard-argot gekregen heeft) vermoordt den soldaat Tanchon, van wien zij houdt maar wiens zinnelijke begeerte zij niet wil bevredigen.

Tweede bedrijf: de advocaat van Elisa houdt zijn pleidooi, de advocaat-generaal neemt zijn requisitoir (spr. uit *voor*!), de jury deliberereert en spreekt het schuldig uit, het Hof veroordeelt Elisa ter dood. Derde bedrijf: Elisa, die gratie heeft gekregen en voor haar leven gevangen zit, spreekt een oogenblik met den directeur der gevangenis en daarna met hare moeder. Verder niets. In het eerste bedrijf hooren wij iets over Elisa, maar toch heel weinig; in het tweede is Elisa's advocaat aan het woord: is het waar wat hij zegt? over het grootste gedeelte kunnen wij niet oordeelen, op één punt weten wij, dat hij niet de waarheid zegt — is hij, die pleit voor eene moordenares tegenover eene jury op andere punten beter te vertrouwen? Het laatste bedrijf laat ons een pedanten gevangenis-directeur zien, die dol ingenomen is met het wrede zwijgsysteem,

dat hij op de gevangenen toepast en een canaille van een moeder; Elisa versuft blijkbaar en heeft geen denkbeeld meer van tijd. Drie losse tooneelen, waarvan het eerste niet tot zijn recht kwam, doordat de vier jonge actrices, die Elisa en hare kameraden voorstelden, (bijna zeide ik: gelukkig!) hare rollen weinig realistisch speelden en de heer Kremer niet de mystieke geloovige boerenjongen was, die hij moest zijn. Het tweede bedrijf maakte weinig indruk. De minste bijzonderheden van een terechtzitting worden daarin, wat betreft de woorden, die gezegd worden, in acht genomen; alle wetsartikelen werden voorgelezen, de jury werd precies geïnstrueerd enz.; het pleidooi van den advocaat moet ons voor dit alles schadeloosstellen. Dit pleidooi is zeer goed geschreven en bestemd om op eene jury veel indruk te maken. Nu is het, om bij de werkelijkheid te blijven, zeer wel mogelijk, dat eene Elisa een advocaat krijgt of kiest, die goed stelt en slecht zegt, maar zoo realistisch heeft de heer van Kuijk, de advocaat, toch wel niet willen zijn. Hij sprak het pleidooi niet zoo uit, dat het grooten indruk maakte en deed zoo het tweede bedrijf ook verloren gaan. In het derde hebben de heer Lamberts als de directeur van de gevangenis en juffrouw Ude als Elisa veel goeds te zien gegeven. Ook Mevrouw Huijzers-Rosenveldt was niet slecht als de moeder. Het oogeblik, waarop Elisa vergeefs probeert den directeur antwoord te geven, eenige stukken van het gesprek met hare moeder en het tellen van de jaren, waren werkelijk kunst.

Het spijt mij te moeten zeggen, dat de heer Onsmann, die zooveel roeping voor het tooneel voelt, thans duidelijk heeft getoond er geen geschiktheid voor te bezitten.

Opgevangen uit den mond van een man, die ex officio alle voorstellingen in den Salon bijwoont:

»Dat stuk met die rechtbank, meneer, hebt U dat gezien? Neen, daar was nu niets aan. Ik begrijp niet, dat iemand nog een dubbeltje geeft om zoo iets te zien; het was net of je werkelijk aan de rechtbank was. Neen, dan was Roger nog beter, daar werd ten minste iemand valsch beschuldigd, dat was boeiend! Maar dit! Ik was blij dat het van het affiche was, het verveelde me tenminste mooi!»

* * *

Twee Gelukkige Dagen is de titel van een nieuw blijspel in vier bedrijven van Schönthan en Kadelburg, dat in den Salon des Variétés wordt gegeven. »Blijspel» is misschien wat veel gezegd. *Twee Gelukkige Dagen* is beter dan *De Reis naar Turkije* van dezelfde schrijvers, maar zoo goed als *Stadslucht* is het niet. In het nieuwe stuk worden de rampen voorgesteld van iemand, die een villa heeft laten bouwen. Zoo'n villa kost veel meer, dan men gedacht had, er is allerlei nog niet in orde, er komen onaangename burens en nog onaangename gasten, die weer alleronaangenaamste vrienden meebrengen, enz. Eene vrij onwaarschijnlijke historie, die alleen door zeer vroolijk, vlug, opgewekt, typeerend spel aannemelijk kan worden, doordat den toehoorder niet de tijd gelaten wordt over al dien onzin te gaan denken. Zoo wordt het stuk in den Salon niet geheel en al gespeeld. De heer Poolman is goed als een gemoedelijke, oude man, die denkt, dat hij bij zijn neef, die zijn geld heet te beheeren veel kostgeld betaalt maar eigenlijk straatarm is; de heer Van Kuijk was vermakelijk in een kleine rol; Mej. Wertwijn was een aardig bakvischje. De heer Malherbe, die een Weener voorstelt, vol bewondering voor de »Kaiserstadt», sprak Hollandsch met een sterk Duitsch, soms met een Weenensch accent, vermoedelijk omdat Freisinger in het oorspronkelijk Weenensch spreekt. Het maakte een eenigszins vreemd maar niet onaardig effect en wij hebben den heer Malherbe niet dikwijls zoo los gezien. Mevr. Huijzers—Rosenveldt speelde de rol van een bemoeizieke tante nog al aardig. *Twee Gelukkige Dagen* geeft geen hooge kunst maar het bezorgt u een vroolijken avond.

Soirée Frans Boersma.

Frans Boersma heeft Zaterdag 18 Februari in Odeon eene soirée musicale et dramatique gegeven ten voordeele van een' ongenoemden artiest, waaraan behalve een paar muzieklui, Boersma zelf en juffrouw Jos. Spoor meewerkten.

't Ligt niet op onzen weg de voor »een goed doel» op touw gezette avondjes, die meestal vrij mediocre zijn, te bespreken; ditmaal zullen we evenwel eene uitzondering maken omdat we wat werkelijk-goeds hebben gehoord.

Vooreerst juffr. Spoor, die na »Wijs Klaartjen op het ijs,» de »suverige» rijmpjes van Potgieter maar zoo-zoo te hebben »opgezegd,» kranig revanche nam met een mooi en goed-gevoeld geven van »het Lied van de Zee» en »Wanhoop» van Hélène Swarth. Vooral het in wanhoopsklanken uitzeggen van het laatste vers, 'n brokje voorname kunst, was héél, héél zuiver van stemming.

Boersma had behalve een ding van Paaltjens op zijn programma de Musset's »Meinacht» in de vertaling van Jac. van Looy. Met veel sentiment heeft Boersma de verzen van van Looy gezegd, hier-en-daar was de stem wat monotoon maar over 't algemeen kunnen we op zéér veel goeds wijzen.

Daar zit wat in dien Boersma, ik heb het vroeger al eens gezegd in »de Portefeuille en blijf het volhouden; kon hij maar onder betere leiding komen....

A'dam, 26 Feb. '93.

K. W. v. R.

UIT HET BUITENLAND.

Ons voornemen om de kronieken Uit het Buitenland, welke wij in onze eerste nummers gaven, te vervolgen, hebben wij tweemaal door gebrek aan ruimte moeten opgeven. Vandaar dat in deze kroniek over de Parijsche theaters iedere schouwburg slechts in eenige regels zal worden besproken.

In het Théâtre Français is onlangs eene reprise gegeven van *Don Japhet d'Arménie*, een stuk van Scarron, dat door Truffier, een acteur van het Théâtre Français was omgewerkt, van vijf tot drie bedrijven teruggebracht, en voorzien van een proloog. In dien proloog, die geestig en in goede verzen geschreven is, wordt de toegevendheid van de toehoorders gevraagd voor de wel wat platte aardigheden van Scarron. Don Japhet is een *malamore*: een prachtig type voor Scarron, die zijnen held in klinkende verzen de grootste dwaasheden ter wereld laat zeggen.

Coquelin Cadet heeft de rol van don Japhet met veel verve gespeeld, maar heeft toch niet kunnen verhinderen, dat het stuk een succes behaalde als de stukken van Langendijk bij ons: het succes van een mooie antiquiteit.

Binnen weinige dagen zal het Théâtre Français de première geven van een stuk van den nu onherstelbaar verklaarden schrijver van *Musotte*, Guy de Maupassant. Volgt deze voorstelling op 6 Maart, dan zal het Théâtre Libre, niet op dien avond, zooals het plan was, maar op een lateren datum zijne 5de voorstelling in dit seizoen geven. Maar dan is het ook niet onmogelijk, dat de data van zijne voorstellingen in ons land weder verschoven worden.

De derde voorstelling van het Théâtre Libre bestond uit: *le Ménage Brésilien* van Romain Coolus, een Belg; *Mademoiselle Julie* van Strindberg (zie ons vorig nummer) en *A bas le Progrès* van E. de Goncourt; op de vierde werd gegeven *le Devoir* van Louis Bruyère. Het voornemen bestaat de beide laatste stukken ook te Amsterdam te geven. Op het affiche voor de vijfde voorstelling staat *Mirages*, een stuk in 5 bedrijven van Georges Lecomte met slechts vier rollen.

Het Odéon geeft *L'Argent d'autrui*, een stuk waarin de geldwereld afgebeeld had moeten worden. Léon Hennique, de schrijver van *la Mort du duc d'Eugénie*, dat eenig succes gehad had, is er niet in geslaagd de groote financiers waar voor te stellen, evenmin als de Beurs, die hij op het tooneel brengt, gelijk op de werkelijke beurs met haar leven en beweging. De rol van eene Ameri-

kaansche wordt in dit stuk gespeeld door Miss Calhoun, eene werkelijke Amerikaansche, die het accent natuurlijk met groote realiteit weergeeft!

In het Théâtre du Gymnase is het eene stuk gevallen na het andere: eerst *Charles Demailly*, een stuk door Alexis en Méténier getrokken uit een roman van de Goncourt. Het speelde hoofdzakelijk in de bureaux van een groot dagblad; volgens sommigen werd de Figaro bedoeld. De teekening scheen onwaar te zijn en het stuk bleek onbegrijpelijk; het verdween spoedig, niettegenstaande het uitstekend werd gegeven. Nog minder succes had *Tout pour l'honneur* door Hugues le Roux getrokken uit een zijner romans; dit stuk beleefde slechts acht voorstellingen. Na eenige voorstellingen van *Musotte* heeft de directeur het geprobeerd met *Les amants légitimes*, van Janvier en Ballot. Het is een vaudeville, die comédie genoemd wordt. Een jong paartje, dat te veel geld verteert en onder le régime dotal getrouwd is, maakt het plan zich te laten scheiden om daarna weer te trouwen, nadat mevrouw intusschen haar bruidschat zou hebben gerealiseerd. Een brief, dien de man schrijft aan zijne vroegere maîtresse wordt door deze voor gemeend gehouden. Mevrouw ver rast meneer met die juffrouw en wil nu werkelijk scheiden; er volgen allerlei verwickelingen en ten slotte komt alles terecht. Het stuk is vroolijk en loopt vlug. Daarbij wordt het zeer goed gespeeld.

Het nieuwste stuk, dat te Parijs vertoond wordt, in het Théâtre du Vaudeville, is *Flipote*, een blijspel in drie bedrijven van Jules Lemaître, den chroniqueur aan het Journal des Débats, die in het blad van heden zijn eigen stuk bespreekt. Ziehier het onderwerp van het stuk: Flipote is een jong meisje, dat aan de zorgen van een oude tante is toevertrouwd en de oude dame veel last bezorgt. Flipote heeft doorgezet, dat zij naar het Conservatoire zou gaan en is daarna op het tooneel gekomen. Tante moet nichtje een »positie» bezorgen, maar is niet ingenomen met de plannen van nichtje, die met een acteur, Leplucheux, eerst een liaison gehad heeft, daarna met hem trouwt. Trouwen met een acteur! dit is niet de positie, die tante met haar afschuw van de theaterwereld voor Flipote gedroomd heeft. De oude juffrouw maakt dan ook gebruik van een twist der beide echtgenooten, ontstaan naar aanleiding van een onverwacht succes, dat Leplucheux gehad heeft om Flipote te bewegen haar man te laten loopen. Tante heeft dan een veel betere positie voor haar: de baron des Oeilletes heeft al lang een goed oogje op haar en al wordt zij geen barones, zij zal het toch goed bij hem hebben. . . . Lemaître heeft het onderwerp geestig, vroolijk, met veel tact behandeld eenigzins à la Meilhac maar iets minder luchtig. Sarcey, die zijnen collega naar aanleiding van *Flipote* een mooie carrière als tooneelschrijver voorspelt, en de auteur zelf vinden de rol van Mlle Anglochère, de oude tante, die zeer goed getekend is, de beste van het stuk.

De heer Porel in het Grand-Théâtre is niet gelukkig met zijn stukken. Hij geeft iets bizonders, dat is waar, en alle critici vloeien over van lof voor den knappen directeur, die zooveel artistiek gevoel heeft. . . . maar intusschen worden de recettes lager! Na *Sapho* was het *Lysistrata*, een bewerking, een parodie van een stuk van Aristophanes. De bewerking is van Maurice Donnay, die een grappig stukje, *Phryne*, in den Chat Noir door marionetten had laten vertoonen, waar die in zijn bewerking van een groot stuk voor levende menschen veel minder goed geslaagd is. Er komt bij dat het onderwerp zeer scabereus is. *Lysistrata* is prachtig gemonteerd en Porel heeft voor een uitstekend corps de ballet gezorgd. Intusschen is den 18^{den} Februari de eerste voorstelling gegeven van *Pêcheur d'Islande*, door Pierre Loti en Tiercelin getrokken uit den bekende roman van den eersten. Het stuk bevat eene serie tafereelen, waarvoor de décors geschilderd zijn door den decorateur Jambon, een kunstenaar in zijn vak, die ditmaal meesterstukken heeft geleverd; het Bretonsche land-

schap en de binnenhuizen (Porel is zelf naar Paimpol geweest om de locale kleur te bestudeeren), en de zee bij Ysland hebben de schilder en de regisseur prachtig weergegeven. Maar daarmee is *Pêcheur d'Islande* nog geen stuk geworden. Er is weinig actie in, de menschen schijnen te handelen zonder motieven, de dialoog is dikwijls onbeduidend. Niettegenstaande het uitstekende spel van de meeste artisten zal het stuk het niet lang uithouden, ook al zijn de meeste toeschouwers tot tranen toe bewogen geweest door de wanhoop van de oude Moan (Mme Marie Laurent) bij het hooren van de doodstijding van haar kleinzoon Silvestre en door de smart van Gaud, wanneer Yann niet terugkomt met de andere visschers.

Pêcheur d'Islande is reeds weer een paar maal door *Lysistrata* vervangen. Het zal nog wel eenige voorstellingen beleven: Porel heeft zoo gauw niet iets anders, maar het succes is niet éclatant, zooals Loti en Porel verwacht hadden.

De Variétés geeft *Le Premier Mari de France*, een vaudeville in 3 bedrijven van Albert Valabrière, het Palais Royal speelt *le Veglione*, comédie in 3 acten van Bisson en Carré, beide dwaze, amusante stukken in een zeer licht genre. De Nouveautés gaan maar altijd voort met *Champignol malgré lui*, dat volle zalen blijft trekken.

De meesten mijner lezers kennen waarschijnlijk *la Robe*, het aandoenlijke gedicht van Eugène Manuel: dit vers heeft de stof geleverd voor eene pantomime in drie tooneelen, genaamd *la Grève*, die den 2^{den} Maart in het tooneelzaaltje in de galerie Vivienne zal worden gespeeld.

VARIA.

Iemand die te Parijs toevallig in de gelegenheid is geweest de repetitie van het eerste bedrijf van *Mariage d'hier* bij te wonen en die zoo juist ditzelfde bedrijf in het Hollandsche *Louise* heeft zien spelen, deelt ons de volgende opmerking mede.

Wanneer de Savigny zijn dochtertje en zijn gescheiden vrouw in het salon der prinses ziet staan, wil hij door een kleinen »coup de théâtre» op eens aan iedereen laten merken wie Mevrouw de Mauclerc eigenlijk is. Hij roept dus een beetje uit de verte: »Bonjour Marthe!» Het meisje keert zich om, herkent hem en antwoordt: »Bonjour, mon père!» Op dit laatste woord komt het aan. Zij moet het natuurlijk zeggen, maar toch zóó, dat op »mon père» een accent valt. Want om dit woord draait op dat oogenblik het stuk. Te Parijs hoorde ik dat tooneeltje wel vijfmaal overdoen, omdat de jonge actrice die voor Marthe speelde, het maar niet goed kon zeggen. Eindelijk gelukte het haar. Ik weet niet of de regisseur der Rotterdammers even dikwijls juffrouw Rika Haspels »dag papa!» heeft laten zeggen; doch in dit geval is die jonge dame niet goedleersch. Want ze zei het zoo slap, dat de portée van het woord geheel verwaarloosd werd. Ook stond de heer de Vries veel te dicht bij haar.

Nog iets. Waarom laat de vertaler Marthe altijd »juffrouw» noemen en als »mevrouw» aanspreken? 't Meisje is van adel, evenals iedereen het is in dat markiezen- en prinsessenstuk. De vertaler weet toch vast wel dat 't Fransche »mademoiselle» soms vertaald moet worden met »freule».

ADVERTENTIËN.

Verschenen bij TH. A. VAN ZEGGELEN, (M. J. P. VAN SANTEN) te Amsterdam; en bij alle soliede Boekhandelaren verkrijgbaar

GIUSEPPE GIACOSA

DROEVE MIN

(TRISTI AMORI)

naar het Italiaansch door MR. J. KALFF JR.

PRIJS f 1,25.

Verschijnt den 1^{en} en 15^{en} van iedere maand bij TH. A. VAN ZEGGELEN (M. J. P. van Santen) Amsteterdam.

Leden van het Tooneelverbond ontvangen dit Tijdschrift gratis.

Voor niet-leden bedraagt de prijs, per jaargang van tenminste 16 afleveringen, f 4,—. Franco per post f 4.25.

Brieven en stukken, de Redactie betreffende, adresseere men aan den Heer Mr. J. KALFF Jr., MARNIXSTRAAT 396. Opmerkingen betreffende de verzending en opgaven van abonnementen en advertenties in te zenden aan den Drukker-Uitgever, ACHTERBURGWAL 84.

N°. 12.

15 MAART 1893.

XXIIe JAARGANG.

INHOUD:

Officiëel gedeelte: Uit onze Afdeelingen.
Niet-Officiëel gedeelte: Twee gedenkdagen. — Het Théâtre-Libre (*Jacques Damour, Deux Tourtereaux, La fille Elisa, Les Fenêtres, Les Revenants*). — K. W. v. Rijnswaerde, *Blanchette, A bas le Progrès*. — A. G. v. H. Orkestschool en Tooneelschool. — Nog eens »de Vrije Gedachte.» — Advertentiën.

Officiëel gedeelte.

UIT ONZE AFDEELINGEN.

GRONINGEN. Den 18en Februari had alhier een »Soirée» der Afdeeling plaats, aangeboden aan de Groninger leden van het Tooneelverbond. Hoewel het ledental in den laatsten tijd gelukkig eenigszins toenemend is, vermocht het toch de zaal nog niet tot de helft te vullen. Evenwel mag de »Soirée» toch geslaagd heeten, daar wij in de gelegenheid waren den leden een juisten indruk te geven van het onderwijs aan de Tooneelschool, en wij er hen tevens op konden wijzen, welke schoone resultaten dit onderwijs kan opleveren.

Dien avond traden n.l. op de leerlingen der Tooneelschool Hendrik Teune en de jonge dames Caroline Dommelen en Truus Faassen — de Raad van Beheer en Toezicht was zoo welwillend ons hierin haar hooggewaardeerde medewerking te verleen — terwijl de oud-leerlinge Mejuffrouw Alida Klein de vriendelijkheid had ons mede van hare schoone gaven te doen genieten.

Het programma bestond uit het *lever de rideau* van van Mevrouw B.-M: »Voor het Diner» en de eerste scène uit Molière's »Belachelijke Hoofsche Juffers», volgens de vertaling van den heer Bouberg Wilson, benevens losse voordrachten

In de tooneeltjes traden alleen de leerlingen op. Deze voldeden hierin minder minder dan in de losse voordrachten. De toekomstige tooneelisten schenen de scènes niet genoeg doorgemaakt te hebben om er van te maken wat er van te maken viel. In »Belachelijke Hoofsche

Juffers» moesten costumes almede vergoeden, wat wij aan een goede dictie van klassiek proza misten.

Zooals reeds gezegd, in de losse stukjes was dit beter. Teune, die als een kweekeling dezer afdeeling kan worden beschouwd, viel zeer in den smaak bij zijn voordracht van »Grootvader» van de Bull; voor den monoloog »Gerokt» (Dreyfus) scheen hij minder geschikt te zijn.

Keurig was de voordracht van Mejuffrouw Klein: »Epusez Caroline» (Erhard), om van het andere niet te spreken. Allen waren verbaasd over de vloeiende Fransche uitspraak en niet minder uitstekende voordracht.

Wij hopen een volgende keer onze artisten voor een beter gevulde zaal te kunnen doen optreden.

Niet-officiëel gedeelte.

TWEE GEDENKDAGEN.

Den 8sten Maart heeft de heer Tourniaire zijn 25-jarig jubileum gevierd, den 13^{en} is het monument op het graf van Mevr. Sophie de Vries onthuld, twee feiten in de tooneelwereld, die wij niet onopgemerkt mogen laten voorbijgaan, daarbij het voorbeeld volgend van het Hoofdbestuur van het Nederlandsch Tooneelverbond, dat zich bij geen der beide gelegenheden onbetuigd heeft gelaten.

Tourniaire is een bemind artiest; een man, met een zeer eigenaardig talent, die in zijn onlangs uitgegeven aantekeningen uit zijn leven mededeelt, dat hij in de rol van een fat het eerst in het oog was gevallen en die dit type altijd met het meeste succes heeft gespeeld. Onder grooten bijval heeft Tourniaire zijne rol in *Inkwartiering* gespeeld, hij is onder bloemen en kransen als bedolven, snafares hebben geschetterd en speeches hebben hem in de ooren geklonken; wij voegen onze gelukwenschen bij dien, welken het Hoofdbestuur hem toezond en hopen hem nog lang op de planken te zien.

Droevig was de plechtigheid, die op den sterfdag van

Mevr. de Vries op het kerkhof Zorgvliet plaats had, en toch deed zij zeker allen, die haar bijwoonden, goed. Droevig was het weer herinnerd te worden aan den slag, die de kunst een jaar geleden werd toegebracht; goed deed het een ieder te zien, dat er nu een blijvend gedenkteeken, in steen gehouwen, bestaat, dat de herinnering aan Mevrouw de Vries lang zal laten bestaan. Het eenvoudige monument zal er toe bijdragen, dat de naam van Mevrouw de Vries zal blijven voortleven, lang nadat de bloemen, die op haar sterfdag op haar graf werden gelegd, zullen zijn verwelkt, heeft Dr. F. L. Abresch, sprekende namens het Hoofdbestuur van het Verbond gezegd. Het grafmonument zij tevens eene aansporing voor de kunstbroeders en zusters van Mevrouw de Vries om te doen, zooals zij gedaan heeft: hunne taak van tooneelspelers naar de mate van het talent, dat zij bezitten, met ijver en toewijding vervullen.

Het Théâtre Libre.

Ik geloof niet te veel te zeggen, wanneer ik beweer, dat de voorstellingen, die het Théâtre Libre verleden jaar te Amsterdam heeft gegeven, voor velen eene revelatie van een nieuwe kunstrichting zijn geweest. Meer dan één tooneelhebbende, die de voorstellingen van onze gezelschappen trouw bijwoonde, die onder de artfsten van elk der gezelschappen zijn favoris en favorites had, die vond, dat Y in de rollen van een beschaafd raisonneur altijd zoo goed was en dat Mevr. X de liefhebbende moeders zoo aangrijpend speelde, meer dan één tooneelvriend moet zich wel eens afgevraagd hebben, of dat nu uitingen van dezelfde kunst waren, die voorstellingen van onze Hollandsche tooneelgezelschappen en die uitbeeldingen van levende menschen door Antoine en de zijnen. Ik stel mij voor, dat de waardeering van vele Amsterdammers voor de kunst, die zij gewoonlijk te zien krijgen niet toegenomen is, dat zij hebben leeren inzien, dat zij met schandelijk weinig tevreden waren en dat zij dientengevolge ontevreden zijn geworden over onze kunst en over zichzelf. Na dien tijd hebben zij echter gezien, dat er in ons land en in onze stad pogingen werden gedaan om ook nieuwe kunst te geven, vooral door het gezelschap van de Heeren Kreukniet en Poolman, wier pogen soms slaagde, maar als geheel, vooral door het ontbreken van voldoende krachten voor sommige rollen, dikwijls mislukte en door De Vos en Van Korlaar, die, in minder nieuwe, minder streng realistische stukken trachtten zoo realistisch te zijn als met die stukken overeen te brengen was en meestal met succes.

En nu is Antoine weder hier. Natuurlijk is zijne taak: het publiek in verrukking te brengen, veel moeilijker dan verleden jaar. Wie scherp ziet, zal zeer gauw bemerken of zijne acteurs, waaronder een aantal, die hij sedert het vorig jaar aan zijn gezelschap verbond, zoo goed zijn als hunne voorgangers; of bijv. Grand en Mme. Henriot, die beiden in *L'École des Veufs* zoo uitstekend speelden goed vervangen zijn. Maar dat niet alleen. Antoine heeft de vergelijking te doorstaan met het beste wat De Vos en Van Korlaar hebben gegeven en met zichzelf, zooals hij een jaar geleden speelde. En het is natuurlijk, dat hij om niet achter te staan bij wat hij de vorige maal gaf, beter moet zijn, anders luidt het oordeel: »Zóó; precies als verleden jaar.»

En Antoine heeft weer enthousiasme gewekt, bij een grooter aantal toeschouwers, en bij, wat men noemt, een goed publiek, het publiek, dat in onze schouwburgzalen gewoonlijk ontbreekt. Hij heeft dat succes verkregen door twee dingen; door het buitengewoon samenspel van zijn acteurs en door het leveren van zeer merkwaardige typen voor enkele personen, maar vooral door het eerste. Bij onze gezelschappen zijn ook wel acteurs, die aan een persoon een bijzonder cachet weten te geven, maar zulk samenspel als wij bijv. in *Deux Tourtereaux* gezien hebben,

is iets zeer zeldzaams. Gedurende dit stukje hebben Mme. Barny en Janvier, die de twee duifjes voorstelden, niet éénmaal in de zaal gekeken; zij waren samen, met hun beiden, er bestond niemand anders voor hen; hij sprak tegen haar en zij tegen hem en van toeschouwers wisten zij niets af. Voor zoo iets is groote toewijding aan de zaak noodig maar vooral een uitstekende, strenge regie. Om zulk spel te verkrijgen moet Antoine een zeer knap regisseur zijn maar ook een regisseur met een ijzeren wil.

In deze kroniek wil ik verslag doen van de opvoering van vier stukken: *Jacques Damour* door Hennique naar een novelle van Zola, *Deux Tourtereaux* door Ginisty en Guérin, *La fille Elisa* door Ajalbert naar den roman van E. de Goncourt en *Les Fenêtres* door Perrin en Couturier. Beginnen wij met te zeggen, dat die stukken met het oog op ons land goed gekozen zijn. Antoine heeft blijkbaar bedacht, dat hij hier geen Franschen tot toeschouwers heeft en, wat nog meer zegt, geen abonné's en invité's, maar een publiek.

In het algemeen spreekt uit de stukken, die door het Théâtre Libre vertoond worden een zeer cynieke geest en een onbegrensde pessimisme. Voor de vrouw zijn de jeugdige schrijvers, die voor het Théâtre Libre schrijven, bijzonder streng, de vrouw uit den gegoeden stand moet het bij hen steeds ontgelden, over het algemeen in erger mate dan de demi-mondaines, getuige den titel van een stuk van een van hen, *Celles qu' on respecte*, dat trouwens niet in het Théâtre Libre maar in het Gymnase gespeeld is. Men kan niet zeggen, dat *La fille Elisa* »matière à breviaire» is; cynisch gemeen is het echter niet en op de andere stukken, die ik boven noemde, is niets te zeggen. Mijne lezers kennen waarschijnlijk *Jacques Damour*, dat dezelfde intrige heeft als *Jean-Marie*, als *De Matroos*, als Tennyson's *Enoch Arden*. De man, die hier na lange jaren terugkomt, is een uit Nouméa ontsnapt politiek misdadiger, die in Amerika naar goud gegraven en in België in kolenmijnen gewerkt heeft. Hij maakt zich aan zijne vrouw bekend, maar gaat weg, als hij bemerkt, dat zij op zijn verzoek om tusschen hem en haar tegenwoordigen man te kiezen, geen antwoord geeft en dus in ieder geval niet hem uit vrije keuze neemt. *Deux Tourtereaux* zijn twee bannelingen, misdadigers, die samen getrouwd en heel gelukkig schijnen te zijn. Als twee duifjes zitten zij steeds bij elkaar. Eens verzuimen zij het appèl en loopen een straf op, die hen zal scheiden. Plotseling volgt een groote uitbarsting van woede aan beide zijden; heftige verwijten, een luide scheldpartij, waar bij zij hem »empoisonneur» en bij haar »étouffeuse de vieilles dames» noemt, wanneer plotseling bericht komt, dat ter gelegenheid van eene Presidentsbenoeming in Frankrijk gratie verleend is van correctioneële straffen. Dan naderen de twee duifjes elkaar weer, langzamerhand bekennen beiden, dat zij zich hebben laten opwinden en het stukje eindigt met een verzoening; »Voltairien» zegt zij weer lachend tegen hem: »royaliste» geeft hij met een tikje op haar wang ten antwoord.

Les Fenêtres bevat drie korte tooneelen, die zonder tusschenpoo's gespeeld worden. In een sombere kamer, waarvan de ruiten zijn ingegoooid, zitten twee vrouwen, moeder en dochter in groote spanning: de man der dochter is beschuldigd van moord en zoo aanstonds zal het vonnis worden uitgesproken. Zijne vrouw houdt hem voor onschuldig, maar het volk, dat steenen door de ruiten gooit, niet. Eerst in het duister, later bij een slecht licht gevende lamp wachten de beide vrouwen, pratend over den moord. Eindelijk komt Laurier binnen: »Je bent onschuldig?» vraagt zijne vrouw. »Ik ben vrijgesproken,» antwoordt hij. Zijn compagnon en medebeschuldigde is veroordeeld.

In het tweede bedrijf merken wij, dat Laurier enige dagen na zijne vrij spraak nog zeer zenuwachtig en onrustig is; hij schrikt van alles, verwijt zijn vrouw de onmogelijkste dingen, kan niet in het donker zijn. Als de lamp

door den tocht van de gebroken ramen flikkert en uitwaait, schrikt Laurier hevig. Dan komt de advocaat, die zijn compagnon verdedigd heeft, vragen om de 10000 francs, die Laurier nog van hem onder zich heeft, de winst van een gezamenlijk gedane speculatie. Mevrouw Laurier heeft van die schuld nooit iets gehoord. Het is duidelijk, dat de advocaat de belooning komt halen, die de compagnon heeft verdiend door de schuld van den moord alleen op zich te nemen. Eindelijk bemerkt Mevrouw Laurier uit de houding van haar man, wat de waarheid is. Zij wil vol afschuw vluchten, maar Laurier zegt: »Het is niets, zij zal wel aan het denkbeeld wennen».

La fille Elisa kent men en weet dus dat dit stuk, zoo goed als alle andere bovengenoemd, stukjes leven geeft. Geen intrige, geen voorbereiding, kalm en gewoon als in het leven gaan de dingen hun gang, tranches de vie. Men gevoelt, hoe moeilijk het is personen in zulke stukken te spelen. Staan zij niet terstond, bij hun eerste verschijning, bij hun eerste woord levend voor den toeschouwer, dan kunnen zij niet belangrijk meer worden en moet zulk een stuk per se vallen. Daarvoor nu zorgden Antoine en de zijnen merkwaardig goed; zij waren dadelijk in de stemming, vielen terstond in den juisten toon, deden dadelijk zoo gewoon als het maar mogelijk is.

Antoine snuffelende in zijn papieren in *Les Fenêtres* bewoog zich precies zooals hij het in de werkelijkheid doen zou. Zoo ook in *Jacques Damour*. Den verloop goud en steenkoolgraver in zijn oud jasje met uitgezakte zakken, zijn ouden, gedeukten, vuilen hoed en zijn prachtige grime van een vijftigjarigen landlooper, heeft Antoine onverbeterlijk gespeeld. Maar ook in zijn spreken was hij volmaakt goed. Tot de kleine tics, een rukje voor aan den rand van den eenigszins achter op het hoofd staanden hoed, waren bestudeerd en werden toch natuurlijk, als spontaan uitgevoerd. In *La fille Elisa* heeft Antoine de rol van den advocaat van Elisa gespeeld, en hij heeft het geheele pleidooi gezegd met een kunst, nu opgewonden, dan kalm redeneerend, die menig advocaat hem benijden zal, met een welsprekendheid, die op de jury zeker diepen indruk had moeten maken. In *Les Fenêtres*, waarin zoo weinig gesproken wordt, waarin Laurier eigenlijk alleen door zijne houding zich verraden moet, vond niemand het vreemd, dat de man ook door zijne vrouw verdacht en eindelijk schuldig bevonden wordt. De pogingen, die Laurier-Antoine deed om kalm te blijven en de angst, die hem telkens te machtig werd, werden meesterlijk gespeeld.

Het schijnt, dat het voorbeeld van Antoine aanstekelijk werkt, anders is het niet te verklaren, dat hij telkens spelende met andere acteurs, waarvan verscheidene slechts enkele maanden met hem werken, toch altijd zoo goed gesecondeerd wordt, dat men bij hem nooit van een ster kan spreken; zijn zich-op-zijn-plaats-houden, zijn nooit-persoonlijk-een-effect-willen-bereiken werkt daartoe natuurlijk mede. Mme. Barny, die de rol van vrouw Rousset in *Blanchette* gecreëerd heeft, was in verschillende rollen uitmuntend, vooral in *Les Fenêtres*, aan haar was het te danken, dat wij terstond bij het opgaan van het scherm sterk den indruk van de angstige spanning kregen, waarin die twee vrouwen verkeerden. Hare creatie van de moeder van Elisa moest goed zijn, dat bepreep ieder, die haar verleden jaar in *Leurs filles* de rol der »entremetteuse» heeft zien spelen. Het is evenwel gelukkig, dat Mme. Barny niet dikwijls vrouwen uit den beschaafden stand heeft voor te stellen; haar figuur, haar gezicht en haar stem maken haar daarvoor minder geschikt.

Over Mme Nau nog eenige opmerkingen. Mme Nau heeft *la fille Elisa* gespeeld en heeft dit in het eerste bedrijf zeer goed gedaan. In het tweede gedurende de terechtzitting, heeft zij niet zooals Mej. Ude bij de voorstellingen in den Salon des Variétés in stomme verslagenheid gezeten: soms heeft zij geschreid en bij de woorden: »Tout

condamné à mort aura la tête tranchée,» greep zij naar haar hals en gaf een gil, die een rilling door de zaal joeg. Beide opvattingen zijn te verdedigen. Met eenigen trots kunnen wij verklaren, dat Mej. Ude in het laatste bedrijf een paar oogenblikken gehad heeft, waarin zij ons »gepakt» heeft, terwijl Mme Nau ons vrij koel liet, bij het trachten te spreken en het tellen van de jaren. In dit bedrijf was de directeur der gevangenis met zijn woordenvloed in Belgisch accent zeer vermakelijk.

Het zwakke element van het gezelschap is de heer Pont-Arlès, die in *Jacques Damour*, in de rol van den tweeden man van Félicie goed gegrimeerd was maar slechts matig speelde en in *Les Fenêtres*, als de advocaat ook geen indruk maakt.

* * *

Ik geloof, dat men bij de bespreking van de voorstellingen door het Theatre Libre, de opvoering van Ibsen's stuk zooveel mogelijk aan een afzonderlijk onderzoek en aan eene afzonderlijke beschouwing moet onderwerpen. De meeste toeschouwers kenden *Spoken* vóór deze voorstelling; velen hadden het door het gezelschap van den Salon des Variétés zien spelen, anderen hadden het gelezen; met de overige stukken maakte men eerst nu kennis. Maar deze reden is niet voldoende om onze bewering, dat men de opvoering van *Spoken* met een ander oog moet bezien, te rechtvaardigen, op afdoende wijze wordt zij bewezen door een herinnering aan den verschillenden oorsprong der stukken. Ibsen en Franschen, een Noor en mannen, die behooren tot het Latijnsche ras!

Gaarne wil ik bekennen, dat ik mij door eenige kronieken van Jules Lemaître en vooral door het interessante, zij het ook wat lange werk van Ehrhard, *Henrik Ibsen et le Théâtre Contemporain* had laten brengen tot het geloof, dat men in Frankrijk ook tot het begrip der stukken van Ibsen was doorgedrongen. Nog meer steun kreeg dit geloof, toen er voortdurend berichten kwamen, dat in Frankrijk nog niet opgevoerde werken van Ibsen nu ook voor het voetlicht zouden komen, toen *Bouwmeester Solness* in de Nouvelle Revue verscheen en de eene vertaling van Ibsen's stukken na de andere uitkwam. En de opvoering van die werken moest, zoo ergens, dan op het Théâtre Libre slagen, waar realistische stukken zeker de beste vertolkers, vooral den besten regisseur vinden.

Nu zou het zeker gewaagd zijn naar de voorstelling van *les Revenants* door Antoine en de zijnen te oordeelen en te zeggen, dat men in Frankrijk Ibsen niet begrijpt, maar toch zou ik durven beweren, dat er voor verreweg de meeste Franschen altijd iets onbegrijpelijks in zijne latere werken zal blijven. En dat moet zijn grond daarin vinden, dat een Franschman in alles, maar zeer zeker bij toneelwerken het meest let op het uiterlijke, op den vorm, op wat naar buiten treedt. Ik zeide zoo even, dat Lemaître mij toescheen Ibsen wel begrepen te hebben, maar heeft hij hem niet *te* goed begrepen, niet *te* veel op het saillante in een stuk gelet, wanneer hij over *De wilde Eend* schrijft: »Et, en effet, Ibsen nous fait assister à la banqueroute piteuse et risible à la fois de son propre évangile. *Le Canard Sauvage* est une franche comédie, et même par endroits une bouffonnerie, qui tourne finalement au tragique. J'estime que c'est ainsi qu'il fallait entendre et interpréter l'oeuvre d'Ibsen. J'ai eu l'impression que M. Antoine et ses camarades l'avaient trop jouée en drame, trop lentement, trop sérieusement, trop majestueusement, et qu'ainsi ils en avaient peut-être rendu l'intelligence plus difficile à une partie du public». Ik heb de voorstelling van *De wilde Eend* door het Théâtre Libre niet bijgewoond, maar ik vermoed, wanneer ik reken, naar hetgeen Antoine en zijn gezelschap ons in *les Revenants* hebben laten zien, dat ik hem eerder het tegenovergestelde zou hebben weten.

En wat Lemaître's opvatting van *De wilde Eend* betreft, zeker, Ibsen heeft eenigszins een volte-face gemaakt; hij heeft zijn eisch van absolute, strenge waarheid, dien hij in *Brand* gesteld had, niet gehandhaafd, maar tusschen eene transactie en een belachelijk maken van eigen ideaal is nog al eenig verschil.

Spoken is niet minder een pièce à thèse dan een drama waarin iets gebeurt; de strijd, die gestreden is in het hart en het hoofd der menschen en die uitgestreden wordt gedurende de weinige uren, waarin wij Mevrouw Alwing en de haren zien, is van evenveel belang als de vraag of Regine met Oswald zal trouwen, ja als de aarzeling van Mevrouw Alwing op het oogenblik, dat het scherm valt; ook zijn de aanduidingen, de toespelingen, de kleine opmerkingen over schijnbaar onbeduidende zaken, waarvan het stuk wemelt, van niet minder beteekenis dan lange clausen. *Spoken* is ten slotte een voorbeeld van intieme kunst, waarbij evengoed op de omlijsting en de omgeving moet gelet worden als bij een schilderij als Thijs Maris' »Vlinders».

Dit alles heeft Antoine, dunkt mij, niet geheel begrepen; eene aanwijziging, zoo geen bewijs daarvoor kreeg ik, toen iemand, die *Spoken* niet kende en een bewonderaar is van wat men twintig jaar geleden een goed stuk noemde, het stuk een melodrama en de personen conventioneel noemde. Ik kan mij voorstellen, dat zoo iemand door het spel, vooral van Mlle Barny, die de hoofdrol speelde, dien indruk van *Spoken* gekregen heeft. Er werd »naar buiten gespeeld», soms gepassioneerd, dikwijls niet met genoeg waardigheid (dit betreft weer Mlle. Barny), vaak kregen de kleine puntjes niet het noodige licht. Ook de decoratie en de aankleding van de kamer, die de heeren van Lier ter beschikking hadden gesteld (heeft Antoine om iets anders gevraagd?) waren niet gelukkig gekozen. Daar had iets puriteinsch-strengs over het geheel moeten liggen, (geen schoorsteenmantel met gebeitelde engeltjes, geen lichthouten stoeltjes met rood peluche overtrokken) de toeschouwer moest met Oswald een indruk van groote somberheid krijgen, moest mee gaan verlangen naar licht, naar zon, naar vreugde en blijheid.

Wanneer men in Mevrouw Alwing allen ziet eene vrouw, die een ongelukkig huwelijk gedaan heeft, die een zoon thuis krijgt, die los geleefd heeft en hem idioot ziet worden, dan kan men *Spoken* een melodrama noemen; wanneer men rekening houdt met al wat er vooraf is gegaan, vooral met de omwenteling, die er in het hoofd van Mevrouw Alwing heeft plaats gehad, van Mevrouw Alwing, die, toen zij trouwde, naast dominee Manders stond en nu, 29 jaar later, lijnrecht tegenover hem, dan is *Spoken* zeker een der interessantste, meest realistische en tegelijk aangrijpende stukken, die ooit geschreven zijn. Maar zulk eene Mevrouw Alwing heeft Mlle Barny ons niet gegeven zoo als Mevr. Rössing bijv. wel gedaan heeft. Het is waar, zoowel het gezicht als de figuur van Mevrouw Rössing leenden zich beter voor de rol, maar bovendien las men op haar gezicht de uren in angst, en de uren in denken doorgebracht; de waardigheid van eene ervaren vrouw uit goede familie ontbrak bij Mlle Barny.

Antoine daarentegen was in de rol van Oswald zoo niet onverbeterlijk dan toch bijzonder goed. Hij is het, die mij het spel soms te gepassioneerd deed noemen, met name in het derde bedrijf, in het tooneel met zijne moeder. Meesterlijk liet hij intusschen in die acte het aankomen van den aanval zijner kwaal zien. Zijne uitputting na het helpen blusschen van den brand was zeer waar: zijn ontgaan gezicht met den open mond bereidde den toeschouwer uitstekend voor op den ellendigen toestand, waarin Oswald op het laatst van het stuk blijft liggen; zijn angst voor die attaque, zijn wanhoop over zijn gebroken kracht waren buitengewoon aangrijpend.

Op de overige personen zullen wij nog gelegenheid hebben terug te komen bij het verslag van andere stukken; zoowel

dominee Manders als Engstrand en Regine werden uitstekend gespeeld. Mme. Nau, die in *Mademoiselle Julie* de titelrol zal spelen, was een echt duivelskind, uiterlijk *splendide*, zooals Oswald haar noemt, maar een ware *beauté du diable*.

Om nog even op het geheel terug te komen. Ik heb in *les Revenants* uitstekend spel gezien van de meeste spelers, maar den indruk, dien ik bij de lezing van dat stuk kreeg, ja dien, welken de voorstelling in den Salon bij mij achterliet, heeft het stuk op mij niet gemaakt.

Het sombere, duistere, machtige van de spokengestalten, die de personen, en den toeschouwer mede, grijpen, onverbiddelijk, niet te ontkomen, als het starre noodlot in Toorop's teekening, ontbrak. Wij zagen personen, niet een toestand, strijders, niet den strijd.

Mocht het Théâtre Libre soms meer voorstellingen dan de aangekondigde geven, dan zou het zeker aanbeveling verdienen het programma zoo samen te stellen, als op Donderdag 9 Maart. De voorstelling zou dan als *représentation des familles* kunnen worden aangeplakt. Misschien zou dat er toe bijdragen om de Amsterdammers de voorstellingen van het Théâtre Libre wat drukker te doen bezoeken, dan tot nu toe het geval was.

12 Maart 1893.

BLANCHETTE — A bas le Progrès.

Nacht — nacht —; donker, héél héél donker, maar toch veel menschen op de been, kijkend, turend, brullend, schreeuwend die menschen want vóór hen, vóór hen in het nachtdonker knallen, spatten, knetteren, gloeien vuurwerken: vuurpijlen schieten omhoog, maken bochten in de donkere lucht, stijgen op, hoog-op en vallen neêr, laag-neêr; vuurzonnen draaien, draaien vonk-spattend rond, schitteren als sterren in dien donkeren nacht; donderbussen knallen, knallen, knallen

En de menigte juicht, jubelt, gilt om dat maakwerk, schreeuwt dat het mooi is, subliem en 't ware!

En 't vuurwerk gloeit, knettert en vonk-spat

Dan licht 't in het Oosten, 't dag-licht, nevelen drijven, drijven uiteen; langzaam rijst de oer-zon; hooger, hooger stijgt ze

Hij komt, hij is er de nieuwe dag! Maar de schreeuwoop van menschen ronkt nù in hun bedden, sluit vensters en blinden; en 't is donker om hen, bij hen, in hen, donkere nacht, donkere nacht.

* * *

Antoine is verleden jaar gekomen en na 't maakwerk en 't geprul, dat de meeste onzer Hollandsche gezelschappen ons geven, heeft hij ons plotseling gezet voor 't tot-nu-toe meest-voornaam in tooneelkunst,orsch heeft hij ons aangepakt en velen heeft hij gebracht tot een juist onderscheiden van kunst in 't tooneelspelen.

Velen; d. w. z. zij, die nog niet waren ondergegaan, gestikt in den modder van conventie, vergoding van knal-effect en mooidoenerij

Na hem, in dat héele jaar gaf De Vos met de zijnen en Mounet-Sully in *Oedipe* ons ware kunst, De Vos, wiens voorstellingen van *Droevé Min*, *Het Uitvaagsel*, *Tante Lontaine* en *Noodlot* waren als dingen van Toorop tusschen Koekkoeken en ten Kate's, een boek verzen van Verlaine tusschen bundels rijmen van een gelegenheidspoet.

Nu is Antoine weer tot ons gekomen en weer heeft hij ons gebracht onder den indruk van zijn machtig genie. — Wij hebben hem bewonderd als Jacques Damour, als Défenseur van Elisa, in *Les Fenêtres* en nu weer boven alles als Rousset in *Blanchette*.

Rousset kan niet beter gespeeld worden dan Antoine het

doet, hij is die man, die »jacques” met z'n eigen be-
grippen over eerlijkheid en zoo . . .

Glanspunten zijn er niet, z'n creatie is een brok kunst,
één brok ware superieure kunst.

Mlle Dulac was weer Elise, Mme Barny weer la mère
Rousset, dat zegt alles.

Jammer genoeg ging ook ditmaal de derde acte van ver-
leden jaar, die, hoe goed ook gespeeld, altijd tamelijk den
overweldigenden indruk, dien de beide vorige maken, bederft.

De climax is aan 't eind van de tweede acte bereikt, elk
toevoegsel moet schaden.

Zondag-avond ging als lever-de-rideau eene bouffonnerie
satirique van Edmond de Goncourt, »A bas le Progrès”,
waarin Antoine een merkwaardig-mooi type gaf van een
origineelen »voleur”.

De Goncourt zegt in de voorrede van zijn stukje, dat het
geschreven werd als eerste poging om den invloed van
Ibsen en Rusland op het Fransch tooneel tegen te gaan;
of dit streven waardeering verdient of niet zullen we buiten
beschouwing laten, wil de Goncourt er evenwel succes meê
hebben, dan zal hij noodzakelijk betere dingen moeten
schrijven dan »A bas le Progrès.

* * *

Zondag was de schouwburg tamelijk goed bezet, Vrijdag
veel minder, Donderdag kon men door de zaal schieten
zonder iemand te raken.

't Publiek bestormt *Achille Toupart*, vecht om plaatsen
voor de menschen uit Dahomey; ik zou deze vluchtige
indrukken willen besluiten met 't oordeel van Multatuli
over het publiek, als . . . 't niet bijna 'n gemeenplaats
geworden was.

A'dam, 14 Maart 1893.

K. W. VAN RIJNSWAERDE.

Orkestschool en Tooneelschool.

In de *Nieuwe Rotterdamsche Courant* van 8 Maart (Tweede
Blad A.) schrijft de bekende Amsterdamsche correspondent
van dit blad een artikeltje waarop ik de aandacht der leden
en vooral der bestuurders van het Tooneelverbond zou
willen vestigen.

Naar aanleiding van een zeer goed geslaagd concert, in
de kleine zaal van het Concertgebouw te Amsterdam gegeven
door de leerlingen der orkestschool, »te zamen een dertigtal
violisten en violoncellisten, ook een fluitistje en een harpistje
en een organistje, onder leiding van den heer Kes” schrijft
deze journalist, wiens competentie door zooveel erkend en
gewaardeerd wordt, o.a. dit:

»Ik kon met volle overtuiging verklaren: »ja, die orkest-
school heeft eene toekomst; geen wonder, dat het aantal
leerlingen in het laatste jaar bijna verdubbeld is en steeg
tot 41”. En ik redeneerde verder: »gegeven een voortref-
felijk orkest, gelijk dat van het Concertgebouw — en een
voortreffelijk orkest sluit een voortreffelijken leider in zich
— wat is eenvoudiger en natuurlijker dan dat naast dat
orkest eene orkestschool verrijst, eene school, die voor hare
ontwikkeling, voor haren bloei alle voorwaarden aanwezig
vindt, die als vanzelf voortvloeien uit het bestaan van het
grootte orkest?” Ook practisch staat zoo'n school op een
gezonden bodem. Zoodra de leerlingen ver genoeg gevord-
erd zijn, stappen zij uit de school over in het orkest,
worden van betalende leerlingen betaalde executanten, maar
komen in eene omgeving, waar hetgeen zij op de school
geleerd hebben, betijen en zich onder het oog des meesters,
die tegelijk directeur der school is en leider van het orkest,
ontwikkelen kan. Hoe veel heeft zoo'n orkestschool vóór
op een tooneelschool, gelijk zij ten onzent bestaat en als
gevolg der omstandigheden slechts ten halve aan hare roe-

ping kan beantwoorden! Want eene der fouten bij haar
is, dat zij niet aansluit aan een goed tooneel. Zoodra de
leerlingen den cursus doorloopen hebben, zoeken zij enga-
gement bij dit of dat gezelschap; de een komt wat beter
terecht dan de ander; velen, die in den aanvang nog teren
op het aan de school geleerde, gaan al spoedig — wegens
gebrek aan verdere leiding — onder in den komedianten-
sleur, worden ongelukkig voor zich zelve en een verdriet
voor het publiek.

»En welk eene vormende, welk eene prikkelende kracht
gaat er voor de leerlingen der orkestschool uit van het
voortrecht, dat zij genieten om alle concerten in het Con-
certgebouw te mogen bijwonen. Naar welken schouwburg
te Amsterdam zou men de leerlingen der tooneelschool
kunnen sturen, om door het zien van goede kunst, hun
smaak te vormen en te veredelen, hen inzicht te doen krij-
gen in wat de eischen zijn van goed samenspel, hen door
het goede voorbeeld op te wekken tot eene ernstige beoefe-
ning der kunst, hen te doordringen van het bewustzijn dat
het niet de quaestie is om zich op den voorgrond te drin-
gen, maar om binnen het kader van het opgevoerde drama
de een met den ander samen te werken tot het bereiken
van eenheid van indruk, eenheid van werking?”

Dit laatste gedeelte van zijn betoog mag alleen met de
noodige restrictie aanvaard worden. Immers, wanneer de
leerlingen der Tooneelschool de schouwburgen bezoeken,
dan geschiedt dit meestal onder leiding van den Directeur.
Deze vestigt hun aandacht op het verdienstelijke der voor-
stelling, op het eigenaardig talent van sommige artisten, op
hetgeen hemzelf in opvatting en uitvoering treft, en ver-
zuimt daarbij niet hen te wijzen op hetgeen aan de voor-
stelling, met name aan het samenspel, ontbreekt. Deze
bezoeken, ook al wordt er geen volmaakte kunst gehoord,
ja, misschien juist omdat er gewoonlijk het een en ander,
soms wat heel veel, aan hapert, kunnen dus altijd vrucht
afwerpen voor de opleiding der aanstaande tooneelspelers.
Ook vertrouw ik dat de directeur nooit in gebreke zal blij-
ven zijne kweekelingen »te doordringen van het bewustzijn
dat het niet de quaestie is om zich op den voorgrond te
dringen, maar om binnen het kader van het opgevoerde
drama de een met den ander samen te werken tot het
bereiken van eenheid van indruk, eenheid van werking?”
Inderdaad is dit bewustzijn een der voornaamste elementen
van de »moraliteit” van den tooneelspeler.

Maar wat mij vooral heeft getroffen in het artikel der
N. R. Ct. is die vergelijking tusschen orkestschool en too-
neelschool. Wel is het samenspel in een tooneelstuk nog
iets anders dan het samenspel in een symfonie, daar het
persoonlijke, althans bij de voornaamste spelers, sterker mag
en moet uitkomen. Maar toch gaat zij in veel opzichten
zoo goed op dat eene tooneelschool zou kunnen worden
ingericht naar het model eener orkestschool.

Doch de eerste vereischte van laatstgenoemde inrichting
zal wel zijn, dat de leerling zijn eigen instrument goed in
zijn macht heeft. Ook dit element van het onderwijs moet
de tooneelschool er bij nemen: stemvormig, dictie bovenal,
goede, smaakvolle bewegingen, ziedaar wat de aanstaande
tooneelspeler allereerst moet leeren; daarna volgt het sa-
menspel.

Ik geloof dat de verdere uitwerking van die vergelijking
heel vruchtbaar kan wezen. Zoo ligt het voor de hand om
dit te vragen: zoo de aanstaande muzikant voor het bespelen
van zijn instrument slechts één leermeester heeft, is het
dan logisch om een leerling der tooneelschool door verschil-
lende leermeesters in hetzelfde vak (dictie bijvoorbeeld) te
laten opleiden? Aan het Parijsche Conservatoire zijn wel
verschillende leermeesters, maar . . . elk heeft er zijn eigen
leerlingen.

Voorts volgt uit die vergelijking, dat een goede regisseur
voor een tooneelgezelschap even onmisbaar is als een goede
orkest-directeur voor een orkest, en dat de jongere leden

van het personeel in dien man hun leider moeten vinden, die het werk der school voortzet.

Maar op één punt gaat de vergelijking mank.

Is een orkest slecht ingericht, heeft het gebrekkige elementen, dan bemerkt het muzikale publiek dit dadelijk; het toont op de eene of andere manier, dat het de uitvoering niet mooi heeft gevonden; het komt eerst terug als de toestand verbeterd is. Maar het schouwburgpubliek stelt over het geheel geen hoge eischen. Het applaudisseert heel gauw, als het stuk maar mooi is, of als een of andere geliefde artist de hoofdrol vervult. Op het tooneel wordt herhaaldelijk gedetoneerd, valsch gespeeld, slecht gesproken, ensemble gemist, zonder dat het publiek dit bemerkt of er zich veel om bekommert. Een muziek-uitvoering wordt hier te lande over het geheel veel juister beoordeeld dan een tooneel-uitvoering. Voor de zuivere techniek der musici heeft de Nederlander oor. Voor de waardeering van tooneelspeelkunst missen de meesten het orgaan.

A. G. v. H.

Nog eens „De Vrije Gedachte.”

De vereeniging »De Vrije Gedachte” heeft op dit oogenblik alle gelegenheid te ervaren, dat ieder begin moeilijk is. Zij heeft aan verschillende personen lijsten toegezonden, waarop men uitgenoodigd wordt voor entrées tot hare eerste voorstelling te teekenen; zij heeft dergelijke lijsten bij vele boekhandelaren gedeponceerd, maar zoo heel hard stroomden de handteekeningen nog niet. Dat er eenig wantrouwen te overwinnen is, of, zoo dit te sterk is, dat er nog vertrouwen gewonnen moet worden, is niet onbegrijpelijk. En het is vooral daarom niet onbegrijpelijk, omdat de jonge mannen, die de zaak op touw willen zetten, zich eene zeer moeilijke taak gesteld hebben. Zij willen — en het blijkt, dat zij, hoewel zij dat minder duidelijk in hun oorspronkelijk programma zetten, dat altijd gewild hebben — zij willen een tooneel voor het volk in vrijzinnige richting; een tooneel, waar het volk kan genieten van goede kunst, maar tevens goed voedsel voor hoofd en hart krijgt. En op alle stukken, die zij uitzoeken, wordt van de eene of andere zijde aanmerking gemaakt. *De tragedie van den mensch?* Te diep! te geleerd! te moeilijk te spelen! te duur! *Blanchette?* Wel waar, maar het bewijst niets. Ibsen? Ongeschikt voor het volk, te moeilijk! *De Waber*, het stuk dat voorloopig gekozen is en dat onder den titel *In dagen van Strijd* in studie is? Gevaarlijk, opruiend en ook moeilijk goed te spelen!

Van andere zijde wordt de lof van eenvoudig goede stukken, tragedies van Shakespeare, Schiller, Goethe, Lessing, als volksstukken verkondigd. Zoo o. a. in een merkwaardig Duitsch brochure'tje over *Das 10-Pfennig Theater*, waarin uitgerekend wordt, dat een schouwburgonderneming, die in een theater met 3000 plaatsen 's morgens, 's middags en 's avonds voorstellingen gaf, steeds een volle zaal zou hebben en inkomsten tot een bedrag van 339450 Mark, wanneer de plaatsen 's avonds, met uitzondering van 200 à 1 Mark, 10, 's middags 10 en 's morgens 5 Pfg. zouden kosten. De schrijver van dit opstel wil den staat tot de inrichting van dergelijke schouwburgen, zij het ook niet financieel laten medewerken. De staat moet van de tooneelspeelkunst gebruik maken om het volk op te voeden; het tooneel moet in de plaats treden van de kerk, die bij velen afgedaan heeft, het moet geen sentimentaliteit aankweeken en geen realistische voorstellingen geven, het moet, »de oude heilige waarheden” blijven verkondigen. Met deze theoriën zijn misschien de heeren Chrispijn c. s. het eens, die in het Paleis voor Volksvlucht het volgend jaar volksvoorstellingen tegen een entree van 25 cents willen geven en die daarvoor het oog hebben geslagen op Shakespeare's *Julius Caesar*, de directie van »de Vrije Gedachte” wil

hare toeschouwers iets te zien geven, waarin zij aanleiding kunnen vinden om tot zich zelven in te keeren en bovendien de maatschappij om hen heen aandachtig te beschouwen.

Of *De Waber* van Hauptmann daarvoor geschikt is? Mijne lezers zullen zich waarschijnlijk herinneren, dat ik in onzen vorigen jaargang (No. 11 pag. 81) een opstel gewijd heb aan Hauptmann in het algemeen, aan zijne »Wevers” in het bijzonder. Zij weten dus, dat in dit stuk het uitbarsten van een werkstaking en van een arbeidersoproer onder de Silezische wevers wordt in beeld gebracht. De werkgevers worden in dit stuk zeer wreed en zeer inhalig geteekend, de arbeiders zijn allen uitgemergeld en afgetobt. De oproerige wevers slaan in het huis van een fabrikant alles kort en klein en breken zelfs het huis af, politie en soldaten worden op de vlucht gedreven. Gevaarlijk voor menschen, die in dit alles niets zien, dan eene volledige bevestiging van veel, dat zij al lang gedacht of gewild hebben, voor hen die niet weten te schiften en te oordeelen en dus ook niet zien, dat het laatste bedrijf, in zijne aangrijpende wreedheid eigenlijk een pleidooi tegen werkstaking en oproer is. Een oude wever, die niet mee wil doen aan den opstand, blijft met zijne oude, blinde vrouw en een kleinkind achter, wanneer al zijne huisgenooten de straat op geloopen zijn. Daar knalt een salvo en de oude man valt zonder een geluid te geven dood achterover in zijn stoel. De blinde vrouw, die er niets van gemerkt heeft en het kind, dat niet begrijpt, waarom grootvader geen antwoord geeft zijn beiden levende verwijten tegen de aanstokers van het oproer. Het is maar de vraag of men ze als zoodanig zal beschouwen. In ieder geval geloof ik, dat de bestuurders van »de Vrije Gedachte” goed zullen doen, wanneer zij het stuk laten voorafgaan door een conférence, een korte causerie over het doel der vereeniging in verband met het stuk. De conférencier zou een kenner van het tooneel en een man van gezag op het punt van sociale vraagstukken moeten zijn, twee eigenschappen, die men niet dikwijls vereenigd vindt.

Ik geloof, dat ik ten slotte mijne lezers wel kan aanbevelen eene voorstelling van de onderneming »De Vrije Gedachte” te gaan bijwonen. Wat de uitslag van de geheele onderneming zijn zal, is niet met zekerheid te zeggen, maar de poging om een volkstooneel te stichten is in ieder geval lofwaardig. Zelfs al bleef het ten slotte bij ééne voorstelling, dan zou die toch haar nut hebben. Met de »Tooneelvereeniging” is het indertijd niet anders geweest en toch heeft zij krachtig medegewerkt tot de verspreiding van de kennis der nieuwere tooneelliteratuur, tot eene betere appreciatie van natuurlijk gewoon spel. De ervaring, die »de Vrije Gedachte” met haar eerste voorstelling zal opdoen, moet haar of anderen, die zich met tooneel voor het volk willen bezighouden, ten goede komen. Reeds om die enkele reden moet ieder tooneelvriend de »Vrije Gedachte” in haar pogen steunen.

ADVERTENTIËN.

Verschenen bij TH. A. VAN ZEGGELEN, (M. J. P. VAN SANTEN) te Amsterdam; en bij alle soliede Boekhandelaren verkrijgbaar

GIUSEPPE GIACOSA

DROEVE MIN

(TRISTI AMORI)

naar het Italiaansch door MR. J. KALFF JR.

PRIJS f 1,25.

Verschijnt den 1^{en} en 15^{en} van iedere maand bij TH. A. VAN ZEGGELEN (M. J. P. van Santen) te Amsterdam.

Leden van het Tooneelverbond ontvangen dit Tijdschrift gratis.

Voor niet-leden bedraagt de prijs, per jaargang van tenminste 16 afleveringen, f 4,—. Franco per post f 4.25.

Brieven en stukken, de Redactie betreffende, adresseere men aan den Heer Mr. J. KALFF Jr., MARNIXSTRAAT 396. Opmerkingen betreffende de verzending en opgaven van abonnementen en advertenties in te zenden aan den Drukker-Uitgever, ACHTERBURGWAL 84.

N°. 13.

1 APRIL 1893.

XXIIe JAARGANG.

INHOUD:

Officieel gedeelte: Aan H.H. Afdeulings-Secretarissen. — Uit onze Afdeelingen.

Niet-officieel gedeelte: Uit de Amstelslad (*La Puissance des Ténébres*, *Mademoiselle Julie*, *Thuis*, *Haar Thuis*). — Jean Valjean, Uit de Maastad (*Théâtre Libre*, *Fernande*, *De Wereld waarin men zich verveelt*, *Het ouderlijk huis*). — Uit het Buitenland. — Passiespelen. — Nieuwe Uitgaven. — Advertentiën.

Officieel gedeelte.

Aan H.H. Afdeulings-Secretarissen.

L. S.

Het Hoofdbestuur neemt de vrijheid U te verzoeken het jaarverslag, bedoeld in Art. 10 der Statuten, voor 17 April a.s. in te zenden bij den ondergeteekende.

Voorstellen, welke uw Afdeeling op de a.s. Algemeene Vergadering wensch behandelt te zien, worden vóór 9 April a.s. ingewacht.

AMSTERDAM,
30 Maart 1893.

De Algem. Secretaris
C. I. VINKENSTEYN.

UIT ONZE AFDEELINGEN.

AMSTERDAM. De Heeren Gebr. A. van Lier hebben aan de leden der afdeeling Amsterdam eene uitnoodiging gezonden tot bijwoning eener voorstelling in het Grand Théâtre op Dinsdag 28 Maart. Opgevoerd werden *Hooger zij ons doel*, klucht in vier bedrijven door P. D. van Eysden en *Oude dienstboden*, toneelspel in één bedrijf van Rosier Faassen (eene reprise), twee oorspronkelijke stukken, waarvan de leden der afdeeling de primeur gehad hebben. Een nieuw bewijs van de bekende gastvrijheid der Gebr. Van Lier!

Niet-officiëel gedeelte.

UIT DE AMSTELSTAD.

Wanneer deze kroniek onder de oogen mijner lezers komt, is Antoine reeds lang weer vertrokken; het is nu eenmaal het lot van den kroniekschrijver van een blad, dat tweemaal per maand verschijnt, dat zijne besprekingen dikwijls laat gelezen worden. Toch wil ik ditmaal zoo uitvoerig zijn over die voorstellingen van het Théâtre Libre, welke nog niet behandeld werden in dit blad, alsof de voorstellingen gisteren hadden plaats gehad en als moesten zij morgen herhaald worden. Wie weet, misschien blijft er van al de bewonderende verslagen, die Nederlandsche courantenlezers over de voorstellingen van het Théâtre Libre te lezen krijgen, toch iets hangen; misschien nemen eenige Nederlanders na al die slagen op het aambeeld van hun kunstgevoel, het besluit een volgend jaar dien Antoine toch ook eens te gaan zien. En hem zien is hem bewonderen. Ik erken gaarne, dat Antoine niet altijd stukken gespeeld heeft, waarvoor men veel sympathie kon hebben, maar wat hij van die stukken maakte door zijn spel en zijn regie is altijd iets zeer bijzonders, is in één woord bewonderenswaardig geweest.

Er zijn zeker niet velen onder mijne lezers, die Tolstoï's *Macht der Duisternis* niet kennen, hetzij door de voorstellingen, die een Nederlandsch gezelschap een paar jaar geleden van dit stuk gaf, hetzij door lezing of eindelijk door verslagen van dit gruwelijke stuk, »waarin een kind gekraakt wordt." Ik behoef wel niet te zeggen, dat zij, die alleen dit laatste weten van Tolstoï's stuk, eene bijzonder onvolledige kennis er van hebben; maar wat meer zegt, zij weten ook niet wat het typische, het karakteriseerende van het stuk is. Tolstoï heeft niet den nadruk laten vallen op dit gruwelstuk, dat slechts eene van eene lange reeks misdaden is. Voor Tolstoï — wie den moralist, den apostel, den boetgezant Tolstoï kent, weet dat — is het berouw van den voornaamsten schuldige, zijne bekentenis van schuld

in het openbaar voor God en de menschen het voornaamste. Nikita is een don Juan onder de Russische boeren; hij zegt het met het slotwoord der eerste acte: »J'aime les femmes comme le sucre, mais que de péchés avec elles, ah!... sans fin!" Ja, que de péchés! Eerst heeft hij Marina ongelukkig gemaakt; daarna de vrouw van zijn meester, Anicia, tot echtbreuk verleid; en als Anicia dan haar man vergiftigd heeft om met Nikita te kunnen trouwen, dan is deze haar reeds weer ontrouw geworden en heeft de stiefdochter van Anicia, Akoulina, verleid. Dan blijkt waar, wat de oude Akim, de vader van Nikita, eens gezegd heeft: »Une fois sa patte engluée, l'oiseau est bientôt pris"; uit de eene misdaad volgt de andere en zoo zijn Nikita en zijne medeplichtigen, zijn vrouw Anicia en zijn moeder Matriona, een echte megaere, wel genoodzaakt het kind van Akoulina uit den weg te ruimen. Maar wanneer dan Akoulina zal trouwen, wanneer Nikita, als vader, haar zijn zegen zal geven, dan gruwet hij eindelijk van zichzelf, dan brengt het gezegde van zijn knecht Mitritch, dat men niet bang moet zijn voor de menschen, hem tot de overtuiging, dat het beter is die angst voor ontdekking van zijn misdrijven niet langer met zich om te dragen, dat hij rust zal hebben, wanneer hij allen tegen wie hij gezondigd heeft, om vergeving zal hebben gevraagd en dat hij zoo ook bij God genade zal vinden. En dan bekent hij alles, aan gespoord en geholpen door zijn ouden vader, die tegen een ijverigen man der wet zegt: »Ne parle pas de procès-verbal, vois-tu, ça... C'est d'une affaire de Dieu qu'il s'agit ici! Un homme se confesse! Et toi, ça, tu viens parler de procès-verbal!"

De Macht der Duisternis is een stuk, dat bij lezing grooten indruk maakt: bij de voorstelling is het tegengevallen. Ik geloof, dat dit gedeeltelijk moet worden toegeschreven aan het romantisch karakter, dat het stuk voor ons West-Europeërs heeft. Zulke menschen als Tolstoï ons laat zien hebben wij tot nu toe steeds ontmoet in oude draken. Anicia en Matriona zijn wezens, die ongeveer geen goede eigenschap hebben. Akoulina is niet veel beter en Nikita hebben wij ook zoo tamelijk leeren kennen. Naast de meer gecompliceerde karakters, die wij in den laatsten tijd overal hebben ontmoet, schijnen die Russen ons ongemotiveerd slecht, brokken kwaad als zij zijn, en zij loopen gevaar ons niet te interesseeren. Maar wanneer wij bedenken, — wat wij bij de lezing van het stuk misschien eerder doen dan bij de voorstelling, waarbij de personen zich terstond als echte menschen aan ons moeten vertoonen — wanneer wij bedenken, wat wij in den laatsten tijd in romans en verhalen over die Russische boeren gehoord hebben, wanneer wij ons herinneren wat de couranten verleden jaar bij gelegenheid der cholera-epidemie omtrent hen hebben meegedeeld, vooral wanneer wij ons te binnen brengen, wie en wat Tolstoï is, dan komen wij tot de overtuiging, dat dat alles wel waar zal zijn, dat Tolstoï hier waarschijnlijk realist is als in zoovele andere werken, dat hij het kwaad zooals het bestaat heeft willen schilderen met zijne uitwerking en tegelijk, idealist als hij is, den weg ter ontkoming heeft gewezen. Dat de eerste twee bedrijven van *De Macht der Duisternis* werkelijk realistisch zijn, dat kunnen wij begripen; zij maken maar weinig indruk, zij vervelen ons eenigszins; zij geven waarschijnlijk het leven zooals het is, niet bijzonder interessant, zij zijn stukken leven, ja, maar niet, naar de formule van Jean Jullien, »mis sur la scène avec art," tenminste niet met genoeg kunst om ons dadelijk belang in te boezemen. Tolstoï is ten slotte geen toneelschrijver. Het derde bedrijf is levendiger en maakte bij de voorstelling van het Théâtre Libre veel indruk. Dit moet hoofdzakelijk worden toegeschreven aan het spel van Antoine (in de rol van Akim), die in deze acte een paar prachtige tooneeltjes gaf en aan Arquillière, die Nikita in dronken toestand beter speelde dan Nikita als nuchter mensch. De vierde acte met de vermoording van het kind

was werkelijk afgrijselijk en werd door Mme Barny (Matriona) en Mme Nau (Anicia) zeer mooi gespeeld, alleen was het tooneel wel iets te duister. In de vijfde acte maakte de bekentenis van Nikita niet den verwachten indruk, zeker mede doordat de acteur Arquillière aan het eind van het vorige bedrijf een zenuwtoeval had gehad en doordat de mise en scène zeer gebrekkig was.

In het algemeen moet hierover geklaagd worden. De heer Antoine heeft bij al zijne voorstellingen moeten werken met décors en requisiten van anderen en bovendien met eene collectie décors, die misschien niet bijzonder volledig kan genoemd worden. Voor Antoine, die aan het juist weergeven van het milieu, waarin zijne stukken spelen, zooveel hecht, was dit zeker een groot bezwaar, aan den anderen kant mag het den heeren van Lier zeker niet zwaar aangerekend worden, dat zij aan de eischen van zulk een veeleischenden regisseur niet hebben kunnen voldoen.

Over den acteur Antoine, dien wij in *La Puissance des Ténèbres* voor de laatste maal zagen, nog een enkel woord. Van Akim, den ouden man uit het volk, die wel het nederigste beroep heeft, dat men zich denken kan, en die door zijn eenvoudige geloof zoo hoog boven zijne omgeving staat, heeft Antoine een onvergetelijke uitbeelding gegeven. Dat hij met zijne zorg voor details 1) den ouden man in kleeding en uiterlijk geheel zou geven was te verwachten; maar zoo armoedig, zoo verweerd, als zulk een tooneel van armoede hadden wij hem ons niet gedacht. En als die man, met wien men medelijden moest hebben, de hand met den gebogen wijsvinger ophief en waarschuwend zijn: »Tu sais, Dieu, Dieu!" liet hooren, dan zag men het type van den geloovige, vol eerbied en liefde voor zijn God. Antoine heeft van Akim gemaakt, wat hij van al zijne rollen maakte, een mensch, een waar echt mensch, zooals wij. Dat is zeker de grootste lof, dien men een acteur brengen kan.

Mijne lezers zullen zich waarschijnlijk herinneren, dat ik onlangs in een artikel over Strindberg *Mademoiselle Julie* in het kort heb besproken. In de meesten zijner stukken heeft Strindberg getracht eene stelling te bewijzen en de strekking van zijn stuk heeft dan telkens als excuus kunnen dienen voor het gewaagde, het harde, het cynische in de toestanden, die hij vertoont. In *Mademoiselle Julie* heeft hij niets bewezen. Het geval, dat er in wordt behandeld is een cas physiologique. Het heeft den schijn alsof de schrijver de moeilijke opgave had gekregen, het als iets niet geheel onaannemelijks voor te stellen, dat een meisje van zeer goede familie zich vergeet met den huis-knecht haars vaders. De stelling, die de schrijver in de voorrede verkondigt, dat de knecht, de man uit de mindere klasse, de sterkere blijkt, en niet door zijn misstap ten onder gebracht wordt, omdat hij geen scrupules heeft, terwijl de vrouw uit den aanzienlijken stand niet langer kan leven, beteekent niets. Intusschen heeft de schrijver zijn opgave prachtig opgelost en dat wel door het groot aantal oorzaken, die hij voor den val van freule Julie noemt. Zij die zich misschien voorgesteld hadden nu eens een zeer schuin stuk te zullen zien, zijn zeker teleurgesteld. Het was eigenlijk niet gemeen; cynisch, dat is ten slotte het ware woord. Het stuk werd gespeeld door Mme Nau (Regine in *Spoken*) en den heer Arquillière (Dominé Manders in *Spoken*, Nikita in *La Puissance des Ténèbres*). Mme Nau heeft hare zware rol meesterlijk gespeeld. Ik zou op haar spel geene aanmerking weten te maken. Trouwens het wordt tegenwoordig hoe langer hoe moeilijker na te gaan of eene rol goed of niet goed opgevat en gespeeld is. Juist omdat in de nieuwere stukken de beweegredenen der personen zoo samengesteld zijn, omdat tot iedere daad zooveel meewerkt, wordt het

1) Antoine had bijv. niet vergeten, dat de Russische boeren bijna allen zwarte tanden hebben, hij had de zijne wel degelijk zwart gemaakt.

bijna onmogelijk te beslissen of een acteur aan iedere trek in het karakter van zijn persoon wel genoeg of soms te veel aandacht heeft geschonken; bijna iedere opvatting wordt hier verdedigbaar. Zeker is het dat Mme Nau Mlle Julie buitengewoon knap heeft gespeeld. Van den heer Arquillière kan ik niet geheel hetzelfde zeggen en om nu niet in strijd te komen met hetgeen ik zooeven omtrent persoonlijke opvatting beweerde, voeg ik er bij, dat de knecht in *Mademoiselle Julie* veel meer een man uit een stuk is en dat mijn aanmerking hoofdzakelijk treft een zekere onbeholpenheid, die mij reeds bij Arquillière's spel als Nikita had getroffen. Trouwens, dat deze acteur zijn métier nog niet geheel kent, is zeker niet verwonderlijk. Het is slechts eenige maanden geleden, dat Arquillière nog »peintre en bâtimens» was; bovendien is hij maar 22 jaar oud. Het is merkwaardig, dat Antoine in zoo korten tijd zoo veel van dezen jongen man heeft kunnen maken. Antoine zelf deelde mij mede, dat hij van hem de grootste verwachtingen heeft; hij heeft buitengewoon veel ambitie en leest en werkt »énormément.»

De voorstelling van *Mademoiselle Julie* was door de heeren Antoine, Schürmann en Gebr. van Lier aan de Nederlandsche pers en eenige andere genoodigden aangeboden. Een zestal tooneelcritici boden Antoine na de voorstelling een krans aan, zoowel om zijne attentie te reciprocieren als om den directeur-regisseur-acteur hunne bewondering te betuigen. Het was aardig — en tegelijk eene aanleiding om eenigen trots te gevoelen — te hooren hoe Antoine deze attentie op prijs stelde. Nog nooit had hij in het gezelschap van journalisten zoo veel »cordialité» ondervonden: »généralement je suis l'ennemi, je suis combattu» waren zijne woorden. Antoine was dan ook zeer tevreden over de ontvangst. Het Hollandsche publiek heeft hem blijkbaar ongeveer het best begrepen; alleen in Milaan heeft hij eene dergelijke waardeering gevonden. Ons publiek had talrijker kunnen opkomen, meer enthousiasme had het Antoine moeilijk kunnen toonen. Van alle kanten werden hem de ondubbelzinnigste blijken van bewondering gegeven; aangenaam is het ons te kunnen vermelden, dat zoowel het Hoofdbestuur van het Verbond als ook het bestuur der afdeeling Amsterdam hem een krans lieten aanbieden, terwijl het Hoofdbestuur hem na de voorstelling van *Mlle Julie* persoonlijk gelukwenschte. Antoine is dan ook vast van plan het volgend jaar terug te komen.

Antoine is vol vertrouwen op de toekomst, die zijne onderneming zal hebben. Op het oogenblik werken de meesten hem nog tegen. De theaterdirecteurs te Parijs pogen te verhinderen, dat hij een eigen schouwburg krijgt en zijn er steeds op uit hem zijne beste acteurs afhandig te maken; de critiek bestrijdt hem nog bijna eenstemmig. Over Sarcey sprekende zeide Antoine: »Il est très-bien-veillant, mais il ne comprend pas.» Langzamerhand zal het Théâtre Libre zijn partijgenooten onder de jongere critici vinden en als deze de toongevende beoordeelaars geworden zijn, is Antoine's zaak gewonnen. Er komt bij, dat er onder de jongere schrijvers, die overal elders geweerd worden, kolossaal veel talent zit.

Zeer opmerkelijk is de »Anerkennung» van Antoine's talenten door de leden van zijn gezelschap. Toen Mme Nau na de voorstelling van *Mademoiselle Julie* gecompimenteerd werd, zeide zij: »Ah, nous ne sommes que des machines» en toen daarop een koor van: »Oh madame» volgde, voegde zij er bij: »Oui, nous sommes des instruments, des instruments à précision si vous voulez, mais c'est lui qui nous fait marcher.» Later zeide zij nog: »sans lui nous n'aurions pas compris cette pièce.»

Nog een bewijs, hoe Antoine zijn troep weet te bezielen, haar overtuigt van het belang der goede zaak, van de noodzakelijkheid, dat allen medewerken om een goed geheel tot stand te brengen vind ik in de woorden van Mme Nau: »Pour nous il n'y a pas de grands et de petits rôles.»

De kleine rollen met denzelfden animo, met dezelfde toewijding vervuld, dat is het ware. En als men mij zegt, dat dit op het Théâtre-Français toch ook geschiedt, dan antwoord ik, dat Coquelin aîné wel Monsieur Loyal in *Tartufo* heeft gespeeld, maar dat Monsieur Loyal zich bij die gelegenheid erg op den voorgrond dringt, op een manier die, om met Molière te spreken, »bien déloyale» is tegenover de overige personen en het ensemble. Dat gebeurt bij Antoine slechts zeer zelden; hijzelf deed het, bijv. in de kleine rol van Akim volstrekt niet.

Een hartelijk gemeend *A bientôt!* roepen wij Antoine toe.

* * *

Ik weet niet of de bekende uitdrukking *la scène à faire* al of niet eene uitvinding is van Francisque Sarcey, die zich zoo dikwijls van haar bedient, zeker is dat deze uitdrukking gebruikt wordt voor iets, dat Sarcey gedurende zijn lange chroniqueurs-loopbaan steeds in eere gehouden heeft: het éene belangrijke, aangrijpende tooneel, dat een toeschouwer met een beetje flair al ruikt op het midden van het eerste bedrijf, hoewel het eerst komen kan aan het eene van het derde; een tooneel, dat den toeschouwer als een zware, voortdurend zwarter wordende onweerswolk boven het hoofd hangt, een tooneel, dat één keer schijnt te zullen komen — in het begin van de derde acte — maar dan nog vermeden wordt, zoo als een donderwolk, die een oogenblik over schijnt te zullen drijven, een tooneel, liefst beginnende met een: »Pardon meneer, een woordje asjeblijft», tusschen een man en de vrouw, die hij twintig jaar geleden snood verliet, tusschen een echten en een onechten zoon van denzelfden vader, tusschen een meisje en den ouden man, van wien zij niet weet dat hij haar vader is. O, die scène à faire, die de schrijvers zich gedroomd hebben, die hun plotseling helder voor den geest stond en die nu de aanleiding, dikwijls helaas! het excuus moest worden voor het heele stuk, dat er omheen werd gebouwd, die scène à faire die het geheele stuk goed moest maken, waarop men hoopte gedurende eene uiteenzetting van twee bedrijven, waaraan men teruggacht bij een gerekte ontkenning en een onmogelijk slot; die scènes à faire, waarvoor de spelers hunne krachten spaarden en die een auteur in één avond beroemd konden maken! Zou het soms het gemis eener scène à faire zijn, dat Sarcey onverbiddelijk maakt voor stukken uit de nieuwe school, stukken waarin de schrijvers het leven trachtten te teekenen, dat zoo zelden »scènes» maakt, waarin zij de toestanden zich natuurlijk, dat is eenvoudig en geleidelijk laten ontwikkelen? Ik zou den volgenden variant durven voorstellen op een bekend distichon van de Génestet:

Verlos ons van de scène à faire
Geef ons natuur en waarheid weer.

Tot wien wij deze smeekbede zullen richten, moet de lezer maar voor zichzelf uitmaken.

Vanwaar en waartoe deze ontboezeming, vraagt misschien een lezer? Naar aanleiding van een stuk, dat bijna bestaat uit scènes à faire; van een stuk, blijkbaar gemaakt na lange overdenkingen van den auteur en vaststelling, dat A een scène moest hebben met B, B een met C, A eene met C en dan weer A een met B, enz., enz. enz.: een stuk, waarin de tooneelen allen even belangrijk en merkwaardig geworden zijn, allen voor een impressionabel toeschouwer, »entzetzlich spannend», zooals Hilde Wangel zegt, en dus ten slotte erg vermoeiend; een stuk, waarvan de tooneelen gelijken op de kleurige mozaïkfiguren in een kaleidoskoop, het éene al mooier dan het andere, het eene plotseling door een schok overgaand in het andere, maar alle door het kind, dat ze beziet met een: »Hè, die is mooi» of »Neen, deze is nog mooier» begroet; naar aanleiding van een stuk van Sudermann, genaamd *Heimat*, door het Nederlandsch Tooneel gespeeld onder den titel *Haar thuis* en in den Salon

des Variétés onder den naam *Thuis*, beide met »groot succes.»

En het eigenaardigste van dit stuk is, dat de belangrijkste scène, het eerste ernstige gesprek, dat overste Schwartz met zijn dochter Magda heeft, ons onthouden wordt. *De scène à faire*, wordt afgespeeld tusschen de derde en vierde acte.

Dit over het maaksel, nu over de theoriën, die de maker er in verdedigd heeft. Want Sudermann is een echt theoriën-verkondiger, eerst heeft hij het gedaan over eer, toen over genie, nu over zedelijkheid en vaderlijke macht. In *Thuis* wordt ontzettend veel gemoraliseerd en getheoretiseerd en dat terwijl de schrijver ten slotte geen partij kiest. Want wien geeft hij eigenlijk gelijk? Magda, die niet toegeeft, die niet trouwt met von Keller, maar die de onmiddellijke aanleiding is van den dood van haar vader en zich als een arme zondares hoort toevoegen: »Niemand zal u beletten op het graf van uw vader te weenen,» of de overste Schwartz, die bij zijn poging om zijn gezag te doen gelden door een beroerte getroffen wordt? Mij is het niet duidelijk geworden, wie de sympathie van den schrijver heeft, Magda of haar vader. Of misschien dominee Heffterdingk? Deze is zulk een zelfopofferend wezen, dat men hem om deze eigenschap alleen bewonderen moest, maar de theoriën, die hij verkondigt zijn al te dwaas; hij heeft door zijne onhandigheid en zijn lust tot weldoen en verzoenen juist alles in de war gestuurd, de geheele catastrofe veroorzaakt.

Wat de opvoering van dit niet gemakkelijk te spelen stuk betreft, zij was m. i. bij het Nederlandsch Tooneel beter dan in den Salon des Variétés. *Heimat* vereischt een aantal ervaren acteurs: Schwartz, Magda, Heffterdingk, von Keller zijn zeer belangrijke rollen, terwijl ook die van Marie, van Mevrouw Schwartz en haar zuster, van den luitenant goed gespeeld moeten worden om een goed geheel te verkrijgen. De heeren Kreukniet en Poolman, of liever de heer van Kuyk heeft getracht in het spel zijner gezamenlijke acteurs eenheid te brengen, er was minder dat detoneerde bij de voorstelling in den Salon.

De meeste creaties op zich zelf waren bij het Nederlandsch Tooneel beter, maar ieder speelde daar ook op zijn eigen houtje, zoodat het geheel niet aangenaam aandeed. Mevr. Stoez bijv. heeft van de rol van Franziska iets gemaakt, een eigen type, maar zij speelde zóó, kwam op ongelegen oogenblikken zoo op den voorgrond en leidde de aandacht zoo af van de hoofdzaak, dat zij het geheel bepaald schaadde. Mevr. van Dommelen daarentegen was in deze rol onbeduiden, zelfs eenigszins vervelend maar niet hinderlijk.

Schwartz van den heer Bouwmeester was meer de man uit één stuk, de krasse oud-militair dan Schwartz van den heer Poolman, de laatste had iets goedigers over zich, hij was meer een gebroken man, in wien echter de oude wilskracht nog telkens opflikkerde. Voor dit stuk scheen mij de manier van spelen van Louis Bouwmeester geschikter.

Wat den dominee betreft, ik beken eerlijk nog niet te weten hoe deze persoon gespeeld moet worden, wil hij indruk maken op Magda en toch een figuur geven in overeenstemming met de mooie woorden, die hij te zeggen heeft. Noch de heer Claus noch de heer Malherbe heeft mij voldaan.

Eindelijk Magda. Mevrouw Frenkel heeft dit eenigszins grillige, onverschillige, coquette, maar in den grond goedhartige schepsel met haar gedecideerdheid op belangrijke punten uiterst knap gespeeld.

Geen tooneelkenner zal het vreemd vinden, dat in een dergelijke rol Mevrouw Frenkel het heeft gewonnen van Mevrouw Rössing, die soms sympathieker mag geweest zijn, maar over het algemeen toch minder goed was. De toiletten van Mevrouw Frenkel waren smaakvol en prachtig.

UIT DE MAASSTAD.

Wederom heeft Antoine met zijn uitnemend gedrild troepje ons mooie kunst doen genieten.

In deze dagen over tooneel te schrijven zonder zijn naam te noemen, te roemen in eerbiedige bewondering, zou tegen-natuurlijk wezen.

Hier werden vertoond: *Blanchette*, *Les revenants*, *Les Fenêtres*, *La Fille Elisa*.

We werden gepakt, aangegrepen, neergesmaakt om met ingehouden adem, starre oogen, drooge lippen, soms met beklemd hart, te zien met al de kijk-organen, waarover het menschelijk lichaam beschikt, te genieten wat men op dit gebied genieten kan en wanneer we ons neerzetten, verlangend in jubelklanken te uiten wat we zagen, wat we genoten.... wanneer we ons kalmer rekenschap willen geven van hetgeen ons omketende en vastgesnoerd opvoerde tot de hoogste hemelen van kunstgenot, waar lijnen, klanken, kleuren tot een harmonisch geheel samensmeltend, juist door die innige harmonie weerstand bieden aan analyse en ons alleen een fluistrend, dweepend »mooi» toestaan, ... wanneer we het woord willen laten aan de kritiek, niet de bedillende schoolmansel, maar de kritiek, gereed, geroepen tot bewonderen mits behoorlijk gemotiveerd, dan gevoelen we ons zoo klein, zoo echt menschelijk klein....

Consequentie zou men de guillotine van alle kunst mogen noemen, analyse zou een moordaanslag op deze bijzondere uiting kunnen heeten. Immers, als men het groot-mooie van deze kunst door ontleding der onderdeelen tracht te verklaren, schaamt men zich als de onverlaat, die met beloopten oogen, verslapte armen de bloederige mengeling gadeslaat, nadat hij, dorstend naar begrijpen, naar positief weten, het hoofd der Madonna met roekeloopen hamerslag heeft verbrijzeld.

Want wat pakt ons bij Antoine?

De spelers? Stuk voor stuk genomen, kunnen we ze niet stellen boven de onzen, heusch niet uit kwalijk begrepen nationalen trots. Zelfs hij, de eerste, de onovertrefbare volgens sommigen, weet hij zich zoo in elke partij te dringen, zijn eigen ik weg te cijferen? is zijn stem zoo fraai? zijn uitspraak zoo onberispelijk? zijn grime zoo voortreflijk?

En dalende. In *Les revenants* werden de rollen lang niet prima vervuld, zeker niet. Toch maakte het drama ook ondanks het vagebondeeren op allerhande neven-terreintjes — een bijzondere voorliefde van den Noorschen reus — een onzaglijken indruk. Waarom?

Waarom? O, stellig niet, omdat de vertooners zulke grootheden zijn, maar omdat daar eenheid is en artistieke leiding, omdat allen met de inspanning hunner uiterste krachten samenarbeiten tot het vormen van een kunstgeheel, niet comediespelen om persoonlijke ijdelheidjes te bevredigen.

Jammer achten we het, dat uit den aard der zaak de meeste stukken van het Théâtre Libre niet voor allen geschikt zijn, dat men zal aarzelen er jonge dames te brengen; jammer niet alleen, omdat velen daardoor een machtig kunstgenot derven, maar hoofdzakelijk omdat nu de laffe uitvlucht veld wint, dat het kranige troepje uitsluitend op dit genre is aangewezen, op brokken slecht leven, vaal pessimisme, rilling aanjagende histories, realistische mesthoopen, volgens sommigen (volgens het zeggen van enkele groote geleerden, op tooneelstukken, waarbij de spelers poppen zouden zijn in de hand van de regisseur en hun individualiteit, hun kunstenaar-zijn moet verloren gaan, omdat hun een hoekje wordt aangewezen in de tooneel-machine, niet een plaats gegund om te toonen wat ze vermogen.) En waarlijk, men behoeft weinig verbeeldingskracht om na te gaan welk een gezondheidbrengende revolutie deze speelwijze ook op het zoogenaamde gewone repertoire zou kunnen uitoefenen. Daar vooral is behoefte aan ruimte, aan frisch, jong, sappig leven, aan waarheid.

Blanchette vonden wij minder dan verleden jaar, niet

alleen doordien Auguste onvoldoende werd gespeeld, maar ook bij de hoofdvertooners. Mevrouw Barny nam vroeger veel meer deel aan de handeling. Het derde bedrijf werd bij de Vereenigde Rotterdamsche Tooneelstukken door Mevr. Jonkers en den Heer Van Eysden o. i. beter gedaan. We achten ons verplicht dit te vermelden, bij de treurige gewoonte om wat van buiten komt mooi te vinden, alleen omdat het van buiten komt.

In *Les Fenêtres* trof vooral het spel van Antoine en van Mevrouw Reynold, vrouw van den vrijgesprokene. Dat was zeker hooge kunst. Welke rollen vervulden beiden met zeer weinig woorden!

La Fille Elisa. Eerste tooneelen heerlijk als groepeerings- en mooie schilderstukjes. De rol van den verliefden soldaat bijna onspeelbaar. Mevrouw Nau voortreffelijk, haar stooten, staamlen, stotteren, spreken in het laatste bedrijf stempelt haar tot een kunstenaar van beteekenis. En het pleidooi van Antoine? Ruim vijf-en-twintig minuten aan het woord, prachtig doende contrasteerende de passages, waarin zijn gevoel hem gloed en welsprekendheid schenkt met de meer dorre gedeelten, waar de rechtsgeleerde de wet ter hand neemt of niet oprecht meent wat hij pleit. Mooi... machtig mooi.

Ziehier enkele greepjes. De Madonna vermoorden wagen we niet. Evenmin kunnen we het samenspel beschrijven, doch hopen, dat allen, die er iets van leeren kunnen, het bestudeerd hebben en er hun voordeel mee zullen doen. En de licht-effecten, de grondtoon, de stemming, de licht-verdeeling, waardoor men, vóór nog een enkel woord is gesproken, gevoelt en begrijpt, even moeilijk als onmisbaar bij deze kunstsoort.... Men herinnere zich het eerste bedrijf van *Les Fenêtres*, het laatste van *La Fille Elisa*.

Het eerste bezoek van het Théâtre Libre was voor velen met ons een openbaring, een wakkerschudden tot leven, nadat we dikwijls dommelen met waken hadden verward. Zelfs nu — nadat Antoine bij zijn tweeden triomftocht den eersten indruk te overtreffen had, nadat Jan C. De Vos zich in verschillende opzichten zijn evenknie heeft getoond, nadat velen de oogen zijn opengestaan voor het eenig-mooie, voor het verschil tusschen kunst en comediespelen — na zooveel, zoo heel, heel veel, roepen we Antoine niet een beleefdheids-, maar een gulzig-egoïstisch Tot weerziens! Tot spoedig! toe.

Men kan nieuwe goden eeren zonder de oude te vergeten, zonder die oudjes van hun voetstuk te stooten. Men kan, tot op zekere hoogte: men moet. Maar het valt moeilijk; na over Antoine gesproken te hebben, woorden te vinden voor de werken van Sardou. En toch volledigheidshalve iets over *Fernande*, door den Heer De Vries voor zijn benefiet gekozen, een paar woorden, al dreigt de inkt in de pen te stollen, al loopt men gevaar onredelijk te worden. Dat willen we niet, want *Fernande* is maakwerk, geen natuur, stellig; maar machtig knap gemaakt en al leven de personen geen eigen leven, doch slechts het beetje leven, dat Sardou hun toestaat, het tooneelspel is handig in elkaar gezet en nog wel in staat zelfs een beschaafd publiek te boeien.

Henri De Vries dan heeft Pomerol gespeeld en verdienstelijk en toegejuicht door een flinkvolle zaal en begroet met lauweren, die hem mogen prikkelen tot ernstige, nauwgezette studie. Hij heeft zeer goede kwaliteiten en kan met betrekkelijk weinig moeite evenveel bereiken als anderen eerst na groote inspanning; dit echter misleide hem niet en in zijn onmiddellijke omgeving vindt hij voorbeelden, hoe het op dit punt vrij scherpziende publiek ijver en toewijding op prijs stelt. Nog weet de Heer De Vries de scènes niet voldoende te beheerschen, te dragen, hij wordt nog te veel gedragen door zijn rol en de soberheid van zijn spel — op zichzelf een deugd — dreigt soms te ontaarden in onverschillige leukheid. Doch hij

gaf een beschaafden, welbespraakten Pomerol en daarvoor verdient hij een pluimpje.

Als Clotilde handhaafde Mevrouw Beersmans haar ouden roem, terwijl Mevrouw van Eysden-Vink door haar pittig, opgewekt spel aan de Georgette een ongemeen relief schonk; alleen speelde zij wel wat erg in de zaal. De Fernande van Mejuffrouw Klein viel eveneens te prijzen, maar was iets te passief, vooral in de laatste tooneelen. Naar onze meening, kan men zich met Sardou's tooneel-poppen wel eenige vrijheid veroorloven en zou Fernande — raar mengsel van sneeuw witte onschuld en kennis van zonde — ter wille van het dramatische effect aan het slot krachtiger kunnen optreden. De Heer Tartaud (André) speelde vooral het eerste tooneel met Clotilde verdienstelijk.

Voor de leden der Afdeeling van het Tooneelverbond werd *De Wereld waarin men zich verveelt* vertoond. Wanneer door minder gelukkige bezetting der bijrollen die wereld op den achtergrond raakt, komt het met voordracht nonchalant behandeld intrigetje te sterk vooruit en verandert het blijspel van karakter. Ook scheen de geheele opvoering met niet veel zorg voorbereid en stak ongunstig af bij het vlotte spel in *Fernande*.

Mevrouw Beersmans (Hertogin De Réville) was in haar pracht-rol voortreffelijker dan ooit en oogstte even grooten als welverdienden bijval. Met de vertolking van Susanne De Villiers heeft Mejuffrouw Alida Klein veel eer ingelegd; haar jongensachtig, ongedwongen stoeien met Roger was allerliefst en al de schakeeringen in dit mooie meisjes-karakter gaf zij natuurlijk en artistiek weer.

Voor rollen met een romantisch tintje bezit de Heer Van Eysden (Roger) groote deugden; in het laatste bedrijf trof ons de beschaafde, juist gevoelde voordracht der wel wat gerekte zinnen. Wanneer de Heer De Vries steviger in zijn schoenen had gestaan, zou Mevrouw Van Eysden, het jolige vrouwtje van Paul Raymond, zich nog meer hebben kunnen geven. Als Lucie Watson vonden wij Mevrouw Coelingh niet zoo goed als vroeger en moeilijk verstaanbaar; ook de Bellac van den Heer Tartaud was in het begin wat gedrukt, niet triomfantelijk genoeg, doch won gaandeweg aanmerkelijk. Verdiensten verschillende spelers warme toejuicing, als geheel had men beter mogen verwachten van dit gezelschap, te eerder nu de leden der afdeeling waren genoodigd te aanschouwen wat het kan geven. En dat is niet weinig, als men ernstig wil.

Heimat van Hermann Sudermann, in den Tivoli-Schouwburg onder den titel *Het ouderlijk huis* opgevoerd, schetst den strijd, de botsingen althans, tusschen een streng geloovigen vader en zijn dochter, die, stikkende in de dompe omgeving, de ouderlijke woning is ontvlucht en een gevierde kunstenaar geworden, die woning opnieuw betreedt, niet als een boetvaardige Magdalena, maar met opgeheven hoofd, fier en onafhankelijk. De vader, die eerst na langen strijd in een verzoening heeft toegestemd, wien het verdriet, dat hij niets te vergeven heeft, bemerkt al spoedig, dat zijn dochter niet vlekkeloos is teruggekeerd. Zij heeft zich gegeven aan von Keller, die evenwel na een vrolijk jongelingsleven heul heeft gezocht in schijn-vroomheid, zij is moeder. Schwartz eischt dat zij den verleider zal trouwen, Magda stemt toe, maar als von Keller verlangt dat zij afstand zal doen van haar kind, jaagt zij hem weg. Doch de vader, steunend op een gezag, waarvan hij wel de rechten, niet de plichten schijnt te kennen, beweert dat Magda geen recht heeft voorwaarden te stellen, de eer der familie moet gered worden door haar huwelijk; hij dringt aan, hij dreigt haar te dooden... een beroerte overvalt hem en zonder zijn dochter vergiffenis te schenken, sterft hij in het bijzijn van Magda, die haar heimat ten tweeden male zal verlaten, nu met het folterend bewustzijn de onmiddellijke oorzaak geweest te zijn van haar vaders dood.

Een niet fonkelnieuwe geschiedenis, frisch maar veel te uitvoerig behandeld, waarin nog dienst doen: Heffterdingk, een ultra-brave dominee, vroeger verliefd op Magda, die voortdurend als bemiddelaar optreedt en heel mooie ideeën verkondigt; Marie, zuster van Magda, een lief, sentimenteel, bekrompen persoonsje; luitenant von Wendlowski, haar verloofde; de tweede vrouw van Schwartz en een clubje bijfiguren, saamgelezen uit verschillende kluchten.

Heimat bevat goed ontworpen tooneelen, de karakters zijn, ofschoon overdreven, fink tegenover elkaar gesteld, in den dialoog is veel moois aan te wijzen, kortom, het stuk laat zich goed zien en zou zelfs op groteren lof aanspraak kunnen maken, indien er wat minder geleeraard werd en wat minder gedacht aan de intrige. Sudermann is geen baanbreker, geen held, hij behandelt soms vraagstukken, die hij niet weet op te lossen en na er lang rond gedraaid te hebben, neemt hij dan zijn toevlucht tot onverschillige hulpmiddeltjes. Maar men kan krijgskundige wezen zonder het genie van een von Moltke te bezitten en waar op bepaalde deugden valt te wijzen, kunnen wij ons de verbolgenheid niet verklaren, waarmede sommigen zich op *Heimat* hebben geworpen om het te verscheuren, te vernietigen, alsof de schrijver met het leveren van dit werk een misdraad heeft gepleegd.

Als groote fout vormden wij reeds het breeksprakige, hier en daar zijn de personen wanhopig zwaar op de hand; al wat zij kunnen denken, vertellen zij haarfijn, niets wordt den toeschouwer gespaard, zoodat in het laatste bedrijf de aandacht uitgeput raakt. Een kundig gehanteerd snoeimes zou weldaden kunnen bewijzen in dezen weelderigen plantengroei of een vlugge vertooning zou veel in het halfdonker verscholen kunnen laten; het eerste remedie heeft stellig bezwaren, het tweede heeft men in Tivoli evenmingsgewild. Integendeel bijna alle partijen werden zoo gedetailleerd mogelijk gespeeld en al brengen we hulde aan de zorgen, die allen aan hun rollen besteed hadden, bij minder minutieuse typeering, bij vlugger spel zou de opvoering gewonnen hebben. De Heer Roijaards b. v. vertolkte den dominee zeer goed, maar had o. i. kunnen volstaan met een nobelen man voor te stellen; door den eenigszins zalvenden preektoon werd het stuk langer dan noodig was.

Een zware taak had Mevrouw Van Biene-Poolman. Was zij de kunstenaar, gewoon te overwinnen, die haar »ik ben ik» luid doet opklinken? Neen. Heeft zij de moeilijke rol verdienstelijk gespeeld en getoond gaven te bezitten, welke wij haar niet hadden toegekend? Stellig, Mevrouw Van Biene heeft veel moois gegeven, ook in het laatste bedrijf, al raakte de fiere kunstenaar toen nogal op den achtergrond, hetgeen de eenheid van haar schepping verstoort. Haar toiletten vonden wij niet gunstig gekozen.

In het lieve rolletje van Marie debuteerde zeer gelukkig Mejuffrouw Mina Sasbach, die enkele jaren op de Tooneelschool onderwijs heeft genoten en waaruit onder de leiding van haar regisseur iets heel goeds kan groeien. Een aardig persoonsje met een lief, helder stemmetje. Zij spreekt wat gemaakt en brouwt nogal sterk, doch ze schijnt te gevoelen en te begrijpen wat ze zegt; voor een nieuweling bewoog zij zich al vrij ongedwongen. Welkom!

De Heer Van Amstel speelde den eenvoudigen luitenant met tact, den Heer Erfmann hadden we liever wat minder gemarkeerd gezien, Von Keller was al heel erg veranderd sinds Magda zich door hem liet inpalmen, het type werd evenwel goed volgehouden. Als Professor Beckmann had de Heer van Warmelo zich een goeden kop gemaakt.

Ten slotte de Heer De Vos. De première van *Heimat* had plaats op zijn eere-avond en met luide toejuichingen dankte het publiek den wakkeren strijder voor zijn onverpoosd ijveren voor mooie, echte kunst, misschien wel met een beetje schaamte, dat het dit streven zoo weinig steunt en naar we hopen, met belofte van beterschap. Wie toch ooren heeft om te hooren en oogen om te zien, moet weten

hoe enorm veel het tooneel gedurende de laatste jaren aan Jan C. De Vos te danken heeft en is het dan niet de plicht van ieder, die het wel meent met de kunst, te trachten dien arbeid te bevorderen door de zorgen te verlichten?

De jubilaris speelde den ouden vader, meer den christen, vastgeroest in zijn strenge, koude begrippen van vaderlijk gezag, zedelijkheid en menschenwaarde; de militair kwam eerst in de tweede plaats. De grime was prachtig, misschien wat oud, en de geheele vertolking kunnen we voortreffelijk noemen.

24 Maart 1893.

JEAN VALJEAN.

UIT HET BUITENLAND.

Sedert onze laatste kroniek Uit het Buitenland zijn er te Parijs twee belangrijke premières geweest, eene in het Théâtre-Français, eene in het Odéon; in het Théâtre-Français *La paix du ménage*, een stuk in twee bedrijven van Guy de Maupassant, door sommigen met het oog op den treurigen toestand van den auteur reeds »oeuvre posthume» genoemd en door enkelen uit eerbied voor den schrijver niet gecritiseerd — in het Odéon *Une page d'amour*, in 5 bedrijven (7 tableaux) door Ch. Samson, getrokken uit den bekenden roman van Emile Zola.

Men heeft gezegd, dat *La paix du ménage* voor het Théâtre-Français »un peu leste» was en niet ten onrechte: in de Vaudeville of het Gymnase zou het stuk zeker beter op zijne plaats geweest zijn. De opzet van *La paix du ménage* doet denken aan *Francillon*, met dit verschil, dat de Francillon van Guy de Maupassant haar bedreiging volvoerd heeft, wel niet met den eersten den besten notaris-klerk, maar zij heeft toch een amant, Jacques de Randol. Haar man, M. de Salus, valt haar niet lastig en er heerscht dus vrede in huis, die echter verstoord wordt, doordat De Salus, die met de ééne maitresse gebroken heeft en de andere nog niet heeft veroverd, tot zijne vrouw wil terugkeeren. Mevrouw heeft daartegen bezwaar en verzoekt De Randol dan liever met haar te vluchten. Dit zal gebeuren, wanneer plotseling alles weer in orde komt door een brief, dien De Salus ontvangt en waarin hem een rendez-vous wordt aangeboden: de vrede wordt weer geteekend. En de voorwaard? De status quo ante hersteld, dood eenvoudig!

Het is een cynisch, wij zouden bijna zeggen een kalm-gemeen stuk, dat zeker niet lang op het affiche zal blijven. Het wordt door Mme Bartet, die er in geslaagd is den indruk van een fatsoenlijke vrouw te maken en door de heeren Worms en Le Bargy uitstekend gespeeld.

Voor de x-de maal is gebleken, dat tooneelstukken niet uit romans getrokken moeten worden, dat de langzame ontwikkeling van een geval geschikt kan zijn voor een verhaal en op het tooneel niet bruikbaar is, dat een zelfde toestand gedurende een aantal bedrijven niet pakken kan. In Zola's *Une page d'amour* verandert de toestand werkelijk slechts weinig: het is de lang voorbereide val van Hélène Grandjean, die in haar leven langzamerhand naast haar dochtertje nog een andere persoon eene rol laat spelen. De kleine Jeanne kan niemand naast zich dulden in het hart van haar moeder en op den dag, waarop zij bemerkt, dat haar moeder iemand anders liefheeft (zij is te jong om te begrijpen, dat die liefde een schuldige liefde is), op dien dag sterft zij. Zola heeft hiervan een ziektegeval gemaakt: Jeanne is wat men tegenwoordig noemt een »névrosée». In het stuk, dat door het Odéon zeer goed gespeeld wordt, wordt over die ziekte te veel uitgeweid. Jeanne speelt een groote rol; bij ieder bewijs van liefde, of liever bij ieder bewijs, dat haar moeder niet alleen aan haar denkt, valt zij flauw en aan het einde van het laatste bedrijf sterft zij. Het stuk maakt een treurigen indruk en de uitstekende mise-en-scène en het goede spel hebben het dan ook niet

gered: een succès is het niet. De rol van de kleine Jeanne wordt gespeeld door een klein meisje, in de theaterwereld bekend als »la petite Gaudy". Dit kind speelde reeds verscheidene rollen, a. a. den kleinen »Rizzo" in *Pur le glaive* en schijnt een waar wonderkind te zijn. Zij speelt alles bij intuïtie goed en het merkwaardigste is, dat zij, wanneer men haar verbeteren wil, terstond alles verkeerd doet.

In het Théâtre du Châtelet wordt eene bewerking gegeven van een drama, dat in Londen sedert maanden groot succes heeft. Het is een attractie, niets meer, die *Prodigal Daughter*, welke men alleen gaat zien om het milieu, waarin het stuk speelt, de wereld der wedrennen, the turf, met zijn jockeys, bookmakers, wedders enz. Zelfs een wedren wordt op het tooneel vertoond. *La fille prodigue* schijnt goed in elkaar te zitten, wordt goed gespeeld en is, wat meer zegt, goed gemonteerd; het schijnt groot succes te zullen hebben.

Passiespelen.

Sedert eenige weken reist een Duitsch gezelschap rond door ons land en geeft (tracht althans dit te doen) voorstellingen, waarbij tafereelen uit de geschiedenis van Christus worden vertoond. Het is een gezelschap, bestaande uit een dertig personen, eenvoudige menschen, meest goede Katholieken, die het met hun werk blijkbaar ernstig meenen. Mooi is het intusschen niet, wat zij te zien geven. De middelen, waarover deze Beieren te beschikken hebben, zijn blijkbaar niet ruim; décors, accessoires en kleeding zijn eenigszins primitief en de wijze, waarop de tafereelen vertoond worden, werkt niet mede om ze zeer indrukwekkend te maken. Gesproken wordt er niet; alleen leest een onzichtbaar persoon een kort bericht van hetgeen een tafereel zal voorstellen. Dan gaat het scherm op en hetzij met enkele bewegingen, hetzij in volmaakte rust geven de personen op het tooneel een voorstelling van een gebeurtenis uit de lijdensgeschiedenis van Christus. Zoolang het scherm op is, hoort men de toonen van een orgel.

De voornaamste tafereelen zijn genomen naar bekende schilderijen of teekeningen, zoo het Avondmaal, de Afneming van het Kruis, de Begrafenis van Jezus. Zijn die tableaux niet bijzonder mooi, stuitend, hinderlijk zijn ze evenmin. Er zijn er zelfs onder, die door het primitieve der voorstelling doen denken aan zeer oude schilderijen en die daardoor iets eenvoudig-aantrekkelijks krijgen.

De directeur van het gezelschap vertoont belangstellenden een album met attesten, meest Duitsche, in welke de onder-teekenaars hun hooge tevredenheid met de voorstellingen te kennen geven. De meeste zijn van Duitsche priesters en predikanten, onder welke er zijn, die ouders aanraden deze Passions-Spiele te laten bijwonen door hunne kinderen. . . Wat zullen die goede Duitschers verbaasd zijn geweest over den storm van verontwaardiging, dien hunne voorstellingen, neen, dien het enkele aankondigen hunner voorstellingen bijv. te Utrecht heeft gewekt. Eene interpellatie in den Gemeenteraad door een lid, dat eigenlijk te kennen gaf, dat zijne geloofsgenooten in die voorstellingen wel eens aanleiding zouden kunnen vinden de openbare orde te verstoren; ingezonden stukken in een dagblad, één zelfs van een hooggeleerde, die, vóór hij iets omtrent de voorstellingen kon weten, beweerde, dat hier gespot werd met wat hem en zijn medestanders heilig was; vóór en na de voorstelling menschenmassa's in den omtrek van het Park Tivoli, waar die heiligschennis zou gepleegd worden, vliegende blaadjes den bezoekers in de handen geduwd, schampere opmerkingen onder het volk, vertoon van politie om de toeschouwers tegen mogelijken overlast te beschermen! Eindelijk na twee avonden, de voorstellingen gestaakt! Zouden die Duitschers wel eens gehoord hebben, dat ons land reeds eeuwen geleden trotsch was op zijne godsdienst-

vrijheid, dat wij verdraagzaam heetten te zijn? Dan zullen zij zeker niet vinden, dat wij vooruitgegaan zijn; zij zullen denken, dat de appels hier erg, erg ver van den stam af zijn gerold.

Is het dan zoo iets gruwelijks Christus op het tooneel te zien, Christus door een mensch te zien voorgesteld? Voor hem, die in Christus een mensch ziet zeker niet. En voor die anderen, die in hem den Zoon Gods zien? Is het iets anders hem door menschenhanden te zien afgebeeld, dan hem geheel door een mensch te zien voorgesteld? En die afbeeldingen vindt men toch bij vele geloovigen in hunne huiskamers. Meermalen is de wijze van afbeelden zóó, dat een fijngevoelig mensch, zich aan die platen of beelden ergert: is daartegen ooit geprotesteerd? En dat zou toch moeten; de wijze van voorstellen kan aanstoot geven, het voorstellen zelf niet. Integendeel m. i. moesten die voorstellingen juist door de meest geloovigen worden aangegrepen, als middel om het verzwakken van den godsdienstzin, waarover zoo veel geklaagd wordt, verder tegen te gaan. Het is toch duidelijk, dat vooral bij minder ontwikkelde plastische voorstellingen meer indruk moeten maken dan abstracte redeneeringen. Het zien van het lijden van Christus moet, wanneer het goed wordt voorgesteld, zelfs den minst beschaafde treffen, terwijl het verkondigen der leerstellingen, door theologen uit zijn leven en lessen opgebouwd, hem verveelt. Jerome K. Jerome, de schrijver van een aantal grappige, dwaze boekjes, heeft het in zijn *Diary of a pilgrimage*, waarin hij getoond heeft bij wijlen ook ernstig te kunnen zijn, zeer goed gezegd. Hij spreekt over de Passiespelen te Oberammergau: »The man of powerful imagination needs no aid from mimicry, however excellent, however reverent, to unroll before him in its simple grandeur the great tragedy on which the curtain fell at Calvary some eighteen and a half centuries ago.

A cultivated mind needs no story of human suffering to win or hold it to a faith.

But the imaginative and the cultured are few and far between, and the peasants of Ober-Ammergau can plead, as their Master himself once pleaded, that they seek not to help the learned but the lowly.

The unbeliever, also, passes out into the village street full of food for thought. The rude sermon preached in this hillside temple has shown to him, clearer than he could have seen before, the secret wherein lies the strength of Christianity; the reason why of all the faiths that Nature has taught to her children to help them in their need, to satisfy the hunger of their souls, this faith, born by the sea of Galilee, has spread the farthest over the world, and struck its note the deepest into human life. Not by his doctrines, not even by his promises, has Christ laid hold upon the hearts of men, but by the story of his life."

En deze geschiedenis kan een gewoon mensch niet beter in hare volle beteekenis leeren kennen, dan door de voornaamste tafereelen voor zich te zien. Dat hebben die Duitschers blijkbaar ook zoo begrepen: hunne landgenooten hebben hun gezegd en getoond, dat zij juist gezien hadden en zoo zijn zij rond gaan trekken, hun brood verdienende met iets, waarmede zij meenden anderen nog goed te kunnen doen. Maar eene zeer speciale opvatting van al wat met den godsdienst in verband staat en een zeer lage meening omtrent al wat tooneel is, hebben hun hier in den weg gestaan.

Er is in den laatsten tijd meer dan eens verkondigd, vooral in Duitschland, dat de godsdienst langzamerhand verdwijnt, dat het tooneel de plaats van den kansel in moet nemen, dat het volk in de schouwburgzaal de verheven denkbeelden moet hooren verkondigen, die het kunnen verheffen, nu het in de kerken geen stichting meer vindt. Maar zou een verbinding van de twee juist in den geest der Passie-spelen niet nog beter werken? Men heeft Bijbelsche personen in den laatsten tijd meermalen tot de hoofd-

personen van romans gemaakt; mogen zij het niet zijn voor drama's? In Frankrijk is men blijkbaar niet van die meening. Verleden jaar zijn de *Passion* van Haraucourt en *Christ* van Grandmougin beiden met veel bijval gespeeld. Een der beide voorstellingen, ik durf niet meer zeggen welke van de twee, werd door een bekend Roomsch-Katholiek priester aanbevolen, ook voor kinderen. *Les Drames Sacrés* van Armand Silvestre en Eugène Moraud, de schrijvers van *Griselidis*, die verleden week in het Théâtre du Vaudeville gespeeld zijn, waren van veel minder beteekenis. Het beste »mystère» misschien, dat evenwel nog niet vertoond is, heet *Jésus* en is van de hand van Joseph Fabre, den ijverigen kampioen van Jeanne d'Arc, die zelfs al gebeden aan deze nog niet gecanoniseerde heilige heeft geschreven. Fabre heeft in zijn »mystère» de geschiedenis van Jezus gegeven van den doop door Johannes den Dooper af. Het zijn twaalf tafereelen met een proloog en een epiloog, die vlug achter elkaar gegeven moeten worden. De woorden, die volgens de Evangelien, door Jezus en zijne discipelen zijn gesproken, heeft de auteur bijna onveranderd gelaten; hij heeft ze niettemin in rijmende viervoetige versregelen weten te dringen en dat zonder moeite naar het schijnt. Men oordeele over het volgende korte tooneel.

Jezus heeft met eenige phariseeërs en schriftgeleerden gesproken. Daar komt:

UN OFFICIER, trainant par les cheveux la femme adultère.

Nous avons surpris cette femme
En adultère.

OFFICIERS ET SERVANTS. A mort l'infâme!

CAIPHE, à Jésus.

Devons nous aux mauvaises gens
Comme vous être complaisants?
Defendrez-vous que l'adultère
Soit massacrée à coups de pierre?

(Bas aux pharisiens)

Ou trop clément, ou trop sévère,
Qu'il l'absolve ou qu'il dise: »A mort!»
Il va toujours se faire tort.

(Jésus s'est incliné vers la terre et, avec le doigt, écrit sur le sable.)

UN SERVANT. Qu'écrit-il?

UN AUTRE SERVANT. Nos péchés peut-être...

CAIPHE, à Jésus ironiquement. Eh bien, dites votre avis, maitre.

JÉSUS. Qui donc la lapidera?

OFFICIERS ET SERVANTS. Nous.

JÉSUS. Vous?... C'est juste...

(Se relevant et les enveloppant tous de son regard.)

Eh bien, armez-vous...

Qui n'a nul reproche à se faire
Qu'il jette la première pierre!

(Jésus, s'inclinant de nouveau, se remet à écrire sur le sable. Les accusateurs de la femme adultère s'en vont l'un après l'autre, les vieux les premiers. Pharisiens et docteurs s'entre-regardent, confondus. Jésus se relève.)

JÉSUS, à la femme.

Les voilà donc tous disparus!
Partez, femme, et ne péchez plus.

(La femme sort.)

Ik zou den meest geloovigen Christen willen vragen of hij denkt, dat de woorden, waarmede deze gebeurtenis in den Bijbel verhaald wordt, denzelfden indruk kunnen maken als het bovenstaande tooneel, goed voorgesteld. En zoo is het met meer gedeelten van dit eenvoudige »mystère», te lang om hier verder geciteerd te worden. Indien dan de uitwerking van dergelijke voorstellingen zoo bevorderlijk is voor een doel, dat de rechtzinnigen toch zeker gaarne bevorderd zien, indien daardoor de kennis van Jezus' geschiedenis, woorden, lijden wordt vermeerderd en de indruk

daardoor teweeggebracht in geloof en godsdienst wordt omgezet, waar blijven dan de bezwaren tegen dit »brengen van het heiligste op het tooneel?» En is het dan niet onbillijk en onverstandig uit vrees voor denkbeeldige kwetsing van de gevoelens van anderen, maar aanstonds af te keuren en verdacht te maken, wat men niet kent?

NIEUWE UITGAVEN.

Opgave van de firma GEBRS. SCHRÖDER, te Amsterdam.

Curel (F. de), <i>Les Fossiles</i> , Pièce en 4 actes.	f 1.10
Blau (Ed.), Milliet (P.), Hartmann (G.), <i>Werther</i> , Drame lyrique en 4 actes et 5 tableaux. (d'après Goethe). Musique de J. Massenet	» 0.55
Feuillet (Oct.), <i>Theatre complet II</i>	» 1.90
Janvier (Ambr.), et Marcel Ballot, <i>Mon nom. (Les petits côtés du divorce)</i> , comédie en 3 actes: répr. p/l. 1e fois au Théâtre Moderne le 5 Déc. '92. »	1.90
Strindberg (A.), <i>Mademoiselle Julie</i> . Tragédie en 1 acte, traduite par M. de Casanove	» 1.90
Magnard (Albéric), <i>Yolande</i> , drame en musique en 1 acte	» 0.55
Rzewuski (St.), <i>Le Justicier</i> , drame en 6 actes et 7 tableaux. (Théâtre de l'Ambigu le 27 Avril '92) »	1.90
Les deux chefs-d'oeuvre du théâtre Russe: Gogol (N.), <i>Revisor</i> , Griboïedof, <i>Trop d'esprit nuit</i>	trad: par E. Gothe
avec deux portraits.	» 1.90
Franz (F. G.), <i>Wahre Liebe</i> , Schwank	» 0.65
Barth (P.), <i>Tiberius Gracchus</i> , Trauerspiel	» 1.—
Strindberg (A.), Dramen, Heft 1. <i>Gläubiger</i>	» 0.65
Sarrazin, <i>Das Moderne Drama der Franzosen</i>	» 1.30
Arnold (E.), <i>Adsuma; or the Japanese Wife</i> , a Play in 4 acts	» 4.25
Price (W. F.), <i>the Technique of the Drama</i>	» 4.90
Gugenheim (Oswald), et le Faure, <i>Au Dahomey</i> , Pièce en 5 actes et dix tableaux	» 1.10
Wilde (O.), <i>Salomé</i> , drame en un acte	» 3.25
Bled (Victor du), <i>La Comédie de Société</i> du XVIII siècle	» 1.90
Curel (François de), <i>L'invitée</i> , comédie en trois actes »	1.10
Donnay (M.), <i>Lysistrata</i> , comédie en 4 actes en prose	» 1.90
Strindberg (A.), Dramen II. <i>Das Band, Herbstzeichen</i> »	0.65
Wildermann (F.), <i>Kaiser Maximilian von Mexico</i> . Ein Trauerspiel	» 0.65
Schäfer (F.), <i>Columbus</i> , Schauspiel 2e Aufl.	» 1.65
—, »Solon», Schauspiel	» 1.30
Skowronnek (R.), <i>Eine Palastrevolution</i> , Lustspiel	» 1.30
Zabel (E.), <i>Die italienische Schauspielkunst in Deutschland</i>	» 0.65
Traundahl (F.), <i>Der neue Diener</i> , Lustspiel	» 0.65
Huggenberger (A.), <i>Die Junggesellen</i> , Lustspiel	» 0.65
Lemmermayer (F.), <i>Simson und Delila</i> , Tragödie	» 1.30
Valis, <i>Moderne Teutonen</i> , Schauspiel	» 0.35
Jagow (E. v.), <i>Ratibor</i> , Bühnendichtung in 4 Thl. »	1.30
Sudermann (H.), <i>Heimat</i> , Schauspiel in 4 akten	» 1.95
geb.	» 2.60
Stromer (J.), <i>Glaube, Kampf und Sieg!</i> Schauspiel «	0.55

ADVERTENTIËN.

Verschenen bij TH. A. VAN ZEGGELEN, (M. J. P. VAN SANTEN) te Amsterdam; en bij alle soliede Boekhandelaren verkrijgbaar

GIUSEPPE GIACOSA

DROEVE MIN

(TRISTI AMORI)

naar het Italiaansch door MR. J. KALFF JR.

PRIJS f 1,25.

Verschijnt den 1^{en} en 15^{en} van iedere maand bij TH. A. VAN ZEGGELEN (M. J. P. van Santen) te Amsterdam.

Leden van het Tooneelverbond ontvangen dit Tijdschrift gratis.

Voor niet-leden bedraagt de prijs, per jaargang van tenminste 16 afleveringen, f 4.—. Franco per post f 4.25.

Brieven en stukken, de Redactie betreffende, adresseere men aan den Heer Mr. J. KALFF Jr., MARNIXSTRAAT 396.
Opmerkingen betreffende de verzending en opgaven van abonnementen en advertenties in te zenden aan den Drukker-Uitgever, ACHTERBURGWAL 84.

N°. 14.

15 APRIL 1893.

XXIIe JAARGANG.

INHOUD:

Officieel gedeelte: Beschrijvingsbrief voor de XXIII^{ste} Algemeene Vergadering, met Begrotingen en Memorie van Toelichting. — Rapport over den toestand der Voorbereidende School van de Tooneelschool. — Aan H.H. Afdeulings-Secretarissen. — Uit onze Afdeelingen.

Niet-officieel gedeelte: Uit de Amstelstad (*De Procesboer, Lodewijk XI*, Maatschappij Apollo), — Uit de Maasstad (*Professor Crampton, Het Markiezinnetje*). — Varia. — Nieuwe Uitgaven.

Nederlandsch Tooneelverbond.

23STE ALGEMEENE VERGADERING

op Zaterdag 6 Mei 1893, des morgens te 10¹/₂ uur, te ROTTERDAM in het „Salon Doele”
(Ingang Haagscheveer).

PUNTEN VAN BESCHRIJVING:

- 1°. Opening der Vergadering.
- 2°. Verslag van den Algemeenen Secretaris.
- 3°. Rapport over den toestand der Voorbereidende School van de Tooneelschool (Art. 17 van het Reglement der Voorbereidende School).
- 4°. Voorstel van het Hoofdbestuur om beurtelings ter beschikking van een der Afdeelingen een telken jare te bepalen som te stellen voor het organiseren van bijzondere voorstellingen.
- 5°. Voorstel van het Hoofdbestuur om een post pro memorie uit te trekken als bijdrage voor de uitgave van een beredeneerden Catalogus der Tooneelcuriosa, die zich hier te lande bevinden.
- 6°. Voorstel van het Hoofdbestuur om ter zijner beschikking te stellen een som van f 200.—, ten einde iemand de gelegenheid te geven eenigen tijd zich in het buitenland op de hoogte te stellen van de régie.
- 7°. Begrooting 1893/94.
- 8°. Verkiezing van 3 leden van het Hoofdbestuur wegens het periodiek aftreden der HH. L. J. PLEMP VAN DUIVELAND, Dr. F. L. ABRESCH en Dr. C. I. VINKESTRYN.
- 9°. Verkiezing van een lid der Commissie van Beheer en Toezicht over de Tooneelschool, wegens het periodiek aftreden van den Heer Prof. Dr. B. J. STOKVIS.
- 10°. Verkiezing van een Redacteur van het Tijdschrift.
Het Hoofdbestuur draagt ingevolge Art. 18 der Statuten den Heer Mr. J. KALFF Jr. ter benoeming voor.
- 11°. Aanwijzing der Afdeeling, aan welke Rekening en Verantwoording moet worden gedaan.
- 12°. Aanwijzing der plaats, waar de volgende Algemeene Vergadering zal gehouden worden.
- 13°. Mededeelingen van het Hoofdbestuur.

A. Algemeene Begrooting A°. 1893/94.

ONTVANGSTEN.

Contributie der Afdeelingen en der Algemeene	
Leden	f 5750.—
Rente	» 50.—
Nadeelig saldo.	» 83.05

f 5883.05

UITGAVEN.

Art. 1. Bijdrage aan de Tooneelschool	f 4208.05
» 2. Tijdschrift	» 800.—
» 3. Leescomité	» 100.—
» 4. Bijdrage Bijzondere Voorstelling, door een der Afdeelingen georganiseerd	» 200.—
» 5. Bijdrage Tooneel-Catalogus.	memorie
» 6. » Regisseur.	» 200.—
» 7. Reiskosten	» 150.—
» 8. Drukwerk	» 40.—
» 9. Bureaunkosten	» 60.—
» 10. Onkosten Algemeene Vergadering.	» 25.—
» 11. Onvoorziene Uitgaven	» 100.—

f 5883.05

B. Begrooting Tooneelschool A°. 1893/94.

ONTVANGSTEN.

Art. 1. Bijdrage van H. M. de Koningin	f 5000.—
» 2. » » de Maatschappij tot Nut van 't Algemeen	» 750.—
» 3. Giften, jaarlijksche bijdragen, enz.	» 375.—
» 4. Rente Fonds Hacke van Mijnden	» 48.—
» 5. Schoolgelden	» 500.—
» 6. Bijdrage uit de Algemeene Kas.	» 4208.05

f 10.881.05

UITGAVEN.

Art. 1. Jaarwedde van den Directeur, tevens belast met het Onderwijs in Lezen, Voordracht, Geschiedenis van het Tooneel en Tooneelletterkunde	f 4000.—
» 2. Jaarwedde van het Onderwijzend Per- soneel:	
a. Spel en Grimeeren	f 1500.—
b. Zang, Uitspraak en Stemvorming	» 270.—
c. Teekenen, Hoogere Mimiek en Cos- tumeerkunde	» 180.—
d. Costuumkunde	» 135.—
e. Fransche Uitspraak en Letterkunde	» 180.—
f. Nederlandsche Stijlleer en Letterkunde.	» —.—
g. Hoogduitsche Uitspraak en Letter- kunde	» —.—
h. Engelsche Uitspraak en Taal	» 135.—
i. Plastische Oefeningen	» 225.—
k. Dansen en Mimische Oefeningen	» 100.—
l. Costuumnaaien	» —.—
	» 2725.—
Art. 3. Voorbereidende School.	
m. Adjunct-Directrice, tevens belast met het Onderwijs in Nederlandsch, Fransch, Hoogduitsch, Geschiedenis, en Handwerken	f 1200.—
n. Lezen, Uitspraak en Stemvorming	» 270.—
o. Teekenen	» —.—
	» 1470.—
Art. 4. Oefen-Tooneel	memorie
» 5. Toelage Mevrouw Rennefeld	» 250.—
» 6. Belasting	» 250.—
» 7. Verwarming en Verlichting	» 450.—
» 8. Erfpacht	» 337.05
» 9. Rente 4 ⁰ / ₁₀₀ Leening	» 120.—
» 10. Aflossing 4 ⁰ / ₁₀₀ Leening	» 500.—
» 11. Bureaunkosten	» 10.—
» 12. Schoolbehoeften en Bibliotheek	» 200.—
» 13. Onderhoud Gebouw	» 250.—
» 14. Onderhoud Ameublement	» 50.—
» 15. Pianohuur en stemmen	» 65.—
» 16. Verwarming en schoonmaak Gymna- stiek-lokaal	» 34.—
» 17. Onkosten Examens	» 50.—
» 18. Assurantie	» 20.—
» 19. Onvoorziene Uitgaven	» 100.—

f 10.881.05

TOELICHTING DER BEGROOTINGEN.

De rekening 1892/93 zal vermoedelijk een klein voordeelig saldo opleveren, hoofdzakelijk te danken aan het voordeelige saldo der rekening 1891/92.

De begrooting 1893/94 mag dus op zichzelf staande worden beoordeeld, zonder dat schulden van vorige jaren aanleiding kunnen geven tot zwarte beschouwingen. Niettemin is de toekomst verre van fraai en met de beperkte middelen, waarover het Tooneelverbond te beschikken heeft, zag het Hoofdbestuur zich genoopt tot bezuinigingen, waartoe het in jaren van overvloed niet licht zou besloten hebben.

Wil deze Vereeniging op eenigszins degelijke wijze de belangen van het Tooneel behartigen, dan is er geld noodig, de steun van velen. H. M. de Koningin blijft een schoon voorbeeld geven, want met groote erkentelijkheid mag het Hoofdbestuur Haar gift op nieuw onder Art. 1 der Ontvangsten van de Schoolbegrooting vermelden.

Aan de Maatschappij tot Nut van 't Algemeen brengt het Hoofdbestuur zijn oprechten dank voor de flinke medewerking. De bijdragen dezer Maatschappij zijn alleen toegezegd in geval van een nadeelig saldo. Voor 1892/93 zal derhalve van haar mildheid waarschijnlijk geen gebruik worden gemaakt, voor 1893/94 schijnt de bijdrage zeer noodig. (Art. 2).

Giften, jaarlijksche bijdragen, enz. (Art. 3) zijn zekerheidshalve niet te hoog aangenomen. De vrienden der School hebben het in de hand de raming belangrijk te overschrijden.

In verband met het voornemen de eerste klasse der Voorbereidende school op te heffen, moeten de schoolgelden (Art. 5) gereduceerd worden. (vorige jaren f 619.—, 672.—, 665)

Tot de Uitgaven overgaande, merkt het Hoofdbestuur in de eerste plaats op, dat de Jaarwedden van het Onderwijzend Personeel (Art. 2 en 3) lager zijn gesteld, ongeveer op de cijfers, na a.u.c.k van het offer, dat het vorige jaar werd aangeboden, doch waarvan door de gunstiger omstandigheden waarschijnlijk geen gebruik zal behoeven te worden gemaakt. De toekomst blijft echter te onzeker om deze reductie facultatief te stellen.

Op de Vakschool vervalt het schermen. In dit onderwijs zal op andere wijze voorzien worden.

In Teekenen zullen de leerlingen van alle klassen gelijktijdig onderwezen worden, vandaar dat het bedrag bij de Voorbereidende School niet is ingevuld.

Met leedwezen schrapte het Hoofdbestuur Land- en Volkenkunde, een vak, dat, hoe onderhoudend ook onderwezen, niet onmisbaar kan worden geacht.

Het Oefen-Tooneel (Art. 4) verkeert nog in hetzelfde stadium, vandaar memorie.

De overige uitgaven zijn geraamd in verband met de uitkomsten van vroegere jaren. De Belasting (Art. 6) blijft langzaam stijgende; de Verwarming (Art. 7) is onderhevig aan de grootere of mindere gestrengheid waarmede de wintervorst zijn sceppter zwaait, al blijft de Adjunct-Directrice de beste zuinigheid betrachten; de Directeur offerde zijn f 40.— Bureaukosten (Art. 11); de Examens zullen hoogsteenvoudig worden ingericht en van Assurantie (Art. 18) vraagt alleen een polis van klein bedrag vernieuwing.

Met een totaal van f 10.881,05 aan Uitgaven behoeft de School uit de Algemeene Kas f 4208,05, welk bedrag onder Art. 1 op de Algemeene Begrooting bij de Uitgaven is vermeld.

Voor het Tijdschrift (Art. 2) is f 200.— minder uitgetrokken dan op de vorige begrooting. Bij de weinige medewerking, die de Redacteur ondervindt, schijnt de wijze van uitgeven, welke dit jaar gevolgd wordt, namelijk nu en dan halve nummers, voldoende en deze zal vermoedelijk niet meer vorderen dan het aangevraagde bedrag.

Aan het Leescomité (Art. 3) wenscht het Hoofdbestuur f 100.— toe te staan en blijft de oogst even schoon als tot heden, dan zal deze som meer dan toereikend wezen.

Over het plan om een bijzondere voorstelling, die door een der afdelingen georganiseerd wordt, te steunen (Art. 4) zullen op de Algemeene Vergadering meer uitvoerige mededeelingen worden gedaan. Het ligt in de bedoeling beurtelings een Afdeling met een dergelijke bijdrage te helpen in haar streven om een tooneelstuk te doen opvoeren, dat aan decoratie, mise-en-scène hoogere of bijzondere eischen stelt, b. v. een mysteriespel, een historisch drama, enz.

De bijdrage voor de uitgave van een Tooneel-Catalogus (Art. 5), waarover in de laatste Algemeene Vergadering inlichtingen verstrekt zijn, is pro memorie vermeld, omdat de besprekingen met een uitgever nog niet tot een gunstig resultaat hebben geleid.

(Art. 6.) Hoogst wenschelijk komt het aan het Hoofdbestuur voor een Regisseur of een persoon, die zich aan de regie wil wijden, in de gelegenheid te stellen in het buitenland een kijkje te nemen. Doordrongen van het groote gewicht der regie, ook met het oog op de toekomst van de Leerlingen der School, wenscht het Hoofdbestuur zich ernstig bezig te houden met de vorming van kundige, artistiek ontwikkelde mannen, die de stukken behoorlijk op het tooneel kunnen brengen. Voor een eersten, bescheiden stap in die richting, — bescheiden, daar de omstandigheden geen groote uitgaven gedoogen, — wordt f 200.— gevraagd. Ook dit voorstel zal op de Algemeene Vergadering nader toegelicht worden.

De uitgaven, onder 7—11 genoteerd, behoeven geen verklaring; zij zijn zoo laag mogelijk begroot.

Onder de Ontvangsten is in het geraamde bedrag der Contributie de som begrepen, die Leiden nog aan de Algemeene Kas schuldig is. Het Hoofdbestuur koestert de stelling niet overdreven verwachting, dat deze oude rekening het volgende jaar vereffend zal wezen.

Het volgende staatje diene verder tot toelichting:

Contributie	1891/92	f 5807.—
	1890/91	» 5461.—
	1889/90	» 6144.—
	1888/89	» 6204.—
	1887/88	» 5653.—

Het Hoofdbestuur vertrouwt met bovenstaande mededeelingen voldoende licht op de begrootingen te hebben doen schijnen; tot het verstrekken van nadere inlichtingen verklaart zich de Algemeene Penningmeester evenwel gaarne bereid, desverkiezende vóór de aanstaande Algemeene Vergadering.

RAPPORT OVER DEN TOESTAND DER VOORBEREIDENDE SCHOOL VAN DE TOONEELSCHOOL,

volgens Art. 17 van het Reglement dezer School op de Algemeene Vergadering uit te brengen.

Het Hoofdbestuur van het Nederlandsch Tooneelverbond heeft de eer het volgende ter kennis van de Algemeene Vergadering te brengen.

Op het einde van den Cursus 1891/92 werd de Voorbereidende School der Tooneelschool bezocht door 4 leerlingen. Een van hen legde met gunstig gevolg het eindexamen der School af en werd dientengevolge tot de Vakschool toegelaten; van de 3 overige leerlingen, — die het onderwijs der 1° klasse gevolgd hadden, — kon slechts één toegelaten worden tot de 2° klasse; aan één werd op advies van Directeur en Leeraren, wegens gebrek aan aanleg het verder verblijf op de School ontzegd, terwijl aan den derden de gelegenheid gegeven werd nog eens het onderwijs van de 1° klasse te volgen.

Bij het admissie-examen, den 1ⁿ September gehouden, konden van de 7 candidaten voor de 1° klasse slechts 2 worden toegelaten: de eenige candidate voor de 2° klasse werd na voldoende examen als leerlinge aangenomen. Krachtens het besluit der vorige Algemeene Vergadering werd aan de ouders en voogden der geplaatste leerlingen kennis gegeven, dat de mogelijkheid bestond, dat de Voorbereidende School bij het begin van den Cursus 1893—94 zou opgeheven worden. Gedurende den loopenden Cursus wordt de Voorbereidende School door 5 leerlingen bezocht, waarvan 2 de lessen der hoogste en 3 die der laagste klassen volgen.

Het heeft bij den gebrekkigen financieelen toestand, waarin zich thans het Tooneelverbond bevindt, een onderwerp van zeer ernstige discussie en bij de Commissie van Beheer en Toezicht en bij het Hoofdbestuur uitgemaakt, welk gedeelte van het onderwijs aan de Tooneelschool een belangrijke wijziging moest ondergaan. Het was toch onmogelijk gebleken om en voor de Voorbereidende School en voor de Vakschool hetzelfde bedrag op de begroting uit te trekken als het vorige jaar. Wij meenden echter slechts in het uiterste geval aanzienlijke wijzigingen te mogen aanbrengen in het leerplan der Vakschool. Het onderwijs aan deze inrichting is toch reeds zoo bescheiden mogelijk ingericht en volgens onze meening zou hier iedere groote wijziging althans voor het oogenblik groote nadeelen met zich meebrengen. Wij oordeelden het daarom wenschelijk U voor te stellen thans een eersten stap te doen tot opheffing van de Voorbereidende School, een stap, die met het oog op de ondervinding, door ons in de laatste jaren opgedaan, geen gevaarlijke gevolgen zal hebben. Het is ons namelijk gebleken, dat het gehalte der candidaten voor onze inrichting in de laatste jaren veel beter is geworden. Wel behoorden oud-leerlingen van Hoogere Burgerscholen onder de aspiranten voor het admissie-examen tot de uitzonderingen, maar telken jare werd het aantal van hen, die met goed gevolg Scholen van Uitgebreid en meer Uitgebreid Lager Onderwijs hadden afgehoopen, grooter. Veelal meldden deze aspiranten zich aan voor de Vakschool en vonden hierop behoudens enkele uitzonderingen plaatsing. Het komt der Tooneelschool-Commissie evenwel wenschelijk voor deze Candidaten in den regel tot de hoogste klasse der Voorbereidende School toe te laten; de meeste onder hen kunnen toch niet geheel voldoen aan de eischen, die het reglement op het toelatings-examen van de Vakschool voorschrijft en wij zijn bevreesd voor de daling van het peil van het onderwijs aan deze School, indien niet eenigszins gestrenge eischen van toelating worden gesteld. Neemt men in aanmerking, dat degenen, die zich terstond voor de Vakschool aanmelden, geen technisch voorbereidend onderwijs hebben genoten en daarin achterstaan bij de oud-leerlingen der Voorbereidende School, dan is zeker de uitspraak gerechtigd, dat bij het admissie-examen voor de Vakschool in de theoretische vakken geen lagere eischen mogen gesteld worden dan voor het eindexamen van de Voorbereidende School.

In het bovenstaande meenen wij de gronden uiteengezet te hebben, waarom althans het volgende jaar de hoogste klasse der Voorbereidende School niet kan opgeheven worden; wij achten haar voortbestaan voorloopig noodig, omdat zij een goede aansluiting vormt bij de Scholen van Uitgebreid Lager Onderwijs.

Gedurende de laatste jaren merkten wij bij de admissie-examens voor de 1° klasse der Voorbereidende School op, dat steeds meer candidaten bleven beneden het lage peil van toelating, dat gesteld is. Het was zelfs een zeldzaamheid, dat de toegelatenen geheel en al aan de reeds zoo bescheiden eischen voldeden. Meer dan eens kwam het dan ook voor, dat na eenigen tijd aan enkele leerlingen dier inrichting het advies moest gegeven worden de School te verlaten wegens nader gebleken volkomen ongeschiktheid. Voor jongelieden, die aan dergelijke lage eischen ternauwernood kunnen voldoen, biedt het lager onderwijs een betere gelegenheid tot opleiding aan, dan onze voorbereidende inrichting kan verschaffen. Zij zullen door een of twee jaar langer een School van Uitgebreid Lager Onderwijs te bezoeken later met veel meer succes de hoogste klasse onzer Voorbereidende School of het onderwijs aan de Vakschool kunnen volgen. Financiële bezwaren kunnen ook hier niet gelden; bijna overal zijn goede en goedkope scholen van Uitgebreid Lager Onderwijs, zoowel openbare als bijzondere. In de Hoofdstad althans, die ons de meeste leerlingen schenkt, bedraagt het schoolgeld aan de Openbare Scholen van Uitgebreid Lager Onderwijs f 22.—, dit is f 18.— minder dan aan onze Voorbereidende School.

Op grond van bovenstaande beschouwingen hebben wij de eer voor te stellen voor het schooljaar 1892—93 dispensatie te verleen van de bepaling van Art. 2 van het Reglement der Voorbereidende School, (dat een cursus van twee jaren voorschrijft) en dientengevolge te bepalen, dat alleen de hoogste klasse dezer School zal gecontinueerd worden.

AMSTERDAM,
10 April 1893.

Het Hoofdbestuur voornoemd,
A. G. VAN HAMEL, *Voorzitter.*
C. I. VINKESTEYN, *Secretaris.*

Vrijdag 5 Mei 1893.

Te 8 uur in den Schouwborg Aert van Nesstraat
Voorstelling door de Vereenigde Rotterdamsche Tooneel-
Directie LE GRAS & HASPELS.

BLANCHETTE,

Tooneelstuk in twee Bedrijven van EUG. BRIEUX, door C. F. VAN DER HORST.

A L E I D,

Twee Fragmenten uit een onafgewerkt Blijspel van MULTATULI.

Tot deze voorstelling noodigen de Heeren LE GRAS & HASPELS H.H. Hoofdbestuurders en Afgevaardigden uit. De Voorzitter der Afdeeling Rotterdam, de Heer F. EBELING, heeft de eer H.H. Hoofdbestuurders en Afgevaardigden uit te noodigen na afloop der Voorstelling bijeen te komen in de Bovenzaal van het Restaurant Tivoli aan den Coolsingel.

H.H. Afdeulings-Secretarissen gelieven vóór of uiterlijk op 1 Mei a. s. den Secretaris der Afdeeling Rotterdam, den Heer JEAN BROWNE, Wijnhaven 15, te melden hoeveel Afgevaardigden van de uitnoodiging van den Heer F. EBELING en hoeveel van die der Heeren LE GRAS & HASPELS zullen gebruik maken.

Zaterdag 6 Mei 1893.

**Gemeenschappelijke Maaltijd voor Hoofdbestuurders, Afgevaardigden en andere
Leden van het Nederlandsch Tooneelverbond,**

in het Salon Doele (Ingang Haagscheveer) des namiddags te 5½ uur,
à f 5.— per couvert met inbegrip van ½ flesch wijn.

Deelnemers worden dringend verzocht zich vóór 3 Mei a. s. aan te melden bij den Afdeulings-Secretaris, den Heer JEAN BROWNE, Wijnhaven 15.

Naamens het Hoofdbestuur,

De Secretaris

C. I. VINKESTEYN.

AMSTERDAM,
10 April 1893.

Officieel gedeelte

H.H. Afdeulings-Secretarissen,

die het jaarverslag hunner Afdeeling nog niet hebben ingezonden, worden verzocht dit zoo spoedig mogelijk te doen toekomen aan den ondergeteekende.

AMSTERDAM,
(Heerengracht 305)
15 April 1893.

De Alg. Secretaris
C. I. VINKESTEYN.

UIT ONZE AFDEELINGEN.

AMSTERDAM. De leden der Amsterdamsche afdeeling van het Verbond krijgen waar voor hun geld, voor hun kleine contributie. Den 13^{den} April werd hun weder eene soirée aangeboden en wel eene, die zeker bij alle Tooneelverbonders belangstelling moest wekken. In den Artis-

Schouwborg werd voor hen *Freya* gegeven, de operette van Boucheron, muziek van Audran, die bij de heeren Kreeft en Buderman reeds een aantal malen met succes is gegeven. Maar *Freya* werd voorafgegaan door *Siciliaansche Eer (Cavalleria Rusticana)* naar het Italiaansch van Verga, gespeeld door leerlingen van de Tooneelschool, zes dames- en drie heeren-leerlingen, die het drama, dat in opera-vorm zooveel van zich heeft doen spreken, tot genoegen van alle aanwezigen vertolkt hebben. Zeker, wij hebben leerlingen gezien en geen rijpe talenten, maar wij hebben veel goeds ontdekt; verscheidene leerlingen hebben, sedert wij hen de laatste maal zagen, groote vorderingen gemaakt, de meesten spraken goed, enkelen hebben grooten hartstocht zeer verdienstelijk weergegeven. Namen noemen kunnen wij natuurlijk niet, maar wel kunnen wij den Directeur der Tooneelschool onze hulde brengen en het waardeeren, dat hij juist nu, nu het zeer noodig schijnt te zijn, met deze voorstelling een bewijs van het nut, van het recht van bestaan der school heeft gegeven.

In dit blad wordt over operette-voorstellingen gewoonlijk gezwezen; wij geven de operette niet de plaats, die

vele chroniqueurs, Sarcey in de eerste plaats, haar toekennen. Soms zou ik geneigd zijn om te zeggen: ten onrechte. De leden van het Verbond hebben gelegenheid gehad in zijn soort zeer goed tooneelspel te zien. *Freja* wordt door de meeste optredenden aardig, door sommigen, vooral door den heer Kreeft en Mevr. v. Westerhoven uitstekend gespeeld. De heer Kreeft beweegt zich op de planken zoo rustig en zoo gemakkelijk, als misschien alleen Willem van Zuylen, en Mevr. v. Westerhoven is werkelijk heel vermakelijk met haar dwaze gebaren en gezichten. Geen hooge kunst, maar een zeer dankbare. De bloemen, die het Afdeulingsbestuur het gezelschap van de heeren Kreeft en Buderman aanbod, waren zeer verdiend; onze dank aan de gulle gastheeren, die dezen winter de leden der Afdeeling tweemaal hebben uitgenoodigd.

Niet-officieel gedeelte.

UIT DE AMSTELSTAD.

Het is al een paar jaar geleden, dat het Münchener gezelschap in den Parkschouwburg volle zalen trok met zijn nationale boerenstukken, in dialect geschreven en in dialect gespeeld. De herinnering, die ik van hunne opvoeringen heb, is die van iets erg gemoedelijks. In sommige opzichten hadden die voorstellingen van *Der Herrgottschnitzer von Ammergau* en andere stukken iets realistisch: in kleeding, in grime, in décor poogden de Müncheneren zoo waar mogelijk te zijn; ook aan aardige tooneeltjes ontbrak het niet, evenmin als bijv. in de stukken van Rosier Faassen. Bij bruiloften en andere feesten, die in bijna ieder stuk voorkwamen, was op de landelijke gebruiken goed gelet en die Beieren zongen hun liederen en hun Jodler's, dansten hunne nationale dansen en gooiden de meisjes daarbij de lucht in, als deden ze het iederen avond voor hun plezier. Dat de stukken verder zeer merkwaardig waren, zal ik niet beweren. Meestal een intrigetje berustende op wat jaloeschheid, op de koppigheid van een rijken vader, die zijn dochter niet aan een armen boerenknecht wil geven, op een *dépit amoureux*. En gewoonlijk komt alles terecht: de verkwister, die land en hoeve er door gejaagd heeft, wordt verstandig, de ware Jozef komt voor ieder lief kind in het heele stuk, wie doodelijk gewond scheen, wordt weer levend en jodelt het slotcouplet even lustig mee als de anderen. Goedige, gemoedelijke kunst, die niemand meesleept, maar ook niemand ergert, kunst, die men het best geniet onder een flink glas Hofbräu.

In den Salon des Variétés wordt sedert eenige dagen eene bewerking gegeven van *Der Prozesshans'l* van Ganghofer en Neuert. De bewerker is de heer H. van Kuyk, die ook de regie op zich had genomen en tevens de hoofdrol: den Procesboer speelde. *De Procesboer* is een stuk zooals ik ze boven in het algemeen beschreef; de intrige is zeer zwak: de rijke Lahndorfer heeft jaren geleden een liefdesbetrekking gehad met Lize, een arm boerenmeisje, en het is alleen de schuld van zijn vader, dat hij niet met haar is getrouwd, maar met een rijke boerendochter. Uit spijt en berouw is hij een tijdig, lastig mensch geworden, die met iedereen twist zoekt en tegen ieder procedeert. Door zijn koppigheid gebeurt er een groot ongeluk: hij laat een schutbosch omhakken, met het gevolg, dat een lawine op het dorp valt en het hutje van Lize bedekt. De oude vrouw wordt gered door haar zoon, ook *zijn* zoon, maar de jongen wordt zwaar gekwetst. Maar — zooals ik boven al zeide — hij wordt weer beter en de oude Lahndorfer, die van schrik ziek geworden is, wordt ook weer beter en aan het eind van het stuk is het uitgemaakt, dat zijn zoon trouwt en zijn dochter trouwt en dat hij zelf

het onrecht, dat hij Lize gedaan heeft, zal goedmaken en met haar trouwen.

Wat de hoofdaantrekkelijkheid van het stuk moest zijn, de lokale kleur, is bij de voorstelling in den Salon niet geheel en al verkregen. Ik kan mij voorstellen, dat men zich op dat kleine tooneeltje niet gemakkelijk beweegt, zeker niet met een groot aantal personen. In hun bewegingen waren de acteurs het minst boersch; vooral de heer de Blauw en mevr. Saalborn, die beiden ook verder zeer zwak waren en in hun rol volstrekt niet waren doorgedrongen, maakten als boerenjongen en boerenmeisje een vreemd figuur.

Het best in dit opzicht was de heer Frank, die een boerenknecht wel aardig heeft gespeeld. Zingen is tot nu toe niet het fort van de acteurs van den Salon: het liedje in het eerste bedrijf klonk niet mooi, vooral niet toen het aan eind van het tweede zonder begeleiding weer werd ingezet. Aan costumes en décors was de noodige zorg besteed.

Op den dag, waarop dit nummer verschijnt, heeft de heer Poolman zijne benefice-voorstelling: gegeven wordt *Donna Diana*, een der stukken van de abonnements-voorstellingen drie jaar geleden, waarin de heer Poolman zijne Figaro-rol uitstekend speelde. Wij hopen, dat deze voorstelling de eerste van eene lange reeks zal zijn.

* * *

Den 4^{den} April waren honderd jaar voorbijgegaan, sedert Casimir Delavigne geboren werd: eene week geleden heeft men in Frankrijk, vooral te Hâvre, zijn geboorteplaats, zijn Centenaire gevierd. De Académie Française heeft François Coppée afgevaardigd, om haar bij de hulde aan de nagedachtenis van hem, die eens lid van haar college was, te vertegenwoordigen, en Coppée heeft gespeecht en vele anderen hebben gespeecht. . . . Maar de feestvreugde is niet ongestoord geweest en het waren niet alleen woorden van bewondering en waardeering, die naar aanleiding van Delavigne's feest zijn gehoord. Décadents en Parnassiens hebben geprotesteerd tegen het huldigen van den Schrijver van *Louis XI*, dien zij »vieille perruque» genoemd hebben, en zij hebben gevraagd, waarom men een skelet uit zijn kist is gaan halen.

Het is zeker zeer toevallig, dat juist nu ten onzent de pers de verplichting wordt opgelegd over *Lodewijk XI* te spreken, doordat de heer J. De Jong, acteur bij de Koninklijke Vereeniging »het Nederlandsch Tooneel», dit stuk, en daarin de rol van de Nemours heeft uitgekozen voor zijn benefietvoorstelling ter gelegenheid van de herdenking zijner 25-jarige tooneelloopbaan. *Lodewijk XI* is een der beste stukken van een schrijver, die in zijn tijd zeer hoog gesteld werd: geen wonder, hij was éénoog onder de blinden. Kort na hem begon ook Victor Hugo voor het tooneel te schrijven, maar Delavigne kan werkelijk de vader van het romantische drama genoemd genoemd worden. Of wij hem dankbaar zijn voor de resultaten van zijn omgang met de Muze? Op zich zelf beschouwd zeker niet. Ik kan voor de drama's van Delavigne, voor verscheidene stukken van Victor Hugo, voor de meeste oudere stukken van Ponsard en voor de werken van zoovelen hunner tijdgenooten geen bewondering voelen. Het meeste blijft hol en leeg, het is opgeschroefd, gewild mooi, in één woord: het pakt niet. Zijn wij dan zoo sceptisch geworden? Zeker niet. Neen, zij hebben groot ongelijk, de ouderen, die ons verwijten, dat wij niets meer mooi vinden, dat wij geen geestdrift meer kennen, of zelfs, dat wij alleen kunnen bewonderen, wanneer, wat ons voorgesteld wordt, gemeen of cynisch is. Maar ik vraag het iederen onbevooroordeelde of die Nemours ons moet interesseeren, omdat hij vertelt, dat hij de onthoofding van zijn vader heeft moeten aanschouwen en nu zijn vader wil wreken, of Marie de Commynes ons belang inboezemt, een goedig, vervelend

kostschooljuffertje, die van Nemours heet te houden, maar die geen woord vindt om het zoo te zeggen, dat wij van haar liefde overtuigd zijn? Maar er is nog een groot publiek, dat met die enkele verzekeringen genoegen neemt, dat terstond vuur en vlam is voor de arme Marie, dat Nemours zijn volle sympathie geeft en Lodewijk XI verfoeit en vervloekt. En wij kunnen nauwelijks zeggen, dat zij minder ontwikkeld zijn, dan de liefhebbers van meer moderne kunst: zij staan op een ander standpunt, dat is alles. Kort nadat *Louis XI* geschreven werd, verdedigde de schrijver van een »Examen critique» Delavigne tegen de beschuldiging, dat hij in zijn stuk personen gebracht had, die in een treurspel niet te huis behooren: de beoordeelaar geeft toe, dat Coitier, dat die dansende boeren en boerinnen, dat de barbier-minister Olivier le Daim niet op hunne plaats zijn in een deftige tragédie, evenmin als »l'épisode un peu hasardé (!) des amourettes du dauphin avec la jeune et innocente Marie.» Maar deze »détails nouveaux» zijn toch niet misplaatst, zoo gaat de criticus voort, omdat zij zulk een goede tegenstelling vormen met, omdat zij zoo goed voorbereiden op den vreeselijken doodstrijd, die volgen gaat. Les idées marchent en zoo voelen zij, die thans aan de spits der kunstbeweging gaan, niet meer voor een stuk, dat in in 1832 zijne eerste voorstelling beleefde — en niet klassiek was! — niet anders ten minste dan voor een schakel in een lange keten, die zij geheel kennen willen en waarvan zij de verschillende deelen in hun onderling verband en den invloed, dien zij op elkander gehad hebben, gaarne naar waarde willen schatten. Maar dat er velen op den avond van het benefiet van den heer De Jong wel eens op ongelegen oogenblikken gelachen hebben, dat zij soms bij de lange tirades van Commines of Nemours wel eens gegaapt hebben, dat mag hun niet kwalijk worden genomen.

De heer Louis Bouwmeester heeft een jaar of tien geleden de rol van Lodewijk XI voor zijn benefiet gekozen. Hij maakt van den Koning een eigen creatie, teekent den huichelaar, den wreedaard, den lafaard met schrille kleuren, gebruikt lang niet altijd maat in zijne middelen om effect te maken. Geen wonder, dat op deze wijze de hoofdrol de nevenrollen sterk in de schaduw stelt. Dat was met den heer De Jong ook eenigzins het geval. En dat was voor het benefiet van den heer De Jong niet zonder eenige pikanterie. De heer De Jong speelt steeds rollen, waarin hij niet bijzonder op den voorgrond komt. Dikwijls zijn die rollen niet van de gemakkelijkste: een aantal zijner verliefde rollen zijn zelfs hoogst ondankbaar. Soms »jeune premier», maar meestal »utilité», dat is de plaats van den heer De Jong bij het Nederlandsch Tooneel. Ik zou in tegenpraak met mij zelf zijn, wanneer ik zeide, dat ik den heer De Jong veel bewonderd heb; dat hij steeds vol ijver is voor zijne taak, zal, meen ik, ieder onderschrijven. Nemours is weer een dier halve rollen, die zoo moeilijk te spelen zijn. Soms had de heer De Jong met de lastige verzen, waarin H. J. Schimmel *Louis XI* heeft overgebracht (niet vertaald!), eenige moeite; overigens speelde de beneficiant zijn rol tot het algemeen genoegen van het overtalrijke publiek, dat hem herhaaldelijk toejuichte, met kransen overlaadde en groote deelneming toonde, toen de heer De Leur aan het eind der voorstelling den heer De Jong verscheidene kransen en geschenken overhandigde. Aan gelukwensen heeft het den heer De Jong niet ontbroken: ik vermeld een schrijven tot gelukwensching van het Hoofdbestuur van het N. T. V., waarvan eenige leden den heer De Jong in de pauze ook persoonlijk geluk wenschten.

In de rol van den Dauphin, vroeger door den heer Schwab vervuld, zagen wij voor de eerste maal den heer Boersma. Het doet ons veel genoegen den oud-leerling der Tooneelschool over deze vertolking ons compliment te

kunnen maken. De heer Boersma heeft een zeer aangenaam stemgeluid, spreekt goed en was jong in houding en bewegingen, zooals hij zijn moest. Alles maakte hem voor deze rol geschikt. Het oogenblik, waarop de Koning voor een oogenblik weer opleeft en zijn zoon de kroon teruggeeft, was den heer Boersma te zwaar, overigens gaf hij geen stof tot aanmerkingen.

MAATSCHAPPIJ APOLLO.

In aansluiting met het onlangs medegedeelde door den Raad van Bijstand van de maatschappij »Apollo» (eerevoorz. mr. S. A. Vening Meinesz), wordt ons thans gemeld, dat er een wijziging in de keuze van een der stukken is gekomen en op den tweeden abonnementsavond 24 April a. s. (besloten voorstelling) zullen worden opgevoerd twee hier te landen nog niet vertoonde stukken: *Ricardo*, tooneelspel in 3 bedrijven van Echegaray, vertaald door W. G. Nieuwenkamp, en daarna *Het Kind*, blijspel in 1 bedrijf van H. Th. Boelen.

De regelingscommissie, bestaande uit de heeren D. H. Joosten, voorzitter, W. A. v. d. Mandere, penningmeester, Flor. J. Arntzenius, H. Th. Boelen, W. G. Nieuwenkamp en M. Merens, secretaris, stelde tot heden toe nog plaatsen beschikbaar. Maar misschien is er voor liefhebbers (en wij hopen, dat alle lezers dat zijn!) nog wel een plaatsje te krijgen.

UIT DE MAASSTAD.

Bij zijn laatste benefice-voorstelling heeft de Heer Willem van Zuylen vermoedelijk sterker dan ooit te voren kunnen waarnemen in welke populariteit hij zich nog steeds mag verheugen. Een nagenoeg uitverkochte schouwburg, een daverend handgeklap, een schat van bloemen en succes als Professor Crampton een overwinning, zeker. Wij zagen Gerhart Hauptmann's *College Crampton*, vertaald als *Professor Crampton*, later, ontdaan van feest-franje en zochten toen vergeefs naar de wapenen, waarmede die victorie bevochten was. Of wijst men alleen naar het verleden, wanneer wij weetgierig het waarom wenschen te kennen?

Hoewel onze verwachting niet overdreven hoog gespannen was, heeft de vertooning in Tivoli ons bitter teleurgesteld. Van de fijne karakterschets ging juist het fijne verloren en de ruwe kanten deden oog en oor pijn. Wel werd na het rumoerige eerste bedrijf de stemming kalmer, maar geen moment kwamen we onder den indruk, dat de man, die daar leed en wegzakte in den modder, een edel wezen was, een artist, gekwetst en bezoodeld door een ontal bijkomende omstandigheden. Een borreltjes-liefhebber verzwakte meer en meer; zelfs in het laatste bedrijf geen wedergeboorte, geen vonk tot nieuw leven.

En toch Willem van Zuylen, de man die zooveel kan . . . Hoe is het mogelijk? . . . Misschien voert het programma ons tot de oplossing van dit raadsel. Het vermeldt, dat de mise-en-scène ditmaal niet was toevertrouwd aan hem, wiens opperbestuur een zekere wijding geeft aan de voorstellingen in den Tivoli-Schouwburg. Zou dat kunnen zijn . . . ? neen, dat is de reden, dat Crampton onvoldoende werd opgevoerd. Ook de bijpersonen gaven niet, hetgeen zij onder behoorlijke leiding hadden kunnen geven. Wij zonderen den Heer Alex. Faassen (Löfller) uit; dat was raak en duchtig raak ook, een kranig type; maar de anderen lieten bepaald te wenschen over. En de tooneelschikking? Het atelier in het eerste bedrijf vonden we alles behalve artistiek en de kamer in het kroegje beantwoordde ook niet bijzonder aan de aanwijzingen in de brochure. Waarlijk, wanneer Hauptmann's comédie heel gewoon was voorbereid, op de gewone manier, waaraan wij in Tivoli gewoon zijn geraakt, dan had men heel wat

anders gezien, dan had men in alle opzichten een betere opvoering genoten. Dit is onze heilige overtuiging en, terwijl wij innig het verbreken van een mooie reeks voorstellingen betreuen, willen wij ernstig waarschuwen tegen een herhaling van dergelijke gevaarlijke proefnemingen. Hier staat een beginsel op spel; en mag de directie — zelfs tijdelijk — een zwaard wegleggen, waarmede zij zich een eereplaats heeft veroverd?

* * *

Een dwaas ding die klucht *Het Markiezinnetje* (La petite Marquise). Meilhac en Halévy beschikken over heel wat geest en een scherpe opmerkingsgave, hier hoofdzakelijk om minder mooie eigenschappen van het sterkere geslacht te geeselen; het stuk is tamelijk gedurfd, om geen krassere uitdrukking te gebruiken; er komen alleraardigste tooneeltjes in voor, maar ook circus-grappen. Het geheel is los, fantastisch, misschien wat te uitvoerig behandeld, genre *Examen*, maar beter.

Mevrouw Van Eysden—Vink mag in haar kwaliteit van bedorven kindje een schoteltje breken, maar we meenen, dat zij het publiek niet veel genoeg heeft gedaan met voor haar benefiet deze grap te kiezen, waarin zij ook niet bijzonder uitblinkt, al viel haar levendig, opgewekt spel te loven. We noemden zooeven *Examen*, daarin voldeed Mevrouw Van Eysden beter. De Heer De Vries sloeg zich aardig door zijn geen-visch-en-geen-vleesch-rol (Bois-gommeux) heen en bepaald heel goed was Mevrouw Van Kerckhoven—Jonkers als het op den mooien vicomte verzotte boerinnetje. Het moet zoo moeilijk wezen grappen als deze in den goeden stijl te spelen.

12 April 1893.

JEAN VALJEAN.

VARIA.

De bekende acteur van het Théâtre Français, Frédéric Febvre, die, zooals sommige lezers zich misschien zullen herinneren, eenige jaren geleden te Amsterdam optrad in *Mad^{lle} de Belle-Isle*, heeft voor korten tijd een deeltje losse stukken en verhalen uitgegeven, waaronder ook eenige studies op tooneelgebied, voornamelijk anecdoten bevattende.

In een artikeltje over *Le costume au théâtre* spreekt hij over de nauwgezetheid van sommige acteurs in het kiezen en dragen van hunne costumes. Volgens sommigen hangen de houding, de wijze van loopen, de gebaren, ja zelfs de stem ten nauwste met het costume samen. Het sterkste voorbeeld daarvan heeft een beroemd acteur, Brunet, gegeven. In *La maison en loterie* speelde Brunet de rol van een grondeigenaar, die sprak tegen personen op het tooneel, terwijl hij aan den anderen kant van een muur stond en dus onzichtbaar was voor het publiek. Desniettemin kleedde Brunet zich iederen avond met groote zorg, zette een pruik en een bril op en zeide, toen men hem opmerkte, dat dit alles overbodig was: »Mais si, mais si, c'est utile: avec le costume de ce propriétaire, avec sa perruque, ses lunettes, je prends son allure . . . et avec son allure, sa voix! . . . *Et puis, si le mur tombait!*»

Les dénouements au théâtre is de titel van een ander opstelletje, waarin de schrijver te kennen geeft, dat de toeschouwers maar zelden tevreden zijn met het slot, dat de auteur aan zijn stuk gemaakt heeft, terwijl zijne ontkenning hem de eenige mogelijke toescheen. Hoe het publiek dikwijls ziet, wat het soms van de stukken begrijpt, blijk uit de volgende anecdote. Eens werd in de Comédie-Française *Mademoiselle de Belle-Isle* gevolgd door *Un caprice* van De Musset. In het eerste speelde Febvre den chevalier Daubigny, in het nastukje vervulde hij de rol van Chavigny. En wat was de opmerking, die een vriend van Febvre bij het verlaten van het theater hoorde?

»Ja, het was heel aardig, maar ik begrijp niet, waarom Febvre in de laatste acte een ander costume aan heeft, wanneer hij een kopje thee komt drinken.» Men had *Un caprice* gehouden voor het laatste bedrijf van *Mademoiselle de Belle-Isle!*

NIEUWE UITGAVEN.

Opgave van de firma GEBRS. SCHRÖDER, te Amsterdam.

Dugué (Ferd.), <i>Théâtre Complet</i> Tome VIII . . . f	1.90
Mendès (Cat.), <i>Le Docteur blanc</i> , mimodrame en 12 tableaux (illustré). »	2.75
Wysocki (L. G.), <i>Andréas Gryphius et la tragédie allemande au XVIIme siècle</i> »	8.25
Manuel, <i>La Comédie de Salon</i> »	1.90
Féillet (O.), <i>Théâtre Complet</i> , Tome IV »	1.90
Augier (E.), <i>Les Effrontés</i> , nouvelle édition . . »	1.10
Anzenruber (L.), <i>Der Pfarrer von Kirchfeld</i> , Volksstück mit Gesang »	1.95
Friedrich (P.), <i>Ein Glaubenstreit</i> »	0.55
<i>Dilettanten-Theater für Damen</i> , herausgeg. von Paul Rütling. 8 Hefte à	0.50
Kapff (Ernst), <i>Columbus</i> , Schauspiel in 5 Aufzügen	1.—
Bennert (J. G.), <i>Um Ehre und Leben</i> . Schauspiel.	0.65
Melitz (Leo), <i>Die Theaterstücke der Weltliteratur</i> , ihrem Inhalte nach wiedergegeben. 10 Lieferungen à	0.30
Stinde (Julius), <i>Das Torfmoor</i> , Naturalistisches Familiedrama, in einem Aufzuge »	0.65
Othen (A.), <i>Der letzte Act</i> . Trauerspiel »	0.35
Clefeld (E.), <i>Komödie!</i> Drama »	0.65
Weissmann (K.), <i>Die scenische Aufführung der griechischen Dramen des 5ten Jahrhunderts</i> . . »	1.—
Held (Franz), <i>Manometer auf 99</i> , Soziales Drama in 5 Akten »	1.30
Alberti (C.), <i>Ein Vorurtheil</i> . Schauspiel »	0.65
Stella (E.), <i>Schloss Arnheim</i> . Tragödie in 2 Theilen, im Spiegelbilde dem Vergangenen der Pseudo-Naturalismus unserer Tage gegenüber. . . . »	1.95
Fulda (L.), <i>Der Talisman</i> . Dramatisches Märchen. »	1.95

ADVERTENTIËN.

Verschenen bij TH. A. VAN ZEGGELEN, (M. J. P. VAN SANTEN) te Amsterdam; en bij alle soliede Boekhandelaren verkrijgbaar

GIUSEPPE GIACOSA

DROEVE MIN

(TRISTI AMORI)

naar het Italiaansch door MR. J. KALFF JR.

PRIJS f 1,25.

Nederlandsch Tooneelverbond.

Afdeling ROTTERDAM.

VERGADERING

op Vrijdag 21 April 1893, 2 uur namiddags,

in het Notarishuis.

1. Jaarverslag.
2. Rekening en verantwoording.
3. Verkiezing van drie Bestuursleden.
4. Beschrijvingsbrief van de a.s. Algemeene Vergadering.
5. Verkiezing van Afgevaardigden.

HET BESTUUR:

F. EBELING, Voorzitter.

JEAN BROWNE, Secretaris.

Verschijnt den 1^{en} en 15^{en} van iedere maand bij TH. A. VAN ZEGGELEN (M. J. P. van Santen) te Amsterdam

Leden van het Tooneelverbond ontvangen dit Tijdschrift gratis.

Voor niet-leden bedraagt de prijs, per jaargang van tenminste 16 afleveringen, f 4,—. Franco per post f 4.25.

Brieven en stukken, de Redactie betreffende, adresseere men aan den Heer Mr. J. KALFF Jr., PRINSENGRACHT 949. Opmerkingen betreffende de verzending en opgaven van abonnementen en advertenties in te zenden aan den Drukker-Uitgever, ACHTERBURGWAL 84.

N°. 15 EN 16.

20 MEI 1893.

XXIIe JAARGANG.

Het adres van den Redacteur, tot nu toe Marnixstraat 396, is veranderd in Prinsengracht 949.

INHOUD:

Officieel gedeelte: Verslag der 23e Algemeene Vergadering van het N. T. V. op 6 Mei 1893. — Uit de Afdeelingen.

Niet-Officieel gedeelte: Uit de Amstelstad (*Donna Diana, Ricardo, Een dissonant, Het Kind, Dora Kremer*). — Uit de Maastad (*Dora Kremer*). — Iets over Symboliek. — *Huf van Buren*, Kunstreis in België. — Ingezonden.

Officieel gedeelte

23ste Algemeene Vergadering van het Nederlandsch Tooneelverbond, op Zaterdag 6 Mei 1893, des morgens te 10^{1/2} uren, in het „Salon Doele” te Rotterdam.

Tegenwoordig zijn: de Leden van het Hoofdbestuur: Prof. Dr. A. G. van Hamel, Dr. C. I. Vinkesteyn, Jean Browne, Dr. F. L. Abresch, J. A. Heuff en L. J. Plemp van Duiveland.

De Afgevaardigden der Afdeelingen:

Amsterdam: Jules L. N. de Gijsselaar en W. A. van der Mandere.

Rotterdam: F. Ebeling, A. J. van der Hoop, J. J. Haveelaar J. Ezn., Leon. J. Jacobson, Jean Browne en J. Milders. *'s Gravenhage*: Mr. F. W. J. G. Snijder van Wissekerke en B. Zubli.

Dordrecht: D. Crena de Jongh en Mr. D. van Tienen Jansse.

Utrecht: F. L. A. Roeloffs Valk.

Groningen: Mr. H. Sanger.

Delft: J. Post van der Burg.

Tiel: J. L. van Lidth de Jeude.

Verder zijn aanwezig: de Heer S. J. Bouberg Wilson, Directeur der Tooneelschool, Mr. J. Kalff Jr., Redacteur van »Het Tooneel”, en de gewone leden van het Verbond: de H.H. Herman Heijermans, Herman Heijermans Jr., A. J. Le Gras, Rosier Faassen, J. M. Haspels en Willem van Zuylen.

De Voorzitter, Prof. Dr. A. G. van Hamel, opent te elf uren de Vergadering en spreekt daarbij ongeveer het volgende:

» *Mijne Heeren!*

Zoo het bestaan eener Vereeniging mocht vergeleken worden bij het leven van een mensch, zou de dag van heden voor het Tooneelverbond een niet onbelangrijke dag kunnen heeten; wij zouden dan eenige aanspraak mogen maken op toegevendheid voor ons verleden, op hoopvolle verwachting voor onze toekomst; wij zouden onzen 23en verjaardag vieren en dus meerderjarig zijn geworden. Wij zouden voor het eerst gaan toonen waartoe we, tot algeheele zelfstandigheid gekomen, in staat zijn.

Maar eene vereeniging komt anders in de wereld dan een mensch; ze verschijnt niet... omdat ze nu eenmaal komt, maar omdat men meent dat ze er wezen moet, dat ze nuttig kan worden voor een deel van het leven der maatschappij. Bovendien komt ze ter wereld in volle wapenrusting, beter gezegd, geheel gekleed en opgetuigd, in staat om aanstonds haar werk te beginnen, om aanstonds te toonen wat ze kan.

Er zijn geen drie-en-twintig, zelfs geen drie jaren noodig om te weten of »het beste beentje,” dat ze bij den aanvang heeft voorop gezet, werkelijk een been is waarop ze staan, waarmee ze loopen kan. En zoo is het thans ook voor ons veel minder de vraag hoe oud we reeds zijn geworden, dan wel, of we altijd nog in staat zijn te leven en te werken zooals van ons verwacht wordt.

Zoo we thans die vraag ons stellen, dan is het niet alleen bescheidenheid die ons doet zeggen dat er nog veel aan

onzen arbeid ontbreekt, dat we het doel waartoe het Verbond in het leven is geroepen, en dat in onze statuten omschreven is, nog lang niet hebben bereikt. Wij weten veel te goed dat enkele zaken in den aanvang meer en beter tot hun recht zijn gekomen dan thans het geval is, dat het aantal onzer leden niet een maatstaf is voor de belangrijkheid van ons streven — daartoe is het te klein — en evenmin voor den artistieken zin der »Tooneelverbonders,» — daartoe omvat het onder éénzelfde rubriek te veel verschillende elementen.

Maar, wat dit laatste punt betreft, mag ik herinneren aan hetgeen verleden jaar door mij gezegd werd, dat het Tooneelverbond door zijne leden beschouwd moet worden, niet als een kring waarin tegen betaling eener contributie een zeker aantal genoegens en voordeelen verschafte worden, maar als eene »confrérie,» een »verbond» van hen die in Nederland de kunst van het Tooneel steeds meer aan hare artistieke roeping willen doen beantwoorden.

Ik voeg er thans nog dit aan toe: evenals elke vereeniging die iets goeds tot stand zoekt te brengen en daartoe geld noodig heeft, zoo zoeken ook wij ons ledental uit te breiden zonder angstvallig te vragen of al onze leden inderdaad dezelfde hooge en belanglooze opvatting huldigen van hunne betrekking tot onze vereeniging. Indien er maar binnen die omvangrijke schaal ook een wezenlijke kern is, een kleine groep van ernstige tooneelvrienden, die hunne persoonlijke beoefeningen en hun geldelijken steun met groote bereidwilligheid geven voor de goede zaak die wij voorstaan. Welnu, dat die kern er is, daarvan zijn we ten volle verzekerd; en ook de tooneeldirecties, ook de artisten, weten die kern wel te vinden, wanneer ze voor het belang hunner kunst, of ook voor hun persoon, raadgeving, sympathie of steun mochten verlangen.

En wat nu het gebrekkige betreft dat onzen arbeid blijft aankleven, ach! M. H. het is gemakkelijk om over de roeping van het Tooneelverbond te theoretiseeren, wenschen uit te spreken, verlanglijsten op te maken, ideale plannen te ontwerpen. Dit doet het Hoofdbestuur herhaaldelijk in zijn vergaderingen, dit geschiedt ook elders door belangstellende beoordeelaars van onzen arbeid. Maar ten slotte kan alleen de practijk ons wezenlijk leiden, moet de ervaring ons den weg wijzen.

Om één ding te noemen, — meent ge dat, zoo onze Tooneelschool nog altijd een gebrekkige inrichting blijkt te zijn, welker reorganisatie telkens aan de orde blijft, wij dien toestand toejuichen? Geen onzer kan dit wezenlijk gelooven. Ja, zoo een groot aantal ideale aspiranten zich ter opleiding voor het vak van tooneelspeler bij ons aanmeldde, zoo wij over een volmaakt stel leeraren konden beschikken, zoo de inrichting en de leiding der zaken niets te wenschen overliet, — dan zouden wij sints lang een Tooneelschool hebben naar uw aller hart. Maar... wij moeten roeien met de riemen die ter onzer beschikking zijn, wij moeten wel eens van vaarwater veranderen, omdat we op het eerst gekozene niet genoeg vooruitkomen. Alleen de practijk kan ons hierin den weg wijzen, en zij mag dit doen, indien wij maar, ofschoon zwichkend voor hare eischen en ons daarnaar richtend, het ideale doel in het oog houden, indien onze roeispanten ons maar vooruit en verder brengen.

Welnu, M. H., ik meen gerust, zonder ophef, te kunnen verklaren, dat wij inderdaad den goeden weg blijven bewandelen en ook in het afgelopen jaar enkele niet onbelangrijke resultaten hebben bereikt. Ze betreffen nu eens dit, dan eens dat gedeelte van onzen arbeid. Men houde toch, bij het beoordeelen van ons werk, in het oog, dat wij velerlei zaken te doen hebben en in het een soms tijdelijk minder goed slagen dan in het ander. Men veroordeele toch niet, zooals wel eens gebeurt, het gansche Tooneelverbond, omdat aan een der onderdeelen van ons werk het een of ander hapert.

Wanneer het Hoofdbestuur in de maand October een nieuwen jaarkring vóór zich ziet, dan pleegt het zich de vraag te stellen, of er ook een bepaald onderwerp is waaraan het zijne aandacht en zijne werkzaamheid bijzonder dient te wijden. Straks zult gij vernemen waarmede het Hoofdbestuur, zonder helaas! te slagen, zich in het afgelopen jaar bijzonder heeft beziggehouden. Waarschijnlijk zal ook deze vergadering aanleiding geven tot het opstellen van een nieuw programma of tot het wijzigen van het bestaande voor den nieuwen cursus. Op enkele onderwerpen zal straks uwe aandacht door ons gevestigd worden.

Laat mij het intusschen alvast als mijne persoonlijke meening mogen uitspreken dat wij, zonder andere onderdeelen van ons werk te verwaarlozen, er bovenal ook op uit moeten zijn om onze betrekking tot de wereld der tooneelspelers levendiger en krachtiger te maken. Deze mannen en vrouwen zijn het, ten slotte, die de kunst welke ons lief is, moeten vooruitbrengen. Ik weet wel, dat die betrekking reeds voor een goed deel bestaat en veel inniger en levendiger is dan vroeger. Ook in het afgelopen jaar hebben wij ons niet onbetuigd gelaten, noch toen een grafmonument voor Sophie de Vries werd opgericht, noch toen Veltman zijn 70sten verjaardag vierde, noch toen Morin afscheid nam van het tooneel, noch toen Tourniaire, De Jong en anderen hun jubilaum vierden; en dat het gezelschap van den Tivoli-schouwburg een tournée in België heeft gemaakt, hebben wij met belangstelling vernomen. Maar bij dergelijke manifestaties van sympathie moet het niet blijven.

De artisten moeten zich door ons voelen aangespoord om in hunne kunst, — die machtige, die rijke kunst, die, zoolang niet de hoogste, dan toch de meest omvattende van alle kunsten is, — te trachten door onverdroten ijver en toewijding het hoogste te bereiken. Daarom hebben ook wij met zooveel geestdrift het optreden van het Théâtre Libre en zijn machtigen leidsman Antoine begroet, en daarbij de hoop geuoesterd, dat het voorbeeld dier indrukwekkende tooneelspeelkunst, die op zooveel talent, maar ook op zooveel studie en arbeid steunt, aan onze artisten ten goede moge komen.

Nergens beter dan te Rotterdam, waar twee zulke wakkere tooneelgezelschappen gevestigd zijn, en waar de zoo talrijke en zoo levende afdeeling zich zoo gul, zoo vrij, zoo hartelijk met de acteurs in betrekking stelt, kunnen wij tot dit gedeelte van onzen arbeid worden opgewekt. De zoo feestelijke inwijding van ons samenzijn op gisterenavond was daarvoor een uitnemend begin. Moge het werk dat wij thans, nu het oogeblik van zaken-doen gekomen is, onderhanden zullen nemen, ook het zijne daartoe bijdragen. Met dien wensch begroet ik hier de afgevaardigden en leden van het Tooneelverbond en open ik onze 23e Algemeene Vergadering."

Na het uitspreken van deze rede, welke met applaus werd begroet, deelde de Voorzitter mede, dat het Eerlid van het Verbond, Mr. J. N. van Hall kennis had gegeven dat zijne functie van Voorzitter der Maatschappij ter bevordering van Toonkunst, hem verhinderde ter vergadering tegenwoordig te zijn, en dat de Hoofdbestuurders Marcellus Emants, M. B. Mendes da Costa en Daniël de Lange eveneens niet aanwezig konden zijn, de eerste door uitlandigheid, de laatste twee door drukke bezigheden daarin verhinderd.

De Secretaris, Dr. C. J. Vinkestejn, las daarna de namen der afdeelingen, welke afgevaardigden hadden gezonden, met vermelding van het aantal stemmen, dat door elke afdeeling zou worden uitgebracht en deelde daarbij mede, dat de Afdeelingen Middelburg, Haarlem, Harlingen, Leeuwarden en Gent niet op de vergadering vertegenwoordigd waren.

Vervolgens kreeg de Secretaris het woord tot het uitbrengen van het jaarverslag, dat als volgt luidde:

Niet in alle mogelijke opzichten aantrekkelijk is dit jaar de taak, aan den verslaggever van de lotgevallen van het Tooneelverbond opgelegd. Zoo ooit, dan hebben wij in het afgelopen jaar met gebrek aan medewerking en met tegenwerking te kampen gehad. Doch hoe ontmoedigend dit ook moge geweest zijn, het Hoofdbestuur heeft gemeend zijn geloof aan het nuttige en het noodzakelijke van den hem opgedragen arbeid niet te moeten verliezen en is naar zijn beste weten voor de belangen onzer vereeniging daar opgetreden, waar het dit noodig oordeelde. Met het oog op de uitgebreidheid van dit verslag worden lange algemeene beschouwingen achterwege gelaten. In het volgende zal getracht worden een zoo getrouw mogelijk beeld te ontwerpen van den toestand onzer vereeniging gedurende het jaar 1892—93.

Dank zij de groote belangstelling, die de Tooneelschool in de eerste helft van 1892 van verschillende zijden mocht ondervinden, sloot de rekening van het jaar 1891—92 met een aanzienlijk batig saldo. Hierdoor kan onze financieele toestand op dit oogenblik althans gunstig genoemd worden. Toen voor 3 jaren dit Hoofdbestuur de leiding der zaken op zich nam, zag het zich tegenover een nadeelig saldo geplaatst, dat vergroot zou worden door de buitengewone uitgaven, die de reorganisatie der School met zich mede bracht en waarmede geen rekening was gehouden bij het vaststellen der begrooting van de Tooneelschool voor den cursus 1890—91. Een aanzienlijk nadeelig saldo op de rekening van dit jaar was dan ook hiervan het onvermijdelijk gevolg. Toen volgde het bekende besluit van den Amsterdamschen Gemeenteraad, dat de voor den dienst van 1891—92 bestemde gelden met f 1000.— verminderde. Doch en deze som, en het zooveen genoemde nadeelig saldo konden gedekt worden uit de van vele kanten toevloeiende aanzienlijke bijdragen, die zoo groot waren, dat niet alleen de rekening van 1891—92 sloot, maar ook voldoende gelden overbleven om zonder hulp van buiten de sluiting der rekening van het loopende jaar waarschijnlijk te maken. Hierbij dient opgemerkt te worden, dat het volle bedrag der jaarwedden aan het onderwijzend personeel der School zal uitbetaald kunnen worden, zoo dat geen gebruik zal behoeven gemaakt te worden van het gracieuselijk gedane aanbod van Leeraren en Leeraren om een gedeelte hunner traktementen in te houden.

De vorige verslaggever deelde mede, dat het Hoofdbestuur der Maatschappij »tot Nut van 't Algemeen» een voorstel aan de Algemeene Vergadering zou doen om gedurende 3 jaren aan de School een aflopend subsidie van f 1000, f 750 en f 500 toe te kennen. Dit voorstel werd aangenomen evenwel met de restrictie, »dat de zooveen vermelde bedragen te beschouwen zijn als maxima, waarvan over de bedoelde drie jaren niet meer zal uitgekeerd worden, dan volstrekt noodig zal blijken.» Met het oog op onzen boven geschetsten financieelen toestand zal waarschijnlijk dit jaar de steun van het Nut onnoodig zijn. Een woord van dank aan de Maatschappij, die reeds meer dan eens hare warme belangstelling in onzen arbeid toonde, blijve hier niet achterwege.

Van andere vereenigingen ontving het Tooneelverbond geen geldelijke ondersteuning; een poging van de Amsterdamsche Studenten om op het einde van hun feestweek in het belang der School werkzaam te zijn, werd niet met succes bekrond. Het bezoek van een voorstelling van Plautus' Spookhuis ten voordeele der Tooneelschool was zoo gering, dat de onvermijdelijke kosten, aan de opvoering verbonden, niet gedekt konden worden; van een bate voor onze inrichting kon dus geen sprake zijn.

Sluit dus op het einde van dit jaar en door het zuinig beheer, en door de mildheid van vele vrienden onze rekening zonder deficit, niet zeer bemoedigend zijn onze financieele vooruitzichten voor de toekomst. De eenige post onzer ontvangsten, die blijvende verbetering kan aanbrengen, is

in den laatsten tijd dalende, de post: contributie der Afdeelingen en der Algemeene Leden. Op de vorige Algemeene Vergadering werd medegedeeld, dat 2 afdeelingen, Leiden en 's-Hertogenbosch, ons zouden ontvallen. Dit geschiedde den 31 Augustus j.l. Leiden was nog een aanzienlijk bedrag aan de Algemeene Kas schuldig, en het Hoofdbestuur had aan de Leidsche Afdeeling bericht, dat het de stellige verwachting koesterde, dat zij op het tijdstip der opheffing, aan hare financieele verplichtingen tegenover het Verbond zou hebben voldaan. Tot dusverre is een gedeelte der verschuldigde gelden gestort; ons is toegezegd, dat het reesteerende, $\pm f$ 300.—, spoedig zal aangezuiverd worden.

Pogingen om nieuwe Afdeelingen op te richten of bestaande te reconstrueeren hadden tot dusverre weinig succes. Het Hoofdbestuur heeft evenwel zijn aandacht bij voortdoring op dit punt gevestigd. Het heeft zich dan ook voor eenige weken gewend tot de 4 voornaamste Tooneeldirecties hier te lande, met het verzoek deze pogingen te steunen. De HH. Le Gras en Haspels, De Vos en Van Korlaar, Poolman en Kreukniet zegden hun steun toe; bijzondere redenen maakten het de vierde Directie onmogelijk om aan ons verlangen te voldoen. Verder heeft het Hoofdbestuur besloten bij het begin van het volgende genootschapsjaar een nieuwen weg van propaganda in te slaan. Op het einde der vergadering zullen nadere inlichtingen over een en ander gegeven worden.

Een groote uitbreiding van het ledental is gebiedend noodzakelijk. Den 1^{en} November 1892 telde, voornamelijk tengevolge van het opheffen van 2 afdeelingen, ons Verbond \pm 300 leden minder dan op denzelfden datum van 1891. Slechts den Haag, Dordrecht en Groningen zagen in den loop van dit jaar hun ledental vermeerderen. Middelburg bleef stationair, de ledenlijsten der overige afdeelingen wijzen op een vermindering. Met nadruk wijst het Hoofdbestuur op dit verschijnsel en verzoekt vooral de afdeelsbesturen alles in het werk te stellen, wat de stijging van het ledental kan bevorderen.

Aan het slot der vorige Algemeene Vergadering werden mededeelingen gedaan van enkele plannen, die bij het Hoofdbestuur in behandeling waren, naar toen hun beslag nog niet hadden gekregen. Zij betroffen het in het leven roepen eener geregelde uitgave van tooneelstukken of »Tooneelbibliotheek», het samenstellen van een catalogus van in Nederland aanwezige memorabilia op tooneelgebied en het tot stand brengen eener overeenkomst tusschen de verschillende tooneelgezelschappen, aangaande het recht van vertaling en opvoering van buitenlandsche tooneelstukken.

Daar onderhandelingen met verschillende uitgevers over het stichten van een Tooneelbibliotheek tot geen resultaat leidden, werd dit punt voorloopig van de agenda van het Hoofdbestuur afgenomen.

Tot de leden van het Tooneelverbond werd in het tijdschrift 3 maal een uitnodiging gericht om bij het Hoofdbestuur in te zenden een afschrift van den catalogus van de tooneelcuriosa, die in hun bezit mochten zijn. Slechts één lid voldeed aan ons verzoek. Verder bood de Heer F. Z. Mehler, Beambte aan de Amsterdamsche Universiteitsbibliotheek, aan een beredeneerden catalogus van de Nederlandsche tooneelcuriosa, die zich op deze bibliotheek of elders mochten bevinden, samen te stellen. Het Hoofdbestuur nam dit aanbod gaarne aan en beloofde aan deze vergadering voor te stellen een som aan te wijzen ter bestrijding der kosten, aan deze uitgave verbonden. Andere dringende bezigheden hebben het evenwel den Heer Mehler voorloopig onmogelijk gemaakt aan zijn voornemen gevolg te geven; hij hoopt evenwel later de gelegenheid te vinden bedoelden catalogus samen te stellen; voor het oogenblik heeft hij zijn medewerking en het gebruik van de door hem verzamelde gegevens toegezegd, indien het Hoofdbestuur dit werk aan een ander mocht wenschen op te dragen.

Ten gevolge van besprekingen, op het 21^e Taal- en Letterkundig Congres te Gent gehouden, hadden de HH. Prof. Mr. G. A. van Hamel en D. H. Joosten te Amsterdam, M. Horn te Schiedam en W. F. G. Nicolaï te 's-Gravenhage tot het Hoofdbestuur het verzoek gericht om te trachten een onderlinge overeenkomst tusschen de verschillende Nederlandsche Tooneeldirecties in het leven te roepen, waarbij het uitsluitend recht van opvoering in het Nederlandsch van buitenlandsche tooneelproducten zou worden geregeld. Het Hoofdbestuur verklaarde zich volgaarne bereid in dezen geest werkzaam te zijn. Het wendde zich tot de voornaamste tooneeldirecties, nam. Het Nederlandsch Tooneel, Le Gras en Haspels, De Vos en van Korlaar, Poolman en Kreukniet en Gebr. van Lier en verzocht of zij casu quo geneigd zouden zijn mede te werken tot het tot stand brengen van een dergelijke regeling. Ons plan werd allerwege met ingenomenheid begroet, hoewel de 2 laatstgenoemde Directies zich verplicht achtten te wijzen op bijzondere bezwaren, voor kleine gezelschappen, die huns inziens aan de definitieve vaststelling van bedoelde overeenkomst in den weg zouden staan. Evenwel beloofden *allen zonder onderscheid* hunne medewerking. Het Hoofdbestuur had gemeend deze besprekingen te moeten houden en zich te moeten verzekeren van de medewerking der voornaamste directies, voordat het kon overgaan tot het ontwerpen van een contract. Immers weigerden één of meer der voornaamste gezelschappen zijn medewerking, dan bestond er groot gevaar, dat alle moeite vergeefs zou zijn. Doch niet-tegenstaande het nemen van deze voorzorgsmaatregelen is toch ons werk onvruchtbaar geweest.

Door juridische voorlichting bijgestaan, stelde het Hoofdbestuur een contract samen, waarin rekening werd gehouden met de bezwaren, waarop eenige Directies ons hadden gewezen. Den 13^e Januari j.l. werd deze concept-overeenkomst aan alle Nederlandsche tooneeldirecties toegezonden met verzoek mogelijke bezwaren vóór den 30ⁿ Januari d.o.v. te doen toekomen aan den Algemeenen Secretaris.

Alleen de Raad van Beheer der Koninklijke Vereeniging »het Nederlandsch Tooneel» en de Directie van den Rotterdamsche Tivolischouwburg zonden eenige amendementen in; de Raad van Beheer deelde ons tevens mede, dat om dit contract te kunnen aangaan voor hem een eerste vereischte was, dat *alle* schouwburgdirecteuren in Nederland deze overeenkomst zouden teekenen.

Den 24ⁿ Februari werden hierop alle tooneeldirecties tot een bijeenkomst op Zondag 12 Maart d.o.v. uitgenoodigd; tevens werd verzocht vóór 1 Maart gunstig antwoord op deze uitnoodiging in te zenden. Alle uitgenoodigden met uitzondering van drie verklaarden zich bereid deze vergadering bij te wonen; het Nederlandsch Tooneel achtte zijn tegenwoordigheid op deze bijeenkomst niet noodzakelijk, daar zijn bezwaren aan het Hoofdbestuur bekend waren en wij ons overtuigd konden houden van zijn algeheele bereidwilligheid tot medewerking; het tweede afwijzend antwoord was afkomstig van een directie, bij wie wij het vorige jaar geen advies hadden ingewonnen; de derde weigering werd ons toegezonden door de Gebr. Van Lier, van wier schrijven het Hoofdbestuur mer groote bevreemding kennis nam. Den 26ⁿ Februari berichtten zij ons onder betuigingen van de meeste sympathie voor een regeling van het uitsluitend recht van opvoering van buitenlandsche tooneelstukken, dat zij alleen hunne medewerking konden verleen en aan pogingen om deze kwestie door een rijkswet te doen regelen; zij oordeelden het derhalve onnoodig op de aangekondigde vergadering tegenwoordig te zijn. Het Hoofdbestuur heeft hen hierop herinnerd aan de toezegging, het vorige jaar van hen ontvangen om mede te werken tot het in het leven roepen van een *onderlinge* regeling van meergenoemd recht; het heeft hen er op gewezen, dat het principieele bezwaar, dat zij nu opwerpen, ook op het oogenblik dat zij de

bedoelde toezegging deden, reeds bestond; het heeft het onwaarschijnlijke van een spoedige regeling van dit onderwerp door een rijkswet in het licht gesteld, en hen ten slotte verzocht alsnog hunne medewerking te willen verleen. Doch dit verzoek bleef zonder resultaat. De Gebr. Van Lier volhardden bij hun besluit. Zij schreven, dat bij het onderhoud, dat een hunner firmanten met den Algemeenen Secretaris had gehad, *) deze wel zijn persoonlijke groote sympathie met ons streven had uitgedrukt en tevens verklaard, dat een regeling zeer gewenscht was, maar ook uitdrukkelijk gewezen op de groote en overwegende bezwaren, die het sluiten van een onderlinge regeling onmogelijk zouden maken. Buitendien sloot de persoonlijke sympathie van een der firmanten voorzeker niet in, dat de Directie q. t. zich in haar welbegrepen eigenbelang daardoor zou laten leiden.

Het Hoofdbestuur meende na de ontvangst van dit schrijven zijn pogingen om deze zaak tot stand te brengen, te moeten staken.

Waar toch een der groote tooneeldirecties hare medewerking had afhankelijk gemaakt van de toetreding van alle overige schouwburg-directies, daar was na de beslissing der Gebr. Van Lier alle hoop vervlogen om deze zaak tot een goed einde te brengen. Een contract toch, waartoe twee der grootere gezelschappen zich niet verbinden, heeft volgens onze meening geen reden van bestaan.

Het Hoofdbestuur ontveinst zich niet dit besluit met groot leedwezen genomen te hebben. Het had zeer gaarne gezien, dat door de medewerking van alle belanghebbenden een overeenkomst in het leven was geroepen, die van het grootste belang voor het repertoire van onze schouwburgen was geweest. Nog meer griede ons deze afloop, daar, als wij te voren kennis hadden gekregen van de principieele bezwaren, die een der directies ter elfdure in het midden bracht, ons veel werk was bespaard, dat, hoewel met de meeste opgewektheid verricht, thans geheel vergeefs is geweest.

Met het oog op het belang van het behandelde onderwerp, hebben wij gemeend eenigzins uitgebreide inlichtingen te moeten verschaffen over onze bemoeiingen in deze zaak.

Om te voldoen aan den wensch, door de vorige Algemeene Vergadering in zake het *Leescomité* uitgesproken, besloot het Hoofdbestuur, dat geen geldelijke bijdrage van hen, die bij dit Comité tooneelstukken ter beoordeeling zouden inzenden, zou gevorderd worden. De vrees, dat zonder beperkende bepalingen te veel stukken zouden inkomen, is niet bewaarheid. Slechts over *negen* stukken — waaronder eenige eerstelingen — werd het oordeel van het Comité gevraagd. Alle bleven ver beneden het middelmatige; van opvoerbaarheid kon volstrekt geen sprake zijn; het werd dus geheel overbodig geacht den raad van een of anderen artist daaromtrent in te winnen. Zonder onderscheid konden zij met het praedicaat *slecht* bestempeld worden. — Het Hoofdbestuur wees uit zijn midden als leden van het Leescomité aan de HH. *M. B. Mendes da Costa* en *Marc. Emants*. Wegens een tijdelijk buitenlandsch verblijf van laatstgenoemde trad de Heer *Jean Browne* den 15den November j.l. als zijn plaatsvervanger op.

Gesteund door het belangrijk subsidie van H. M. de Koningin en door de vele giften, het vorige jaar ontvangen, kon de inrichting der *Tooneelschool* ongewijzigd blijven.

In de Commissie van Beheer en Toezicht volgde de Heer *Dan. de Lange* als lid van het Hoofdbestuur den Heer *M. B. Mendes da Costa* op, die zijn wensch had te kennen gegeven niet langer deel dezer Commissie uit te maken. Het Hoofdbestuur der Maatschappij tot Nut van 't Algemeen wees in plaats van zijn afgetreden lid, den Heer

*) Bedoeld is het onderhoud, waarin de toezegging tot medewerking was gedaan.

A. C. Wertheim, Mr. R. van de Werk tot zijn vertegenwoordiger bij de Tooneelschool aan. Wegens het bedanken van Dr. C. J. Vinkesteyn als Secretaris, werd Dr. F. L. Abresch met dit ambt bekleed.

De sedert eenigen tijd bestaande vacature in het Comité van Dames-Patronessen werd dit jaar door de toetreding van Mevr. M. W. B. de Gijsselaar—van Assendelft de Coningh aangevuld. Het Hoofdbestuur waardeert zeer de groote diensten, door dit Comité aan de School bewezen.

In het Leeraren-personeel kwam slechts één wijziging. De Commissie oordeelde het in het belang der School aan den Directeur van den Rotterdamschen Tivoli-Schouwburg, den Heer Jan C. de Vos, bij wijze van proef, voor den tijd van één jaar een gedeelte van het onderwijs in spel en voordracht op te dragen. Het Hoofdbestuur heeft dientengevolge voor dit jaar een verhooging van f 400.— voor den post onderwijs in spel en voordracht toegestaan, onder de uitdrukkelijke voorwaarde, dat deze verhooging slechts een tijdelijk karakter zou dragen.

De overgangs- en eindexamens hadden op 30 Juni, 1 en 2 juli plaats; de laatste dag was uitsluitend bestemd voor het examen in voordracht en spel. De uitslag der examens was als volgt:

Voorbereidende School. Kl. I. Geëxamineerd 3 leerlingen, van wie 1 toegelaten en 2 afgewezen werden. Aan een der laatsten werd wegens gebrek aan aanleg, op voorstel van Directeur en Leeraren, het verder verblijf op de School ontzegd.

Kl. II. De eenige leerlinge, die aan het examen deelnam, werd tot de Tooneelschool bevorderd.

Tooneelschool. Kl. I. Alle leerlingen slaagden; een hunner echter eerst in September na een gunstig afgelegd herexamen in het Fransch.

Kl. II. Van de 3 leerlingen werden 2 onvoorwaardelijk bevorderd, 1 met een herexamen in Engelsch en Tooneelgeschiedenis. Deze laatste legde evenwel dit herexamen niet af, daar zij inmiddels de School verlaten had.

Kl. III. Aan den eenigen leerling, Frans Boersma, werd eervol ontslag verleend. Hij kreeg een plaatsing bij de Koninklijke Vereeniging »Het Nederlandsch Tooneel».

Ingevolge de bepaling van Art. 39 werd het examen in spel en voordracht der leerlingen der 2 hoogste klassen afgenomen ten overstaan van een jury, bestaande uit Mevr. O. Wüste—Von Götsch, Mevr. Chr. Poolman en de HH. Prof. Dr. A. G. van Hamel, Jean Browne, C. Ph. J. Clous,

C. C. v. Schoonhoven en L. Simons Mz. Door haar werden toegekend een 2e prijs voor blijspel en een accessit voor drama aan *Boersma*, een accessit voor blijspel aan *Teune* en een eervolle vermelding voor drama aan *Johanna Wertwijn*.

Bij het admissie-examen, dat den 30ⁿ Augustus werd afgenomen, werden 2 kandidaten toegelaten tot de 1e en 1 tot de 2e klasse der Voorbereidende School. Van de 4 kandidaten voor de 1e klasse der Tooneelschool werden slechts 1 onvoorwaardelijk en 3 voorwaardelijk aangenomen; van deze 3 werd in December 1 afgewezen, terwijl over de definitieve toelating der 2 overige bij gelegenheid van het aanstaande overgangsexamen zal worden beslist.

De nieuwe cursus begon den 1en September met 12 leerlingen, benevens 5 (1e kl. 3. IIe kl. 2), die de lessen der Voorbereidende School volgen.

De 12 leerlingen der Tooneelschool, waaronder 7 meisjes, waren als volgt over de 3 klassen verdeeld:

Kl. I 5; kl. II 5 en kl. III 2. In den loop van het jaar werd ieder der klassen dezer School door één leerling verlaten.

Het getal der hospitanten gedurende dezen cursus bedroeg 4, van welke op dit oogenblik nog 3 de School bezoeken. Dit getal is aanzienlijk minder dan vorige jaren, omdat dezen cursus de leerlingen der dramatische Zangklasse van het Conservatorium niet meer als hospitanten zijn ingeschreven. Wegens het slechte bezoek der lessen moest het Conservatorium de samenwerking met onze in-

richting afbreken. De leerlingen van het eerste kregen op onze School weinig te doen, omdat zij de lessen zoo slecht volgden en volgens hun zeggen kwamen zij zoo weinig, omdat zij zoo weinig te doen kregen. Ook waren de afstand der beide inrichtingen en het verschil in leeftijd der dikwijls samenwerkende leerlingen van beide, mede een hinderpaal voor het welslagen der beoogde gemeenschappelijke opleiding.

Het gedrag en de ijver van vele leerlingen der Tooneelschool gaf in enkele opzichten redenen tot groote ontevredenheid. Het schoolverzuim nam toch zulke ernstige afmetingen aan, dat de Commissie het noodig heeft geoordeeld zeer strenge maatregelen te nemen om dit kwaad tegen te gaan. Ook liet de ijver en dientengevolge ook de vorderingen in een paar vakken veel te wenschen over. Gelukkig is in den laatsten tijd op eenige verbetering te wijzen.

Met het oog op bovenstaande verschijnselen heeft de Commissie den Directeur opgedragen aan de Afdeelingen, die leerlingen geldelijk steunen, bij het begin van iedere vacantie een afschrift te zenden van den staat van de vlijt, de vorderingen, het gedrag en het schoolverzuim dier leerlingen.

De bibliotheek bleef bij voortdurende hare diensten bewijzen, ook aan enkele oud-leerlingen. Met dankbaarheid maken wij melding van enkele boekwerken, die aan de School ten geschenke zijn gegeven.

De meeste voornamste Tooneelgezelschappen, die te Amsterdam gevestigd zijn of daar optreden, en de Maatschappij Apollo gaven den leerlingen gratis toegang tot de door hen gegeven voorstellingen; ook werd door »Arti» gelegenheid gegeven tot het gratis bezoek van de Wisselingtentoonstelling.

Op de bekende voorwaarden gaf de Commissie van Beheer en Toezicht 12 keer aan een of meer leerlingen toestemming om in particuliere Vereenigen op te treden; 2 keer trad de School op voor Afdeelingen van ons Verbond.

Ten einde zoo volledig mogelijk op de hoogte te blijven der vorderingen der leerlingen in Spel heeft de Commissie bepaald, dat voor iedere vacantie de ingestudeerde stukken zullen opgevoerd worden in tegenwoordigheid van het Hoofdbestuur, de Commissie van Toezicht, de Gedelegeerden der Afdeelingen, het Leerarenpersoneel en het Bestuur der Amsterdamsche Afdeeling.

De redenen, vroeger aangevoerd voor het schorsen van de voorstellingen van het Oefentoneel, bleven ook dit jaar voortbestaan.

De klacht, in het vorige verslag geuit, dat de ambtsbezigheden der Leeraren en Leeraressen in Lezen, Uitspraak en Stemvorming aan de Voorbereidende en in Spel aan de Tooneelschool vaak belemmerend werkten op den geregelden gang van dit gedeelte van het onderwijs, is ook op dit jaar van toepassing. Zooveel mogelijk worden verzuimde lessen ingehaald; toch bleef den vorigen cursus het aantal niet gegeven lessen in die vakken niet onaanzienlijk. Wij hebben grond voor de verwachting, dat dit schooljaar in dit opzicht op betere resultaten zal wijzen.

Hoewel de beoordeelingen van het optreden der leerlingen in particuliere vereenigen over het algemeen zeer gunstig luiden, toch oordeelt noch de Commissie noch het Hoofdbestuur, dat alles onverbetelijk in onze School is. En de inrichting en de toestand en het gebouw der School vormden in het afgelopen jaar de stof van langdurige besprekingen zoowel van de Commissie als van het Hoofdbestuur; wellicht zullen deze besprekingen tot ingrijpende wijzigingen aanleiding geven; mocht echter hiertoe overgegaan worden, dan zullen eerst de verschillende afdeelingen verzocht worden gedelegeerden te zenden om met hen mogelijke wijzigingen te bespreken.

Wegens gebrek aan de noodige medewerking en tevens uit bezuiniging werden enkele halve nummers van het *Tijdschrift* uitgegeven.

In hoeverre aan den wensch, op de 21e Algemeene

Vergadering uitgesproken, dat de grootere Afdeelingen pogingen in het werk zouden stellen tot bevordering van een degelijke *tooneelcritiek* bij de opvoering van nieuwe stukken, gevolg gegeven is, hebben wij niet vernomen.

Bij gelegenheid der onthulling van het grafmonument van wijlen Mevr. *Sophie de Vries* werd namens het Hoofdbestuur door Dr. F. L. Abresch het woord gevoerd en een krans op haar graf gelegd.

Bij de jubilea der Heeren *L. J. J. B. Tourniaire* en *J. de Jong* bood het Hoofdbestuur hun de gelukwenschen onzer Vereeniging aan. Het vereerde den Heer Antoine bij het optreden van het Théâtre Libre in de hoofdstad den eersten krans en betuigde hem ook mondeling zijne ingenomenheid met deze voorstellingen en den artistieken arbeid, die zich daarin openbaarde.

De Hoofdbestuurders waren de gasten der Amsterdamse Afdeeling bij gelegenheid harer jaarlijksche voorstelling en van de HH. Antoine, Schürmann en van Lier bij de opvoering van Strindberg's *Mademoiselle Julie*.

In de samenstelling van het Hoofdbestuur kwamen geen wijzigingen; gedurende de buitenlandsche afwezigheid van den Heer *Marc. Emants* is de Heer *Dan. de Lange* tot Ondervoorzitter aangewezen.

Uit de afdeelingen vernamen wij het volgende:

De leden der Afdeeling *Amsterdam* werden in het afgelopen jaar 5 keer door verschillende theater-directies welwillend tot een voorstelling uitgenoodigd; n.l. door den Directeur van den Parkschouwburg, den Heer J. G. de Groot, de Gebr. Van Lier, de Directie van den Salon des Variétés, de HH. Kreukniet en Poolman, de HH. L. van den Heuvel en M. J. Ternooy Apèl, en 2 maal door de HH. Kreeft en Buderman van den Artis-Schouwburg. Laatstgenoemde Heeren lieten hun laatste invitatievoorstelling voorafgaan door een proeve van tooneelspel door de leerlingen der Tooneelschool, bestaande in de opvoering van »Siciliaansche eer» (*Cavalleria rusticana*), drama in 1 bedrijf, naar het Italiaansch van G. Verga.

Het Bestuur, hiertoe in staat gesteld door de welwillende medewerking van den Raad van Beheer der Koninklijke Vereeniging »het Nederlandsch Tooneel», noodigde de leden met hunne dames uit tot het bijwonen eener opvoering van »De vrije wil van Faber» en »De Wiskunstenaars of het gevulchte Juffertje» van Langendijk, door de artisten dezer Vereeniging.

Kransen werden aangeboden aan de HH. Veltman, Tourniaire, De Jong en Morin, bij hunne gedenkdagen, en aan den Heer Antoine, bij gelegenheid van zijn optreden te Amsterdam

»Te Rotterdam deed zich geen bijzondere aanleiding voor om krachtdadig op te treden en de beperkte middelen, waarover de afdeeling te beschikken heeft, verbieden haar iets van belang te ondernemen. De jaarlijksche tooneelvoorstelling toch is, volgens de meening der meerderheid van het bestuur, het eenige middel om het ledental hoog te houden en in dit opzicht valt ook zeker niet te klagen. Met een glimpje zelfvoldoening stelt Rotterdam haar 520 leden tegenover vele andere afdeelingen, terwijl het bestuur zijn welgemeenden dank betuigt aan verschillende leden, welke zijn pogingen in die richting steunden.»

»Verder mag het nut onzer Vereeniging niet worden afgemeten naar daden en feiten, die luide klinken en voorzien zijn van het etiket: Nederlandsch Tooneelverbond. Ten volle beaamt de verslaggever althans de woorden van den Algemeenen Voorzitter, op de laatste Algemeene Vergadering gesproken. Het Tooneelverbond moet wezen een banier, waarrond alle tooneelvrienden zich scharen, of wel een band vormen, waardoor pogingen tot steun en verbetering vergemakkelijkt worden en mogelijk gemaakt. En al brengen velen alleen hulde aan die banier door met hun contributiekaart te wuiven, al gevoelen zij den band veel te weinig, ontkend kan het niet worden, dat door de

directe en indirecte bemoeiingen onzer leden dikwijls nut wordt gesticht en der kunst diensten worden bewezen.»

»In het bestuur dezer Afdeeling bestaat nog een vacature door het bedanken van den heer Dr. G. Pekelharing. Met leedwezen zag het Bestuur den ijverigen secretaris heengaan. Het meende de redenen, die hem tot dit besluit brachten, te moeten eerbiedigen, het dankt hem voor de goede zorgen, welke hij aan de Afdeeling heeft besteed, en vertrouwt, dat het Tooneelverbond zich steeds in zijn sympathie zal mogen verheugen, dat hij wellicht na langeren of korteren tijd zich een herbenoeming in het bestuur zal laten welgevallen. Zoo talrijk zijn de vrienden van het Verbond niet, dat men een man als Dr. Pekelharing niet noode zou missen.»

»Nieuwe oorspronkelijke stukken werden gedurende dit seizoen nog niet opgevoerd, doch de Directies hebben enkele in portefeuille, zoodat dit jaar vermoedelijk niet zal voorbijgaan, zonder dat schrijvers van betekenis bijdragen aan het tooneel geleverd zullen hebben.»

»Vooral de Directie van den Tivoli-Schouwburg tracht voortdurend het publiek kennis te doen maken met de meest belangrijke noviteiten — zoowel oorspronkelijke als vertaalde — en zoo zagen wij belangstellende verdienende opvoeringen van: *Droevige Min*, *Tante Léontine*, *Noodlot*, *Das Lumpengesindel* (Het Uitvaagsel), *Heimath*. Ten zeerste valt het te betreuren, dat dit energieke streven zoo weinig waardeering vindt en ontmoedigend leege zalen een zonderling beeld geven van den kunstzin der Rotterdammers.»

»Hoewel zich meer hoofdzakelijk bepalende tot het gewone répertoire van Fransche salonstukken, Duitsche kluchten en voor volksvoorstellingen tot melodrama's, brachten de Vereenigde Rotterdamsche Tooneelisten toch de volgende nieuwere stukken voor het voetlicht: *Blanchette*, *Brevet supérieur* (Examen), *Mariage d'hier* (Louise), *Die heilige Ehe* (Een huwelijk). Het bezoek aan den Grooten Schouwburg was vrij voldoende.»

»Voor de Leden der Afdeeling werd door dit Gezelschap 14 Maart l.l. Pailleron's *Le Monde qu'on s'ennuie* opgevoerd, waarin vooral Mevrouw Beersmans en Mejufrouw Alida Klein op den voorgrond traden.»

»Bij de Feestvoorstelling van den Heer Jan C. De Vos op 20 Maart l.l. bood de Afdeeling den Jubilaris een krans aan.»

De *Haagsche* Afdeeling verheugt zich in een toenemenden bloei, al kan niet ontkend worden, dat daar ter stede velen, van wie men belangstelling zou kunnen verwachten, niet tot het Verbond zijn toegetreden. Met veel lof maakt de verslaggever melding van de groote diensten aan onze vereeniging bewezen door de H.H. Mr. M. Hijmans van Wadenoyen en J. C. van den Tol, van wie de eerste door zijn aftreden als bestuurslid tevens het praesidium der Afdeeling moest neerleggen, terwijl de laatste wegens het aanvaarden van een betrekking, die hij onvereinigbaar achtte met het secretariaat der Afdeeling, zijn ontslag als bestuurslid nam.

De Koninklijke Vereeniging »het Nederlandsch Tooneel» bood den leden met hunne dames eene voorstelling aan, waarbij Faber's »Vrije Wil» en Langendijk's »Wiskunstenaars» werden opgevoerd. Tevens organiseerde het Bestuur een soirée, waarop Mej. Alida Klein en de Heer W. C. Royaards zeer ten genoegen van het talrijk opgekomen publiek optraden.

Aan een leerlinge der Tooneelschool werd een jaarlijksche tegemoetkoming uit de Afdeelingskas toegekend.

Evenals vorige jaren hebben verschillende schouwburg-directies bij voorstellingen door haar in de residentie gegeven, den leden een reductie op de entreprijzen toegestaan; vooral de Rotterdamsche Tivoli-Directie betoonde hierin verscheidene malen hare groote welwillendheid.

Den HH. *Veltman* en *Tourniaire* werden bij gelegenheid hunner jubilea lauwerkransen aangeboden.

De financieele toestand der Afdeeling kan gunstig ge-

noemd worden; haar laatste jaarrekening sloot met een batig slot van f 700.—.

Het getal der ingeschrevenen bij de Afdeeling *Dordrecht* steeg tot 60. Voor de leden werd een soirée georganiseerd, waarop de Heer en Mevr. *Mulder—Roelofsen* optraden.

Utrecht bericht alleen het aanbieden eener voorstelling aan de leden der Afdeeling.

»Hoewel bij den aanvang van het seizoen aan de ledenvergadering der *Groningsche* Afdeeling de vraag werd gesteld of deze Afdeeling nog wel genoeg levensvatbaarheid had om te kunnen blijven bestaan, is in den loop van den winter gebleken, hoe goed de vergadering deed deze veronderstelling in twijfel te trekken.»

»Reeds verleden jaar was er hoop gegeven, dat de Afdeeling zich zoude verstaan met eenige tooneelgezelschappen, ten einde voor de leden eenige voorstellingen te krijgen tegen gereduceerde prijzen. Het Bestuur is in dit streven geslaagd, dank zij de goede en zeer gewaardeerde medewerking van de directies dier gezelschappen. De leden zullen nu voortaan gratis toegang hebben tot één voorstelling van het Nederlandsch Tooneel en tot één van het Salon des Variétés (Poolman en Kreukniet), terwijl zij tegen halven entreeprijs één voorstelling kunnen bijwonen bij de Rotterdamsche Tooneelsten (Le Gras en Haspels) en één bij den Tivoli-Schouwburg (De Vos en Korlaar).»

»Ook is er een band van samenwerking tot stand gekomen met de Directie van den Nieuwen Stads-Schouwburg, speciaal wat betreft de keuze der op te voeren stukken in den loop van het seizoen.»

»Gelukkig ook kon de financieele toestand der Afdeeling toelaten dezen winter den leden eene soirée aantebieden, waar optraden Mej. Alida Klein en de leerlingen der Tooneelschool Hendrik Teune, Caroline van Dommelen en Truus Faassen.»

»Een en ander gaf aanleiding in het begin van den winter den ingezetenen van Groningen een circulaire aan te bieden, waarin hun de voordeelen van het lidmaatschap en in de eerste plaats het belang der vereeniging voor oogen werden gesteld.»

»Het resultaat hiervan is, dat het ledental, dat in den laatsten tijd helaas aan het slinken was, thans tot 49 is geklommen.»

Delft zag zijn ledental voornamelijk onder de studenten afnemen. »Vanwege de afdeeling zijn ernstige pogingen aangewend een beter répertoire van stukken bij de tooneel-directiën te verkrijgen, voornamelijk hiertoe aangezocht door tal van abonné's, die bij niet wegneming hunner bezwaren hunne abonnementen zouden opzeggen.»

Middelburg bood een voorstelling van »De kleine Lord» door het Nederlandsch Tooneel aan. »Verder bleef daar alles hetzelfde, bestuur, ledental, ja zelfs de onverschilligheid der leden voor de Afdeelingsvergaderingen.»

»De belangstelling der *Harlingsche* leden in de zaken van het Verbond uitte zich naar buiten enkel door het betalen der contributie; afdeelings-vergaderingen werden te vergeefs uitgeschreven, een bestuur kon zodoende niet worden gekozen, een Afgevaardigde ter Algemeene Vergadering werd niet gevonden. De poging om in Januari een soirée te geven, waar een paar leerlingen der Tooneelschool zouden optreden, mislukte.»

Te *Tiel* werd voornamelijk op voorstel der Afdeeling en met medewerking van eenige invloedrijke ingezetenen het gezelschap van den Rotterdamschen Tivoli-schouwburg uitgenoodigd om daar het Goudvischje op te voeren. Bij die gelegenheid bood het Bestuur den Dames Anna Beukers en Van Biene-Poolman bouquets aan.

De werkzaamheden der *Haarlemsche* Afdeeling hebben zich, behalve de verplichte bijdrage van het quotum aan de Algemeene kas, bepaald tot het vereeren van bloemgeschenken bij gelegenheid van jubileum-voorstellingen van het Nederlandsch Tooneel in den Schouwburg aldaar.

Leeuwarden en *Gent* zonden geen verslagen in.

Niet bemoedigend klonken de berichten, ons uit verscheidene plaatsen toegezonden. Zonder een opgewekt afdeelingleven, zelfs op kleinere plaatsen, kan ons Verbond niet bloeien. Moge het den wakkeren Afdeelings-bestuurders, die zich geen moeite sparen om in het belang onzer vereeniging werkzaam te zijn, gegeven zijn een volgend jaar meer medewerking bij hun stadgenooten te vinden. De krachtsinspanning van alle leden is toch noodig voor het duurzaam bestaan van het Tooneelverbond.

Daar niemand over het jaarverslag het woord verlangt, wordt het zonder eenige discussie voor kennisgeving aangenomen en brengt de Voorzitter onder de toejuiching der vergadering den Secretaris dank voor zijne nauwkeurige redactie.

Het volgende punt van den Beschrijvingsbrief, het Rapport over den toestand der Voorbereidende School van de Tooneelschool, dat volgens art. 17 van het Reglement dezer School in de algemeene vergadering moet worden uitgebracht, is thans aan de orde. In het laatste nummer van »Het Tooneel» is dat Rapport afgedrukt, het mag dus voor bekend gehouden worden en de Voorzitter opent over dit punt terstond de discussies.

Mr. Snijder van Wissekerke (*'s Gravenhage*) deelt mede, dat de Haagsche Afdeeling met genoegen en zelfs met eenige zelfvoldoening heeft gezien, dat het Hoofdbestuur thans gekomen is tot de meening, welk zij reeds zoo lang is toegedaan en reeds meermalen heeft verdedigd. Dat de eerste klasse der Voorbereidende School zal worden afgeschaft is een stap in de goede richting. De afdeeling den Haag zou echter gaarne willen weten of de hoogste klasse der Voorbereidende School niet eveneens nu zou kunnen worden opgeheven. Of zou het een bezwaar zijn, dat de leerlingen der laagste klasse de hoogste nog niet hadden afgeloopen? In ieder geval zou Den Haag gaarne de verzekering ontvangen, dat het Hoofdbestuur het volgende jaar zal voorstellen ook de hoogste klasse op te heffen, ook wanneer leerlingen dier klasse aan het eind van den volgende cursus nog niet tot de Vakschool konden worden toegelaten.

Dr. Abresch, Secretaris der Commissie van Beheer en Toezicht op de Tooneelschool, merkt op, dat de eventuele ongeschiktheid van leerlingen der hoogste klasse om de lessen op de Vakschool het volgend jaar te volgen of de wensch van leerlingen der eerste klasse om het volgend jaar in de hoogste klasse der Vakschool te zitten, geen reden zal zijn om de school te behouden. Aan de ouders der leerlingen, die verleden jaar op de Voorbereidende School werden geplaatst is medegedeeld, dat eene opheffing der school kon worden verwacht. Het is echter wel een bezwaar, dat door eene algeheele afschaffing van de Voorbereidende School de persoon der Adjunct-Directrice, wonende in de school, overbodig zou worden. Bovendien is het niet wenschelijk nu reeds te beslissen over de opheffing der school, terwijl een nieuw Reglement voor de Tooneelschool, waarin vooral gelet zal worden op de eischen, welke voor het toelatingsexamen moeten gesteld worden, in bewerking is. Misschien zullen die eischen zóó worden verminderd, dat lagere scholen de leerlingen voor de Vakschool kunnen vormen.

Mr. Snijder van Wissekerke neemt gaarne nota van hetgeen het Hoofdbestuur omtrent dit punt heeft verklaard. Hij merkt echter op, dat het bezwaar bestaande in den persoon der Adjunct-Directrice, zich waarschijnlijk het volgend jaar even sterk zal doen gelden.

De Voorzitter verklaart nog nader, dat aan de eischen der Vakschool thans niet wordt voldaan door leerlingen van scholen, voor Uitbreid Lager Onderwijs, wel door leerlingen van Hoogere Burgerscholen met driejarigen cursus. Van zulk eene school is echter slechts één leerling op de school gekomen. Vandaar de verlaging der eischen, welke men

denkt in te voeren, doch eerst na den volgenden cursus.

Men gaat over tot stemming over het voorstel van het Hoofdbestuur, om voor het volgend schooljaar dispensatie te verleen van de bepaling van Art. 2 van het Reglement der Voorbereidende School en die school alleen voor zoover de hoogste klasse betreft in stand te houden. Het voorstel wordt met algemeene stemmen aangenomen.

Aangaande punt 4 van den Beschrijvingsbrief (het voorstel van het Hoofdbestuur om beurtelings ter beschikking van een der Afdeelingen een telken jare te bepalen som te stellen voor het organiseeren van bijzondere voorstellingen) geeft de Voorzitter eenige nadere inlichtingen. Uit eenige Afdeelingen is tot het Hoofdbestuur het denkbeeld gekomen eens door eene Afdeeling eene merkwaardige voorstelling te laten geven, een historisch of archeologisch stuk bijv. een mysteriespel of een bijzonder stuk, dat voor mise-en-scène enz. groote kosten meebrengt.

Wanneer eene Afdeeling het opvoeren van zulk een stuk zou wenschen voor te bereiden kan de Algemeene kas zulk een poging dan steunen? Het Hoofdbestuur meent dit wel. Welke Afdeeling zulk eene voorstelling zal willen geven, of het eene groote of eene kleine Afdeeling zijn zal, is nog onzeker. Ook over het bedrag, dat voor dit doel wordt uitgetrokken, verlangt het Hoofdbestuur nog niet te beslissen, dat zal bij den desbetreffenden post op de Begrooting kunnen geschieden. Maar het Hoofdbestuur heeft dit punt op de agenda gebracht om de zaak eerst in principe te laten uitmaken.

Mr. van Tienen Jansse (*Dordrecht*) zegt, dat hij het steeds ten zeerste gewaardeerd heeft, dat de vergaderingen van het Verbond door zulk een welsprekend voorzitter worden geleid, maar die groote welsprekendheid heeft ook eene schaduwzijde, het levende woord krijgt dusdoende wel eens de taak te vervullen, die beter aan de doode letter ware toevertrouwd. Wij krijgen nu meermalen mondelinge toelichtingen, die voor de Afgevaardigden, wanneer zij ter vergadering zijn, wel zeer voldoende zijn, maar die de afdeelingen omtrent de bedoeling, die het Hoofdbestuur met de punten van den Beschrijvingsbrief heeft, in het onzekere laat. Een beschrijvingsbrief, zooals de Maatschappij tot Nut van 't Algemeen dien kent, acht spreker doelmatiger dan de korte lakonieke opnoeming van punten, die de Afdeelingen van het Tooneelverbond toegezonden krijgen. De punten 4, 5 en 6 der Agenda worden alleen in de toelichting tot de begrooting even behandeld. Wanneer de voorstellen, die op de Algemeene Vergadering behandeld zullen worden, op den Beschrijvingsbrief meer zijn omschreven, dan bestaat er ook kans, dat de vergaderingen der Afdeelingen, die aan de Algemeene Vergadering voorafgaan, interessanter zullen zijn en beter bezocht zullen worden. Spreker vraagt thans uitvoeriger toelichting der drie bovengenoemde punten. Aangaande punt 4 wenscht spreker te weten of het Hoofdbestuur bedoelt de voorstellingen, die het op het oog heeft, te doen geven op het tijdstip waarop, en op de plaats waar de Algemeene Vergadering wordt gehouden.

De Voorzitter antwoordt den heer van Tienen Jansse, dat het Hoofdbestuur van den wensch der Afdeeling Dordrecht nota neemt. Geheel zonder toelichting is punt 4 echter niet gebleven, terwijl bovendien de Penningmeester zich bereid heeft verklaard verdere inlichtingen te verstrekken. Dat de voorstellen van het Hoofdbestuur op onze Beschrijvingsbrieven een meer concisen vorm aannemen, komt daardoor, dat vroeger slechts onbelangrijke punten op onze agenda voorkwamen; nu zijn de voorstellen belangrijker geworden, terwijl de vorm, waarin zij worden aangeboden, dezelfde is gebleven. Het Hoofdbestuur is wel eens zoekende naar plannen, naar iets nieuws en zulke nieuwe zaken hebben nog wel eens iets vaags. De Afdeelingen van het Nut geven het Hoofdbestuur dikwijls punten op, bij ons geschiedt dat niet. Het Hoofdbestuur zal evenwel

den wenk der afdeeling Dordrecht ter harte nemen, want het wil gaarne alles doen wat het Afdeelingsleven kan bevorderen.

De heer Ebeling (*Rotterdam*) zegt, dat de afgevaardigden zijner afdeeling zonder mandaat ter vergadering zijn gekomen. Hij heeft nu echter de toelichting op punt 4 gehoord en stemt geheel in met den heer v. Tienen Jansse. Hij meent, dat de post, die op de begrooting voor het in punt 4 omschreven doel is uitgetrokken, te gering is: die som moest tienmaal zoo groot zijn. Het heeft hem echter getroffen, dat op de begrooting der Tooneelschool het Oefentoneel nog altijd pro memorie is uitgetrokken. Z. i. moest het geld voor de punten 4, 5 en 6 bestemd eerder voor het Oefentoneel besteed worden. Spreker vraagt dus het Hoofdbestuur de punten 4, 5 en 6 van de agenda af te voeren en ze een volgend jaar, toegelicht, opnieuw op den Beschrijvingsbrief te brengen.

De Voorzitter antwoordt, dat het Verbond niet in staat is *f* 2000.— voor het beoogde doel te besteden. Doch de som, die de Algemeene kas ter beschikking stelt, is ook slechts eene eerste inschrijving op een lijst, die door de kern der tooneelverbonders, waarvan spreker in zijn openingswoord heeft gesproken moest worden volteekend. Wat het Oefentoneel betreft, men beoogde daarmede samenwerking van de leerlingen der Tooneelschool met de jonge artiesten van het Nederlandsch Tooneel. Na den brand van den Stadsschouwburg te Amsterdam had het Ned. Tooneel geen eigen schouwburg meer en konden voorstellingen van het Oefentoneel alleen met groote kosten worden gegeven. Toch wordt het doel van het Oefentoneel niet uit het oog verloren. De opvoering van »Cavalleria Rusticana» door de leerlingen der Tooneelschool voor de leden der Afdeeling Amsterdam, kan daarmede vergeleken worden.

De heer Van der Mandere (*Amsterdam*) verklaart, dat de afdeeling Amsterdam het vierde punt met genoegen op den Beschrijvingsbrief gezien heeft. Spreker gelooft, dat alle afdeelingen zich moeten inspannen hun ledental te doen vermeederen, in ieder geval niet te laten vermindere. De Afdeeling Amsterdam weet, dat voorstellingen daartoe een goed middel zijn. Nu is de som, die de Algemeene kas beschikbaar kan stellen, zeker onvoldoende, maar in Amsterdam zou men wenschen, dat de afdeelingskas bijsprong en dat ook anderen tot de kosten van eene buitengewone voorstelling zouden bijdragen. Door de hulp die het Verbond geeft, al is die niet groot, krijgt het plan tevens den moreelen steun van het Hoofdbestuur en deze is veel waard. Bovendien gelooft Spreker, dat men, wanneer men geld gaat vragen, eerder succes zal hebben, wanneer men het noodig heeft voor eene buitengewone voorstelling, dan wanneer men vraagt voor een Oefentoneel.

De Afdeeling Rotterdam stelt voor (als motie) thans omtrent de punten 4, 5 en 6 geen beslissing te nemen. De heer Ebeling zegt nog, dat door eene voorstelling als in punt 4 wordt bedoeld het ledental eener afdeeling als de Amsterdamsche niet zal toenemen. Bovendien is er veel kans, dat er over de vraag, welke afdeeling de som van *f* 200 voor eene voorstelling zal ontvangen, verschil zal ontstaan en de moreele stem van het Hoofdbestuur is, volgens spreker, eene afdeeling, die een opvoering wil organiseeren, toch reeds verzekerd.

De heer Jean Browne bestrijdt de motie van de afdeeling Rotterdam. Hij zegt, dat het geheele plan nog zeer vaag is, doch verwacht, dat de vergadering, wat de uitvoering van het plan betreft, in het Hoofdbestuur vertrouwen zal stellen. In een verwerping van het voorstel zou hij een motie van wantrouwen tegen het Hoofdbestuur zien. Spreker verklaart, dat hij, wanneer de motie van Rotterdam wordt aangenomen, niet langer deel uit kan maken van het Hoofdbestuur.

Dr. C. J. Vinkesteyn zegt, dat men de *f* 200 zou kunnen aanbieden aan het een of ander tooneelgezelschap, dat

bereid werd gevonden in eene plaats eene extra-voorstelling te geven. Dat gezelschap zou dan later van hetzelfde stuk meer voorstellingen in die plaats kunnen geven. Ook de kas der afdeeling zou kunnen helpen. Op andere plaatsen waar afdeelingen gevestigd zijn, zou het stuk dan ook kunnen worden opgevoerd. Zoo zouden de kosten vrijwel gedekt kunnen worden. Later, als het Verbond eens over meer geld zal kunnen beschikken, zal men ook meer beschikbaar kunnen stellen. Nu is het er allen om te doen in principe aan te nemen, dat men de opvoering van bijzondere stukken zal steunen.

De heer de Gijsselaar (*Amsterdam*) wil partij trekken van de ijdelheid van de menschen. De afdeelingen zijn, in onze groote steden, klein. Men zou ze wel tot grooten bloei kunnen brengen en ook wel menschen vinden, die geld voor het Verbond over zouden hebben, wanneer men speculeerde op hunne ijdelheid. Uit ijdelheid waren de Amsterdammers vroeger lid van de concerten in Felix. Zoo moest men nu ook zeer bijzondere voorstellingen doen plaats hebben, die men niet later of vroeger ook kan bijwonen. Daarvoor zou wel geld te vinden zijn. Maar zulk eene voorstelling moest van tijd tot tijd plaats hebben, en om haar te kunnen bijwonen, moest men lid zijn van het Verbond; daardoor zou de afdeeling sterker worden, en zou het Verbond beter kunnen steunen, zoodat dit ook weer krachtiger zou kunnen helpen.

De Voorzitter wil de motieven van de Amsterdamsche afdeeling ter zijde laten. Het Hoofdbestuur is van meening, dat iedere afdeeling zelf voor de uitbreiding van haar ledental moet zorgen. Het wil met den maatregel, dien het nu voorstelt, alleen de kunst dienen. Tegen de motie Rotterdam brengt spreker in, dat zij drie punten omvat, waarvan nog slechts één is toegelicht en bestreden. Wat het Hoofdbestuur met deze voorstellen wil, is iets nieuws te berde brengen, iets beproeven om meer leven in het Verbond te brengen. Verleden jaar deed het Hoofdbestuur alleen mededeelingen, thans doet het voorstellen, die het uitvloeisel zijn van denkbeelden, welke het Hoofdbestuur aan de besprekingen der vergadering aanbiedt. De sommen voor de verwezenlijking van die plannen bestemd, staan niet vast, die kunnen zelfs op niets gesteld worden. Maar worden deze voorstellen verdaagd, dan worden hiermede ook de bemoeiingen van het Hoofdbestuur verdaagd. Het Hoofdbestuur zou zeer gaarne zijne bemoeiingen in deze zaken goedgekeurd zien.

De afdeeling Rotterdam trekt hare motie in.

De heer Snijder van Wissekerke zegt, dat punt 4 nog verschillend wordt opgevat. Spreker vraagt daarom nog nadere inlichtingen. Wanneer eene afdeeling de *f* 200 ontvangt, zal zij ze dan geven aan eene Directie? Zelf zal de afdeeling geen opvoering kunnen houden. Een kleine afdeeling zal zeker nooit een mysteriespel kunnen opvoeren, eene groote, die een of meer tooneelgezelschappen heeft in de plaats, waar zij gevestigd is, misschien wel. Zou daarom het woord *beurtelings* in het voorstel niet moeten vervallen?

De Voorzitter stelt zich voor, dat de afdeeling het initiatief zou kunnen nemen, maar ook zou het kunnen zijn, dat eene directie het plan opvatte en bij eene afdeeling steun zocht. Eene kleine afdeeling zou ook wel eens iets kunnen doen met enkele acteurs uit andere plaatsen en lang geoevende diletantanten.

Mr. van Tienen Jansse vraagt, of de afdeeling, die de Algemeene Vergadering recipieert, niet het eerst in aanmerking zou mogen komen bij de toekenning der *f* 200? Dan zou natuurlijk het woord *beurtelings* geschrapt moeten worden.

De Voorzitter heeft tegen deze schrapping geen bezwaar. Dat de afgevaardigden ter Algemeene Vergadering zulk eene bijzondere voorstelling zouden kunnen bijwonen, verdient zeer zeker aanbeveling. Het woord *beurtelings* is bij de formulering van het voorstel alleen opgenomen, opdat niet

dezelfde afdeeling er telkens van zou kunnen profiteeren.

Het woord *beurtelings* wordt daarna, op voorstel van den heer Snijder, uit het voorstel geschrapt.

In rondvraag gebracht, wordt het aldus geamendeerde voorstel met algemeene stemmen aangenomen.

Bij de behandeling van punt 5, het voorstel van het Hoofdbestuur om de poging een beredeneerden catalogus van Tooneelcuriosa, die zich hier te lande bevinden, uit te geven, nog niet op te geven, deelt de voorzitter mede, dat het Hoofdbestuur met zekerheid weet, dat zich in ons land vele curiosa bevinden, doch dat de eigenaars tot nu toe geen opgaven van hunne schatten gedaan hebben. Het Hoofdbestuur verzoekt, dat de vergadering besluite een post pro memorie voor dezen catalogus uit te trekken. Aldus wordt met algemeene stemmen besloten.

Op verzoek van den voorzitter der afdeeling Rotterdam, wordt vervolgens drie kwartier pauze gehouden. De afgevaardigden vinden in dien tijd gelegenheid hunne biljetten voor de stemming over verschillende vacaturen in te leveren. Na de pauze zegt de Voorzitter der commissie, die zich met de stemopneming belast had — de heeren van der Mandere, van Tienen Jansse en de Gijsselaar — dank voor hunne moeite en deelt mede, dat tot Hoofdbestuurders gekozen zijn de heeren: L. J. Plemp van Duiveland, Dr. F. L. Abresch en Dr. C. J. Vinkesteyn, allen aftredende leden, die verklaren zich hunne herbenoeming te laten welgevalven; tot lid der commissie van Beheer en Toezicht over de Tooneelschool is gekozen het aftredend lid Prof. Dr. B. J. Stokvis, die niet ter vergadering is, en wien dus van deze verkiezing kennis zal worden gegeven¹⁾; tot redacteur van het tijdschrift is benoemd Mr. J. Kalf Jr., die verklaart, dat hij deze benoeming gaarne aanneemt. Alle verkiezingen zijn geschied met algemeene stemmen.

Ter toelichting van het zesde punt van den Beschrijvingsbrief — voorstel van het Hoofdbestuur om ter zijner beschikking te stellen eene som van *f* 200, ten einde iemand de gelegenheid te geven eenigen tijd zich in het buitenland op de hoogte te stellen van de régie — zegt de voorzitter het volgende: Eene goede régie is eene eerste voorwaarde voor een tooneelgezelschap en toch zien wij, dat aan die voorwaarde bij ons nog al eens niet voldaan wordt. De meesterlijke régie, die wij bij het gezelschap van Antoine hebben gezien, heeft ons versterkt in de meening, dat wij in dit opzicht ook moeten trachten iets te doen. Het is niet gemakkelijk te zeggen hoe men dit doen moet. Een regisseur, dien men uitzendt, behoort bij één gezelschap; de voordeelen der zending zouden dus aan één gezelschap ten goede komen, doch het Hoofdbestuur zou gaarne over dit bezwaar heenstappen en in de gelegenheid gesteld worden, zijn belangstelling in de tooneelspeelkunst ook op deze wijze te toonen. Maar het kan ook zijn, dat er bij een gezelschap iemand aanwezig is, die geschikt zou zijn, wanneer hij de noodige opleiding kreeg, om regisseur te worden. Wat nu de uit te trekken som betreft, deze is natuurlijk niet groot genoeg om de reis van een regisseur geheel te bestrijden, maar zij is, evenals de som onder punt 4 voorgesteld, een begin van de reiskosten, die dan op andere wijze verder gevonden zullen moeten worden.

De heer Snijder van Wissekerke neemt nota van de verklaring des Voorzitters, dat die *f* 200 zullen moeten dienen om de kosten eener studiereis te verminderen, niet om ze geheel te bestrijden. Volgens spreker is het echter een bezwaar, dat één persoon met dit geld zal geholpen worden en dat dus de een sterk boven den ander zal worden voorgetrokken. Wanneer een leerling der Tooneelschool meer aanleg toonde voor regisseur dan voor acteur, zou hij dan ook voor deze gift in aanmerking kunnen komen? Maar in zulk een geval zou de som veel te gering zijn.

¹⁾ Prof. Dr. B. J. Stokvis heeft deze benoeming aangenomen.

De Voorzitter meent, dat toch nu reeds het eene gezelschap meer dan het andere voordeel trekt van het Verbond: de leerlingen der school worden ook niet gelijkelijk over de verschillende gezelschappen verdeeld. Spreker geeft toe, dat de *f* 200.— veel te weinig zijn, wanneer ze gegeven worden aan een niet-regisseur, maar dan kan door anderen ook worden bijgedragen, op dezelfde wijze als dit geschied is, toen de afdeling Amsterdam gedeeltelijk in de kosten der kunst of opleidingsreis van eene oud-leerlinge heeft voorzien en anderen het restant der benodigde som hebben bijeengebracht.

De heer Snijder meent, dat het niet hetzelfde is, of men leerlingen aflevert en dan ieder vrij laat mededingen om hen te engageeren of wel een regisseur van een bepaald gezelschap uitkiest onder alle zijne collega's.

De Voorzitter deelt nog mede, dat de zending van het verbond bij den heer Antoine te Parijs zeer goed zal ontvangen worden; het Hoofdbestuur heeft van Antoine de verzekering ontvangen, dat hij alle repetities van het Théâtre Libre zou mogen bijwonen. In het Théâtre Français zou dit niet gaan, daar wordt niemand bij de repetities toegelaten, in het Odéon bij uitzondering wel. De hoofdzaak bij dit voorstel is, dat het verbond ook iets voor de regie doen wil: het Hoofdbestuur meent, dat men zoo goed moet letten op den orkestmeester als op de executanten. Tot nu toe heeft zich niemand voorgedaan, die solliciterde, om uitgezonden te worden misschien zal het geld dus niet eens besteed worden, voor het denkbeeld vraagt spreker echter de sympathie der vergadering.

Bij de stemming over het voorstel blijkt geen der afgevaardigden er tegen te zijn: het wordt met algemeene stemmen goedgekeurd.

Voor men overgaat tot de begrooting, stelt de Voorzitter op verzoek van den heer Post van der Burg (*Delft*) punt 12 aan de orde. De Delftsche Afgevaardigde deelt daarop mede, dat de Groningsche afdeling, die eerst het plan had gehad de Algemeene Vergadering voor het volgende jaar hare gastvrijheid aan te bieden, verhinderd is dit te doen, en dat hij nu namens de Delftsche Afdeeling verzoekt, dat de volgende Algemeene Vergadering te Delft zal worden gehouden. Het zal alleen moeilijk zijn te Delft voor logies te zorgen: men zal zich dus moeten getroosten te 's Gravenhage nachtverblijf te gaan zoeken.

De Voorzitter zegt, dat hij het zeer op prijs stelt, dat ook een der kleinere afdelingen de vergadering eens wil ontvangen en daarop wordt Delft bij acclamatie als de plaats voor de Algemeene Vergadering in 1894 aangewezen.

Daarna is de begrooting aan de orde. Aangaande de begrooting der Tooneelschool, die eerst behandeld wordt, deelt de Voorzitter mede, dat de bijdrage, welke de Maatschappij tot Nut van 't Algemeen verleden jaar *zoo noodig* ter beschikking der school had gesteld, door ons waarschijnlijk niet opgevraagd zal worden. Het Hoofdbestuur van het Nut heeft het zeer gewaardeerd, dat wij op zoo loyale wijze van onzen gunstigen financiëelen toestand mededeeling hebben gedaan. Thans zal de bijdrage, voor dit jaar op *f* 750.— bepaald, zeer noodig zijn om onze begrooting te doen sluiten. De voorzitter voegt bij deze mededeeling een woord van dank aan de Maatschappij tot Nut van het Algemeen, die op zoo royale wijze de school, die zij hielp oprichten, is bijgesprongen.

De heer Post van der Burg vraagt of het waar is, wat in het Nieuws van den Dag gestaan heeft, dat aan de school een piano is aangeboden, die echter niet is aangenomen?

De heer Jean Browne antwoordt, dat noch het Hoofdbestuur noch de Commissie van Beheer en Toezicht eene officieële aanbieding ontvangen heeft.

Bij de behandeling der enkele posten deelt de voorzitter mede, dat Nederlandsche Stijllee en Letterkunde, voor welk vak geen geld is uitgetrokken, door den Directeur der school wordt gedoceed en Hoogduitsche Uitspraak en

Letterkunde door de adjunct-directrice. Het costumnaaien, waarvoor ook geen som is vastgesteld, wordt door de damespatronessen bekostigd.

De begrooting der school wordt daarna gearresteerd.

Bij de algemeene begrooting merkt de heer van der Hoop (*Rotterdam*) op, dat voor het Tijdschrift thans weder *f* 200. minder dan het vorig jaar is uitgetrokken. Spreker vraagt of het Hoofdbestuur niet eene reorganisatie van het Tijdschrift voorbereidt. Z. i. is het Tijdschrift vooral voor de kleine afdelingen het voornaamste propoganda-middel voor het Verbond, het moet de banier zijn, waaronder de leden zich scharen. Nu geeft het Tijdschrift meestal kritiek: dit is misschien wel nuttig, omdat de critici der groote bladen, die hunne verslagen zeer haastig moeten maken, ze dikwijls in een zeer onaangenaam toon stellen, terwijl de kritiek voor het Tijdschrift meer à tête reposée kan geschreven worden. Maar spreker zou in het Tijdschrift toch liever wetenschappelijke opstellen zien, meer uitgewerkte artikelen, vertalingen van goede stukken in buitenlandsche tijdschriften enz. Dan zou men ook meer medewerking ondervinden. Verder merkt spreker op, dat de tegenwoordige redacteur neiging vertoont voor wat men de nieuwe richting noemt, dat hij over grof-realistische stukken als *Noodlot* en *Blanchette* schrijft zonder aanmerking te maken op het ge-outreerde in deze stukken. Het tooneel blijft volgens spreker toch uit conventies bestaan; pogingen om die af te schaffen moeten toch mislukken. De redacteur moet ook recht laten wedervaren aan hen, die van meening zijn, dat in die nieuwere richting veel afkeurenswaardigs is. Zoo komt spreker op tegen eene anonieme inzending uit Middelburg, waarin een stuk als *Noodlot* werd bewonderd. Te weinig aandacht is volgens spreker gewijd aan de opvoering van een stuk van Langendijk te Amsterdam.

De Voorzitter antwoordt den heer van der Hoop, dat de redacteur, wanneer hij eenmaal met het vertrouwen der Algemeene Vergadering bekleed is, vrij is zijne meening uit te spreken in het Orgaan, hij heeft een zelfstandig oordeel, dat niet aan banden kan gelegd worden. Het Hoofdbestuur ziet wel toe op hetgeen in het Tijdschrift komt te staan en heeft den redacteur meer dan eens wenken gegeven, die heuschelijk door hem zijn opgenomen. Het Tooneelverbond heeft geen richting op kunstgebied, het telt onder zijne leden menschen van verschillenden smaak.

Het is natuurlijk, dat de redacteur, wanneer de gezelschappen stukken van een nieuwe richting opvoeren of zich op andere wijze nieuwe verschijnselen op tooneelgebied vertoonen, die bespreekt en vooroordeelen tegen dat nieuwe tracht uit den weg te ruimen. De Redacteur zal zeker gaarne van de opmerking van den vorigen spreker nota nemen. Hij heeft echter weinig medewerking, vandaar dat in het volgende jaar, evenals in het vorige, enkele halve nummers zullen verschijnen. De Redacteur voldoet aan het programma dat hem gesteld is. Eene reorganisering van het Tijdschrift kan de voorzitter niet beloven. Dat er in ons Tijdschrift tegenwoordig minder stukken van algemeene strekking voorkomen, wordt almede daardoor verklaard, dat de groote bladen en tijdschriften zich tegenwoordig meer met het tooneel bezighouden en stukken daarover, waaronder soms zeer goede, opnemen of doen schrijven.

De heer van der Hoop meent, dat het Tijdschrift niet moet werken in éene richting, waaraan de redacteur voor zich de voorkeur geeft. Er is verschil van smaak onder de leden van het verbond. Het Tijdschrift mag niet alleen grof-realistische voorstellingen verdedigen.

De Voorzitter herhaalt, dat de Redacteur vrij moet blijven in het verkondigen zijner opinies. Wil de heer van der Hoop tegenovergestelde meeningen in het Tijdschrift verdedigen, dan zal zijne medewerking den redacteur zeker zeer aangenaam zijn.

Omtrent het Leescomité, waarvoor weder *f* 100 is uitgetrokken, deelt de Voorzitter mede, dat de genoemde som

moet dienen om de opvoering van een goedgekeurd stuk te bevorderen. Het Leescomité heeft 9 stukken ontvangen, die alle zijn afgekeurd. De Voorzitter herinnert er aan, dat twee leden van het Hoofdbestuur, eerst de heeren Marc. Emants en Mendes da Costa, later Mendes da Costa en Jean Browne de ingezonden stukken beoordeeld hebben. Geen der stukken heeft aanleiding gegeven de hulp van een artist ter nadere beoordeeling in te roepen. Sedert December is geen stuk meer ingekomen.

Bij post 4 van de begroting der uitgaven, de *f* 200 voor de bijzondere voorstelling door een der afdelingen te organiseren, vraagt de heer Zubli (*'s Gravenhage*) of men de *f* 100, nu voor het Leescomité uitgetrokken, niet zou kunnen voegen bij de *f* 200, die hier aangevraagd worden.

De heer Browne is hier tegen: hij is niet zoo pessimistisch als de heer Zubli en meent, dat er in het komende jaar wel eens een verdienstelijk stuk bij het Leescomité kan worden ingezonden. Daarop worden deze post en alle volgende goedgekeurd en de geheele begroting aangenomen, waarna de Voorzitter onder toejuiching der aanwezigen den Penningmeester dankt voor de moeite aan de Begroting besteed.

Als afdeling, die de Rekening en Verantwoording van den Penningmeester zal opnemen, wordt more maiorum: de recipieerende afdeling, Rotterdam, aangewezen.

Punt 12 der agenda is afgehandeld: blijft nog punt 13, mededeelingen van het Hoofdbestuur.

De meeste mededeelingen, die het bestuur te doen had, heeft het in den vorm van voorstellen gegoten. De Voorzitter geeft der vergadering kennis van de pogingen, die het Hoofdbestuur wil doen om het aantal afdelingen van het Verbond uit te breiden. Wat men tot nu toe in die richting gedaan heeft, is zonder resultaat geweest. Het Hoofdbestuur stelt zich nu voor zelf eenige plaatsen te gaan bewerken. Eenige zijner leden zouden met bekende ingezetenen eener plaats als Arnhem eene samenkomst hebben, er zou eene vergadering worden uitgeschreven, waar eene litteraire conférence zou kunnen worden gehouden en men hoopt, dat de oprichting van afdelingen van zulke avonden het gevolg zal zijn. Nog wijst de Voorzitter er op, dat wij zeer veel verplicht zijn aan verschillende tooneelgezelschappen, wier gratis-voorstellingen voor leden der Afdelingen eene groote aantrekkingskracht bezitten. De heeren Le Gras en Haspels, De Vos en Van Korlaar, Kreukniet en Poolman hebben zich bereid verklaard, in de steden, waar afdelingen zijn, voor de leden op te treden. Het Nederlandsch Tooneel biedt voorstellingen aan aan de Afdelingen Amsterdam, 's Gravenhage, Utrecht, Groningen, maar kan het niet overal doen, zooals Dr. Vinkesteyn er bij voegt, omdat het Nederlandsch Tooneel niet overal voor eigen rekening speelt. De Voorzitter verheugt zich in de goede verstandhouding, die er tusschen de tooneelgezelschappen en het Verbond, ook tusschen ons en vele artisten persoonlijk bestaat. Het gevoel, dat wij iets gemeen hebben, wordt sterker en deze overtuiging werkt gunstig zoowel op het Verbond als op de tooneelgezelschappen. (*Applaus*)

De heer Ebeling verzoekt den Voorzitter nog even het woord. Hij zegt, dat hij zonder twijfel de tolk der vergadering is, wanneer hij den Voorzitter zijne hulde en dank brengt voor de uitstekende leiding der vergadering.

De Voorzitter dankt den heer Ebeling voor zijne woorden, betuigt de afdeling Rotterdam den dank van het Verbond voor hare uitnemende receptie, zoowel op 6 als op 5 Mei en sluit de Vergadering.

Aldus opgemaakt door

J. KALFF Jr. *Redacteur.*

Goedgekeurd door het Hoofdbestuur:

De Alg. Secretaris

C. J. VINKENSTEYN.

Op den 5ten Mei 1893 woonden de Hoofdbestuurders en afgevaardigden ter algemeene vergadering, daartoe uitgenoodigd door de heeren Le Gras en Haspels eene voorstelling bij in den Grooten Schouwburg te Rotterdam. Opgevoerd werden *Blanchette* en *Aleid*, fragment van Multatuli. Beide stukken vielen zeer in den smaak van de aanwezigen.

Na de voorstelling waren Hoofdbestuurders, Afgevaardigden en vele genoodigden, o. a. de Burgemeester van Rotterdam en vele artisten van den Grooten en Tivoli-Schouwburg nog geruimen tijd in het café Tivoli de gasten van den heer Ebeling, den President der Rotterdamsche Afdeling.

Na afloop der Algemeene Vergadering vereenigden de Hoofdbestuurders, vele Afgevaardigden en een aantal leden van het Verbond zich aan een diner in het Salon Doele, waar menige toast werd uitgebracht.

De feestdrank, door den Voorzitter uitgebracht op Hare Majesteit Koningin Wilhelmina en de Koningin-Regentes en met veel geestdrift door de gasten toegejuicht, werd uit Ludwigsburg, waarheen het bericht telegrafisch gezonden was, beantwoord met het volgend telegram:

»Hare Majesteit de Koningin-Regentes draagt mij op der Algemeene Vergadering Hoogstderzelver dank over te brengen voor hulde Hare Majesteiten aangeboden.»

De adjudant van dienst,

VAN DEN BOSCH.

Niet-officieel gedeelte.

UIT DE AMSTELSTAD.

Het is eene maand geleden, sedert ik mijne vorige Amsterdamsche kroniek schreef: het tijdperk, waarover ik verslag heb te doen is dus lang genoeg, gelukkig dat ook de stof niet geheel en al ontbreekt.

Het laatste gedeelte van het winterseizoen is niet het minst belangrijke geweest, in de laatste helft van April zagen wij te Amsterdam twee oorspronkelijke stukken: *Een dissonant* en *Dora Kremer*, terwijl bovendien de tweede Abonnements-voorstelling, gearrangeerd door de Maatschappij Apollo plaats had en eene reprise werd gegeven van *Donna Diana* en *het Kattelbelleje*, eene zeer goede gelegenheid dus eens iets te zeggen over het gezelschap van den Salon des Variétés.

De opvoering van *het Kattelbelleje* door het Ned. Tooneel geeft tot geene bijzondere opmerkingen aanleiding.

Ik heb een paar jaar lang, telkens wanneer er gelegenheid toe bestond, gewezen op wat er goeds was in de voorstellingen van den Salon. En werkelijk het moet op prijs gesteld worden, dat de heeren Kreukniet en Poolman in hun kleine zaaltje met hun gebrekkig tooneel en hunne minder ruime hulpmiddelen telkens weer probeeren kasstukken door werkelijke kunst te doen afwisselen: dat deze directie *Donna Diana* laat opvoeren verzoent ons met 200 of meer Doofpot-voorstellingen. Nu, in de laatste weken zagen wij in den Salon weer een oorspronkelijk stuk, verder *Ricardo* van Echegaray en reprises van *Donna Diana*, *Nora*, *Blanchette* enz. Maar het gehalte der voorstellingen?

Er zijn critici, die meenen dat een gezelschap een stuk niet mag spelen, wanneer zijne leden het niet op alle punten goed, tenminste voldoende kunnen bezitten. Anderen meenen, dat pogingen om een goed, een merkwaardig litterair stuk te voeren, waardeering verdienen, wanneer men van de voorstellingen maar zeggen kan: »Ik had er een zwaar hoofd in, maar het is me zeer meegevallen, het ging heusch nog al.» Ik behoor tot de laatsten. Al ben ik overtuigd, dat er veel op de voorstelling aan te merken zou zijn, ik zou gaarne het Nederlandsch Tooneel bijv. weer eens een

stuk van Ibsen of iets van Hauptmann zien spelen: ik geloof, dat zulk een voorstelling opvoedend zou zijn voor de acteurs, de directie en het publiek. Maar er is een grens. Is er slechts één goed acteur in het geheele stuk of bederven drie of vier van de grootste rollen alles voor de anderen, dan ware het beter zoo iets niet te beginnen. En daarvoor begint in den Salon thans veel kans te bestaan.

All-round goede acteurs, artiesten geschikt voor iedere rol zijn er niet of bijna niet: ook de heer Poolman kan niet alles spelen, al kan hij veel. En het is jammer het te moeten zeggen: zijn voortdurend komiek doen in stukken met »Lach-succes» verbetert ook zijn spel niet. Daaraan hebben wij een zeer duidelijk bewijs gehad bij de voorstelling van *Donna Diana*.

In de rol van Perin, in onze laatste kroniek als een Figaro-rol gekenschetst, was de heer Poolman bepaald minder goed dan drie jaar geleden. Hij beproefde op alle manieren effect te maken, met trucs die hij vroeger scheen te versmaden. Is het den heer Poolman zulk een behoefte geworden, dat er in een blijspel om hem gelachen wordt? Er heeft nu een zeker gedeelte van het publiek — niet het beste! — gelachen bij de voorstelling van *Donna Diana*, dat wel een blijspel, maar werkelijk geen lachstuk is, evenmin als (de waarde van beide stukken vergelijk ik niet) Molière's *Misanthrope*; heeft de heer Poolman veel vol-doening er van gehad? Ik acht den heer Poolman als acteur te hoog dan dat ik hem dit alles niet eens zou zeggen. En wat de andere leden van het gezelschap betreft, het gehalte is er in de laatste jaren niet beter op geworden.

. Nu mevrouw Rössing, die in den laatsten tijd blijkbaar meermalen rollen speelde, welke haar verveelden en die zij verwaarloosde, vertrokken is, is Mevrouw Mulder-Roelofsen weer prima-donna geworden in den Salon. Helaas, wat ik tot nu toe van haar zag, haar spel in *Donna Diana*, doet niet veel verwachten. Ook zij speelde hare rol in dit stuk niet zoo goed, als vroeger; een aantal malen legde zij den nadruk op de verkeerde plaats, de verzen kwamen er dikwijls hortend en stootend uit en haar spel was stijf en mat. Mejuffrouw Spoor, die in den laatsten tijd heeft getoond sentiment te bezitten en Mejuffrouw Wertwijn, die soms een niet onaardig figuur maakte, zijn ook heengegaan.

En wat de heeren betreft, de heer Lamberts heeft, na *Donna Diana* en *Een dissonant* weten wij dat wel zeker, maar één snaar op zijn lier: de snaar, die hij tokkelt in *Van de Permetoasie*; de heer Pilger is en blijft Foezel, de politieagent, de heeren Grootveld, Onsmann, Musch, Hermans staan en troisième plan, zoodat nog overblijven de heer Van Kuyk, beter regisseur dan acteur, al speelt hij enkele rollen lang niet kwaad, de heer Malherbe, die werkelijk goed vooruitgaat en de heer Smith, over wien straks nader. Moet er niet werkelijk een groote aanwerving plaats hebben om het gezelschap van den Salon weer er boven op te helpen? Dit zal niet gemakkelijk vallen, nu weer een nieuw gezelschap, onder de directie Chrispijn en Loman, zal medewerken om de krachten te versnipperen. Maar onmogelijk is het toch niet. En wanneer het niet geschiedt zal de Directie van den Salon haar publiek, tegenwoordig lang niet slecht, zien verminderen om de eenvoudige reden, dat zij niet meer de belangrijke stukken, waaraan zij zich zoo gaarne eens waagt, zal kunnen spelen. En dat zijn de heeren Kreukniet en Poolman aan den naam dien zij zich met *Blanchette* en *Verliefden-twist*, *Spoken* en *Hedda Gabler*, *De Verloren Zoon* en *Nora* maakten, verplicht.

En nu over *Een dissonant*, toneelspel in vijf bedrijven door J. Hora Adema, het eerste nieuwe oorspronkelijke stuk na *Noodlot*, dat wij dezen winter te Amsterdam zagen. Met onbegrijpelijk vooroordeel moet dit stuk ontvangen zijn, bijna niemand kwam het zien, na een paar opvoeringen. eigenlijk zelfs vóór de pers had gesproken, werd het van het affiche genomen. Afscheiden van de waarde van dit stuk, moet het werkelijk treurig genoemd worden, dat oorspronkelijk werk

altijd met zulk een wantrouwen begroet wordt, waar zoogenaamde successtukken van Berlijn en Weenen, zoo goed worden ontvangen. Het zou werkelijk niet onaardig zijn eens een oorspronkelijk stuk te geven als een, vertaald uit het Zweedsch of Noorsch, misschien zelfs uit het Duitsch en te zien hoe het oordeel van publiek en pers zou outvallen. Want als stuk, als toneelwerk moge *Een dissonant* niet veel beduiden, als op het toneel gebrachte psychologische studie is het niet zoo slecht en wij hebben toch in den laatsten tijd van uit het buitenland geïmporteerde stukken werkelijk niet altijd geëischt, dat zij in de eerste plaats toneelwerken waren.

Een dissonant bevat één rol, die van luitenant Van Helden. De overige personen komen alleen voor om over of tot hem te spreken. Die ééne persoon is ons onsympathiek, volkomen waar en de schrijver zou veel beter gedaan hebben ons een persoon te toonen met wiens niet-kunnen, waar hij wil, met wiens vruchteloos pogen en trachten wij medelijden hebben, maar daarom kunnen wij ons een mensch als Willem van Helden wel denken. Erger vind ik, dat de andere personen geheel en al onbegrijpelijk zijn geworden; zij leven volstrekt niet voor ons, noch de ouders van Van Helden, noch zijne aanstaande, noch zijne vrienden. Alleen de oppasser is vrij natuurlijk. Een betreurenswaardige fout is, dat de schrijver zijne personen weer geen gewone taal laat spreken; welke vrouw zegt tegen haar man:

»Wij moeten trachten hem die kamers te doen verlaten,» voor iets als: »Wij moeten zien dat we hem van die kamers af krijgen?»

De heer Smith heeft de rol van Willem van Helden, den ongelukkigen twijfelaar, den man, die telkens meent zijne roeping gevonden te hebben maar de kracht niet die roeping te blijven volgen, zeer verdienstelijk gespeeld. De rol was niet gemakkelijk en deze vertolking heeft bewezen dat de heer Smith wel wat kan. Trouwens zijn Oswald Alving, nu reeds een paar jaar geleden, was evenmin slecht. Daartusschen in heeft de heer Smith niet veel goeds te zien gegeven. Costumes draagt hij niet gemakkelijk (men herinnere zich zijne creaties in *Yolanthe* en *Donna Diana*), hedendaagsche karakterrollen schijnen zijn fort te zijn.

Ik hoop den heer Smith zich in die richting te zien ontwikkelen.

De tweede abonnements-voorstelling voor de Maatschappij Apollo bestond uit *Ricardo* van Echegaray en *Het Kind* van H. Th. Boelen. Ik weet nu, dat er ook onder de leden van den Raad van Bijstand der Maatschappij Apollo zijn, die de keus dezer stukken ongelukkig noemden; na de voorstelling zal zeker iedereen daarvan overtuigd geweest zijn. *Ricardo* is een drama in 3 bedrijven, waarvan het eerste eigenlijk het 20 jaar vroeger spelende voorspel is van de beide laatste. *Ricardo* is een bon-vivant, die in het eerste bedrijf in dronkenschap en door een schurkenstreek van een vriend een minnares haar afscheid geeft. In de beide laatste bedrijven loopt Ricardo op zijn laatste beenen; de twee acten worden gevuld door een langen eentonigen doodstrijd, slechts gecoupeerd door toneeltjes van meiden en knechts, die het geheele stuk door over hun meester praten en den toeschouwer op ieder komend toneel voorbereiden. Bij een goede regie had het stuk nog eenigen indruk kunnen maken; nu deed het dit niet en ieder toeschouwer had zeker medelijden met den heer Poolman (niet met Ricardo), die de titelrol, vooral gedurende de laatste bedrijven ontzaggelijk zwaar, met zeer veel talent heeft gespeeld. Zelfs dit kon niet verhinderen, dat men zich bij *Ricardo* verveeld heeft.

Het Kind heet een blijspel. Nu zijn er blijspelen, waarom men licht en blijspelen, waarom men niet licht. Wanneer men niet licht, omdat de auteur gewild heeft, dat men niet lachen zou, dan dient dat toch wel te wezen, omdat het stuk zoo belangwekkend is, zoo gedetailleerd, dat het niet

meer lachwekkend is — trop de profondeur dans la description d'un caractère empêche le *Rire*, heeft Stendhal gezegd —; maar als het dat niet is en men lacht toch niet, dan is zulk een blijspel vrijwel als mislukt te beschouwen. De schrijver van *Het Kind* heeft een paar oude, conventionele typen nog eens op het tooneel gebracht: de ongetrouwde professor, de huishoudster-weduwe, de besteedster. Hij heeft daarbij niets nieuws gegeven, alleen heeft hij het type-bestedster nog meer overdreven dan het vroeger gebeurd was.

Het resultaat van dit stuk was, dat een aantal toeschouwers onder de voorstelling de zaal verliet.

De kroniekschrijver uit de Maasstad heeft, zooals mijne lezers zien zullen, van *Dora Kremer* niet anders gezegd, dan dat hij te vergeefs naar de verdiensten van dit stuk zoekt. M. i. mag ons tijdschrift zich echter van dit stuk niet zoo gemakkelijk afmaken. Het is waar, de heer Herman Heyermans Jr., de schrijver, weet op dit oogenblik zeer goed, wat de fouten van zijn stuk zijn, maar wij schrijven niet alleen om een artiest, hij zij auteur of acteur, in te lichten omtrent de fouten, die wij in zijne praestatie ontdekt meenen te hebben, wij schrijven ook voor het publiek. En ik geloof, dat met name het Rotterdamsche publiek nog wel eens iets over *Dora Kremer* hooren mag. En dan is er nog iets. Stel eens, ik zie de onmogelijkheid van mijn onderstelling volstrekt niet in, stel eens, dat de heer Heyermans later een zeer, zeer goed tooneelschrijver wordt, iemand die beroemde stukken schrijft, zou het dan voor ons tijdschrift niet te dwaas staan, indien wij over den eersteling van den toen nog niet beroemden auteur, in wiens eerste werk men dan de sporen van het later ontloken talent zal ontdekken, gezwegen hadden? Beide redenen brengen mij er toe over *Dora Kremer* het mijne te zeggen. *Dora Kremer* is de doodeenvoudige geschiedenis van een eenigszins geëxalteerd jong meisje, een kind met allerlei mooie aspiraties, nog al ontwikkeld, iemand die moeilijk te voldoen is en dit, dunkt mij, van zich zelf ook wel kon weten, een jonge vrouw, die groote behoefte heeft aan liefde en geluk. Dora heeft de dwaasheid gehad te trouwen met een rijken landeigenaar, die op een allervervelendst dorpje woont, een man, die haar volstrekt niet begrijpt, een Jan-kijk-in-de-pot, een boer die meer denkt aan zijn zeug, die gebigd heeft, dan aan zijn vrouw, zuinig tot gierigwordens toe, bovendien een man, die zich in zijn eigen huis een ploert laat noemen en niet bemerkt, dat een jongmensch, die weken bij hem logeert, zijne vrouw het hof maakt. Het was een dwaasheid van Dora en al zegt zij zelve, dat ze het deed, omdat zij alleen de keus had tusschen een leven met een oude tante of met Kremer, mij heeft de auteur dezen stap van zijne heldin niet waarschijnlijk gemaakt. Maar eenmaal aangenomen, dat er een paar menschen als Dora en haar man bestaat, is het verdere verloop best te begrijpen. Dat Dora na eenige aarzeling met een jongen man, die haar van liefde spreekt, op de vlucht zou gaan, was te verwachten, maar waarom moest Maurits Smit, de luitenant O. I. leger, die hier het *Tertium Quid* is zooals Kipling zegt, zulk een onsympathieke figuur zijn? Het is curieus, zoo goed de schrijver er in geslaagd is zijne figuren onsympathiek te maken, bijna alle, merkwaardig contrast met *Droevé Min*, waarin de drie hoofdpersonen, die in dezelfde verhouding tot elkaar staan als Kremer, Dora en Smit, allen onze sympathie hebben. Want ook Dora trekt ons niet aan en dat, geloof ik, omdat de schrijver, misschien uit vrees van langdradig te zullen worden zich niet den tijd heeft gegund haar voor ons te ontwikkelen. Hier heeft de groote zorg, die de auteur voor het bijwerk heeft gehad, hem parten gespeeld. In het tweede bedrijf vooral werd telkens, wanneer Dora ons duidelijker, meer verklaarbaar, zelfs eenigszins aantrekkelijk stond te worden, haar karakterontleding afgebroken door episodetjes,

die tot het verloop van het stuk niets afdeden en hinderlijk waren. Comme dans la vie! zal misschien iemand zeggen; maar de pandjesverbeurende zeeofficieren behoeften toch niet telkens den tuin in te loopen; ook zonder dat ware alles nog natuurlijk genoeg geweest. Ik zeg er terstond bij, dat die interrupties op zich zelf werkelijk aardig waren: juist in de détails is de heer Heyermans zeer gelukkig geweest, jammer maar dat hij ons er te veel van heeft gegeven. Het best geschreven tooneel m. i., het feestje, dat Smit aan zijne vrienden geeft, heeft velen doen denken aan het eerste bedrijf van *De Student Thuis* en er is zeer zeker overeenkomst te bemerken. Maar is dit af te keuren? De heer Heijermans is zelfstandig genoeg geweest ook in dit tooneel. Door tegenwoordigheid van Smit en Kremer, door den speech van den jongen advocaat, door de verzen van Broekmeyer, vooral door het slot is dit tooneel origineel genoeg geworden. Is die speech bijzonder goed gelukt (een tweede viel uit om het tooneel niet te rekken), de parodieering van nieuwe verzen paste niet in den mond van den philister Broekmeijer. Het slot van het bedrijf is ook aan bedenking onderhevig. Iemand als Dora zou terstond omgekeerd zijn, toen zij dien Janboel zag; maar dan zou er geen gelegenheid geweest zijn voor de klap, die Kremer van zijn vrouw krijgt.

Dora Kremer vertoont m. i. een mengelmoes van goeds en slechts; soms toont de schrijver dramatische kracht, dan weer onhandigheden. Enkele tooneeltjes zijn zeer goed geschreven, zoo het gesprek van Dora en luitenant Smit, waarin hij haar het eerst zegt, dat hij haar lief heeft; die bekentenis komt bijzonder natuurlijk en in juiste woorden; zoo ook het gesprek van Dora met haar neef Potter, den advocaat, in het vierde bedrijf. De rol van Kremer zelf is bovendien zeer goed gedacht en zeer goed volgehouden.

Waarom heeft men in Rotterdam nu gesist? Ik hoor, dat het gebeurd is bij het derde bedrijf, maar verklaar niet te begrijpen waarom. Het zoo even genoemde tooneel uit den *Student thuis* is even kras, als men het kras wil noemen, als het feestje in *Dora Kremer*. Er wordt daar even hard gevloekt, er wordt gedronken, de menschen worden er ook dronken, én zelfs zoo, dat hij weggedragen moet worden; bij het benefiet van den heer Royaards hebben de Rotterdammers het nog weer eens kunnen constateeren. Is er toen ook gesist? En als men dit tooneel zoo grofrealistisch vond, dat men meende er tegen te moeten protesteeren, waarom heeft men dan ook niet geprotesteerd tegen *Blanchette*, tegen voorstellingen van het Théâtre Libre? In Amsterdam heeft men niet gesist, gelukkig.

De heer Heijermans heeft geen meesterstuk geleverd: men had trouwens niet het recht te verwachten, dat zijn eersteling een meesterwerk zijn zou. Maar, zooals ik reeds boven zeide naar aanleiding van *Een dissonant*, jonge tooneelschrijvers worden in ons land bijzonder weinig aangemoedigd. En zullen de tooneelgezelschappen er in het vervolg licht toe overgaan een stuk van een beginner in studie te nemen, wanneer nieuwe Hollandsche stukken zoo slecht ontvangen, ik kan wel zeggen met zooveel vooroordeel ontvangen worden, als nu *Dora Kremer*? Ik hoop van harte, dat de heer Heijermans niet ontmoedigd is en wensch hem met een volgend stuk een groot succes.

Het ligt niet in mijne bedoeling over de opvoering uit te weiden. Alleen dit: de heer Haspels scheen mij toe de eigenaardigheden van Kremer te overdrijven; hij was plus royaliste que le roi en zooals ik reeds zeide, de heer Heijermans had de rol van Kremer reeds genoeg gedetailleerd. Mijne hulde verder aan de uitstekende creatie van den heer Henri de Vries als Marinus Potter,

UIT DE MAASSTAD.

Bij haar eerste benefiet in ons landje heeft Mevrouw van Kerckhoven — Jonkers op ondubbelzinnige wijze ervaren welk een eereplaats zij zich in de oogen van het publiek aan het Rotterdamsch tooneel heeft veroverd. Betrekkelijk kort geleden kwam zij hier, zij gaf al haar kunst, woekerde met haar schoone gaven, haar krachtig temperament, was steeds vol toewijding en gisteren weerklonken geestdriftige toejuichingen, de bloemen geurden, de diamanten fonkelden. Een schoone triomf, en wat meer zegt: een alleszins verdiende.

Opgevoerd werd *Dora Kremer*, oorspronkelijk drama van Herman Heyermans Junior, helaas met zeer weinig succes. Zelfs teekenen van afkeuring werden gegeven — een zeldzaamheid bij ons vrij tam publiek — en had men niet gevreesd dan het voorrecht te derven de heldin van den feestavond niet vaak genoeg te kunnen terugroepen, vermoedelijk zouden deze nog sterker zijn geweest. Vergeefs zoeken wij naar de verdiensten van het stuk en juist omdat we zoo gaarne den arbeid van landgenooten toejuichen, doet het ons leed, dat de jeugdige schrijver dit tooneelspel liet vertoonen en zich daardoor een pijnlijke teleurstelling bereidde. Het zou een wreed spel wezen over de leemten, fouten en gebreken uit te weiden; de Heer Heijermans zal ze zonder hulp bemerkt hebben, gewoon als hij is van tooneelvoorstellingen verslag te geven en de opvoeringen met scherpen blik te volgen. Hij laat in het derde bedrijf luitenant Smit zeggen:

Wat ik wil, ik weet het niet, maar laat me nadenken.

Welnu, laat men human zijn en wanneer deze nederlaag den schrijver, naar wij hopen, niet ontmoedigt, trede hij binnen langeren of korteren tijd wederom voor het publiek: »Ik heb nagedacht, nu weet ik wat ik wil, nu kan ik wat ik wil.

26 April 1893.

JEAN VALJEAN.

IETS OVER SYMBOLIEK.

Julius Stinde, de geliefde, de bewonderde, de vereerde schepper van de figuur van Frau Buchholz in wiens boeken zooveel goedge, gemoedelijke, bierdrinkende, skatspelende Duitschers zich zelven en hun broeders en zusters precies teruggevonden hebben, Julius Stinde, zelf vol bewondering voor den Duitschen »Biedermann», den dikken plakker aan den »Stammtisch» en voor de blonde Gustel en de lachende Rike, die het Deutschthum zullen moeten bewaren en behouden, Julius Stinde heeft het noodig geoordeeld Deutsche kunst en Deutsche opvatting van schoonheid te verdedigen tegen de dreigende invasie uit Scandinavië en tegen de komende symboliek. Hij heeft dat gedaan in een »Naturalistisches Familiendrama» in één bedrijf, dat in Berlijn is uitgegeven. Op den omslag heeft hij, in navolging van sommige schrijvers van nieuwe richting, die er toe gedwongen waren door de censuur, »Aufführung Verboten» laten drukken en hij heeft als Beiträge gegeven opstellen over zijn stukje, die geschreven heeten te zijn door menschen met Noorsch of Zweedsch klinkende namen, Einar Drillquist, Ola Bagge — Olsen, Gumme Griis enz., opstellen, waarin *Das Torfmoor*, zoo heet het stuk, bewonderend wordt besproken. Stinde heeft getracht in *Das Torfmoor* den spot te drijven met realisme en symboliek beiden. In zijne tooneelaanwijzingen begint hij al: Ort der Handlung: eine elende Hütte am Rande eines weiten, mit unergründlichen Morastlöchern durchsetzten Torfmoores. Zeit: Alltag Nachmittag, vier ein halb Uhr mittel-europäischer Uhrenstellung. Witterung: Anfangs trübe, dann aufklärend, zuletzt Abendsonnenschein. Temperatur: 18,5° Celsius. Barometerstand: 762.2. Wind: O.S.O., später rechtsdrehend O. bis N O.N. In dezen trant gaat het voort: alle requisiten moeten »wahr», »naturwahr»,

»unendlich wahr» zijn enz. Het stuk telt vier personen, eene oude vrouw, eene vroegere faiseuse d'anges (*faiseuse des anges* schrijft Stinde), die nu lijdende aan tering te bed ligt en voortdurend hoest en spuwt, een jonge vrouw, Leie, die voor hare dochter doorgaat maar feitelijk het eenige van de haar toevertrouwde kinderen is, dat de oude vrouw niet vermoord heeft (deze jonge vrouw heeft aanvallen van epilepsie, voortkomende uit de voortdurende dronkenschap van haar vader en moeder), een jonge man, Knude, een turftrapper, met wien de jonge vrouw leeft zonder dat zij getrouwd zijn, en een geestelijke. De jonge vrouw krijgt een aanval van haar ziekte, valt op den rand van het bed en breekt den nek; de jonge man eet twee schotels leeg, de eene met grutten, de andere met vergiftige zwammen en sterft, de geestelijke loopt om een korteren weg te gaan door het veen en verzinkt in een gat en de oude vrouw blijft alleen over. Daartusschen voortdurend gepraat over vrijwillige keus, blijkbaar om stukken als *De vrouw der zee* te parodieeren, gezegden als: »Aber Knude, stirb doch in Schönheit. O Knude, thu es doch», (men denke aan *Hedda Gabler*) en mededeelingen over het erfelijke belast zijn der personen, waartusschen Stinde zich niet geschaamd heeft een zin te schrijven als: »Freilich, Leie's Vater war belastet, der hatte einen Buckel.»

Nog al vermakelijk zijn een paar der opstellen, die Stinde achter zijn werk heeft laten afdrukken. Er is wel iets van waar, dat tegenwoordig in Deutschland het licht voor velen uit het Noorden moet komen: met die aanbidding voor al wat Deensch, Noorsch en Zweedsch is in de litteratuur heeft Stinde den draak gestoken in de eerste bijlage: »Verfassers Verhör, ein Interview», en hij heeft dit op niet onaardige wijze gedaan. Hij treft echter geen doel, waar hij beproeft een schrijver uit *Das Torfmoor* allerlei leeringen te laten trekken; zulk eene bespreking is te onwaar, terwijl de uit hun verband gerukte citaten uit *Brand* den lezer, die Ibsen kent en waardeert, ergeren. Een ander meent in allerlei dingen, waarover in het stuk gehandeld wordt, symbolen te zien, vooral in den turf en het veen: de symboliek wordt hier bespottelijk gemaakt; de laatste zin van het laatste opstel luidt: »Dann wird Publikum satt von Natürlichkeit in Kunst und geht nach Hause une reinigt sich», en het boekje sluit met een versje van Emmanuel Geibel:

Mag die Welt vom einfach Schönen
Sich für kurze Zeit entwöhnen,
Nimmer tragt sie 's auf die Dauer
Schnödem Ungeschmack zu fröhnen, enz.

Einfach schön! Wat is einfach schön? In het vervolg van zijn versje spreekt Geibel van »Goethe's Lieder, Mozart's Töne»: is Goethe einfach schön? Er zullen er wel zijn, vermoed ik, die op dat »einfache» iets hebben af te dingen. Een andere vraag is of wij, of onze tijd met het einfach schöne van Geibel, dat ik mij voorstel half sentimenteel, half romantisch genoeg zou nemen. Het realistische is ook zeer eenvoudig: de eenvoudige natuur en dat wil Geibel volgens Stinde niet. En op die tweede Pilatusvraag: wat is schoon? zal Stinde ook wel het antwoord schuldig blijven. Zijne Buchholzen zijn einfach tot simpel wordens toe maar schön?

Een zeer merkwaardig stuk over dit onderwerp, veel belangrijker dan Stinde's boekje, waarmede ik den lezer wel wat te lang heb bezig gehouden, is een brief door Charles Morice geschreven aan Rachilde, en te vinden achter het deeltje *Théâtre*, dat ongeveer twee jaar geleden van Rachilde is uitgekomen bij den uitgever Savine. Rachilde is het pseudoniem van Mevrouw Alfred Vallette, een schrijfster, die bij ons te lande nog zeer weinig bekend is, zoo dat men veel kans heeft, wanneer men een boekhandelaar naar het Théâtre van Rachilde vraagt, aangezien te worden voor iemand, die heel slecht Fransch spreekt, en te hooren:

»Théâtre van Racine zegt u?» Eenigszins meer bekend is Rachilde geworden door het gerucht, dat door de Tooneelafdeeling van den Rotterdamschen kunstkring Rachilde's *Madame la Mort* zou worden opgevoerd. Enkel en alleen hebben eerst met dit stuk, toen met andere stukken van de schrijfster kennis gemaakt, eindelijk ook met den Appendice van haar deeltje Théâtre, beoordeelingen en besprekingen — maar ditmaal echte — bevattende van de voorstellingen van het Théâtre d' Art te Parijs, dat onder andere ook *Madame la Mort* heeft gegeven. De critieken door de partijgenooten van Rachilde geschreven, zijn natuurlijk de merkwaardigste, ten minste voor zoover de critici daarin hunne meeningen motiveeren, in elk geval merkwaardiger dan de beoordeeling van Francisque Sarcey bijv., die van *la Voix du Sang*, een der stukken van Rachilde zich afmaakt met een: »... il paraît que c'est une pièce de théâtre. Moi, je veux bien.»

De meeste dezer nieuweren zijn zeer sterk gekeerd tegen het naturalisme, vooral tegen realisme en naturalisme op het tooneel. Reeds in de voorrede van haar boek neemt Mme. Rachilde, de verdiensten van Antoine als acteur en regisseur gaaf erkennende, stelling in tegenover het Théâtre Libre, waarvan zij zegt dat het is »timbré au sceau fatal du naturalisme.» Pierre Quillard, de schrijver van *la Fille aux mains coupées*, dat ook door het Théâtre d' Art is opgevoerd heeft het het sterkst gezegd in een brief over *l'Inutilité absolue de la mise en scène exacte*, waarin hij betoogt: »Le naturalisme, c'est-à-dire la mise en oeuvre du fait particulier, du document minime et accidentel, est le contraire même du Théâtre.» Het tooneel moet niet de werkelijkheid vertoonen, die natuurlijk vervelend is, omdat het leven zoo eentonig is; wat de dichter, de kunstenaar heeft gevonden, wat hij omtrent het mysterie van het leven ontdekt heeft, dat moet het zijn, wat hij op het tooneel brengt. En daarvoor zijn zijne woorden voldoende, de mise-en-scène moet slechts met hetgeen gesproken wordt niet in strijd zijn. Zij moet den toeschouwer de gelegenheid laten zich het tooneel, waar de tafereelen worden afgespeeld zelf te denken, zelf te droomen naar de woorden van den dichter; zoo wordt het tooneel wat het moet wezen: *un prétexte au rêve*.

Daarmede is volgens de medestanders van Mme. Rachilde ook de onvermijdelijkheid der symboliek aangetoond. Zij pogen in het leven, in de gewone vormen, waarin het leven zich voordoet, den dieperen, den verborgen zin der dingen te ontdekken, want de naturalistische, materialistische opvatting, dat het instinct de wereld regeert, werpen zij ver van zich af. Maar om dat diepere, fijnere, ongewone, dat zij in het leven vinden, dat zij er plotseling, even in zien, als bij het licht, dat een bliksemstraal geeft in diepe duisternis, uit te drukken, daarvoor zijn de gewone oude vormen ook niet voldoende. Wat zij »ahnen» (ik weet geen Hollandsch woord, dat dit Deutsche weergeeft) kunnen zij door middel van symbolen uiten, niet in gewone uiteenzettingen en verklaringen. Wat zij ontdekten hebben is nog geen verklaring en wordt ook nog niet door hen verklaard: het is schemerlicht, geen schittering. Voorstellingen, waarin de dichter een toeschouwer dat wondere schijnsel, dat hij gezien heeft, weer wil laten zien, het gevoel, dat hij bij het zien gehad heeft, weer wil laten gevoelen, moeten iets ongewoons, iets vaags hebben. Het kan niet anders of zij komen den toeschouwer, die aan zijne oude bekende vormen gehecht is, vreemd, onverklaarbaar voor. Vandaar de raad, dien Charles Morice, een der beroemdsten onder de zoogenaamde symbolisten geeft: »Oubliez tout ce que vous pouvez savoir d'acoustique et d'optique; oubliez aussi que vous n'entrez pas pour la première fois dans un théâtre.» 1)

1) Een analoge raad zou voor menigen bekijker van schilderijen, menigen lezer van verzen enz. ook niet overbodig zijn!

Charles Morice heeft in een brief aan Mme. Rachilde, de pièce de résistance van dezen Appendice de bovenvermelde en andere theoriën verkondigd. Als voorbeeld geeft hij Rachilde's *Vendeur de soleil*, »une des plus hautaines et lointaines pages qu'on lise». Dit stukje is zeker buitengewoon merkwaardig, schijnt bijzonder eenvoudig en bevat toch een groote diepte van gedachte. Een straatkoopman, arm als de mieren, met niets in zijne mars, staat op den Pont des Arts te turen naar de gloeiend rood ondergaande zon. Hij heeft honger, hij vraagt om werk, om geld: geen der vele voorbijgangers luistert naar hem. Plotseling krijgt hij een inval. Hij begint op den traditioneelen marktschreeuwerstoel, eene waar, die hij niet noemt, waarvan hij alleen een aantal prachtige eigenschappen opsomt, aan te prijzen: »Ce n'est pas du papier à lettres pour les amoureux, mieux que ça: c'est l'amour lui-même!... Ce n'est pas non plus le crayon porte-plume incassable, mieux que ça: des flèches à pointes de flamme qui écrivent en encre grenat plus clairement que dans les livres!... Ce n'est pas le remontoir de nickel, le vulgaire remontoir à trente sous: c'est la grande montre, celle qui règle le cadran de la Bourse! Ce n'est pas l'anneau-brise-la-sûreté-des-clefs: c'est la clef qui ouvre toutes les portes, et malgré les verroux», enz. enz. en dan: »Je suis le seul marchand, et ma maison n'est pas au coin du quai: elle est ici, en plein vent, sous les nuages; c'est moi le seul vendeur, et — je vous vends... comprenez bien... **Je vous vends le Soleil!**» Wat is dat? Een koopman, die gek van den honger een laatste middel aangrijpt? Niet waarschijnlijk, dat zoo iemand zulk een middel zal uitdenken. Een krankzinnige? dan zou het stuk niets beduiden. Maar men neme het niet als reëel aan, men zoek naar de symboliek en het wordt duidelijk genoeg. Die camelot is de dichter, die zijn schatten verkoopt en wanneer men te arm is om te koopen, ze geeft. Hij strooit het goud, het gulden licht uit, dat door niemand wordt opgemerkt: wat wij van de zon zien en tasten kunnen is dat gulden licht, is het goud, dat voor anderen slechts een middel tot rijkdom, tot laag genot is.

Slechts gedeeltelijk symbolisch op te vatten is Rachilde's *Madame la Mort*, drame cérébral genoemd, waarvan de tweede acte, de voornaamste, eigenlijk de eenige, waarop het aankomt, speelt in de hersenen van een zieltogend mensch; de dood van dien mensch wordt veroorzaakt door een hallucinaties-gevend vergif en het gezicht, dat deze stervende heeft, is de strijd van de Dood, een grijzen vrouwen-gedaante en het Leven, dat de trekken en de kleeren heeft van de maîtresse van den stervende, die elkaar nu het lichaam, dan den geest van den ongelukkige betwisten. Wanneer het werkelijk in ons land tot eene opvoering van dit stuk komt, dan zal dit zeker een bijzondere interessante voorstelling worden. Op *Madame la Mort* ga ik thans verder niet in; ik wilde echter niet over Rachilde spreken, zonder dit curieuse stuk te vermelden.

Wat hebben wij nu van die symboliek te wachten? Geen meesterwerken, die algemeen als zoodanig erkend zullen worden. Velen zullen symbolische stukken steeds zoo niet geheel onbegrijpelijk, dan toch vreemd blijven. Die symbolen zullen niet aanstonds eene groote massa klaar en duidelijk voor oogen staan: een groot publiek wordt er dus niet op eens door gepakt, zooals het mēegeslept wordt door eene echt realistische of meer nog, door een opwindend romantisch stuk. Te minder zal dit het geval zijn, wanneer de symboliek zoo is, dat zelfs zij, die gewoonlijk stukken dezer richting wel begrijpen, het over de beteekenis der symbolen oneens zijn. Een aardig voorbeeld daarvan is Ibsen's *Bouwmeester Solness*, waarin Ibsen's bewonderaar en vertaler, de Franschman Prozor, alles en allen symbolisch verklaart. De kerken, die Solness eerst bouwde, zijn Ibsen's filosofische drama's, in het algemeen de godsdienstige of mystieke werken, waarmee zooveel dichters van

zijn land zijn begonnen; de woonhuizen, die bouwmeester Solness later maakte, zijn de humanitaire tendenzen, die Ibsen in zijn nieuwere stukken legde om de menschheid te hervormen; eindelijk wil Solness betooverde kasteelen gaan bouwen, op vaste grondslagen: zinnebeeld van het mysterieuse, dat zich op vele punten baanbreekt, terwijl er toch veel positiefs en realistisch blijft hangen. Bij het afgebrande huis van Solness zou Ibsen gedacht hebben aan de nationale ideeën, die gestorven zijn. De unie van Noorwegen met Zweden is, als Mevrouw Solness na den brand, zwak en anaemisch geworden, enz. Heeft Ibsen dit alles met opzet in zijn stuk gebracht? Ik weet het niet, maar wel weet ik, dat men dit alles er niet in ontdekken zal, wanneer men een opvoering van *Bouwmeester Solness* bijwoont zonder het ooit gelezen te hebben. Het zou trouwens niet voor de eerste maal zijn, dat in een symbolisch werk iets werd ontdekt, dat de schrijver er onbewust in gelegd had. Met Maeterlinck's *Les sept Princesses* is hetzelfde gebeurd. En waarom, als hetgeen de dichter heeft willen weergeven hem in een schemering verschenen is, zou het niet kunnen zijn, dat een ander bij intuïtie beter, meer bewust voelde, dan de dichter, zoodat hij een verklaring kan geven van wat de ziener alleen maar als verschijnsel waarnam?

Het is zeker, dat de symbolisten tot ontzaggelijk veel namaak aanleiding zullen geven; ik ben vast overtuigd dat wij van dergelijke imitaties nog wel eens de dupe zullen worden. Maar dat neemt niet weg, dat de symboliek aan hen, die haar begrijpen, aan de ingewijden het genot van zeer hooge kunst kan en zal geven, het genot van mee te voelen, wat in de fijnst bewerkte zielen getriid heeft, een genot tevens te grooter, omdat men het met eenige moeite verkregen heeft.

Kunstreis in België.

De bladen hebben ons reeds van den bijval verteld, die aan de opvoeringen van *het Goudvischje* door het Rotterdamsche Tivoli-gezelschap bij onze Vlaamsche broeders ten deel gevallen is. Er blijkt uit dat zij, die het duidelijkst spraken, het best bevallen zijn. Over het spel is de lof zoo goed als onverdeeld; doch met de taal is men het daarginds nog niet eens. Een Zuid-Nederlander schreef reeds in de N. R. C. over den vreemden klank van het Nederlandsche *jij, jou, nouw, jullie*; en het was wel te voorzien dat men daarover vallen zou. Het dadelijk voorzetten van den gewonen Hollandschen gesprektoon riep misschien een al te grooten afstand in 't leven. De Vlamingen trachten ons »Nederlandsch» over te nemen, maar toch spreken zij het anders, meermalen met volkomen recht. Zeer vreemd moet het hun in de ooren klinken wanneer een Hollander voor *gij kunt* zegt *jij ken*: *jij ken d'r nie komme!* Even vreemd en onbeholpen waarschijnlijk is dit Hollandsch voor hen als voor ons de taal van onze Zuid-Afrikaansche stamverwanten. Het gehaspel met schrijf- en spreektaal is bij de Vlamingen lang zoo groot niet als bij ons. En zij hebben ook een School gehad. De letterkundig ontwikkelden zijn voor een groot deel leerlingen of volgelingen van professor Heremans, iemand die zijn discipelen niet alleen Nederlandsch heeft leeren *schrijven*, maar ook *spreken*. Professor Heremans had een systeem; hij moest het cude gedeeltelijk versleten Vlaamsch weer opbouwen; hij had veel nieuwe vormen en woorden noodig. Daarom bestaat er bij de Vlamingen ten dezen meer eenheid dan bij ons. Zij schrijven *gij kunt*; en zij *zeggen* het ook. Zij spreken ook van *wij moeten* en niet van *wij motte*.

Het welbekende Gentsche staat- en letterkundig weekblad *het Volksbelang* wijdt ook zijn aandacht aan *de klanken*, die de Rotterdammers lieten hooren, en zegt: »Sommige *weurden* *heuren* misschien in kanteuren thuis; *mèr* op de

planken moeten zij *onveurwèrdelijk* afgekeurd worden.»

Zij, die wel eens een voorstelling van het Tivoli-gezelschap bijwonen, moeten zelf nu maar beoordeelen of de Vlamingen hierin tegenover sommige acteurs ongelijk hebben, of wij van hen (die overigens zooveel goede Fransche tooneelspeelkunst zien) ook niet kunnen leeren. Daarom verdient een dergelijke uitwisseling op kunstgebied ongetwijfeld aanbeveling. Dat het gebruik van overtollige bastaardwoorden aanstoot zou geven, was mede te voorzien.

Er is waarschijnlijk een dubbele reden geweest, waarom de Hollanders daarginds niet altijd verstaan zijn. Daar zijn er onder de spelers, die tot de zoogenaamd naturalistische school behooren. Zij beschouwen het publiek als *den vierden wand*, alsof het niet bestond, en spreken met den rug naar het publiek toe, of in een uithoek van het tooneel, of met gedempte stem. Ook ten onzent blijven zij daardoor voor velen onverstaaenbaar. Indien een dorpsrederijkertje zoo iets deed, zouden wij hem voor erg onbeholpen houden; maar bij enkele acteurs is deze wijze van doen haar ontstaan verschuldigd aan een kunsttheorie. Misschien brengen ze 't nog zoo ver, dat ze ook den soufleur buiten dien vierden muur zetten, zoodat hij voor hen niet meer bestaat. Dergelijke manier van dramatische voordracht is wellicht gerechtvaardigd bij sommige visschen, die den mond op den rug hebben. Bij hen in de komedie zou 't niet hinderen, indien zij met den rug naar ons toespraken.

Uit de berichten mag men opmaken, dat de Rotterdamers met groote hartelijkheid, met sympathie ontvangen zijn; wie onze Vlamingen kent, heeft dit verwacht. En al hebben de spelers ook gemerkt, dat zij niet altijd door het publiek werden verstaan, men mag verwachten, dat, behalve de bijval, die hunne kunst gold, ook de beleefdheden, die hun bewezen werden, zoo zeer op prijs gesteld zullen zijn, dat men hunne komst een volgende keer met evenveel belangstelling te gemoet ziet en met even volle zalen beloont.

HUF VAN BUREN.

INGEZONDEN.

Amsterdam, 7 Mei 1893.

Den WelEd. Gestr. Heer Mr. J. Kalff Jr.

Redacteur van »Het Tooneel»

WelEd. Gestr. Heer!

Beleefd verzoek ik u een plaatsje in uw geacht orgaan voor het volgende:

Woensdag l.l. woonde ik bij eene voorstelling van *Jean Baudry* in het lokaal Flora, waartoe de leden van het tooneelverbond, afdeeling Amsterdam, waren uitgenoodigd door de heeren v. d. Heuvel, Ternooy Apèl en Samson.

Als lid van het Tooneelverbond had ik hiervan geen kennis gekregen en het alleen uit de dagbladen vernomen. Waarschijnlijk hebben ook vele andere leden die kennisgeving gemist, daar voor zoover ik kon bemerken én bestuur én verreweg het meerendeel der leden van de afdeeling Amsterdam door hunne afwezigheid schitterden.

Ten zeerste acht ik dit te betreuren daar deze voorstelling zooveel teekenen droeg van ernstige studie, toewijding, beschaving en goeden wil, aan regie uitnemende zorg was besteed en zich in vele opzichten verhief boven dát, wat ons vaak als model-voorstellingen wordt opgedischt.

Wanneer deze heeren niet zijn afgeschrikt nogmaals het Tooneelverbond, afdeeling Amsterdam, bij een hunner opvoeringen uit te noodigen, wensch ik hun, in hun streven naar het geven van degelijke, doordachte kunst, meer waardeering toe dan nu het geval was.

Met de meeste hoogachting verblijft

UEd, Dw. Dr.
C. A. J. KOOS.

Verschijnt den 1^{en} en 15^{en} van iedere maand bij TH. A. VAN ZEGGELEN (M. J. P. van Santen) te Amsterdam

Leden van het Tooneelverbond ontvangen dit Tijdschrift gratis.

Voor niet-leden bedraagt de prijs, per jaargang van tenminste 16 afleveringen, f 4,—. Franco per post f 4.25.

Brieven en stukken, de Redactie betreffende, adresseere men aan den Heer Mr. J. KALFF Jr., PRINSEGRACHT 949.
Opmerkingen betreffende de verzending en opgaven van abonnementen en advertenties in te zenden aan den Drukker-Uitgever, ACHTERBURGWAL 84.

N°. 17.

12 JULI 1893.

XXIIe JAARGANG.

INHOUD:

Officieel gedeelte. Het Leescomité. — De examens der Tooneelschool.
Niet-officieel gedeelte. Nederlandsch Taal- en letterkundig Congres. —
Uit de Amstelstad. — Uit het Buitenland. — Nieuwe Uitgaven.

Officieel gedeelte.

HET LEESCOMITÉ.

Ingekomen is ter beoordeeling een klucht in één bedrijf, getiteld *De Wereld*. Dit stuk is afgekeurd.

M. B. MENDES DA COSTA.

DE EXAMENS DER TOONEELSCHOOL.

Donderdag, Vrijdag en Zaterdag, 29 en 30 Juni en 1 Juli zijn de jaarlijksche overgangs- en eindexamens der Tooneelschool door de leerlingen afgelegd.

Donderdag en Zaterdag waren aan de beurt de theoretische vakken, benevens lezen, voordracht, zang en plastische oefeningen; Vrijdag werden, in de kleine tooneelzaal van 't Paleis voor Volksvlijt, proeven van spel gegeven.

Deze laatste bestonden uit: »*Verliefden-Twist*» van Molière (»*Dépit amoureux*»), »*Vrouwen-Emancipatie*» van Carl Sontag, het tweede bedrijf van »*Vriend Frits*» van Erckmann—Chatrian, »*Men sterft niet van blijdschap*» van Mw. de Girardin en »*Lotos*» van M. Constant.

De Jury ter beoordeeling van de eerste vier nummers was samengesteld uit: Prof. A. G. van Hamel, (Voorzitter), den Hr. Jean Browne, Mr. J. Kalff Jr., Dr. G. Kalff, Mw. Pauwels—Van Biene, en de HH. Henri van Kuijk en A. Ising Jr.

Bij monde van den Voorzitter kende deze jury de volgende onderscheidingen toe: aan den Hr. H. Teune, van

de hoogste klasse, een tweeden prijs voor blijspel; aan Mej. *Caroline van Dommelen*, van de tweede klasse, een tweeden prijs voor blijspel en een id. voor drama, en aan den Hr. *M. Spree*, mede van de tweede klasse, een eervolle vermelding voor zijn spel als Frits Kobus, waarbij tevens uitdrukkelijk hulde gebracht werd aan Mw. *Stoetz* voor de uitnemende wijze, waarop zij *Vriend Frits* had ingestudeerd.

De uitslag der examens was, dat van de eerste klasse der Voorbereidende School naar de tweede bevorderd werden de leerlingen *Christine Maas* en *Jan van Dommelen*, terwijl de derde leerling van dezelfde klasse de school zal verlaten; van de tweede klasse der Voorbereidende School gaat over naar de Vakschool de leerling *Jan Wensma*; de andere leerling, *Johanna Vereul*, zal daartoe in September nog eerst een voldoende herexamen hebben af te leggen in Nederlandsch en Fransch.

De beide leerlingen, die overgangsexamen aflegden van de eerste naar de tweede klasse der Vakschool slaagden niet, de twee die van de tweede naar de derde klasse trachtten over te gaan, nl. Mej. *Carol van Dommelen* en de Hr. *Jacques Coorengel*, werden bevorderd, terwijl aan den Hr. *Teune* eervol ontslag werd verleend onder toekenning van het diploma der School.

Drie leerlingen verlaten tusschentijds onze Inrichting: Mej. *Gusta Mulder* van de laagste klasse der Vakschool en Mej. *Gertrude Faassen* en de Hr. *M. Spree*, beiden van de tweede klasse. De eerste heeft plaatsing gezocht en verkregen aan den Salon des Variétés, de tweede bij het nieuw-gevormde gezelschap van de HH. Chrispijn en Loman en de derde bij de Hr. Ch. de la Mar.

Maatregelen worden beraamd om voor het vervolg zooveel mogelijk te voorkomen, dat leerlingen zonder voltooide voorbereiding het tooneel betreden.

De Directeur

AMSTERDAM, Juli '93.

S. J. BOUBERG WILSON.

Niet-officiël gedeelte.

Nederlandsch Taal- en Letterkundig Congres.

De uitnodigingen voor het XXII^{ste} Nederlandsch Taal- en Letterkundig Congres, 29, 30 en 31 Augustus 1893 te Arnhem te houden, zijn eenige weken geleden verzonden. Bij die uitnodiging heeft de Regelingscommissie tevens vermeld de onderwerpen, waarvan de behandeling op vorige congressen is aangekondigd, zonder dat zij werkelijk heeft plaats gehad. Op tooneelgebied zijn de volgende punten aangegeven:

Over de redenen die in ons land een goede tooneelcritiek altijd moeilijker, vaak onmogelijk maken.

Kan er niets meer gedaan worden om den ouden tooneelschat der 16e en 17e eeuw voor ons hedendaagsch tooneel dienstbaar te maken dan het benoemen eener commissie, zooals het Tooneelverbond deed?

Is door het opvoeren van goede of minder goede vertalingen van Molière's *Avare* de geringe waarde van Hooft's *Warenar* als bewezen te achten? of mogen we eene opvoering van Hooft's vertaling in de hand werken, zoowel uit een zeker eergevoel als tot luister van het Nederlandsch tooneel?

Is de verhouding van den tooneelkunstenaar tot de critiek en wederkeerig van de critiek tot hem een andere dan van andere kunstenaars tot de critiek en van de critiek tot dezen?

Zijn in het aesthetisch en stoffelijk belang der tooneelspeelkunst grenzen te stellen aan de omlijsting (decoratief, kleeding, accessoires) op het tooneel der dramatische handeling?

Welke zijn die grenzen?

Over de verhouding van het nationaal tooneel in Noord- en Zuid-Nederland tot het nationaal tooneel in andere landen.

Over kunst en reclame.

Voordracht op het tooneel.

Geen rijker kroon dan eigen schoon. Eenige bespiegelingen in het vak van tooneel en dramatisch lyrische kunst; praktisch verbond der drie zustersteden.

Door de Regelingscommissie zijn op tooneelgebied geen nieuwe punten aanbevolen.

Zijn er soms onder onze lezers, die een der bovengenoemde of andere onderwerpen op het Congres willen behandelen? En nog iets, zou het niet mogelijk zijn nu, naar aanleiding van dit Congres, te Arnhem eene afdeling van het Verbond te vormen, waarvan de uitgebreide Regelingscommissie, die toch bestaat uit mannen met gevoel voor Nederlandsche letteren en Nederlandsche kunst, de kern zou uitmaken?

UIT DE AMSTELSTAD.

Een kroniek over een tijdperk van zeven weken, waarvan elke stof genoeg voor een artikeltje van matigen omvang zou hebben opgeleverd! Premières bij de vleet en dat bij eene hitte van 80 graden! Questiën in menigte, die de partijen nog warmer maken dan de Juli-zon doet! Plannen, zooveel men maar wil... worden ze door de heerschende hitte rijp gestoofd?

Rijp ter bespreking is de *Ahasverus*-quaestie al niet meer; zij behoort reeds weer tot het verleden. Maar toch is het

niet onaardig uit de verte op al dat twisten, dat geharrewar, zou ik kunnen zeggen, eens een blik te slaan. Ik heb niet de gelegenheid gehad er in te loopen: sedert 20 Mei verscheen geen nummer van het Tooneel, maar ik verklaar gaarne, dat ik er zeer zeker ingeloopt zou zijn. En waarom niet? Is dat soms een schande? Moet een Nederlandsch Tooneel-criticus dan alle -itschen en -offs kennen, die in of buiten Rusland geschreven hebben? Of was *Ahasverus* zoo on-Russisch? Een inzender in het Weekblad voor Nederland verzekert, dat sommige, neen vele voorschriften van den Russisch-Joodschen ritus veronachtzaamd zijn — ik zal de laatste zijn het te betwisten — maar moet een criticus dan zulk een omnis homo zijn, dat hij ook in zulk een geval, de vinger op de wond weet te leggen? Ieder voor zich, maar dan leg ik de pen neer!

Ik heb, zooals velen met mij, er hartelijk om gelachen, dat de Hr. Herman Heyermans Jr. ons zoo goed heeft beetgehad, ook al vind ik het jammer, dat hij *Ahasverus* heeft doen geven zoo korten tijd na de opvoering — men herinnert zich met welk resultaat — van *Dora Kremer*, dat hij verband heeft gezocht tusschen de beoordeelingen van *Dora Kremer* en van *Ahasverus* en daardoor het publiek in den waan heeft gebracht, dat hij zijn eerste stuk verdedigde met een beroep op zijn tweede.

Toen ik *Ahasverus* voor het eerst zag, was mijne verwachting door te hoogen lof te hoog gespannen en viel het mij tegen, toen ik het later weer zag, bleek mij, dat ik toch weer werd gepakt door een groot deel van het stuk, door het begin, door de vervloeking, door de grootmoeder, maar tevens werd duidelijk, dat de vertolking van geen der optredenden bijzonder goed, van enkelen zelfs onvoldoende was. Ik geloof, dat de regisseur hier veel gedaan had, de mise-en-scène was werkelijk goed, al zal zij bij Antoine nog wel beter geweest zijn. Dat Antoine *Ahasverus* heeft aangenomen en gespeeld bewijst zeer zeker voor het stuk; dat de Parijsche pers zich bijna algemeen met een enkel woord van het stukje afmaakte, bewijst niets er tegen, aangezien zij dat gewoonlijk doet met de stukken, die Antoine speelt, alleen omdat Antoine ze speelt en ze het zeer zeker doet met een stuk uit een vreemde taal vertaald. *Ahasverus* is nog niet het meesterstuk, waarvan ik de vorige maal zeide, dat de Hr. Heyermans het wel eens zou kunnen schrijven, maar het bevat zeer zeker een belofte voor de toekomst. Ik hoop, dat de heer Heyermans zijn belofte zal houden en een volgende maal onder zijn eigen naam een groot succes zal hebben.

Als de heer Heyermans — of een ander — het volgende jaar of het jaar daarna zulk een successtuk schrijft, zal het dan in 1930 of 1935 nog gespeeld worden? Een ijdele vraag, zal iemand zeggen. Toegegeven, maar zie hier mijne bedoeling: zullen stukken, spelende in onzen tijd, en werkelijk een beeld van onzen tijd vertoonende, het zoo lang uithouden als die van veertig, vijftig jaar geleden? Neem een stuk als de *Demi-monde*, dateerende van het jaar 1855, acht en dertig jaar oud, verleden jaar te Rotterdam, dezen zomer te Amsterdam gegeven. Sommige meenen, dat het verouderd is en ik ben het wel eenigszins eens maar het houdt zich toch nog goed voor een achtendertigjarige, eene zeldzaamheid bij tooneelstukken, zoo goed als bij vrouwen! Er moet bij gezegd worden, dat het door het Nederlandsch Tooneel zeer goed is gegeven, Mevrouw Frenkel-Bouwmeester en de heer Clous hebben de rollen van Suzanne d'Ange en Olivier de Jalín zeer goed gespeeld en het kruisvuur van fijne zetten, handigheden, listige antwoorden en manoeuvres was dan ook een paar bedrijven lang zeer amusant; toen verflauwde de belangstelling voor die personen, door wier mond men Dumas zelf steeds hoort praten, op merkbare wijze. De naam Dumas en de bekende titel van het stuk hebben ditmaal nog vrij veel toeschouwers gelokt, maar lang zullen zij dit niet doen. En dan?

Ja, wat dan? Wat zal het Nederlandsch Tooneel beginnen

als het publiek eens genoeg begint te krijgen van al die opgewarmde schoteltjes, die men reprises noemt en van de water-en-melkkostjes, voorgesteld door Duitsche kluchten? *Kan* het Nederlandsch Tooneel dan wat anders? En dat is toch een vraag, die men zich te Amsterdam wel eens stellen mag. Het Nederlandsch Tooneel heeft plannen geopenbaard, verschillende plannen, in verband staande met eene mogelijke bespeling van den aanstaanden Stadsschouwburg; op die plannen, die nog niet definitief zijn, ga ik thans niet in, maar zij zullen wel alle daarin overeenkomen, dat zij offers vragen, groote of kleine offers, zij het maar in den vorm van eenigszins verhoogde prijzen, van de burgerij. Zal de burgerij die offers brengen?

Zie, het zou hoogst onbillijk zijn te zeggen, dat het Nederlandsch Tooneel niets heeft gedaan; het zou zeer onrechtvaardig zijn te beweren, zooals een schrijver in een Amsterdamsch Dagblad onlangs deed, dat de President van den Raad van Beheer het praedicaat hervormer van het Nederlandsch Tooneel zoo ver mogelijk van zich moest afwijzen — Busken Huet, qui n' était pas une bête, zooals de Franschen zeggen, heeft in een stuk over Multatuli Schimmel een hervormer van ons Tooneel genoemd — maar het is lang geleden, dat het Nederlandsch Tooneel werd opgericht en het tijdstip, waarover Busken Huet schreef ligt ver achter ons. Daar zijn er maar weinigen, die bij meer dan twee geslachten een rol kunnen spelen en wie het doet, staat bijna nooit al dien tijd aan de spits der beweging.

Ja, ik zou durven zeggen, wie eenmaal eene belangrijke plaats onder zijne tijdgenooten heeft ingenomen, kan die plaats niet nog eens onder jongeren weer bekleeden. Zijn tijd en zijn plaats hebben, en dat te sterker naarmate hij een krachtiger persoonlijkheid geweest is, hun cachet op hem gedrukt en de indruk daarvan is onuitwischaar geworden. Men moet een Ibsen zijn om vijftig jaar lang niet alleen met zijn tijd mee te gaan, maar zijn tijdgenooten den weg te wijzen. Tempora mutantur en in onzen tijd veranderen zij zeer snel, maar wij veranderen niet half zoo gauw als zij; zelfs een Ibsen zal niet *altijd* meekunnen; de goden alleen hebben de eeuwige jeugd!

Ik hoop het beste voor de Koninklijke Vereeniging het Nederlandsch Tooneel; ik hoop, dat zij zal kunnen voldoen aan de eischen, die de Commissie van prae-advies voor den Stadsschouwburg in haar rapport stelde, dat zij stukken zal geven »van onderscheiden kunstrichtingen, mits het kunstwerken zijn en de uitvoering artistiek,» dat zij zal krijgen »een strenge directie en een strenge regie», dat zij financieel in een positie zal komen, die haar het bespelen van den Stadsschouwburg mogelijk zal maken en ik hoop dit alles speciaal van het Nederlandsch Tooneel, omdat deze Vereeniging toch op dit oogenblik de eenige is, welke voor een exploitatie van den Stadsschouwburg in aanmerking kan komen.

Mag ik voor het geval andere financiële plannen mislukken of misschien ook in vereeniging met andere een plan voorstellen?

Zou men niet kunnen beproeven abonné's te winnen, menschen, die weten, dat zij jaarlijks f 100 of meer kwijt zijn, maar dan ook eens per week, bijv. Woensdags twee plaatsen hebben in »de groote comédie»? Zou het niet mogelijk zijn op deze wijze geregelde bezoekers van de Hollandsche comédie te kweeken, zoodat het en vogue zou komen Woensdags naar de comédie te gaan, dat men er toilet voor ging maken (voir et être vu!), dat men er heen gaat met logées en dan in de zekerheid dat men wat goeds zal zien en hoogstens twee Woensdagen achtereen hetzelfde stuk? Iets dus in den trant van de mardis in het Théâtre Français?

Maar dan in 's hemelsnaam geen *Motten* meer! Het is mij een raadsel hoe iemand dat mooi kan vinden! Een moeder, die zichzelf van weet ik wat voor gemeene dingen beschuldigt en hare dochter zegt, dat een Russische prins

al die gemeene dingen weet en haar te gronde kan richten, en dat terwijl er van het geheele verhaal niets waar is, allemaal om de dochter over te halen met dien Russischen prins te trouwen, van wien zij weet, dat hij een schurk en een gemeen sujet is!

Zoo'n wezen ken ik niet en begrijp ik niet, en zij interesseert mij allerminst: zij ergert mij, anders niet. Daarbij is *Motten* een stuk, dat buitengewoon onhandig is gemaakt, waarin, dit is het toppunt! alle personen op ééne na, tegelijkertijd van alle kanten der wereld worden saamgebracht in een ontoegankelijk Poolsch kasteel!

Voor sommige der optredenden zijn hunne prachtige rollen in de laatste twee bedrijven te machtig.

De moeder uit *Motten* vindt een prachtige tegenhanger in den vader uit *de Fabricksmid*, overigens een stuk, dat bij Gebrs. van Lier goed wordt gegeven. Deze vader, een industrieel, verzoekt zijne dochter zoo intiem te worden met een werkman van zijne fabriek, dat zij dien man de teekeningen voor een uitvinding, die hij gedaan heeft, afhandig kan maken en intusschen houdt deze uitzuiger van zijn werkvolk zich bezig met het verleiden van de kame-nier zijner dochter! Als dat een Sociaal levensbeeld is! Met veel genoegen zag ik weer Mej. Julia Cuypers, die sedert eenige weken bij Gebr. Van Lier gastrollen vervult. Mej. Cuypers speelt steeds met hart en ziel, zij is voortdurend »er in», als weinigen

Nog mag niet onvermeld blijven, dat de heeren Van den Heuvel, Ternooy Apèl en Samson, onder wier leiding de voorstelling van *Jean Baudry* werd gegeven, waartoe de leden der Amsterdamsche afdeeling van het Verbond werden uitgenoodigd, een tweede voorstelling hebben gegeven, waarbij vertoond werden *Vernietigd*, tooneelspel in twee bedrijven van M. Ternooy Apèl en *Hij*, dramatisch tafereel van Marcellus Emants. Het waren niet zoozeer de stukken, die vermeld moeten worden — *Vernietigd* is vrij onbeduidend, een tranche de vie, maar niet met genoeg zorg gekozen en het knap geschreven tafereel van het lid van ons Hoofdbestuur doet mij altijd en deed dien avond ook anderen onaangenaam aan door zijn hard, wreed cynisme — als wel de regie, welke zeldzaam goed genoemd kan worden.

Of de heer Van den Heuvel en de zijnen het van Antoine afgezien hebben weet ik niet, wel weet ik, dat men den indruk kreeg van een klein familiekringetje, van huiselijkheid, van intimiteit; soms werd door te weinig licht en te zacht spreken niet gehoord en niet gezien, wat den toeschouwer niet verborgen had mogen blijven — Sarcey zou over het veld winnen der school van Antoine zeker luid wraak geroepen hebben! — maar het geheel was zeer goed. De meeste medespelenden waren en bleven uitstekend in den toon; in het pijnlijke stuk van den heer Emants, zeer moeilijk zuiver te spelen, bleef de stemming zeer goed bewaard en dat terwijl verscheidene acteurs lang niet van den eersten rang waren. Een uitstekend bewijs hoe ver eene goede regie en goed samenspel, het opofferen van eigen persoon en eigen succes aan het ensemble een tooneelgezelschap kunnen brengen.

De heer Van den Heuvel en de zijnen zijn geëngageerd bij het gezelschap, dat onder Directie van de heeren Chrispijn en Loman in September zijne voorstellingen zal beginnen in het Paleis voor Volksvlucht. Ik wensch niemand kwaad, maar zou toch willen vragen of eene dergelijke versnippering van krachten tot goede resultaten kan leiden. Dat de heer Chrispijn, die zonder twijfel een goed acteur is, de rollen wil spelen, die hem passen, is te begrijpen; ik hoop dat hij even goed regisseur als acteur zal blijken te zijn. Bij de eerste voorstelling zal *Vorstenschool* gegeven worden met Mej. Anna Beukers in de rol van koningin Louise. Het was een goede gedachte met een oorspronkelijk Nederlandsch stuk te beginnen en ik wil van de inwijdingsvoorstelling het beste hopen.

In den Salon des Variétés zijn behalve *Ahasverus* eenige

kluchten gegeven; het groote nieuws is, dat *De wevers* van Hauptmann bij de heeren Poolman en Kreukniet in studie is. Te Berlijn verboden en gespeeld op de Freie Bühne, te Parijs gegeven door Antoine en eveneens door de censuur afgekeurd voor een publieke voorstelling!

Gelukkig dat deze reclame-makende mededeelingen ditmaal gelden van een echt kunstwerk, dat wanneer het goed in scène gezet wordt, zeker succes zal hebben. Van dit succes zal ik echter eerst in het eerste nummer van onzen XXIII^{sten} Jaargang verslag kunnen doen.

UIT HET BUITENLAND.

Bijna overal relâche, in Parijs nog slechts een 6 of 7 theaters, waar gespeeld wordt. De Comédie-Française heeft intusschen geen vacantie. Bijna het geheele gezelschap is naar Londen getrokken om gedurende de season een maand lang de Engelschen te amuseeren. Dat blijkt intusschen niet zoo gemakkelijk te zijn. Het programma was met veel zorg samengesteld, klassieken en moderneren hadden hun deel gekregen in de opvoeringen, onder de moderneren had men zelfs moeten loten om ieder te geven, wat hem toekwam en daarbij had men nog rekening gehouden met de opmerkingen, welke de impresario van de Comédie-Française, Grau, ook de impresario van Mounet-Sully, over den smaak van het Londensche publiek had gemaakt. En toch heeft men zich niet aan het programma kunnen houden. In de eerste plaats omdat Mounet-Sully gedurende eene voorstelling van Richépin's *Par le glaive!* zich bezeerd heeft met het ongelukkig gevolg, dat hij slecht gespeeld heeft en geen succes had in dit trouwens echt Fransche bravourestuk, terwijl hij daarna eenige dagen het bed heeft moeten houden. En in de tweede plaats omdat de smaken van Engelschen en Franschen nog steeds niet dezelfde zijn. De Fransche klassieken, Racine en Corneille worden te Londen niet gewaardeerd; Molière vindt men indecent, zoo niet shocking, en niet grappig. En men denke niet, dat de Parijzenaars eigenlijk dezelfde meening hebben over hun oude beroemde schrijvers: de recettes in het Théâtre Français zelfs op matinées des Zondags, wanneer dikwijls klassieke stukken worden opgevoerd, bewijzen het tegendeel. *Les Effrontés*, waarin Got nog steeds de rol speelt, die hij er in 1861 in creëerde, en *Denise* zijn daarentegen luid toegejuicht en hoewel eerst bepaald was, dat ieder stuk slechts eenmaal zou gegeven worden heeft men de voorstelling van deze twee moeten herhalen. Wat de Engelschen op het tooneel wenschen is actie: er moet wat te zien zijn en zeker zal dit bij een Fransche voorstelling het geval zijn, waarvan een groot deel van het publiek zeker niet alles zal begrijpen. Sarcey moge schrijven, dat hij verbaasd is over de zuiverheid, waarmede de Engelschen Fransch spreken en verklaren, dat dit zooveel beter geworden is sedert 1871 en 1879, de jaren van de vorige bezoeken der Comédie-Française aan Londen, ieder Hollander weet, wat hij van zulk een beweren te denken heeft. Trouwens de Lord Mayor van Londen heeft zijne gasten, de artisten van het Théâtre-Français op Mansion-house in het Engelsch verwelkomd!

De Engelschen schijnen het als een groot nadeel te beschouwen, dat de Fransche gasten ditmaal geen ster bij zich hebben, zooals de vorige maal, toen Sarah Bernhardt nog aan het Théâtre-Français verbonden was. Voor een goed ensemble-spel, zooals Irving zelf dat wenscht, hebben zij minder oog. Eleonora Duse, die thans te Londen speelt met een zeer slechte troep, trekt, almede omdat zij nu eenmaal een ster heet, een groot publiek.

NIEUWE UITGAVEN.

(Opgave van de firma GEBERS. SCHRÖDER, te Amsterdam.)

Le Théâtre en France de 1871—1892. Avec 8 eaux-fortes. Couronné par l'Académie Française. . . f 5.50

Parodi (A.), <i>la Reine Juana</i> , Drame en 5 actes en vers	f 2.20
Parigot (H.), <i>Le Théâtre d'hier: Etudes dramatiques, littéraires et sociales</i>	> 1.90
Legendre (E.), <i>Jean Darlot</i> . Drame en 3 actes	> 1.90
Tissot (E.), <i>le Drame norvégien</i> . Henri Ibsen—Björnsterne Björnson	> 1.90
Fazy (E.), <i>Louis II et Richard Wagner</i>	> 1.90
Boyer (E.), <i>Glycère</i> . Comédie en vers.	> 0.85
<i>Janus, le vieux Garçon</i> . Monologue dit par Coquelin Cadet de la Comédie Française	> 0.55
Valentin (E.), <i>le Soir des fiançailles</i> . Monologue dit par Mlle. Muller de la Comédie Française	> 0.55
Chevillard (V.), <i>Mademoiselle est sortie</i> . Comédie en un acte (1 h. 2 f.)	> 0.85
—, <i>la Déclaration</i> . Comédie en 1 acte (1 h. 1 f.)	> 0.55
Avril (J.), <i>Double méprise</i>	> 0.55
Sazic (L.), <i>Bisbis de ménage</i> . Comédie en 1 acte (1 h. 2 f.)	> 0.55
—, <i>Un gendre au cassoulet</i> (2 h.)	> 0.55
Vaucaire (M.), <i>Valet de coeur</i> . Comédie en 3 actes en prose	> 1.10
Courteline (G.), <i>Boubouroche</i> . Pièce en 2 actes en prose	> 0.55
Boniface (M.), <i>la Crise</i> . Comédie en 3 actes	> 1.10
Grisier et P. Mary, <i>Maître d'Armes</i> . Drame en 5 actes	> 1.10
Benjamin (E.), <i>le Montreur de marionnettes</i> . Fantaisie en 1 acte en vers	> 0.55
Méténier (O.) et Jean Lorrain, <i>Très Russe</i> . Pièce en 3 actes	> 1.10
Noël (E.) et Edm. Stoullig, <i>Les Annales du Théâtre et de la musique 1892</i> . Préface de J. Lemaître	> 1.90
Bourgeois (A.), Ponson du Terrail et E. Blum, <i>Rocamboles</i> . Drame en 5 actes et 7 tableaux	> 0.30
Hervieu (P.), <i>les Paroles restent</i> . Comédie dramatique en 3 actes	> 1.40
Valabrègue (A.), <i>Le premier Mari de France</i> . Vaudeville en 3 actes	> 1.10
—, <i>Le Bourgeois républicain</i> , Pièce politique en 1 acte	> 1.10
Galipaux (F.), <i>La Correspondance</i> . Comédie en 1 acte	> 0.55
Redelsperger (J.), <i>Paris-Forain</i> . Revue parade en vers, en 1 acte et 6 tableaux	> 0.85
Maupassant (Guy de) <i>La Paix du Ménage</i> . Comédie en 2 actes	> 1.90
Grenet-Dancourt, <i>La Mort d'un chène</i> . Monologue dit par P. Mounet de la Comédie-Française	> 0.55
Daumic (R.), <i>De Scribe à Ibsen</i> . Causeries sur le théâtre contemporain	> 1.90
Lemaître (Jules), <i>Flipote</i> . Comédie en 3 actes	> 1.10
Meunier (L. V.), <i>Le Pantalon</i> . Monologue dit par Mlle. Marcilly	> 0.55
Victor Hugo, <i>Théâtre</i> . Edition nationale Tome, V Méténier et Dubut de la Forest, <i>Rabelais</i> . Pièce en 4 actes et 5 tableaux	> 1.19
Silvestre (A.), <i>Sapho</i> . Drame en un acte et en vers	> 0.85
Adam (P.) et G. Mourey, <i>L'Automne</i> . Pièce en 3 actes	> 1.10
Roland (H.), <i>Die Vampyre der Schauspielerinnen</i> . Blicke hinter die Kulissen	> 0.35
Haller (M.), <i>Jugend</i> . Ein Liebesdrama	> 1.30
Schaumberger (J.), <i>Ein pietätloser Mensch</i> . Drama	> 0.40
Kunow (E.), <i>Die kaiserlose Zeit</i> . Schauspiel in 4 akten	> 1.—
Böhm (G.), <i>Das Porträt der Pompadour</i> . Lustspiel	> 0.65
Rohl (E.), <i>Vasantasena</i> . Drama mit freier Benutzung der Dichtung des alt-indischen Königs Sudraka	f 1.30 geb. > 1.95
Nelten (L.) <i>Dramaturgie der Neuzeit</i> . Essays und Studien über das moderne Theater	> 1.60

INHOUD VAN JAARGANG XXII.

OFFICIEEL GEDEELTE:	Blz.		Blz.
Aan de Lezers	1	Eene voorstelling te Zaandam, <i>Vertiefden-twist</i> en nog wat door J. K. JR.	20
Aan de Afdeulings-Secretarissen	1, 10, 87, 99	Pantomime-muziek (uit een interview van Wormser)	21
Het Leescomité	1, 17, 25, 49, 57, 119	Klagen door JEAN BROWNE	30
Mededeelingen van het Hoofdbestuur	17, 25 (41)	Thérèse Raquin door K. W. VAN RIJNSWAERDE	35
Vergaderingen van het Hoofdbestuur	17, 69	Thérèse Raquin door J. K. JR.	45
Aan de Afdeulingsbesturen van het Nederlandsch Tooneelverbond	25	Ca, c'est ma femme, naar het Fransch van RICHARD O'MONROY door IDA	46
Staat van het Verbond op 1 November 1892	25	Het Theater te Kopenhagen door J. K. JR.	51
Vergelijkend overzicht van den Staat van het N. T. V.	26	Volkstooneel door J. K. JR.	52
Aan de Afdeulings-Penningmeesters	61	Eene oratio pro ? door J. K. JR.	54
Beschrijvingsbrief der 23ste Algemeene Vergadering	95	Nog eens Thérèse Raquin door K. W. VAN RIJNSWAERDE	55
Verslag der 23ste Algemeene Vergadering	103	De Maatschappij »Apollo»	56, 60, 101
Tooneelschool:		Josephine Spoor door K. W. VAN RIJNSWAERDE	63
Programma van het onderwijs (cursus 1892—1893)	2	Bouwmeester Solness door J. K. JR.	65
De toelatings-examens (30 Augustus 1892)	5	De Vrije Gedachte door J. K. JR.	73
Rooster der lesuren (cursus 1892—1893)	6	August Strindberg door J. K. JR.	74
Examens Juni—Juli 1893	119	E. J. J. B. Tourniaire door K. W. VAN RIJNSWAERDE	77
Uit de Afdeelingen:		Soirée Frans Boersma door K. W. v. R.	79
Dordrecht	17	Twee gedenkdagen door J. K. JR.	81
's-Gravenhage	18, 33, 49, 57	Het Théâtre Libre door J. K. JR.	82
Amsterdam	41, 61, 69, 87, 99	Blanchette; A bas le Progrès door K. W. v. R.	84
Rotterdam	41	Orkestschool en Tooneelschool door A. G. v. H.	85
Delft	41	Nog eens de Vrije Gedachte door J. K. JR.	86
Groningen	49, 81	Passiespelen door J. K. JR.	93
Gent	69	Iets over Symboliek door J. K. JR.	110
NIET-OFFICIEEL GEDEELTE.		Kunstreis in België door HUF VAN BUREN	118
Uit de Amstelstad door J. K. JR. 7, 9, 27, 42, 50, 57, 61, 70, 78, 87, 100, 113, 120		Nederlandsch Taal- en Letterkundig Congres	120
Uit de Maasstad door JEAN VALJEAN 7, 10, 28, 33, 44, 64, 71, 90, 101, 116		Correspondentie van Mr. W. G. F. A. VAN SORGEN en Mr. J. KALFF JR.	36, 48
Uit het Buitenland door J. K. JR. 23, 28, 47, 58, 79, 92, 122		Boekaankondigingen	8
Tooneel en Muziek door MARCELLUS EMANTS	12	Varia	16, 32, 80, 102
Eene Tournée door J. K. JR.	13	Nieuwe Uitgaven	24, 32, 68, 76, 94, 102, 122
Nieuwste Theoriën door J. K. JR.	14	Ingezonden:	
Oedipe Roi door C. J. V.	19	Aan den WelEd. Hr. Jan C. de Vos door Een voor velen	55
		JOH. L. VAN DER PAUWERT	59, 68
		C. A. J. KOOS	118

REGISTER

OP DEN XXII^{sten} JAARGANG.

	Blz.		Blz.		Blz.
A.					
A bas le Progrès!	79	Bouton de ross (le)	27, 46	Drame parasien (Un)	29
Abbesse de Jouars (l')	66	Bouwmeester (de Hr. F.)	44	Drames sacrés (les)	94
Adler (Leopold)	70	Bouwmeester (de Hr. L.) 10, 42, 58, 70,	77, 90, 101	Droeve Min.	7, 9, 60, 115
Adrienne Lecouvreur	8	Bouwmeester Solness	66, 118	Ducaju (de Hr.)	44
Affranchie (l')	29	Braakensiek (Mej)	64	Dulac (Mlle. Jeanne)	42, 85
Ahasverus	120	Brand.	84, 116	Dumas fils (Alex.)	43, 120
Ajalbert (Jean)	78	Brandes	52	Duse (Eleonora)	122
Albregt (Mevr.)	28	Brevet Supérieur (le)	28	Dijk (Mej. Anna van)	12
Alexis (Paul)	80	Brieux (Georges)	10, 42	E.	
Amants légitimes (les)	80	Burlage-Verwoert (Mevr.)	73	Echegaray	101, 114
Amerikaansche (De)	10	C		Ecole des Veufs (l')	82
Amstel (de Hr. van)	45, 65, 72, 92	Cadets de la Reine (les)	29	Eer (De)	62
Anne-Mie	44	Caprice (Un)	102	Eerloos	70
Anno (Anton)	12	Carré	80	Effrontés (les)	122
Antoine (André) 14, 27, 29, 30, 35, 42,	48, 78, 82, 120	Cavalleria Rusticana	99	Ehrhard	83
Anzengruber	53	Champignol tegen wil en dank 70, 71	80	Elisa	78
Archer (F.)	32	Charles Demailly	80	Ellenberger (Mevr.)	44, 70
Argent d'Autrui (l')	79	Chrispijn (de Hr. L. H.)	10, 28, 70	Envers d'une sainte (l')	47
Aristofanes	28, 80	Christ (Le)	94	Enoch Arden	82
Arquillière	88	Claretie (Jules)	10, 23, 57	Erckmann—Chatrian	23
Athalie	24	Clous (de Hr.)	10, 71, 90, 120	Erfgenamen van Rabourdin (De) 27, 70	
Avare (l')	20, 28	Coelingh—Vorderman (Mevr.)	65, 91	Erfmann (de Hr.)	8, 65, 72, 92
B.					
Balzac (H. de)	46	Cohen (Mej.)	28	Examen	98
Ballot	80	College Crampton	101	Eysden (de Hr. van) 11, 28, 45, 65,	73, 91
Bamberg	77	Coppée (François)	11	Eysden—Vink (Mevr. van) 28, 45, 65,	91, 102
Bargy (Le)	92	Coquelin	21, 57, 73, 89	F.	
Barny (Mme.)	82, 91	Coquelin Cadet	79	Faassen (de Hr. Alex.) 8, 12, 35, 65,	72, 101
Bartelman's lijden	42, 61	Cormon	33	Faassen (de Hr. Rosier) 28, 44, 45, 70, 100	
Bartet (Mme.)	92	Couperus (Louis)	34	Faassen (de Hr. Victor)	11
Beersmans (Mevr. Cath.)	11, 91	Couturier	82	Fabre (Joseph)	94
Belachelijke Hoofsche Juffers	20, 62	Curel (F. de)	47	Fabriekssmaid (De)	121
Belle-Isle (Mlle. de)	102	Cuypers (Mej. Julia)	7, 44, 121	Färber (de Hr.)	70
Belot	48	D.		Favart (Ch. Simon)	23
Bernhardt (Sarah)	13	Dag vol dwaashedeu (Een)	12	Febvre (Frédéric)	102
Beukers (Mej. Anna)	8, 10, 12, 121	Dame aux Camélias (la)	16	Fédora	16
Bibliothekaris (De)	27	Daudet (Alphonse)	48	Femmes Savantes (les)	62
Biene (de Hr. Jos. van)	33, 65, 72	Daudet (Erneste)	29	Fenêtres (les)	82, 90
Biene—Poolman (Mevr. van) 35, 58, 64,	72, 92	Daune (Mevr. Jeanne)	11	Fernande	91
Bigot (de Hr.)	28	Dekking (de Hr.)	8	Feydeau	46, 71
Bisson	80	Delavigne (Casimir)	100	Fille aux mains coupées (la)	117
Björnson (Björnstjerne)	52	Demi-monde (De)	120	Fille Elisa (la)	78, 90
Blaauw (de Heer de)	100	Denise	122	Fille prodigue (la)	92
Blanchette 10, 14, 20, 42, 68, 86, 90, 115		Dennery	33	Fiore della Neve	20
Bloch (Mevr.)	52	Dépit amoureux (le)	14, 20	Flipote	80
Blumenthal (Oscar)	28, 44	Desbeaux	24	Fossiles (les)	47
Bodin (Edouard)	12	Desvallières	71	Francillon	92
Boek Job (Het)	14, 56, 70	Deux tourtereaux	82	Frank (de Hr.)	100
Boelen (H. Th.)	101, 114	Dissonant (Een)	113	Frenkel-Bouwmeester (Mevr.) 10, 90, 120	
Boer (de Hr. de)	71	Dommelen (de Hr. van)	71	Freule Julie	75
Boersma (de Hr. Frans) 7, 27, 79, 101		Dommelen—Beermans (Mevr. van) 90		G.	
Boniface (Maurice)	12	Don yaphet d'Arménie	79	Gandillot	46
Bonne de chez Duval (la)	29	Donna Diana	100, 113	Ganghofer	100
Bourgeois Gentilhomme (le)	20	Donnay (Maurice)	80		
		Dora Kremer	113, 115, 116, 120		
		Dorina	50		

Gaston van Frankrijk	Blz.	28	Jean Baudry	Blz.	118, 121	Maupassant (Guy de)	Blz.	79, 92
Gaudy (la petite)		93	Jean Darlot		47	Matroos (De)		82
Geibel (Emmanuel)		117	Jean-Marie		102	Max Havelaar		14
Gevaarlijke Middelen		28	Jeannet (Victor)		24, 65	Meilhac (Henri)		28, 80
Giacosa (Giuseppe)		7, 9	Jerome (Jerome K.)		32	Ménage Brésile (le)		79
Ginisty		82	Jong (Dr. de)		43	Mer (la)		14
Goncourt (Edmond de)		79, 82	Jong (J. de)		43, 71, 100	Mexicaan (De)		7, 78
Gondinet		64	Jonson (Ben)		28	Métenier (Oscar)		80
Got		51, 57, 122	Juanita		7	Mirages		79
Goudvischje (Het)		60, 118	Juif Polonais (le)		23, 57	Misanthrope (le)		20, 62, 114
Grand		82	Jullien (Jean)		14	Moed adelt		44
Grandmougin		94	K.			Molière		14, 20, 27, 62, 114
Grappin (le)		29	Kadelburg		28, 79	Morand (Eugène)		94
Grève (la)		80	Kameraden		75	Morice (Charles)		116
Griselidis		94	Kamphuyzen-Colpaar (Mevr.)		14	Mort de César (la)		23
Groote Trom (De)		7	Kattebelletje (Het)		113	Mort du Duc d'Eughien (la)		79
Grootveld (de Hr.)		114	Kean		7	Moser (von)		27
Guérin		82	Kerckhoven (de Hr. van)		11, 34, 73	Motten		121
H.			Kerckhoven-Jonkers (Mevr. van)		8, 11, 28, 65, 72, 91, 102, 116	Mounet-Sully		18, 24, 122
Haar thuis		89	Kind (Het)		101, 114	Mulder-Roelofsen (Mevr.)		8, 17, 114
Hannes		70	King Henry VIII		59	Musch (de Hr.)		114
Haraucourt		94	King Lear		59	Musotte		79
Hartlooper (Louis)		77	Klein (Mej. Alida)		34, 45, 62, 73, 91	Musset (A. de)		102
Haspels (de Hr. D.)		11, 28, 45, 65, 73, 115	Kleine-Gartman (Mevr.)		78	Mijnheer gaat naar buiten		45
Haspels (de Hr. J.)		34	Kleine Lord (De)		56, 60	Mijn nieuwe hoed		28
Haspels (Mej. Rika)		11, 28, 34, 80	Korlaar (Mevr. van)		12, 72	N.		
Hauptmann (Gerhart)		53, 101	Kuyk (de Hr. Henri van)		13, 14, 21, 42, 50, 64, 78, 100, 114.	Nau (Mme.)		83, 88
Hedda Gabler		66, 116	L.			Neuert		100
Heiberg		52	Lady Windermere's Fan		43	Nieuwenkamp (W. G.)		101
Heilige Ehe (Die)		72	Lamberts (de Hr.)		79, 114	Nieuwland (de Hr. van)		44, 70
Heimat		89, 91	Land (Hans)		72	Noodlot		34, 56, 58, 68, 114
Hennings (Betty)		52	Langendijk (Pieter)		61, 64	Nora		14, 66
Hennique (Léon)		79, 82	Larroumet (Gustave)		19	O.		
Henriot (Mme.)		82	Laurent (Mme. Marie)		80	Oedipe Roi		18
Herberich (Mej.)		62	Lavedan (Henri)		29	Oehlschlager		52
Heritiers Rabourdin (Les)		27, 46	Lebemann (Der)		27	Ollefen (de Hr. van)		27
Hermans (de Hr.)		114	Legendre (Louis)		47	Ollefen (Mevr. van)		27, 71
Herrgottschnitzer von Ammergau (Der)		100	Lemaître (Jules)		80	Onsman (de Hr.)		79, 114
Hertz		52	Leur (Mej. de)		58	Onze Vader		11
Het heeft zoo moeten zijn		35	Leurs filles		29, 83	Oom Frits		45
Heuvel (de Hr. van den)		118, 121	Liefdedrift		44	Onderlijk Huis (Het)		91
Heyermans Jr. (Herman)		115, 116, 120	Lodewijk XI		100	Ouwe Geschiedenis ('n)		12
Holberg (Ludvig)		51	Loti (Pierre)		80	P.		
Holkers (de Hr.)		35	Lotos		60	Page d'amour (Une)		92
Holländer (Felix)		72	Louise		65, 80	Paix du ménage (la)		92
Holtrop—van Gelder (Mevr.)		42, 71	Lucka (Mej. Marcelle)		7	Par le Glaive!		58, 122
Hopfen (Hans)		35	Ludolph (de Hr.)		21	Parijzenaar (De)		64
Horst (C. F. van der)		10, 73	Lysistrata		80	Passion (la)		94
Hora Adema (J.)		114	Lumpengesindel (Das)		64	Pêcheur d'Islande		80
Hostrup		52	M.			Perrin		82
Hugo (Victor)		71, 100	Macht der Duisternis (De)		87	Petite Marquise (la)		102
Huwelijk (Een)		72	Madame la Mort		117	Phryné		80
Huysers-Rosenveldt (Mevr.)		79	Mademoiselle de Belle-Isle		102	Pilger (de Hr.)		51, 62, 64, 114
Hij		121	Mademoiselle Julie		79, 88	Politieke tinnegieter (De)		51
I.			Maeterlinck		52, 108	Ponsard		100
Ibsen (Henrik)		52, 66, 74, 83, 116, 120	Maitre (le)		14	Pons-Arlès		83
Indringer (De)		21	Maitre d'armes		29	Poolman (Mevr. Christine)		43
Inkwartiering		78	Majoor Frans		10	Poolman (de Hr. Henri)		14, 20, 42, 50, 62, 63, 79, 90, 100, 114
Irving (Henry)		57, 59	Malade imaginaire (le)		20	Poolman—Huysers (Mevr.)		63, 64
Ising (de Hr.)		44	Malherbe (de Hr. J.)		20, 63, 79, 90, 114	Poolsche Jood (De)		57
J.			Manuel (Eugène)		80	Porel		24, 80
Jacques Damour		82	Man van de wereld (Een)		27	Possart		51
Jäger (G.)		34	Marck		24	Potharst (de Hr.)		44
Jane Shore		7	Mariage d'hier		24, 65, 80	Poulsen (Emil)		52
Janvier		80, 82	Markiezinnetje (Het)		102	Poulsen (Olaf)		52
						Premier Mari de France (le)		80

Prêtre de Nemi (le)	Blz.	66	Siciliaansche Eer	Blz.	99	Valabrègue (Albin)	Blz.	80
Prince d' Aurec (le)		29	Sinding (Mevr.)		52	Valette (Alfred)		116
Procesboer (De)		100	Smith (de Hr. L. M.)	21,	114	Veghione (le)		80
Prodigal Daughter (The)		93	Sodom's Ende		62	Veltman (de Hr. J. L.)	51,	70
Proefpijl (De)		44	Sodom's ondergang		62	Vendeur de Soleil (le)		117
Professor Crampton	33,	101	Spiegel (Een)		44	Verenet (de Hr.)		27
Prozesshans'l (Der)		100	Spiegel der Vaderlandsche koop-			Verliefdens-twist	14,	20
Prozor		117	lieden (De)		64	Verloren Zoon (De)		21
Q.			Spoken	84,	83	Vernietigd		121
Quillard (Pierre)		117	Spoor (de Hr.)		71	Veyret		24
R.			Spoor (Mej. Josephine) 62, 63, 79, 114			Voix du Sang (la)		117
Rabelais		28, 46	Sprinkhuizen (de Hr. van)		62, 70	Volpone		28
Rachilde (Mme.)		116	Stadslucht		33, 79	Voltaire		23
Raimund (Ferdinand)		53	Steunpilaren der Maatschappij (De) 66			Vorstenplicht		44
Reichemberg (Mlle.)		58	Stinde (Julius)		116	Vorstenschool		121
Reis naar Turkije (De) 28, 33, 50, 79			Stoetz (Mevr.)	43,	90	Vos (de Hr. Jan C. de) 8, 10, 12, 21,		
Réjane (Mlle.)		24, 48	Stortbui (Een)		72	35, 58, 64, 72, 91, 92		
Renan (Erneste)		66	Strindberg (August)		74	Voss (Richard)		43
Renée		46	Student Thuis (De)		115	Vrek (De)		20
Rentmeester (Mej.)		70	Sudermann (Hermann)	62,	89, 91	Vriend Frits		61
Revenants (les)		83, 90	Sylvestre (Armand)		94	Vries (de Hr. Henri de) 34, 80, 91,		
Ricardo	101,	114	T.			102, 115		
Richopin (Jean)		58	Taillade		29	Vries (Mevr. Sophie de)		81
Rosmersholm		8, 66	Tante Leontine		12, 28	Vrouw der Zee (De)	66,	116
Rössing-Sablairolles (Mevr.) 13, 14, 21,			Tartaud (de Hr.)	28, 45, 65, 73, 91		Vrouwen-Studenten		7
42, 50, 63, 64, 90			Tartaud—Kiehl (Mevr.)		12	Vrije Wil (De)	42,	61
Roux (Hugues le)		80	Tartuffe		20, 89	Vijand des Volks (Een)		66
Rovetta (Gerolamo)		50	Tennyson		82	W.		
Royaards (de Hr. W. C.) 8, 10, 12, 34,			Ternooy Apèl (de Hr.)	118,	121	Waaier (De)		43
58, 64, 72, 92			Terry (Miss Ellen)		59	Waber (De)		86
Rijswijk (Jan van)		12	Thérèse Raquin	27, 35, 45, 55		Warmelo (de Hr. van)	72,	92
S.			Thuis		89	Wensma (de Hr.)		71
Saalborn—de Groot (Mevr.)	63,	100	Tiercelin		80	Wereld waarin men zich verveelt		
Salandri (Gaston)		29	Tière (Nestor de)		44	(De)		91
Samson (Charles)		92	Tjasink		78	Wertwijn (Mej.)	62, 79,	114
Samson (de Hr.)	118,	121	Toni de Strooper		7	Westerhoven (Mevr. van)		12
Sapho		48	Tooneelspeler des Keizers (De)		61	Wilde (Oscar)		43
Sarcey (Francisque) 24, 80, 89, 100, 117,			Torfmoor (Das)		116	Wilde Eend (De)		83
122			Tournée Ernestin (la)		29	Wiskunstenars (De)		61
Sardou (Victorien)	43,	91	Tourniaire (de Hr. E. J. J. B.)		77	Wolff (Pierre)		29
Sasbach (Mej. Mina)		92	Tout pour l'honneur		80	Wolzogen (Ernst von)		64
Scarron		79	Tragedie van den mensch (De)		86	Worms		92
Schandaal (Een)		14	Trilogia di Dorina (la)		50	Wormser		21
Schimmel (H. J.)	101,	121	Trois Sultanes (les)		23	Y.		
Schönthan		79	Trom (De Grootte)		7	Yolanthe		14
Schoonhoven (de Hr. van)		71	Truffier		79	Z.		
Schuldeischers		75	Twee gelukkige dagen		79	Zola (Emile)	27, 46,	92
Schultze (de Hr.)	27, 43,	71	Twee Weezen		83	Zuylen (de Hr. A. van)		43
Schut (Mej. M.)		10	U.			Zuylen (de Hr. Willem van) 33, 45, 101		
Schwab (de Hr.)		101	Ude (Mej. J.)	62, 64, 79,	83	Zuylen Jr. (de Hr. W. van)		35
Sept Princesses (les)		118	Uitvaagsel (Het)		64	Zwarte Griet		44
Shakespeare		28, 59	V.					
			Vader (De)		75			